

56. Tiistaina 5 päivänä toukokuuta 1998

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

Ed. Anu Vehviläisen /kesk ym. välikysymys n:o 3 perusopetuksen turvaamisesta 2204

Välikysymys 3/1998 vp
Vastaus ja keskustelu

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi toinen varapuhemies Törnqvist sekä edustajat Aaltonen, Ala-Nissilä, Antvuori, Aura, Biaudet, Halonen, Helle, Huotari, Hurskainen, Huttu-Juntunen, HUUHTANEN, Hämäläinen, Ihamäki, Jaakonsaari, Juhantalo, Kallis, Kanerva I., Kanerva S., Kantalainen, Karhunen, Kiljunen, Kokkonen, Korkea-osa, Krohn, Kuisma, Kuoppa, Laine, Laitinen, Lamminen, Liikkanen, Lindqvist, Lindroos, Lämsä, Mikkola, Mähönen, Niinistö, Norrback, Olin, Partanen, Peltomo, Penttilä, Perho, Pietikäinen M., Pietikäinen S., Pohjola T., Puisto, Rauramo, Saapunki, Saarinen, Saarnio, Sasi, Siimes, Soininvaara, Tahvanainen, Tiilikainen, Uotila, Viitamies, Viljamaa, Vokkolainen ja Wahlström.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat toinen varapuhemies Törnqvist sekä edustajat Saarnio, Viitamies, Kuisma, Niinistö, Krohn, Jaakonsaari, Aura ja Halonen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden perusteella ed. Tahvanainen, virkatehtävien perusteella edustajat Aura, Halonen ja Jaakonsaari sekä muun syyn perusteella edustajat Krohn, Peltomo ja Törnqvist,

tästä ja huomista päivästä sairauden perusteella edustajat Hämäläinen ja Laitinen, virkatehtävien perusteella edustajat Aaltonen, Biaudet, Helle, Hurskainen, Huttu-Juntunen, Juhantalo, I. Kanerva, Kiljunen, Korkea-osa ja Wahlström sekä muun syyn perusteella ed. Olin,

tämän kuun 8 päivään sairauden perusteella edustajat Antvuori ja HUUHTANEN sekä virkatehtävien perusteella edustajat Dromberg, Huotari, Juurola, Järvilahti, S. Kanerva, Kantalainen, Kokkonen, Kuoppa, Kurolo, Laine, Lamminen, Lindqvist, Lindroos, Lämsä, Löf, Manninen, Mikkola, Mähönen, Partanen, Penttilä, Perho, M. Pietikäinen, T. Pohjola, Polvi, Puhjo, Puisto, Ranta-Muotio, Saapunki, Siimes, Soininvaara, Tiilikainen, Viljamaa, Vokkolainen ja Väistö,

tämän kuun 15 päivään virkatehtävien perusteella edustajat Ala-Nissilä, Ihamäki, Kallis, Liikkanen, Rauramo, Saarinen, Sasi ja Uotila sekä

tämän kuun 20 päivään virkatehtävien perusteella ed. Norrback.

Uudet hallituksen esitykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentti on 30 päivänä huhtikuuta 1998 antanut eduskunnalle hallituksen esitykset n:ot 41—44.

U-asiat

Puhemies: Ilmoitetaan, että 29 päivänä huhtikuuta 1998 päivätyillä valtioneuvoston kirjelmällä ovat puhemiehelle saapuneet valtiopäiväjärjestyksen 54 b §:ssä tarkoitettut Euroopan unionin asiat n:ot U 20—24.

Ilmoitetaan edelleen, että puhemies on tänään toimittanut mainitut asiat käsiteltäviksi suureen valiokuntaan, jolle

asioiden n:ot U 20 ja 21 osalta hallintovaliokunnan,

asian n:o U 22 osalta valtiovarainvaliokunnan,

asian n:o U 23 osalta ulkoasiainvaliokunnan ja valtiovarainvaliokunnan sekä

asian n:o U 24 osalta työasiainvaliokunnan on annettava lausunto.

Ed. Anu Vehviläisen /kesk ym. välikysymys n:o 3 perusopetuksen turvaamisesta

Välikysymys 3/1998 vp
Vastaus ja keskustelu

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen vastaavat opetusministeri Heinonen ja ministeri Backman ed. Vehviläisen ym. allekirjoittamaan välikysymykseen n:o 3 perusopetuksen turvaamisesta (VK 3/1998 vp).

Sitten kun välikysymykseen on annettu vastaus ja sen johdosta syntynyt keskustelu on julistettu päättyneeksi, esitän eduskunnan hyväksyttäväksi sen päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodon, joka on säädetty valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 2 momentissa. Niiden, jotka eivät hyväksy tällaista yksinkertaista päiväjärjestykseen siirtymistä, tulee valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 3 momentin mukaan jo keskustelun aikana tehdä ehdotuksensa perustellusta päiväjärjestykseen siirtymisestä tai asian lähettämisestä valiokuntaan. Myös työjärjestyksen 52 §:n 2 momentissa tarkoitettu ehdotus päätöksenteon siirtämisestä on tehtävä, ennen kuin keskustelu on julistettu päättyneeksi.

Menettelytapa hyväksytään.

Välikysymykseen vastaten lausuvat

Opetusministeri **H e i n o n e n**: Arvoisa rouva puhemies! Vastauksena ed. Vehviläisen ja

muiden välikysymykseen perusopetuksen turvaamisesta esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Opettajien lomautuksista syntynyt tilanne sivuaa kahta keskeistä yhteiskuntapolitiittista arvoa. Toisaalta on kysymys jokaisen suomalaisen perustuslaillisesta oikeudesta perussivistykseen, toisaalta kunnallishallinnosta, sen voimavaroista sekä paikallisen demokratian toimivuudesta. Arvojen vertailuun ja tärkeysjärjestykseen asettamiseen joudutaan väistämättä tilanteessa, jossa julkisten palvelujen rahoitusta on yleisistä talouspoliittisista syistä kiristetty. Tässä tilanteessa päättäjien tehtävä ei ole osoitella syyllisiä, vielä vähemmän panna päätä pensaaseen. Ongelmat on kohdattava, arvot ja yhteiskunnan taloudelliset mahdollisuudet on pantava järjestykseen.

Valtion velkaantumisen pysäyttäminen on pakottanut arvovalintoihin. Myös kunnat ovat joutuneet ikävien säästöpäätösten eteen. Viime vuonna 47 kuntaa käytti säästökeinona opettajien lomautuksia. Näille kunnille ei kuitenkaan taloudellisilla mittareilla löydy yhteistä nimittäjää. Ne eivät olleet listojen viimeisimmät. Jokainen kunta oli tehnyt omat arvovalintansa. Joka tapauksessa on korostettava, että kuntien talous on tiukoilla nyt ja tulevina vuosina.

Kuntien valtionosuuksien leikkaukset ovat välikysymyksen mukaan se syy, miksi 4 prosenttia kaikista peruskoulun opettajista on lomautettu. Valtionosuudet ovat kokonaisuudessaankin kuitenkin vain pieni osa kuntataloudesta. Kunnat saavat valtionosuuksina vain noin 14 prosenttia tuloistaan. Opetustoimen osuus tästä on ainoastaan muutama prosentti.

Valtion viranomaisilla ei ole oikeutta kieltää lomautuksia. Valtion viranomaiset eivät ole myöskään mukana kuntien virkaehtosopimusneuvotteluissa, joiden tuloksena syntynyt sopimus määrittelee muun muassa sen, milloin opettajia voidaan lomauttaa.

Sen sijaan opetusviranomaisilla on oikeus ja velvollisuuskin seurata, että opetustyö hoidetaan lomautustenkin aikana lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Opetusviranomaiset eivät voi lähteä omassa toiminnassaan siitä, että kuntien heikkoon taloudelliseen tilanteeseen tai viranhaltijoiden tasapuoliseen kohteluun vedoten voitaisiin jättää noudattamatta lakeihin, asetuksiin ja alemmanasteisiin määräyksiin sisältyviä opetustyötä koskevia velvoittavia normeja.

Opetuksen järjestämistä koskevat säännökset sisältyvät hallitusmuotoon ja eri koulumuotoja koskevaan lainsäädäntöön. Hallitusmuodon 13 §:n 1 momentin mukaan ”jokaisella on oikeus

maksuttomaan perusopetukseen”. Pykälän 2 momentin mukaan ”julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä”.

Hallitusmuodon sanamuoto on eduskunnan hyväksymä arvovalinta. Tätä arvovalintaa välikysymyksen esittäjätkään eivät ole kyseenalaisaneet.

Hallitusmuodon tarkoittamasta perusopetuksesta säädetään peruskoululaissa. Lain mukaan peruskoulun lukuvuodessa tulee olla 187—190 työpäivää. Kunta ei voi omilla päätöksillään vähentää tai lisätä työpäivien määrää. Peruskouluasetus sisältää säännökset opetustuntien vähimmäismäärästä eri vuosiluokilla, ja tuntijakopäätökset puolestaan sisältävät vähimmäistuntimäärät eri oppiaineissa.

Opetusministeriö on useissa viime vuosina antamissaan lausunnoissaan katsonut, ettei opettajien lomautuksia voida toteuttaa siten, että oppilaille myönnettäisiin vapautus koulunkäynnistä lomautuksen vuoksi. Tällainen päätös merkitsisi tosiasiassa koulun työpäivien määrän vähentämistä. Asiaan ei vaikuta se, että vanhemmat ovat poissaololupaa hakeneet. Opetusministeriö on lisäksi todennut, ettei koulujen toimintaa voida järjestää lomautusten aikana siten, että oppilaat työskentelevät itsenäisesti ilman ohjausta pidempiä ajanjaksoja. Opetukseen kuuluu vuorovaikutus oppilaan ja opettajan välillä. Opettajan vastuu oppilaista edellyttää myös tosiasiallista mahdollisuutta valvoa oppilaita. Mitä nuoremasta oppilaasta on kysymys, sitä välttämättömämpää ja välittömämpää ohjauksen ja valvonnan tulee olla.

Koulujen ja muiden oppilaitosten toiminnan lainmukaisuudesta vastaa ensi sijassa asianomainen kunta tai muu koulun ylläpitäjä. Lääninhallitus voi kantelun johdosta tutkia, onko kunta toiminut voimassa olevien lakien mukaan. Opetustoimen rahoitussäännösten mukaan, jos kunta on valtionosuustehtäviä järjestäessään jättänyt noudattamatta laissa tai lain nojalla säädetyn tai määrätyn velvoitteen, voi lääninhallitus sakon uhalla määrätä asianomaisen noudattamaan velvoitetta. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaki antaa lisäksi mahdollisuuden määrätä perusteettomasti maksettu valtionosuus palautettavaksi. Valtionosuuden takaisinperinnästä päättää opetusministeriö.

Opetusministeriö on useaan otteeseen keho-

tanut lääninhallitusten sivistysyksikköjä seuraamaan lomautusten aikaisia opetusjärjestelyitä ja tarvittaessa puuttumaan laittomiin järjestelyihin. Lääninhallitukset ovat muutamassa tapauksessa ilmoittaneet yksittäiselle kunnalle, että lääninhallitus tulee asettamaan uhkasakon käskyn tai kiellon tehostamiseksi, mikäli kunta ei luovu lääninhallituksen laittomaksi katsomasta järjestelystä. Muutamassa äskettäin annetussa ratkaisussa lääninhallitukset katsoivat kuntien lomautusten aikaiset opetusjärjestelyt lainsäädännön vastaisiksi.

Lääninhallituksissa on tällä hetkellä vajaat kymmenen opettajien lomautuksia koskevaa kantelua tutkittavana. Ratkaisut kanteluihin tulevat toukokuun aikana. Toisaalta on tähdennettävä, että oppilaiden, opettajien ja kuntien ylivoimaisen enemmistön osalta koulunkäynti on jatkunut häiriöttä.

Opetusministeriön ja lääninhallitusten edustajat neuvottelivat tämän vuoden helmikuussa toimista, joilla lääninhallitusten mahdollisuuksia seurata ja tarvittaessa puuttua lomautusten aikaisiin opetusjärjestelyihin parannettaisiin. Neuvotteluissa päädyttiin siihen, että kunnat velvoitetaan ilmoittamaan vastaisuudessa etukäteen lomautuksista ja samalla toimittamaan asianomaiselle lääninhallitukselle tiedoksi lomautusten piirissä olevien koulujen työsuunnitelmat. Tällä toimella voidaan entistä paremmin arvioida etukäteen lomautusten aikaisen toiminnan lainmukaisuutta ja opetuksellista tarkoituksenmukaisuutta.

Edellä kuvattujen tavoitteiden toteuttamiseksi opetusministeriö on kuluven lukuvuoden aikana neuvotellut lomautustilanteesta useaan otteeseen myös Kuntaliiton sekä Opetusalan Ammattijärjestön kanssa ja aikoo kyseisiä neuvotteluja jatkaa.

Viime aikojen kokemukset osoittavat hallituksen käsityksen mukaan selkeästi, että henkilöstölomautukset sopivat huonosti opetuslalle. Ne näyttävät aiheuttavan eriasteisia voimassa olevan lainsäädännön rikkomuksia. Oppilaiden oppimismahdollisuuksiin ja asenteisiin vaikutukset ovat huomattavan haitalliset. Yhä useamassa kunnassa onkin päädytty siihen, ettei opettajien lomautuksiin turvauduta enää ensi vuonna. Tavoitteeksi on asetettava, että päättyvä lukuvuosi on viimeinen, jolloin peruskoulun opettajia Suomessa lomautetaan.

Julkisen talouden tilanne edellyttää jatkossakin tiukkaa menopolitiikkaa valtion ja kuntien taloudessa. Lomautusten sijasta säästöjä tulisi

kuitenkin löytää muilla tavoin. Kun yksittäisten kuntien taloustilanne ja mahdollisuudet säästöihin niin väliaikaisina järjestelyinä kuin rakenteellisina muutoksina ovat erilaiset, on valtakunnallisten ratkaisujen tekeminen vaikeaa. Opetusministeriö ei ole ollut valmis esimerkiksi lukuvuoden työpäivien määrän vähentämiseen säästöjen nimissä. Oppilaille ei ole haluttu antaa viestiä siitä, että taloudelliset vaikeudet ovat voitettavissa työnteen määrää vähentämällä. Hallitusmuodosta lähtevän opetustoimen lainsäädännön ja sen noudattamisen valvonnan tulee merkitä peruskoulun asettamista painopisteeksi myös paikallisessa toimintojen suunnittelussa ja varojen ohjaamisessa.

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi. Lakiesitykseen sisältyvä ehdotus uudeksi perusopetuslaiksi säilyttää suomalaisen peruskoulun toimintaperiaatteet pääpiirteissään nykyisellään.

Opettajien lomautusten osalta uusi koululainsäädäntö ei muuta tilannetta olennaisesti nykyisestä. Uuteen koululainsäädäntöön on otettu kuitenkin nimenomainen säännös siitä, että opetuksen osallistuvalla oppilaalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä oppilaanohjausta. Lisäksi opetuksen järjestäjien tulee uusien lakien mukaan aina taata oppilaiden oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Asetuksella on tarkoitus säätää puolestaan opetusryhmien muodostumisesta siten, että ryhmiä muodostettaessa tulee huolehtia, että opetuksen tavoitteet voidaan saavuttaa.

Näiden muutosten tarkoituksena on turvata suomalaisen peruskoulun korkea taso sekä antaa mahdollisuudet sen jatkuvaan kehittämiseen. Perusopetuksen runkona säilyy kunnan peruskoulu. Tätä suomalaista ja pohjoismaista perusratkaisua, että kunta vastaa suurimmasta osasta julkisia palveluja, ei hallitus eikä ymmärtääkseni oppositiokaan ole asettamassa kyseenalaiseksi. Myös koulutoimen menestyksen edellytyksenä on demokraattisesti toimiva ja riittävin voimavaroin varustettu kunnallishallinto.

Peruskoulun tuntijako ja kansalliset opetussuunnitelman perusteet on viimeksi uudistettu vuosina 1993—94. Tällä uudistuksella luotiin myös koulukohtaisesta opetussuunnitelmasta väline koulun toiminnan monipuolistamiselle sekä opettamisen ja oppimisen motivaation parantamiselle.

Samaan aikaan opetussuunnitelmauudistuksen kanssa on käynnistynyt monia merkittäviä

aine- ja teemakohtaisia kärkihankkeita. Niitä ovat olleet uuden tietotekniikan ja tietostrategian käyttöönotto koulutuksessa, luonnontieteen ja matematiikan opetuksen kansalliset tal- koot, kielten opetuksen ja kansainvälistymisen sekä kestäväen kehityksen hanke. Käynnistymäs- sä ovat koulun ja kulttuurin yhteistyöhanke ja peruskoululaisen itsetuntoon ja elämänhallin- taan keskittyvä kampanja. Kärkihankkeet sisäl- tävät kokeilu- ja pilottikoulujen toimintaa, tutki- musta ja opettajien täydennyskoulutusta, joita kaikkia opetushallinto on myös taloudellisesti erikseen tukenut.

Koulutuksen rahoitusjärjestelmä on useiden, jo vuonna 1993 alkaneiden osittaisuudistusten kautta kehittynyt nykyiseen muotoonsa. Tämä laskennallisiin yksikköhintoihin perustuva jär- jestelmä mahdollistaa kuntien itsenäisen päätös- vallan niiden kohdentaessa voimavaroja eri tar- koituksiin.

Nykyään kuntien rahoitusosuus opetustoi- men kustannuksiin määräytyy asukasta kohden laskettavan ja kaikissa kunnissa yhtä suuren kunnan rahoitusosuuden mukaisesti. Kunnittain aikaisemmin paljonkin vaihdelleet kotikunta- korvaukset opetustoimen kustannuksiin on nyt tasattu kuntien kesken.

Oppilasmääriin ja oppilasta kohden laskettui- hin yksikköhintoihin perustuvalla rahoitusjärjes- telmälle on ominaista, että kunnalle opetustoi- meen myönnettävän valtionosuuden määrä riip- puu toiminnan laajuudesta eli oppilasmääristä sekä muista kunnassa vallitsevista opetuksen kustannuksiin vaikuttavista tekijöistä. Näin ope- tustoimen rahoitusjärjestelmä kytkeytyy vahvas- ti koulutuksen todellisuuteen.

Peruskoulun oppilaskohtaisten yksikköhinto- jen suuruuteen vaikuttavat peruskoulun toteutu- neiden valtakunnallisten kokonaiskustannusten lisäksi kunnan asukastiheys, kunnassa toimivien peruskoulujen määrä ja koko, annetun erityis- opetuksen määrä, kielisuhteet ja saaristoisuus. Peruskoulun kuntakohtaiset yksikköhinnat vuonna 1998 vaihtelevat mainittujen tekijöiden perusteella 16 671 markasta 47 081 markkaan. Rahoitusjärjestelmän perusrakenne on tältä osin kunnossa.

Julkisen talouden tasapainottamiseksi myös opetustoimen rahoitusta on jouduttu supista- maan. Tämä on merkinnyt vuodesta 91 alkaen kustannussäästöjen etsimistä ja menojen vähen- tämistä kaikilla koulutuksen tasoilla. Kuntien koulutoimessa säästöt on toteutettu ensi vaihees- sa valtionosuuksien yksikköhinnan alentamisen

kautta. Tarkoituksena on ollut ohjata kuntia tekemään kustannustehokkuutta lisääviä rakenteellisia ja toiminnallisia muutoksia opetustoimessa. Vuodesta 1996 lukien uudet valtionosuuksien vähennykset on myös opetustoimessa toteutettu asukasperusteisesti ja kohdennettu siten kuntatalouteen yleisesti.

Vuonna 1996 peruskoulun toteutuneet valtakunnalliset kokonaiskustannukset olivat 22 085 markkaa oppilasta kohden, kun valtionosuuden peruste oli 19 068 markkaa oppilasta kohden. Tätä ei voi yksioikoisesti tulkita niin, että todellinen kustannuskehitys on aivan toista kuin laskennalliset yksikköhinnat. Tähän eroavuuteen on osittain vaikuttanut useiden kuntien parantunut taloustilanne ja valmius ohjata voimavaroja koulutukseen. Kaikkiaan peruskoulun menot muodostavat keskimäärin 12 prosenttia kuntien menoista.

Suomalaiset arvostavat koulutusta — riippumatta siitä, olemmeko kansalaisia vai kuntalaisia. Kansainväliset vertailut, joihin olemme osallistuneet, osoittavat tämän todeksi.

Suomi kuuluu kehittyneiden maiden kärkipäähän useimmilla Oecd:n koulutusindikaattoreilla mitattuna. Myös Suomen taloudellinen panostus koulutukseen on jo pitkään kuulunut näiden maiden suurimpiin. Uusimmassa vertailussa vain Kanadan, Tanskan ja Ruotsin koulutusmenojen kansantuoteosuus oli Suomea suurempi. Myös peruskoulun oppilasta kohden lasketut kustannukset olivat Suomessa keskimääräistä korkeammat.

Koulutukseen osallistumisen aste on Suomessa Oecd-maiden huipputasoa. Väestön koulutustaso on selvästi keskimääräistä parempi ja nuorempien ikäluokkien osalta lähellä huippua. Suomalaiset koululaiset ovat sijoittuneet kansainvälisissä koulusaavutusvertailuissa hyvin.

Hallintoministeri Backmanin johdolla toimintuntien peruspalvelujen turvaamista selvittävä neuvotteluryhmä on juuri jättänyt väliraporttinsa. Raportissa esitetään ennuste kuntatalouden kehityksestä ja sopeutustarpeista. Ryhmän suositusten mukaisesti on käynnistynyt valtion ja kuntien yhteinen valmistelu sopeuttamistoimien etsimiseksi. Ministeri Backman esittelee seuraavaksi yksityiskohtaisemmin tätä työtä ja sen tuloksia.

Arvoisa rouva puhemies! Edellä esitetyn perusteella hallitus toteaa, että perusopetuksen palvelut ja voimavarat tullaan jatkossakin turvaamaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla ja että kansalaisten peruspalveluista huolehditaan

pidemmälläkin aikavälillä valtion ja kuntien yhteisin toimin.

Opetusministeri Heinosen vastaus on ruotsinkielisenä näin kuuluva:

Som svar på riksdagsledamot Vehviläinens m.fl. interpellation om åtgärder för att trygga den grundläggande utbildningen får jag värdsamt anföra följande:

Den situation som uppstått med anledning av lärarpermitteringarna tangerar två centrala värden i vårt samhälle. Å ena sidan är det fråga om envars grundlagsenliga rätt till grundläggande utbildning, å andra sidan gäller saken kommunalförvaltningen, dess resurser samt demokratin funktion på den lokala nivån. I en situation där finansieringen av den offentliga servicen är åtstramad till följd av allmänna ekonomisk-politiska orsaker är det omöjligt att undvika att dessa värden jämförs och rangordnas. Under sådana omständigheter är det inte beslutsfattarnas uppgift att utpeka skyldiga — än mindre får man sticka huvudet i busken. Det gäller att ta tag i problemen med kraft, att placera värdena och samhällets ekonomiska resurser i rangordning.

Hejdandet av statens skuldsättning har lett till att man tvingats att prioritera en del värden framom andra, också kommunerna har konfronterats med motbudande sparbeslut. I fjol beslöt 47 kommuner att tillgripa lärarpermitteringar som sparmetod. På basis av ekonomiska mätare har dessa kommuner dock inte någon gemensam nämna. Kommunerna i fråga ligger inte sist på listorna. Varje kommun hade gjort sina egna prioriteringar. Det bör dock betonas att kommunernas ekonomi är ansträngd både i detta nu och under de förestående åren.

Enligt interpellationen är det nedskärningarna i statsandelarna som utgör orsaken till att 4 procent av alla grundskollärare har permitterats. Statsandelarna står dock, t.o.m. totalt sett, för bara en liten del av kommunernas ekonomi: endast cirka 14 procent av kommunernas inkomster härrör från statsandelarna. Undervisningsväsendets andel av detta är inte mer än några procent.

De statliga myndigheterna har inte rätt att förbjuda permitteringar. Dessa myndigheter deltar inte heller i de förhandlingar om kommunala tjänstekollektivavtal som utmynnar i avtal där det bl.a. anges när lärare kan permitteras.

Däremot har undervisningsmyndigheterna rätt och även skyldighet att se till att undervis-

ningsarbetet också under pågående permitteringar handhas i enlighet med lagstiftningen. Undervisningsmyndigheterna kan inte i sitt eget agerande utgå ifrån att man med åberopande av kommunernas svaga ekonomiska situation eller kraven på ett jämbördigt bemötande av tjänsteinnehavarna kan låta bli att iakttä de bindande normer för undervisningsarbetet som ingår i lagar och förordningar samt i bestämmelser på lägre nivå.

Bestämmelserna om anordnandet av utbildning ingår i regeringsformen och i den lagstiftning som gäller olika skolformer. Enligt 13 § 1 mom. regeringsformen har var och en rätt att avgiftsfritt få grundläggande utbildning. I 2 mom. i samma paragraf sägs att det allmänna, enligt vad som närmare stadgas genom lag, skall säkerställa lika möjligheter för var och en att utan hinder av medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov erhålla även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv.

Ordalydelsen i regeringsformen är resultatet av en rangordning som riksdagen godkänt. Denna rangordning har interpellanterna inte ifrågasatt.

Om den grundläggande utbildning som avses i regeringsformen bestäms i grundskolelagen. Enligt lagen skall grundskolans läsår omfatta 187—190 arbetsdagar. Kommunerna kan inte genom egna beslut minska eller öka antalet arbetsdagar. Grundskoleförordningen innehåller för sin del bestämmelser om minimiantalet lektioner i de olika årskurserna, och av timfördelningsbesluten framgår minimitimantalerna i de olika läroämnen.

Undervisningsministeriet har i flera av sina utlåtanden under de senaste åren konstaterat att lärarpermitteringar inte kan genomföras så, att eleverna till följd av permittering befrias från skolgången. Ett dylikt beslut skulle i praktiken innebära ett minskat antal skolarbetsdagar. Föräldrarnas eventuella ansökan om tillstånd för eleverna att vara frånvarande påverkar inte situationen. Undervisningsministeriet har dessutom konstaterat att skolornas verksamhet inte under pågående permittering kan organiseras så, att eleverna under längre perioder arbetar självständigt utan handledning. Växelverkan mellan eleven och läraren är ett viktigt element i undervisningen. Likaså bör läraren ha en faktisk möjlighet att hålla uppsikt över eleverna. Ju yngre elever det är fråga om, desto omedelbarare bör handledningen och tillsynen vara.

För lagenligheten i skolornas och de övriga läroanstalternas verksamhet svarar i första hand respektive kommun eller den som upprätthåller skolan. Länsstyrelsen kan med anledning av klagomål pröva om en kommun har handlat i enlighet med gällande lagstiftning. Om en kommun i sin skötsel av statsandelsbaserade uppgifter har försummat att iakttä en förpliktelse om vilken bestäms i lag eller med stöd av lag, kan länsstyrelsen vid vite ålägga kommunen i fråga att iakttä förpliktelsen. Enligt lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet kan det dessutom bestämmas att statsandelar som utbetalats utan grund skall återbetalas till staten. Om återkrav av statsandelar beslutar undervisningsministeriet.

Undervisningsministeriet har i många repriser uppmanat länsstyrelsernas utbildningsenheter att följa undervisningsarrangemangen under den tid permitteringarna pågår och att vid behov ingripa i olagliga arrangemang. Länsstyrelserna har i några fall meddelat en enskild kommun att länsstyrelsen för en effektivisering av en uppmaning eller ett förbud kommer att förelägga kommunen vite, såvida kommunen inte frångår det arrangemang som länsstyrelsen anser vara lagstridigt. I några avgöranden som nyligen getts har länsstyrelserna ansett att undervisningsarrangemang som tillämpats under pågående permitteringar har stått i strid med gällande lagstiftning.

För närvarande prövar länsstyrelserna något under tio klagomål som gäller lärarpermitteringar. Avgörandena i de här klagomålen fällt under maj månad. Å andra sidan bör det betonas att skolgången för de allra flesta elevers, lärares och kommuners del har förlopt störningsfritt.

Företrädare för undervisningsministeriet och länsstyrelserna förhandlade i februari om olika åtgärder med vilkas hjälp man skulle kunna förbättra länsstyrelsernas möjligheter att följa och vid behov ingripa i undervisningsarrangemang under pågående lärarpermitteringar. Förhandlingarna utmynnade i att kommunerna förpliktats att i framtiden på förhand meddela om lärarpermitteringar och att samtidigt för kännedom tillstålla vederbörande länsstyrelser arbetsplanerna för de skolor som omfattas av permitteringarna. Denna åtgärd gör det lättare att på förhand bedöma om verksamheten under permitteringstiden är lagenlig samt ändamålsenlig i undervisningshänseende.

För uppnåendet av ovan nämnda mål har undervisningsministeriet under innevarande läsår i

flera etapper förhandlat om permitteringssituationen också med Finlands Kommunförbund och Undervisningssektorns Fackorganisation. Ministeriet ämnar fortsätta med dessa förhandlingar.

Enligt regeringens uppfattning visar den senaste tidens erfarenheter klart och tydligt att personalpermitteringar är illa lämpade vad gäller undervisningssektorn. De förefaller att leda till olika grader av överträdelser av gällande lagstiftning. Vad elevernas inlärningsmöjligheter och attityder beträffar är följderna av permitteringar mycket negativa. Allt flera kommuner har lyckligtvis gått in för att nästa år helt avstå från tanken på lärarpermitteringar. Målet bör vara att det läsår som löper ut är det sista under vilket grundskollärare permitteras i vårt land.

Läget inom den offentliga ekonomin kommer också framöver att förutsätta en stram utgiftspolitik beträffande statens och kommunernas ekonomi. Inbesparingarna måste dock kunna göras på något annat sätt än genom permitteringar. Eftersom det ekonomiska läget och möjligheterna till inbesparingar genom temporära arrangemang eller genom strukturella förändringar varierar i de enskilda kommunerna, är det svårt att fatta beslut på det riksomfattande planet. Undervisningsministeriet har t.ex. inte varit redo att minska antalet arbetsdagar under läsåret för att uppnå inbesparingar. Man har inte velat förmedla det budskapet till eleverna, att de ekonomiska svårigheterna kan övervinnas genom att man arbetar mindre. Den lagstiftning som gäller undervisningssektorn och som grundar sig på regeringsformen samt tillsynen över att nämnda lagstiftning följs skall gå ut på att grundskolan prioriteras också på den lokala nivån vid planeringen av verksamheten och styrningen av resurserna.

Regeringen har till riksdagen avlåtit en proposition med förslag till lagstiftning om utbildning. I det förslag till ny lag om grundläggande utbildning som ingår i propositionen har verksamhetsprinciperna för den finländska grundskolan huvudsakligen bibehållits oförändrade.

När det gäller frågan om lärarpermitteringar innebär den nya skollagstiftningen inte någon väsentlig förändring av nuläget. I den nya skollagstiftningen har dock tagits in en uttrycklig bestämmelse om att en elev som deltar i undervisningen har rätt att under arbetsdagarna få undervisning enligt läroplanen samt elevhandledning. Dessutom skall utbildningsanordnare enligt de nya lagarna alltid garantera elevernas rätt till en trygg studiemiljö. Avsikten är dessutom att ge

nom förordning föreskriva om bildandet av undervisningsgrupper så, att man vid bildandet av grupperna skall försäkra sig om att undervisningens mål kan nås.

Syftet med dessa ändringar är att trygga en hög nivå på den finländska grundskolan samt att möjliggöra en kontinuerlig utveckling av den. Den kommunala grundskolan skall fortfarande utgöra stommen för den grundläggande utbildningen. Denna finländska och nordiska grundmodell, som innebär att kommunen svarar för största delen av den offentliga servicen, ifrågasätts nu varken av regeringen eller, såvitt jag kan förstå, av oppositionen. Också inom skolsektorn är en demokratisk kommunalförvaltning som getts tillräckliga resurser en förutsättning för ett gott resultat.

I grundskolan reviderades timfördelningen och grunderna för den nationella läroplanen senast 1993 och 1994. Genom reformen utformades också den skolvisa läroplanen till ett medel för att göra skolverksamheten mångsidigare samt förbättra motivationen för lärare och elever.

Samtidigt med läroplansreformen har många viktiga spetsprojekt gällande olika ämnen och teman inletts. Projekten har t.ex. gällt ibruktagandet av ny datateknik och en ny datastrategi i utbildningen, ett nationellt talko för undervisning i naturvetenskaper och matematik samt ett projekt för språkundervisning, internationalisering och hållbar utveckling. Som bäst inleds ett samarbetsprojekt gällande skola och kultur och en kampanj för att förbättra grundskolelevernas självkänsla och deras förmåga att behärska sina liv. Spetsprojekten omfattar verksamhet i försöks- och pilotskolor, forskning och fortbildning för lärare, undervisningsförvaltningen har också beviljat separat ekonomiskt stöd för alla dessa projekt.

Systemet för utbildningsfinansieringen har fått sin nuvarande utformning genom flera partiella reformer som inleddes redan 1993. Systemet, som grundar sig på kalkylerade priser per enhet, ger kommunerna frihet att självständigt bestämma om fördelningen av resurser för olika ändamål.

I dag bestäms kommunernas andel av finansieringen av kostnaderna för undervisningsverksamhet enligt en per invånare beräknad finansieringsandel för kommunen, som är lika stor i alla kommuner. Hemkommunsersättningarna för kostnaderna för undervisningsverksamhet, vilka tidigare varierade i t.o.m. mycket hög grad i de

olika kommunerna, har nu utjämnats mellan kommunerna.

Utmärkande för finansieringssystemet, som baserar sig på elevantalet och på per elev beräknade priser per enhet, är att beloppet av den statsandel som beviljas en kommun för undervisningsverksamhet är beroende av verksamhetens omfattning, dvs. elevantalet, samt av andra faktorer i kommunen som inverkar på kostnaderna för undervisningen. På detta sätt har systemet för finansiering av utbildningsverksamhet en fast anknytning till utbildningsverkligheten.

Storleken av de per elev beräknade priserna per enhet i grundskolan påverkas förutom av de faktiska riksomfattande totalkostnaderna för grundskolan också av befolkningstätheten i kommunen, grundskolornas antal och deras storlek, mängden specialundervisning, språkförhållandena och den eventuella karaktären av skärgårdskommun. Priserna per enhet för grundskolan varierar 1998 i de olika kommunerna på basis av de ovan nämnda faktorerna mellan 16 671 mark och 47 081 mark. Finansieringssystemets grundstruktur är i skick till dessa delar.

För att kunna balansera den offentliga ekonomin har man tvingats till nedskärningar också i finansieringen av undervisningsverksamheten. Detta har inneburit att man alltsedan 1991 letat efter kostnadsinbesparingar och skurit ner utgifterna på alla nivåer inom utbildningen. Inom skolväsendet i kommunerna genomfördes inbesparingarna till en början genom en sänkning av de priser per enhet som läggs till grund för statsandelen. Syftet var att styra kommunerna i riktning mot sådana strukturella och funktionella reformer inom undervisningsverksamheten som ökar kostnadseffektiviteten.

Sedan 1996 har de nya minskningarna i statsandelarna också inom undervisningssektorn baserats på invånarantalet, och de har således inriktats på den kommunala ekonomin i allmänhet. År 1996 var de faktiska riksomfattande totalkostnaderna för grundskolan 22 085 mark per elev, medan statsandelsgrunden var 19 068 mark per elev. Detta kan inte enkelspråkigt tolkas så, att den verkliga kostnadsutvecklingen skulle vara något helt annat än de kalkylerade priserna per enhet. Differensen har delvis påverkats av det förbättrade ekonomiska läget i många kommuner och beredskapen att styra resurser till utbildning. Totalt utgör utgifterna för grundskolan i genomsnitt 12 procent av kommunernas utgifter.

Vi finländare värdesätter utbildning, såväl i egenskap av medborgare som i egenskap av kom-

muninvånare. De internationella jämförelser som vi deltagit i visar att detta är ett faktum.

Finland intar, mätt med de flesta utbildningsindikatorerna inom Oecd, en topposition bland de utvecklade länderna. Också våra ekonomiska satsningar på utbildning har redan länge varit bland de största i dessa länder. Enligt den senaste jämförelsen är utbildningsutgifternas andel av nationalprodukten större endast i Kanada, Danmark och Sverige. Också kostnaderna per elev i grundskolan är i Finland högre än genomsnittet.

En jämförelse mellan Oecd-länderna visar att graden av deltagande i utbildning är på toppnivå i Finland. Befolkningens utbildningsnivå är klart högre än genomsnittet och i fråga om de yngre åldersklasserna nära toppen. De finländska skoleleverna har placerat sig bra i internationella prestationsjämförelser.

Den förhandlingsgrupp som under minister Backmans ledning utreder tryggheten av kommunernas basservice har nyligen avgett sin mellanrapport. I rapporten presenteras en prognos gällande den kommunala ekonomins utveckling och anpassningsbehov. I enlighet med gruppens rekommendationer har gemensamma förberedelser inletts mellan staten och kommunerna i syfte att finna anpassningsåtgärder. Minister Backman redogör härefter närmare för detta arbete och dess resultat.

Med stöd av vad som anförts ovan konstaterar regeringen att den grundläggande utbildningens tjänster och dess resurser också framöver kommer att tryggas så som förutsätts i lagstiftningen och att medborgarnas basservice kommer att tryggas också på lång sikt genom gemensamma åtgärder av staten och kommunerna.

Edustajat Saarnio ja Viitamies merkitään läninä oleviksi.

Ministeri B a c k m a n : Arvoisa rouva puemies! Vastauksena ed. Vehviläisen ym. välikysymykseen peruspalveluja koskevan vastuun jaosta esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Kunnallistalous on riippuvainen koko kansantalouden kehityksestä. Talouskasvu ja työllisyyden paraneminen vaikuttavat niin kuntien menoihin kuin tuloihinkin. Julkistalouden tasapainottamistoimenpiteitä on jouduttu tekemään myös sen suurimmassa osassa kunnallistaloudesta. Valtionosuudet ovat vain noin alle viidesosa

kuntien tuloista. Niitä on jouduttu leikkaamaan osana valtiontalouden tasapainottamista.

Merkittävämpää kuntien kannalta on verotulojen kehitys. Verotulojen kasvu onkin veropuolustemuutoksista huolimatta ja osin niiden ansiosta vastannut valtionosuusleikkauksia. Kunnat ovat sopeuttaneet talouttaan monin keinoin. Henkilöstöä vähennettiin vuosikymmenen alussa merkittäviä määriä jo ennen valtionosuusleikkauksia verotulojen vähentyessä tuolloin työttömyydestä johtuen. Verotusta ja maksuja nostettiin tuntuvasti sekä investointeja vähennettiin. Tällä vaalikaudella kuntien henkilöstömäärä on vakiintunut jopa hieman kasvaen.

Vuosina 1991–94 tuloveroprosenttiaan korratti vuosittain yli 100 kuntaa keskimäärin yhteensä vaalikauden aikana lähes 1 prosenttiyksiköllä. Tämä kehitys on nyt saatu pysähtymään ja kuntien veroprosentit ovat tällä vaalikaudella säilyneet keskimäärin ennallaan. Samalla kunnat ovat voineet vähentää lainamääräänsä.

Viimeisimpien koko kuntasektoria koskevien vuoden 1996 tilinpäätöstietojen mukaan kuntien yhteenlaskettu vuosikate nousi 11,5 miljardiin markkaan ja kunnat pystyivät omalla tulorahoituksellaan kattamaan nettoinvestoinnit sekä alentamaan lainakantaansa noin 3 miljardilla markalla. Vuoden 1997 ennakkotiedot osoittavat, että lainakantaa pysytään edelleenkin alentamaan. (Ed. Pekkarinen: Vuosikate 6,5 miljardia!)

Kuntien rahoitusasema on kuitenkin viimeisten yhteisten arvioiden mukaan ilman sopeuttamistoimenpiteitä nopeasti heikkenemässä. Allekirjoittaneen johtama kuntien peruspalvelujen turvaamista selvittelevä neuvottelutyöryhmä, jossa mukana on myös Suomen Kuntaliiton edustus, on juuri jättänyt väliraporttinsa, jossa arvioidaan sopeuttamistarpeen kasvavan vuoteen 2002 mennessä vuositasolla mitattuna 4–5 miljardiin markkaan. Arvio perustuu keskimäärin 3 prosentin talouskasvuun ja 10 prosentin työttömyysasteeseen vuonna 2002.

Neuvotteluryhmän linjauksen mukaan kuntien tuloveroprosenttia ei pitäisi nostaa vaan kohdistaa tarvittava verotulojen lisäys kiinteistöveroon. Hallitus on antanut eduskunnalle lakiesityksen, joka antaa kunnille lisää liikkumavaraa kiinteistöverossa. Kuntien maksutulojen lisäämiseksi on valmistella asetuksen muutos. Neuvotteluryhmä katsoo, että kuntien valtionosuudet säilyvät reaalisesti ennallaan.

Tulojen lisäyksellä voidaan kattaa noin kolmannes sopeuttamistarpeesta. Loppu jää toteu-

tettavaksi kuntien toiminnan tehostamisella ja lainsäädäntöön tehtävillä kuntien tehtävien määrällisillä, laadullisilla ja toiminnallisilla muutoksilla. Näitä toimenpiteitä koskeva valmistelutyö tehdään lähikuukausien aikana ministeriöiden ja Kuntaliiton toimesta.

Kuntien tulopohjan kehittämistä koskevia ehdotuksia valmistellaan erillisessä tulopohjatyöryhmässä, jonka määräaika päättyy tämän vuoden lopussa. Neuvotteluryhmän linjauksen mukaan kunnille ei anneta uusia tehtäviä, ellei vanhoja tehtäviä tai velvoitteita vastaavasti vähennetä tai osoiteta taloudellisia voimavaroja uusien tehtävien rahoittamiseen. Kuntien ja valtion välistä työnjakoa voidaan muuttaa vain siten, että muutokset tehdään kustannuksiltaan neutraalisti. Neuvotteluryhmä ehdottaa kuntien ja valtion välisen neuvottelumenettelyn uudistamista tavoitteena pidemmän aikavälin valtion ja kuntien talouden yhteinen sopeuttamisohjelma. Neuvottelumenettelyn osana on tarkoitus kehittää myös kuntien talouden tilan ja kehityksen arviointia.

Pääministeri Lipponen on vastikään julkisuuksessa toistanut hallituksen valmiuden neuvotella Suomen Kuntaliiton kanssa kunnallistalouden ongelmista ja palvelujen turvaamisesta.

Suomen 452 kuntaa ovat hyvin erilaisia. Kuntien väliset taloudelliset erot eivät perustu selkeästi esimerkiksi kunnan sijaintiin tai kokoon. Kuntien omat toimenpiteet ovat vaikuttaneet ja tulevat jatkossakin vaikuttamaan niiden tilanteeseen. Kunnissa on tehty hyvin erilaisia toimenpiteitä, esimerkiksi henkilöstön lomautuksia. Kunnat ovat voineet valita sopeuttamistoimensa omista paikallisista tarpeistaan lähtien.

Valtionosuus- ja verojärjestelmissä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet kuntien väliin eroihin. Valtionosuusjärjestelmän kantokykyluokituksen ja yhteisöveron jakosuhteiden jäädyttäminen pitkäksi aikaa ennalleen väärästi kuntien välistä tilannetta. Nyt tehdyt uudistukset oikaisevat tilanteen tosiasiallisten perusteiden mukaiseksi aiheuttaen samalla erilaista sopeuttamistarvetta kuntakentässä.

Vuoden 1997 alussa voimaan tulleiden uusien kuntien valtionosuuskriteereiden tavoitteena on, että ne kohtelevat kuntia oikeudenmukaisesti. Kriteerit kuvaavat kuntien palvelutarvetta. Verotulojen tasauksen kautta taataan jokaiselle kunnalle vähintään 90 prosenttia koko maan keskimääräisestä laskennallisesta asukaskohtaisesta verotulosta. Tasausjärjestelmään liittyvä aikaviive on nykyisin kolme vuotta, mutta halli-

tuksella on tarkoitus muuttaa tätä viivettä mahdollisimman lyhyeksi, kahteen vuoteen.

Uuden valtionosuusjärjestelmän toimivuutta ja oikeudenmukaisuutta arvioidaan parhaillaan valtion ja kuntien yhteistyönä. Arvioinnissa on keskitytty selvittämään muuttotappiokuntien sekä kasvukeskusten taloudellisten ongelmien ratkaisumahdollisuuksia valtionosuusjärjestelmän kautta. Erityisesti on tutkittu, antavatko kuntien sosiaalitoimissa tapahtuneet muutokset aihetta valtionosuuskriteereiden painoarvojen tarkistuksiin.

Arvoisa puhemies! Edellä olevan perusteella hallitus katsoo ryhdytyn tarvittaviin toimiin kuntien ja valtion välisen taloudellisen vastuun selkiinnyttämiseksi.

Arvoisa puhemies! Vastaus on jaettu myös kirjallisesti. — Svaret har delats ut även på svenska.

Ministeri Backmanin vastaus on ruotsinkielisenä näin kuuluva:

Som svar på riksdagsledamot Vehviläinens m.fl. interpellation om åtgärder för att trygga den grundläggande utbildningen får jag vördsamt anföra följande:

Kommunalekonomi är beroende av hela samhällsekonomins utveckling. Den ekonomiska tillväxten och den förbättrade sysselsättningen inverkar såväl på kommunernas utgifter som på deras inkomster. Det har varit nödvändigt att vidta åtgärder för att balansera den offentliga ekonomin också inom den största delen av denna, dvs. kommunalekonomi. Statsandelarna utgör mindre än en femtedel av kommunernas inkomster. Det har varit nödvändigt att minska dem som en del av balanseringen av statsekonomi.

Av större betydelse för kommunerna är hur skatteinkomsterna utvecklas. Skatteinkomsterna har ökat, trots ändringar i skattegrunderna men också delvis tack vare dem, och ökningen har motsvarat nedskärningarna i statsandelarna.

Kommunerna har anpassat sin ekonomi på många sätt. Personalen minskades betydligt i början på decenniet redan innan statsandelarna skars ned, då skatteinkomsterna minskade till följd av arbetslösheten. Skatterna och avgifterna höjdes kännbart och investeringarna minskade.

Under denna valperiod har antalet anställda stabiliserats och t.o.m. ökat något.

Åren 1991—94 höjde över 100 kommuner årligen sin inkomstskattesats i genomsnitt med

sammanlagt närmare en procentenhet. Denna utveckling har kunnat stoppas och kommunernas skattesatser har i genomsnitt varit oförändrade under denna valperiod. Samtidigt har kommunerna kunnat minska sina lån.

Enligt de senaste bokslutsuppgifterna för hela kommunsektorn, dvs. från 1996, steg kommunernas sammanlagda årsbidrag till 11,5 miljarder mark. Kommunerna kunde täcka nettoinvesteringarna med den egna inkomstfinansieringen samt minska länestocken med cirka 3 miljarder mark. Förhandsuppgifterna för 1997 visar att länestocken kan minskas ytterligare.

Enligt de senaste gemensamma bedömningarna kommer kommunernas finansiella ställning dock att försämrans snabbt om inte anpassningsåtgärder vidtas. Den förhandlingsgrupp som utreder tryggheten av basservicen i kommunerna och leds av undertecknad, och där Finlands Kommunförbund också är representerat, har nyligen avgett sin mellanrapport. I rapporten bedöms att anpassningsbehovet kommer att växa till 4—5 miljarder mark per år fram till 2002. Uppskattningen baserar sig på en ekonomisk tillväxt om i genomsnitt 3 procent och en arbetslöshetsgrad på 10 procent år 2002.

Enligt förhandlingsgruppens riktlinjer bör kommunernas inkomstskattesats inte höjas. Den ökning av skatteinkomsterna som behövs bör riktas mot fastighetsskatten. Regeringen har till riksdagen avlåtit en proposition med förslag till en lag som ger kommunerna större spelrum när det gäller fastighetsskatten. En förordningsändring bereds för att öka kommunernas avgiftsinkomster. Förhandlingsgruppen anser att kommunernas statsandelar reellt sett skall kvarstå oförändrade.

Med en ökning av inkomsterna kan cirka en tredjedel av anpassningsbehovet täckas. Resten skall täckas genom att kommunernas verksamhet effektiveras och genom att lagstiftningen ändras till de delar som gäller bl.a. de kommunala uppgifternas omfattning och art. Dessa åtgärder kommer att beredas vid ministerierna och Kommunförbundet under de närmaste månaderna.

Förslag som gäller utvecklandet av kommunernas inkomstbas bereds i en särskild arbetsgrupp för kommunernas inkomstbas, vars tidsfrist går ut i slutet av innevarande år. Enligt förhandlingsgruppens riktlinjer skall kommunerna inte åläggas nya uppgifter om de inte i motsvarande grad befrias från tidigare uppgifter och skyldigheter eller anvisas ekonomiska resur-

ser för finansiering av de nya uppgifterna. Arbetsfördelningen mellan staten och kommunerna kan ändras endast så, att ändringarna är kostnadsneutrala.

Förhandlingsgruppen föreslår att statens och kommunernas samrådsförfarande revideras i syfte att skapa ett gemensamt långsiktstabiliseringsprogram för statens och kommunernas ekonomi. Avsikten är att också bedömningen av den kommunala ekonomins situation och utveckling skall förbättras som en del av samrådsförfarandet.

Statsminister Lipponen har nyligen offentligt upprepat att regeringen är beredd att förhandla med Finlands Kommunförbund om de kommunalekonomiska problemen och tryggheten av servicen.

Finlands 452 kommuner är mycket olika. De ekonomiska skillnaderna mellan kommunerna är inte enbart beroende t.ex. av kommunens läge eller storlek. Kommunernas egna åtgärder har inverkat, och kommer också i fortsättningen att inverka, på deras situation. Kommunerna har vidtagit olika åtgärder, t.ex. tillåtit personal. Kommunerna har kunnat välja anpassningsåtgärder utgående från sina egna lokala behov.

Ändringarna i statsandels- och skattesystemen har inverkat på skillnaderna mellan kommunerna. Då bärkraftsklassificeringen inom statsandelssystemet och samfundsskattens fördelningsgrunder förblev oförändrade en längre tid blev situationen mellan kommunerna snedvriden. De reformer som nu har genomförts rättar till situationen i överensstämmelse med de faktiska grunderna, men medför samtidigt andra anpassningsbehov inom kommunsektorn.

Syftet med de nya kriterier för kommunernas statsandelar, som trädde i kraft vid ingången av 1997, är att kommunerna skall behandlas rättvist. Kriterierna återspeglar kommunernas servicebehov. Genom en utjämning av skatteinkomsterna garanteras varje kommun minst 90 procent av den genomsnittliga kalkylerade skatteinkomsten per invånare i hela landet. Tidsefterläpningen inom utjämningssystemet är för närvarande tre år, men regeringen har för avsikt att ändra den så att den blir så kort som möjligt, till två år.

Frågan om hur väl det nya statsandelssystemet fungerar och hur rättvist det är skall bedömas av staten och kommunerna tillsammans. Bedömningen koncentrerar sig på att utreda möjligheterna att via statsandelssystemet lösa de ekonomiska problemen i utflyttningskommuner

och tillväxtcentra. Det har i synnerhet undersökts om ändringarna i kommunernas socialväsende ger anledning till tyngdpunktsjusteringar i statsandelskriterierna.

Med stöd av vad som anförts ovan anser regeringen att de åtgärder som behövs har vidtagits för att göra det ekonomiska ansvaret mellan staten och kommunerna klarare.

Ed. Kuisma merkitään läsnä olevaksi.

Välikysymyksen johdosta syntyy seuraava

Keskustelu:

Ed. Vehviläinen: Arvoisa puhemies! Ensinnäkin pari sanaa edellä kuullusta vastauksesta.

Ensinnäkin kiitosta: Minusta on hyvä, että kuulimme kahden ministerin suulla oikeastaan ensimmäistä kertaa tämän hallituksen aikana, että näkymä siitä, että kuntien talous on huonossa kunnossa, on todellinen. Hallituksen piirissäkin ollaan siis nyt päätyvässä samaan lopputulemaan, mitä keskusta on jo pitemmän aikaa esittänytkin.

Mutta toteaisin sen, että kun edelliset vastaukset jakoivat puheenvuoronsa niin, että opetusministeri Heinonen puhui koulutuksesta ja perusopetuksesta ja sitten ministeri Backman osaltaan vetämänsä työryhmän työskentelystä, niin minulle jäi kuitenkin sellainen olo, että kummassakaan vastauksessa ei vastattu siihen kysymykseen, mikä keskusta välikysymyksessään esitti. Molemmat puhujat vähätelivät valtionosuuksien merkitystä kunnille. Itse olen jyrkästi toista mieltä.

Ensinnäkin prosenteista, mitä esitettiin, voi olla monta mieltä, ovatko ne 15 vai 18 prosenttia, mutta tämä on mielestäni keskimääräisyyssajattelu, kun tiedämme, että Suomen 452 kuntaa ovat hyvin erilaisia. Meillä saattaa löytyä jopa sellainenkin kunta, jossa verotulojen osuus on pienempi kuin valtionosuudet.

Mutta omaan aiheeseeni.

Arvoisa puhemies! Kunnat ovat pankkeja. Näin totesi pääministeri Paavo Lipponen kunnallisvaalikeskustelussa vuonna 1996. Nyt Lipposen hallitus on onnistunut tyhjentämään nämä pankit vajaassa kahdessa vuodessa. Se on tapahtunut leikkaamalla kuntien valtionosuuksia, vähentämällä kuntien verotuloja ja lisäämällä kun-

tien velvoitteita lähes 13 miljardilla markalla. Näiden supistusten vuoksi kuntien talous jäi jo viime vuonna pakkasen puolelle. Nyt kunnille ennustetaan vuoteen 2002 mennessä uutta 4—5 miljardin markan aukkoa. Kuntatalous on ajautumassa vakavaan kriisiin.

Mitä nämä hallituksen toimet sitten merkitsevät tavallisen kansalaisen elämässä? Kun kunnat joutuvat säästämään jokaista nelihenkistä perhettä kohden säästöjä 10 000 markan edestä vuositasolla, se heijastuu väistämättä suoraan palveluihin. Ihmiset tuntevat säästöt päivähoitossa, kotihoitossa, peruskoulussa, lukiossa, kirjastossa, terveyskeskuksessa ja vanhustenhoitossa.

Kansalaiset ovat heränneet ja vaativat muutosta. Kuinka kauan joudumme odottamaan maan hallituksen heräämistä ja ryhtymistä todellisiin toimiin kansalaisille tärkeiden peruspalvelujen pelastamiseksi? Eivätkö irtisanomiset ja lomautukset kouluissa, sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä kaikilla muillakin toiminta-alueilla jo riitä?

Ongelmat peruspalveluissa ja uusimmat tiedot kuntataloudesta vahvistavat sen, että välikysymyksen aihe — hallituksen politiikka, joka vaarantaa peruskoulujen ja lukioiden toiminnan — on todella ajankohtainen. Suunnanmuutosta tarvitaan nopeasti. Hallituksella on mahdollisuus, jos halua löytyy, toimia vielä loppuvaalikaudella niin, että lomautuksia ja irtisanomisia ei enää ensi syksynä ja ensi vuonna tapahdu.

Arvoisa puhemies! Tähän mennessä hallitus on peitelty virheitään sysäämällä vastuun kunnille. Kriisin perussyöt ovat kuitenkin hallituksen omassa epäonnistuneessa talous-, työllisyys-, kunta- ja aluepolitiikassa. Kunnat on sysätty leikkauskierteeseen. Jos kunta selviytyykin ylimitoitetuista valtionosuusleikkauksista, se ei riitä, koska suurtyöttömyys, syrjäytyneisyys ja muuttoliike aiheuttavat koko ajan lisäkuluja.

Vuosi sitten keskustan eduskuntaryhmä teki välikysymyksen alueellisesta eriarvoisuudesta ja muuttoliikkeestä. Silloin hallitus vähätteli ongelmaa ja suhtautui siihen suorastaan pilkallisesti. Jo silloin Helsingin ylipormestari Eva-Riitta Siitonen kertoi keskustan eduskuntaryhmälle kiihtyvistä muuttoliikkeistä, joka tulee aiheuttamaan huikeat lisäkustannukset Helsingille.

Samaa todisti eilinen Helsingin Sanomat. Yksinomaan Helsingin kaupunki joutuu rakentamaan 40 uutta koulua muutaman vuoden sisällä. Samalla voi vain arvailla, kuinka monta koulua sulkee ovensa muuttotappioalueilla.

Kunnilla on vastuu yhdessä valtion kanssa

koulutuksen, terveydenhuollon ja sosiaalipuolen palveluista. Tähän asti kunnat ovat kerta toisensa jälkeen sopeuttaneet taloutensa valtiovallan toimien mukaisesti. Kunnat ovat ottaneet vastaan valtionosuusleikkauksien tappiot, valtionosuusleikkaukset, verotulojen leikkaukset sekä uudet tehtävät ja velvoitteet. Nyt on edessä yhteisöverouudistus, joka edelleen lisää kuntien välisiä eriarvoisuuksia.

Rouva puhemies! Hallituksen uskottavuutta ovat rapauttaneet myös viime kunnallisvaalien alla esitetyt näkemykset valtionosuusleikkausten vaikutuksista. Tuolloin muun muassa pääministeri Lipponen todisti mustaa valkoiseksi ja vakuutti, ettei leikkausten johdosta nelihenkinen perhe menetä yhtään mitään.

Kunnat ovat saaneet jatkuvasti lupauksia: nyt ei enää leikata. Jopa kuntien etujärjestön Kuntaliiton kuntapäivillä vuosi sitten toukokuussa pääministeri Lipponen lupasi, että kunnilta ei enää oteta lisää. Muutama viikko myöhemmin oli jo toinen ääni kellossa. Silloin saivat kunnat yllättäen tietää hallituksen suunnitelmista pienentää kuntien yhteisövero-osuutta merkittävästi.

Hallitus on toistuvasti omilla toimillaan romuttanut kuntien tulevaisuudensuunnitelmat ja pitkäjänteisen taloussuunnittelun. Peruspalvelujen mitoitus, investoinnit, henkilöstösuunnitelmat ja muut kehittämistoimet ovat menneet uusiksi. Mistä löytyvät ne kunnallisnaiset ja -miehet, jotka kaiken tämän jälkeen voivat luottaa Lipposen hallituksen lupauksiin kunta-asioissa?

Kunnallisvaalien alla hallituspuolueet käyttivät kuntia vaaliaseena. Äänestäjille luvattiin veroalennuksia kuntien kustannuksella. Rahaministeri Niinistö totesi vuoden 1997 budjettia esitellessään, että kunnilla on kyllä varaa alentaa verotustaan senkin jälkeen, kun valtio on omilla toimenpiteillään vähentänyt kuntien verotuloja. Tämän uskoi muun muassa Hämeenlinna ja moni muu kunta, jotka nyt kärsivät hallituksen antamista neuvoista.

Arvoisa puhemies! Keskusta on toistuvasti varoittanut kuntaleikkausten seurauksista. Varoitukset ovat kaikuneet kuuroille korville. Hallitus on vain toistellut, että on kuntien asia, miten ne palveluistaan huolehtivat. Kukaan hallituksen ministereistä ei ole osoittanut olevansa tilanteen tasalla. Esimerkiksi valtiovarainministeri Niinistö on todennut, että kun kunnilta leikataan valtionosuuksia, se ei kosketa ketään tavallista kansalaista. Tämä osoittaa, että ministeri Niinis-

tö on kaukana tekemiensä päätösten vaikutuksista. Eikö hän näe, että valtionosuusleikkaukset käytännössä, jos mitkä, merkitsevät huomattavaa elämän laadun laskua niin pienille lapsille kuin vanhuksillekin?

Kokoomuksen sokeus näkyy myös siinä, että se on ottanut asiakseen syyllistää kuntia. Mutta asiassa voidaan nähdä myös puolustelua ja omien jälkien peittelyäkin. Kokoomuksella on ollut merkittävä värisuora valtiontalouden ja koulutuksen suhteen koko tämän vuosikymmenen ajan. Kokoomuksen johdolla valtiovarainministeriö ja opetusministeriö ovat vastanneet ja vastaavat pitkälle sekä valtionosuusleikkausten suuruudesta että perus- ja lukio-opetuksen voimavaroista. Kokoomus on siksi päävastuussa perusopetuksen tasoa vaarantavasta politiikasta.

Opetusministeri Heinonen on syyttänyt lomauttavia kuntia lainvastaisesta toiminnasta ja uhkaillut niitä jopa rangaistuksilla. Tämä vain pahentaisi kuntien ahdinkoa. Opetusministeri Heinonen, kuntapäätäjät eivät ole niin edesvastuuttomia, että lomauttaisivat henkilökuntaansa ilman painavia perusteita. Lomautuksilla ei voida ratkaista kuntatalouden ongelmia, ainoastaan lykätä niitä. Lomauttavia kuntia yhdistää kuitenkin taloudellinen hätä. Lomautukset ovat kuntien hätähuuto maan hallitukselle: Nykyisillä voimavaroilla ei pystytä ylläpitämään peruspalveluja. (Ed. Zyskovicz: Valtaosa pärjää ilman opettajien lomautuksia!)

Rouva puhemies! Kuntien on perusteltua kysyä, onko hallitus itse toiminut lainmukaisesti, kun se ei ole turvannut kunnille riittäviä taloudellisia voimavaroja perusopetuksen järjestämiseen. Tätähän edellyttää Suomen hallitusmuoto, jonka perusoikeussäännösten mukaan jokaisella on yhtäläinen oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Lisäksi kansalaisella pitää olla mahdollisuus saada myös kykyjensä ja tarpeidensa mukaista muuta opetusta varattomuuden sitä estämättä. Näiden oikeuksien toteutumisesta vastaa julkinen valta, siis valtio ja kunnat.

Elävä elämä on osoittanut, että kaikilla kunnilla ei ole mahdollisuuksia täyttää perustuslain hengen ja muiden lakien mukaisia velvoitteita. Ongelmat ja lomautukset ovat yhtä vakavia niin sosiaali- ja terveydenhuollossa kuin muissakin palveluissa. Tätä todistaa myös uuden oikeuskanslerin Paavo Nikulan julkisuudessa esittämät huomiot perusoikeuksien ja taloudellisten voimavarojen ristiriidasta.

Arvoisa puhemies! Myös päähallituspuolue

SDP kantaa kokoomuksen ohella vastuunsa perusopetuksen tilasta. SDP ei vapaudu vastuustasi sillä, että viime viikolla joukko sosialidemokraatteja esitteli näyttävästi julkisuuteen näkemyksiään koulutuksen tasa-arvosta. (Ed. Zyskovicz: Eikä kepu välikysymyksillä!) Jos kunnilla ei ole riittäviä voimavaroja huolehtia perusopetuksesta, kauniit periaatteet eivät tilannetta muuksi muuta. Onko niin, eduskuntaryhmän puheenjohtaja Erkki Tuomioja, että SDP:n sosiaalinen omatunto alkaa herätä lähestyvien vaalien alla ikään kuin aikasytyttimellä? (Ed. Tuomioja: Ei ole, kyllä se on koko ajan hereillä!)

Viime syksystä saakka on keskusteltu koulujen rahaongelmista ja opettajien lomautuksista. Vanhemmilla on suuri hätä lastensa koulunkäynnistä. Opettajien lomautukset ovat kuitenkin vain jäävuoren huippu niistä ongelmista, joista koulutyö tällä hetkellä kärsii. Jo aiemmin tai rinnan lomautusten kanssa koulutyö ja opetuksen taso ovat heikentyneet muun muassa tuki- ja erityisopetuksen vähentämisen ja ryhmäkokojen suurentamisen vuoksi. Säästöluettelo on pitkä ja vaihtelee kunnittain.

Perusopetuksen tasoa ei saa ratkaista se, kuinka varakas tai köyhä kunta on. Mutta toisin on jo tänä päivänä. Peruskoulun kunnittaiset kustannukset oppilasta kohden vaihtelevat merkittävästi. Esimerkiksi Vantaa käyttää lähes neljänneksen vähemmän oppilasta kohden koulutoimeen kuin Helsinki ja Espoo. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että Vantaalla luokkakoot on vedetty äärimmilleen. Lukiossa on jopa 50 hengen saksan ryhmiä. Erityisopetusta on erittäin vähän ja kerhotoimintaa ei ole ollenkaan. Nyt on käymässä niin, että asuinpaikka määrää oppilaiden mahdollisuudet saada asianmukaista opetusta.

Rouva puhemies! Viime viikolla julkistettiin kunta-asioista vastaavan ministeri Backmanin johtaman neuvotteluryhmän väliraportti. Raportti kertoi, että kuntien on mahdotonta hallituksen antamissa raameissa tasapainottaa tuloja ja velvoitteensa. Kunnilla on edessään vielä uusi monien miljardien markkojen vaje ellei nyt ryhdytä pikaisesti toimiin. Sinänsä on arvokasta, että työryhmän arvovaltaiset jäsenet ministerit Backman, Enestam, Haavisto, Heinonen, Huttu-Juntunen ja Mönkäre ovat vuoden aikana päätyneet keskustaan kanssa samoihin johtopäätöksiin kuntien kriisistä.

Kuntia ei kuitenkaan paljon lohduta se, että ministerit ovat sitoutuneet työryhmässä siihen, ettei kuntien vaikeaa taloustilannetta enää hei-

kennetä uusilla valtionosuusleikkauksilla. Kuntien tilanteeseen työryhmän toimenpide-esitykset maksupolitiikan vapauttamisesta ja velvoitteiden keventämisestä eivät tuo ratkaisevaa helpotusta. Niiden lukuisten kuntien pelastamiseen, joiden talous ui todella syvällä, tarvitaan vahvempia keinoja ja valtion erityistoimia.

Kuntapäätäjien silmissä kummittelevat myös valtiovarainministeriön virkamiesten väläyttelemät uudet jopa 20 miljardin markan lisäleikkaukset. Hallituksen tulisi katsoa välillä Pohjanlahden yli. Siellä ei leikata vaan panostetaan peruspalvelujen järjestämiseen. Ruotsissa demarihallitus antaa kunnille tänä vuonna 20 miljardin kruunun lisäpotin koulujen, vanhustenhuollon ja sairaanhoidon kohentamiseen. Siellä kuntien ja valtiovallan välillä on solmittu kaksi vuotta sitten talouden tervehdyttämissopimus, jonka molemmat osapuolet, myös valtio, ovat pitäneet. (Ed. Tuomioja: Olisipa meilläkin yhtä vahva sosialidemokratia!)

Arvoisa puhemies! Keskusta arvostelee hallitusta kovapäisyydestä ja toimettomuudesta. Kuntien talous- ja palveluongelmat ovat olleet jo kauan kaikkien tiedossa. Näyttää siltä, että Lipposen hallitus ei piittaa myöskään lasten vanhempien voimakkaasta liikehinnästä.

Peruspalveluiden järjestämisen ongelmat eivät ratkea nykyistä leikkauslinjaa jatkamalla. Kaavamaisista leikkauksista on siirryttävä uudistuksiin, joilla puretaan työllistämisen esteitä ja avataan mahdollisuudet työllisyyden aidolle kasvulle. Vain tätä kautta voidaan lisätä myös kuntien verotuloja ja saada kestäväällä tavalla säästöjä julkiseen talouteen.

Kansalaisten ja peruspalveluiden kannalta on välttämätöntä löytää pikaisesti keinot hillitä muuttoliikettä. Voimakkaat panostukset aluepolitiikkaan helpottaisivat kuntien ongelmia sekä muuttotappioalueilla että kasvukeskuksissa ja maksaisivat itse itsensä lähivuosina.

Keskustan mielestä valtion ja kuntien välille on luotava usean vuoden mittainen kuntasopimus, jossa sovitaan pitävällä tavalla kuntien vastuulla olevien peruspalveluiden rahoituksesta ja velvoitteista. Kuntasopimuksella lopetettaisiin myös kuntien alistaminen, syyllistäminen ja vastapuolena pitäminen. Valtiovallan ja kuntien tavoitteet kansalaisten peruspalvelujen turvaamisessa tulee olla samat. Valtion ja kuntien on oltava toistensa tasavertaisia kumppaneita tätä tavoitetta toteuttaessaan.

Arvoisa puhemies! Hallituksen vastaus ei tyydytä keskustan eduskuntaryhmää. Ehdotan hy-

väksyttäväksi seuraavan perustellun päiväjärjestyksen siirtymisen sanamuodon:

”Kuultuaan hallituksen vastauksen eduskunta toteaa, että hallituksen politiikka ei lainsäädännön edellyttämällä tavalla turvaa lapsille ja nuorille asuinpaikasta ja vanhempien varallisuudesta riippumatta laadukasta opetusta eikä myöskään muita kuntalaisille kuuluvia peruspalveluita määrältään ja tasoltaan riittävinä, ja siirtyy päiväjärjestykseen.”

Ed. Niinistö merkitään läsnä olevaksi.

Ed. T u o m i o j a : Arvoisa puhemies! Sosialidemokraattisessa aatemaailmassa sivistyksellisten perusoikeuksien turvaaminen on aina kulkenut rinnan valtiollisen kansanvallan ja sosiaalisten perusoikeuksien kanssa. Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa yleisen, yhtäläisen ja maksuttoman peruskoulutuksen toteuttaminen on ollut keskeinen asia.

Koulutus on avain moneen asiaan. Koulutuspolitiikan on turvattava sivistyksellinen tasearvo ja annettava jokaiselle ihmiselle mahdollisuudet oman henkisen potentiaalinsa täysimittaiseen kehittämiseen. Sosialidemokratialle tämä on yhtä paljon itseisarvo kuin myös koko kansakunnan hyvinvoinnin, menestyksen ja kilpailukyvyyn kannalta välttämätön asia.

Koulupolitiikasta eduskunnalla on mahdollisuus puhua — ja myös tehdä päätöksiä — täällä olevien koululakiesitysten pohjalta. Niiden käsittely etenee omaa tahtiaan, eikä ainakaan sosialidemokraattien taholta haluta sitä viivästyttää tai muuten hankaloittaa. Tässä yhteydessä ei siis ole tarvis laajemmalti siihen asiaan puuttua muuta kuin toteamalla, että koululakien ympärille syntynyt laaja kansalaiskeskustelu koulutuksen tavoitteista ja arvoista on erittäin tervetullut asia.

Tyytyväisyyteen on aihetta myös siksi, että tämä keskustelu on osoittanut, miten laajaa kannatusta sivistyksellisten perusoikeuksien ja tasaarvon turvaaminen yhteiskunnassa nauttii. Sen pohjalta uskomme, että koululakien sisällöstä päästään yhteisymmärrykseen ministeri Heinosen valmistelemien esitysten pohjalta tavalla, joka ottaa huomioon eri tahoilta esitetyt huomautukset ja parannusehdotukset.

Tärkeintä on, että voimme lakien eduskuntakäsittelyn jälkeen vakuuttua siitä, että lasten lähin koulu on aina riittävän hyvä ja turvallinen

perusopetusta antava kouluuyhteisö ja ettei liian varhaisella koulujen tai lasten kilpailuttamisella luoda uusia syrjäytymisen väyliä. Suomen menestys ja kilpailukyky riippuu vastakin siitä, että koko perusopetusta antava koululaitos on riittävän tasokas ja antaa kaikille mahdollisuuden kykyjensä täysimittaiseen kehittämiseen.

Arvoisa puhemies! Opettajien lomautukset ovat kieltämättä johtaneet tilanteisiin, joissa monet oppilaat jäävät ilman sitä perusopetusta, jonka lainsäätäjä on kaikille taannut. Lasten jättäminen viikkokausiksi vaille pätevää opetusta on häpeä koko yhteiskunnan poliittiselle päätöksenteolle. Nämä kokemukset eivät ainakaan kasvata kansalaisten luottamusta poliittisen järjestelmän kykyyn hoitaa asioita. Vastuu on meillä kaikilla, jotka olemme saaneet valtakirjan kansalta, mutta se on myös opettajien ammattijärjestöllä.

Lomautuksia on tarkasteltava osana laajempaa kuntatalouden ja hyvinvointipalvelujen turvaamisen ongelmaa. Monet — eivät suinkaan kaikki — kunnat ovat olleet sellaisessa pakkorossa, jossa henkilöstösäästöt ovat olleet ainoa mahdollisuus kuntabudjetin kokoamiseen. Monissa tapauksissa on ollut kyse myös siitä, että kunnan muut henkilöstöryhmät ovat samanaikaisesti sopineet osallistumisestaan säästötalkoisiin kuntalaisille vähiten ongelmia aiheuttavilla ratkaisuilla, minkä opettajajärjestö on kuitenkin suoralta kädeltä torjunut.

Lopputulokset on ollut koululaisille, heidän vanhemmilleen ja opetukselle kielteisin mahdollinen. Mutta opetus ei suinkaan ole ollut ainoa ala, joka on joutunut kärsimään kuntatalouden hätäratkaisuihin. Myös terveyden- ja vanhustenhuollon palveluja on paikoin ohennettu jo niin ohuiksi, että asiakkaiden oikeus hyvään ja turvalliseen hoitoon on vaarantunut.

Näissä oloissa syntyy helposti ajatus, että kymmenen viime vuoden aikana eri tavoin väljennetty tai kokonaan lopetettu kuntien normiohjaus palvelujen tuotannossa olisi palautettava käyttöön. Siltä osin kuin kuntien omat valinnat niille myönnettyjen vapauksien käytössä johtavat liiallisiin alueellisiin eroihin peruspalvelujen saatavuudessa ja tasossa, saattaa normiohjauksen palauttaminen olla osittain perusteltua.

Opettajalomautusten osalta on ollut kyse myös arvovalinnoista, räikeimmillään silloin, jos kunnan päättäjät tosiasiansa ovat halunneet rahoittaa urheiluhallin koululomautuksilla. Tämän keskustelun aikana tullaan varmasti myös yksityiskohtaisemmin käymään läpi, miksi kes-

kustan asema kouluja sulkevista kunnissa näyttää olevan keskimääräistä vahvempi.

Sosialidemokraatit kuitenkin torjuvat sellaisen ajattelun, että kuntien palveluissa olevat puutteet voitaisiin korjata lisäämällä valtiollista ohjausta ilman, että samanaikaisesti tarkastellaan koko kuntasektorin edellytyksiä suoriutua lainsäätäjän sille määräämistä tehtävistä.

Tänä päivänä kunnat eivät enää jakaannu milään helposti kartalle piirrettävällä tavalla niihin, joilla menee huonosti, ja niihin, joilla vielä menee kohtuullisen hyvin. Kuntakartta on tässä suhteessa kirjava mosaiikki, jossa naapurukset saattavat olla hyvin erilaisessa taloudellisessa asemassa. Se tulisi myös ottaa huomioon paremmin kehitettäessä kuntien valtionosuusjärjestelmää.

Kokonaisuudessaan kuntasektorin näkymät näyttävät kuitenkin ongelmallisemmilta kuin valtionalouden. Tuore kuntien peruspalvelujen turvaamista selvittävän työryhmän raportti kertoo, miten kuntien rahoitusasema tulee ilman sopeutustoimia heikkenemään vuosina 1997—2002. Koko ajanjakson alijäämäiseksi jäävän kunnallistalouden sopeuttamistarve nousee siten vuositasolla 4—5 miljardiin markkaan. Tämä ei ole vain kuntien vaan myös eduskunnan ja hallituksen ongelma.

Hallituksen puolelta se on jo johtanut linjaukseen, jonka mukaan kuntien saamat reaaliset valtionosuudet tullaan säilyttämään nykyisellä tasolla eikä kuntien velvoitteita lisätä ilman, että samalla turvataan niiden voimavarat tehtävien rahoittamiseen. Linjaus on oikea, mutta ei ole varmaa, että se on vielä riittävä.

Kysymys on yhtäältä tulonsiirtojen ja palvelujen ja toisaalta tulojen ja menojen oikeasta suhteesta. Työryhmä lähtee siitä, ettei kuntien keskimääräinen tuloveroprosentti kokonaisveroasteen alentamisen mahdollistamiseksi nousisi vaan että verotulojen lisäys kohdistuu tarvittaessa kiinteistöveroon. Tämä on perusteltua, sillä kiinteistövero-osuus, kattavuus ja taso ovat Suomessa oleellisesti vähäisempiä kuin useimmissa muissa maissa.

Kokonaisveroasteen taso ratkeaa kuitenkin etupäässä valtion toimin. Työllisyys, sosiaaliturva ja verotus muodostavat sen kohtalon kolmion, jossa hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuus ratkeaa.

Työttömyyden puolittaminen myös seuraavalla vaalikaudella on välttämätöntä. Työttömyys nostaa työttömyysturvan ja toimeentulotuen kustannuksia ja vähentää verotuloja. Veropohjaa murentavat myös EU-johdannaiset pai-

neet muun muassa alkoholi-, auto- ja leimaveroa kohtaan. Samanaikaisesti esitetään myös vaatimuksia tuloverojen suurista alennuksista. Tätä arvioitaessa on ratkaisevaa, pyritäänkö verorakenteen muuttamiseen, mitä sosialidemokraatit esittävät, vai uusiin menoleikkauksiin, joita emme hyväksy.

Jälkimmäinen olisi vakava uhka sille hyvinvointiyhteiskunnan pohjoismaiselle mallille, jonka nimenomaisena ja myös toteutuneena tavoitteena on ollut kohtuullisen tasainen varallisuuden ja tulojen jakaantuminen. Tämä yhdessä universaalien, koko väestön kattavien palvelujen kanssa on tehnyt aikoinaan verisen sisällissodan läpi käyneestä Suomesta yhteiskunnan, jota leimaa suuri yhteenkuuluvuus ja perussolidaarisuus.

Tähän kohdistuvat uhat realisoituvat ennen muuta kuntataloudessa, jossa peruspalvelujen ylläpitämisestä vastaavat kunnat — näin myös omia arvovalintojaan soveltaen — ovat jo monin paikoin joutuneet ohentamaan palveluja vaarallisen ohuiksi. Ohenevat julkiset palvelut luovat myös markkinoita markkinaehtoisille yksityisille palveluille, mikä onkin usein ollut saneeraajien nimenomainen tarkoitus.

Onko tämä hyvinvointiyhteiskunnan rappeutuminen todella väistämätön ja välttämätön asia? Sitä se ei ole, vaan kysymys on arvovalinnoista — siitä, mitä me itse tulevaisuudelta haluamme.

Kun hallitus ja eduskunta pari kuukautta sitten käsitelivät budjettikehyksiä, voitiin todeta, että julkisen talouden velkaantuminen on jo tehtyjen ratkaisujen pohjalta hallinnassa ja että velanotto ja velka-aste tulevat asteittain alenemaan. Tämä on tärkeätä sille, että luottamus talouspolitiikan vakauteen säilyy.

Yhtä tärkeä viesti oli kuitenkin se, että ihmiset voivat tehdä tulevaisuudensuunnitelmiaan tietoisina siitä, että suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perusta aiotaan turvata ja että myös palvelujen ja tulonsiirtojen rakenne pysyy vakaana. Säästäväisyys ja tiukkuus yhteisen talouden hoidossa ovat edelleen tarpeen, mutta mikäli sosialidemokraateista riippuu, ei uusia hyvinvointia uhkaavia leikkauslistoja tarvitse pelätä.

Jos kuitenkin isoja leikkauksia esitetään, ei se ole suinkaan tarpeen julkisen talouden tasapainottamiseksi vaan kyse on ideologisesta näkemyksestä, jonka mukaan julkista taloutta tulee supistaa, tehdä tilaa markkinavoimille ja suuri-tuloisia suosiville suurille veroalennuksille.

Ihmisten hämmennystä näiden linjausten

edessä lisää se, että tätä uusliberalistista oppia näyttävimmän markkinoivat julkisuushakuiset virkamiehet. Heillä on luonnollisesti oikeus mielipiteisiinsä, mutta rehellisempää olisi, että he asettuisivat 20—30 miljardin markan leikkausohjelmiseen itse eduskuntavaaleissa ehdolle ja hakisivat kansalaisten valtakirjan linjauksilleen.

Leikkausohjelmia perustellaan yleisimmin vain välttämättömyydellä sopeutua markkina-voimien toimintaan ja niin sanottuun globalisointumiskehitykseen. Toiset vaivautuvat lisäksi väittämään, että verotuksen alentaminen, tuloverojen suurentaminen ja sosiaaliturvan heikentäminen ovat myös välttämättömiä työttömyyden alentamiseksi. Tällaiset väitteet ovat perusteettomia. Käsitys, että laajat tuloveroalennukset yhtäkkiä vapauttaisivat sellaisia voimavaroja, jotka kasvun voimistumisen kautta poistaisivat työttömyyden, on vaarallista hömppäoppia.

Suomalainen sosiaaliturva ei myöskään ole sillä tavoin perusteiltaan vinoutunut, että se aiheuttaisi kohtuuttomia tuloloukkuja ja vieraannuttaisi ihmisiä työnteosta. Useimmat tätä koskevat väitteet pohjautuvat amerikkalais-englantilaisiin kokemuksiin, joiden tarkempi analyysi päinvastoin osoittaa pohjoismaisen sosiaalipolitiikan mallin kestävyuden niiden rinnalla.

Julkisen sektorin raju supistaminen useilla kymmenillä miljardeilla markoilla ja rahan ohjaaminen tuloverokevennykseen ei välttämättä johda parempaan työllisyyteen. Sen sijaan tulorot kasvaisivat oleellisesti ja köyhyysrajan alapuolelle pudonneiden ihmisten osuus helposti moninkertaistuisi nykyiseen nähden.

Tällainen yhteiskunta olisi vahvasti myös fyysisenkin ympäristön suhteen kahtiajakautunut yksityistettyjen ja vartijoiden suojaamien vaurassaarekkeiden ja rappeutuvan julkisen tilan välillä. Esimerkkejä tästä ovat Yhdysvallat, Uusi-Seelanti ja Englanti, jossa viimeainutissa työväenpuolue on saanut thatcherismin raskaan perinnön oiottavakseen.

Olemme keskeisen linjavalinnan edessä: Haluammeko hyvinvointiyhteiskunnan alasajoa vai säilyttää sellaisen sivistyneen yhteiskunnan, jollaisena pohjoismaista hyvinvointivaltiota on pidettävä. Jälkimmäinen valinta tarkoittaa sitä, että on hyväksyttävä myös se, että tämä yhteiskunta tulee tulevaisuudessakin olemaan verrattain korkean veroasteen yhteiskunta.

Kaikki viittaa siihen, että suomalaisten suuri enemmistö on tästä edelleen samaa mieltä. Tähän vahvaan solidaarisuuden pohjavireeseen tulee meidän edelleen luottaa ja rakentaa.

Tämän toteaminen ei kuitenkaan saa tarkoittaa muuttumattomuuden puolustusta, sillä hyvinvointiyhteiskunnan turvaaminen päinvastoin edellyttää valmiutta monien asioiden uuteen tarkasteluun. Tämä koskee myös veroja. Vaikka suuresta veroalesta ei voi puhua, on yhtä selvää, ettei kokonaisveroastetta voi korottaakaan vaan se on päinvastoin saatava jonkin verran alas siltä tasolta, jolle se laman seurauksena nousi. Jos suotuisat talousennusteet toteutuvat, on tämä mahdollista ilman uusia suuria leikkauksia.

Selvää on myös, että verotuksen rakennetta on edelleen muutettava siten, että painopistettä siirretään työn verottamisesta varallisuuden, pääomien ja ympäristöhaittojen verottamiseen.

Työn verotuksessa ongelma ei kuitenkaan ole suurituloisten veroissa, vaikka he eniten veroistaan ääntä pitävätkin. Kukaan suurituloisen ei kuitenkaan ole vielä suomalaisen verotuksen vuoksi kieltäytynyt havittelemasta lisätuloja, mikä näkyy myös yritysjohtajien nykyisessä optioahneilussa.

Pienten tulojen verotus sen sijaan on ongelma. Verokevennysten suuntaaminen pieni- ja keskituloisille, kuten ensi vuoden veroratkaisuissa tapahtuu, ei ole siten vain tulonjaon kannalta oikea ratkaisu, vaan myös siksi, että se tehokkaimmin purkaa todellisia kannustusloukkuja ja madaltaa työllistämisen kynnyksiä. Jatkossakin alennukset tulee painottaa pieni- ja keskituloisiin ja niiden tulee yhdessä tulonsiirtojen kanssa edistää pientuloisen työn tarjonnan ja kysynnän lisäämistä minimitoimeentulon tasoa leikkaamatta. Näin tehtäessä on tietenkin katsottava, ettei kuntien taloustilannetta enemmälti heikennetä.

Uuden arvioinnin edessä ovat myös kunnat. Kuntien tiedossa olevien huolestuttavien rahoitusnäköymien valossa monet peruspalvelutyöryhmän esitykset on otettava ennakkoluulottomasti harkintaan.

Tämä tarkoittaa muun muassa kuntien yhteistyön ja kuntarakenteen kehittämistä sekä seutukuntien vahvistamista, kustannussäästöjä tuottavia rakenneuudistuksia sekä sen selvittämistä, mitä kuntien tehtäviä voidaan siirtää valtiolle ja yhteisöille. Samoin palveluista perittävien maksujen kustannusvastaavuuden ja ohjausvaikutuksen lisääminen sekä varallisuuden ja pääomatulojen huomioon ottaminen ovat perusteltuja.

Kuntien ja valtion neuvottelumenettelyn uusiminen on myös tarpeen. Ilman sitä ja yhteistyön parantamista ei tavoitteena oleva valtion- ja kunnallistalouden yhteinen vakauttamisohjelma tule onnistumaan.

Myös kunnallisten työaikakokeilujen laajentaminen tuo mahdollisuuksia sekä toimintojen tehostamiseen että työllistämiseen.

Arvoisa puhemies! Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä on hyvä, että eduskunnassa käydään keskustelua koulusta ja koulutuspolitiikasta sekä kuntataloudesta ja hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta. Olisi suotavaa, että keskustelua olisi voitu käydä vähän asianmukaisemmalta pohjalta kuin mitä keskustaopposition välikysymys tarjoaa. Jäämme mielenkiinnolla odottamaan, myös äskeisen puheenvuoron jälkeen, josko keskustan puhujat vihdoin esittäisivät myös konkreettiset ehdotuksensa esille ottamiensa ongelmien ratkaisemiseksi.

Socialidemokraattista eduskuntaryhmää tyydyttää hallituksen vastaus ja ryhmä esittää yksinkertaiseen päiväjärjestykseen siirtymistä.

Ed. Krohn merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Isohookana - Asunmaa: Puhemies! Hallituksen ministerit tarkastelivat äsken koulutuspolitiikkaa pääasiallisesti keskiarvoajattelulla. On heti huomautettava, ettei se kerro todellisuutta. Jos keskiarvoajattelulla tarkasteltaisiin esimerkiksi opettajien lomautuksia, niin mikäähän mahtaisi olla lopputulos?

Millainen on elävä elämä? Luokan ovet lukituina. Oppitunteja käytävillä. Ajan tappamista koulun pihamaalla. Videoiden katselua. Turhautuneisuutta. Luvattomia poissaoloja. Tällaista on ollut monen koululaisen arkipäivä viime aikoina.

Oppilailla ei ole ollut opettajaa. Koulupäivälä on puuttunut ohjaaja. Koulujen työrauha on järkkynyt. Oppimisen edellytykset ovat heikentyneet. Vanhempien mieltä painaa huoli lastensa oppimisen edistymisestä ja yleensäkin heidän päiväohjelmastaan.

Mitä ajattelee koulusta suureen luokkaan työnnetty epävarma ekaluokkalainen? Entä lukioon tai ammattikouluun menevä yläastelainen, jonka oppivelvollisuuskoulu päättyy yllättäen sekavasti? Mikä malli työmoraalista syntyy aikuistuvalla nuorelle?

Ei ole helppoa opettajallakaan. Koulupäivän poikkeustila kestää pitkään. Kaupanpäällisiksi omalle lomautukselle tulevat hoidettavaksi kollegan tunnit. Tehty opetustyö tuntuu valuvan hiekkään. Ei ihme, että työssäolevat opettajat

uupuvat ja väsyvät, ovat sairaslomalla tai hakeutuvat vuorotteluvapaalle.

Lapsella tulee olla kuitenkin oikeus kohdata päivittäin ehyt aikuinen, joka persoonallaan tukee lapsen myönteisen minäkuvan ja itsetunnon kehitystä. Opettaja on vaativassa kasvattajan tehtävässä. Lisäksi opettajakunta muodostaa omissa lähi- ja paikallisyhteisöissään kulttuurisen selkärangan, korvaamattoman henkisen voimavaran.

Puhemies! Suomalainen koululaitos ei kertaakaan sotien jälkeen ole ollut näin vakavassa tilanteessa — astumassa askelta taaksepäin. Olemme tottuneet siihen, että koulumme on vastannut ajan haasteisiin, vinyt siis kehitystä eteenpäin. Suomalaisen yhteiskunnan kunnia-asia ja tärkeä oikeudenmukaisuuskysymys on ollut antaa lapsille asuinpaikasta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta ajan vaatimaa, entistä parempaa ja kattavampaa perusopetusta.

Tästä tavoitteesta keskusta ei tingi. Laadukas perusopetus on edelleen taattava jokaiselle lapselle sosiaalisesta asemasta ja asuinpaikasta riippumatta. Oikeus oppia, oikeus perusopetukseen on tulevaisuuden ylivoimaisesti tärkein yhdenvertaisuuskysymys.

Tämän periaatteen vaaliminen on myös keskustan väläkysymyksen ydin. Kestävä sivistysperusta, kyky ja halu oppimiseen sekä omatoimiseen työskentelyyn ovat välttämättömiä, jos tahdomme menestyä kansalaisina ja kansakuntana. Pienellä kansakunnalla ei yksinkertaisesti ole varaa henkisten voimavarojensa hukkaamiseen.

Väläkysymyksemme tavoitteena on saada nykyiseen koulutuspolitiikkaan muutos. Lipposen sateenkaarihallituksen aikana väläkysymysten merkitys yhteiskunnallisten epäkohtien esille nostajana on tullut yhä tärkeämmäksi. Hallitus on valinnut ongelmien tunnustamisen ja ratkaisujen sijaan ylimielisen vähättely- ja syyttelylinjan. Ongelmat ovat kansalaisten arjessa — silmin nähtävissä — ja pysyvät. Lipposen hallituksen on muutettava politiikkaansa, jonka seurauksena elämme nyt jyrkkien rajojen yhteiskunnassa.

Keskustan väläkysymyksen pääkohdat ovat: opettajien lomautuksista luopuminen, ratkaisun löytäminen laadukkaan ja kattavan perusopetuksen järjestämiseksi sekä valtion ja kuntien välisen pysyvän sopimuksen aikaansaaminen palvelujen tuottamiseksi. Näihin kysymyksiin hallituksen pitää antaa vastaus. Sitä odottavat koululaiset, vanhemmat ja opettajat. Äsken emme kui-

tenkaan hallitukselta vastausta saaneet. (Ed. Zyskoviczin välihuuto)

Opettajien lisälomautuksien välttämisellä on, ed. Zyskovicz, suuri symboliarvo kansallisen sivistyksen ja eheyden vaalimisen perinteelle. Millainen tulevaisuus on kansakunnalla, joka nauttii jo viidettä vuotta korkeasta talouskasvusta, mutta jolla ei olekaan aitoa poliittista tahtoa huolehtia kattavasta perusopetuksesta? (Ed. Zyskovicz: Siis kepulaisilla kunnanisillä ei ole!) Lipposen hallituksen teot ovat jyrkässä ristiriidassa hyvinvointivaltion oikeudenmukaisuusperiaatteiden kanssa. Ed. Tuomioja äsken hyvin mielenkiintoisella ja kannatettavalla tavalla kuvasi pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Tähän näkemykseen suurelta osin voimme yhtyä, mutta, ed. Tuomioja, hallituksen teot johtavat kuitenkin toisenlaiseen lopputulokseen.

Opettajien lukuvuoden keskelle sijoitetut lomautukset loukkaavat oppilaan perusoikeuksia tavalla, jota ei voi hyväksyä. (Ed. Zyskovicz: Miksi te sitten lomautatte?) On helppo yhtyä perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan kokoomuksen Ville Itälän sanoihin: ”Opetus on tärkeimpiä perusoikeuksia. Siihen ei pitäisi kajoata. On vaarallinen tie lähteä rikkomaan näitä perusoikeuksia.”

Sanat kääntyvät armottomaksi kokoomuksen itsekritiikiksi, sillä juuri kokoomus on vastuussa tämän vuosikymmenen koulutuspolitiikan linjaratkaisuista. Se on hallinnut kaikkia merkittäviä avainpaikkoja alkaen täältä eduskunnasta opetus- ja valtiovarainministeriöön asti ja vielä etujärjestöihin saakka. (Ed. Zyskovicz: Te hallitsette niitä kuntia, jotka lomauttavat!) Opetusministeri Olli-Pekka Heinosen onkin turha syyllistää yksinomaan kuntia ja kunnallisia päättäjiä.

Vastuu tapahtuneesta kuuluu ensi sijassa maan hallitukselle. Lipposen hallitus on tehnyt kuntatalouteen kaikkiaan 13 miljardin markan leikkaukset. Ylimoitettujen valtionosuusleikkaukset ovat jatkuneet tähän vuoteen asti. Ensi vuodeksi suunnitellaan edelleen opetustoimeen satojen miljoonien markkojen leikkauksia. Keskustan varoitukset on leimattu aiheettomaksi mustamaalaukseksi.

Perusopetuksen puutteet eivät ole tulleet hallitukselle yllätyksenä. Kylä- ja lähikoulujen lakkautukset, tuki- ja erityisopetuksen sekä koulu-kerhojen vähentäminen ovat jo pitkään kertoneet kehityksen suunnasta. Entistä suuremmat ryhmät, säästöt tuntikehyksissä, oppimateriaalissa ja opettajien täydennyskoulutuksessa ovat vähentäneet opetuksen tasoa ja saatavuutta. Pa-

rin vuoden takainen Peruskoulun tila -tutkimus osoitti alueellisten ja sosiaalisten erojen olevan kasvussa.

Perusopetuksen laiminlyönti tulee yhteiskunnalle paljon kalliimmaksi kuin lyhytaikainen säästöhyöty. Säästöjen seurauksena menetämme jo nyt liian monia nuoria jälkeensä jääneisyyden, syrjäytymisen ja huonon oppimismotivaation takia koulusta suoraan työttömyyskortistoon. Joudumme kouluttamaan heitä aikanaan moninkertaisesti, ja he puolestaan kuluttavat liian monia vuosia koulunpenkillä. Opetuksen häiriintyminen lisää erityisopetuksen tarvetta ja jo ennestään kalliita sosiaali- ja terveydenhoitokuluja. Kierre ihmiselle ja yhteiskunnalle on kallis.

Kunnilla on nyt suuria vaikeuksia vastata opetuksen haasteista, vaikka osa niistä käyttää rahaa peruskouluun, lukioon ja toisen asteen ammatilliseen koulutukseen enemmän kuin mikä on valtionosuuden peruste. Hallituksen olisi ryhdyttävä pikaisiin toimiin valtionosuusperusteiden nostamiseksi todellisten kulujen tasolle. Opi-laskohtaisia yksikköhintoja on heti tarkistettava. Nyt tarvitaan opetusta turvaavaa eikä kuntien vapauksia entisestään väljentävää lainsäädäntöä. Mitä hyötyä on opettajille ja kunnille vapaudesta, jos samalla viedään peruspalvelujen tuottamisen voimavarat?

Opetusministeri Heinonen äsken otti esille uhkasakkopakotteen. Sekään ei olisi tässä tilanteessa oikea toimenpide. Valtionosuusjärjestelmää on korjattava niin, että myös lapsirikkailla ja köyhillä kunnilla on mahdollisuus sekä kustannustietoiseen toimintaan että palvelujen ylläpitoon. Heikon talouden kunnille oikeudenmukainen valtionosuusjärjestelmä on lähitulevaisuudessa edelleen merkittävä turva.

Leikkausten sijasta on nyt uskallettava tehdä rakenteellisia uudistuksia. Se on ainoa keino katkaista korkean työttömyyden, valtionvelan ja kireän verotuksen noidankehä. Niin pitkään kuin Lipposen hallitus ei uskalla uudistaa, palaa yhteiskunnallisen pommin sytytyslanka. Seuraavalle hallitukselle on jäämässä pelottava perintö.

Keskusta toistaa esityksensä, että opetusministeri kutsuisi kuntien ja opettajien edustajat yhteisen pöydän ääreen keskustelemaan toimista, joilla vältetään syksyllä uhkaamassa olevat lomautukset. (Ed. Gustafsson: Kuinka paljon sitä velkaa on vähemmän nyt?) Tällaista perusopetuksen turvaavaa kolmikantaneuvottelua tarvittaisiin pikimmiten. Keskusta on myös valmis yhdessä opettajajärjestöjen kanssa etsimään

ratkaisuja koulumaailman ilmapiirin parantamiseksi.

Ajankohta koulutuspoliittiselle keskustelulle on nyt mitä parhain. Voimme vielä vaikuttaa tulevan vuoden ratkaisuihin, ennaltaehkäistä lukuvuodelle 1998 opetustoimeen liittyviä virheellisiä ratkaisuja ja antaa eväitä eduskunnassa parastaikaa käsitellyssä olevan koululain sisältöön. Tässä yhteydessä pitäisi päästä yksimielisyyteen myös maksuttoman esiopetuksen ulottamisesta kaikkiin alle kuusivuotiaisiin.

Suomen tuleva hyvinvointi nojaa siihen samaan perustukseen, jota Suomi tarvitsi itsenäistymiseen vajaa sata vuotta sitten. Ilman laajaa lukutaitoa ja kansansivistystä emme olisi nousseet eurooppalaisten sivistyskansojen joukkoon. Kansalaisten kunnollinen sivistysperusta, joka nyt luodaan peruskoulussa, on välttämätön, jotta Suomi säilyisi myös tulevaisuudessa eurooppalaisten sivistyskansojen joukossa. Siksi ei olekaan yhdentekevää, millaisen sisällön eduskunnan käsitellyssä oleva koululaki lähiviikkoina saa.

Yksi on kuitenkin muistettava: Hyväkin koululaki muuttuu huonoksi, jos sen toteuttamiseksi ei ole voimavaroja ja sitä yritetään toteuttaa täysin toisenlaisissa raameissa kuin alun perin on ajateltu. Riittävät voimavarat ovat välttämätön, joskaan eivät ainoa ehto laadukkaan perusopetuksen takaamiseksi.

SDP:n eduskuntaryhmä totesi viime viikon tiedotustilaisuudessa, että "käsitellyssä olevia koululakeja on vielä katsottava tasa-arvon näkökulmasta". On erinomaista, että sosialidemokraatit ovat huolestuneita kokoomusjohtoisesta uusliberalistisesta linjasta, johon hallituksen koulutuspolitiikka on ankkuroitu. Markkinatalousjohteisessa ilmapiirissä peruskoulusta huolehtiminen on jäänyt toissijaiseksi. Tätä keskusta myös välikysymyksellään haluaa viestittää. Tiukkaa norminohjausta kunnille on turha vaatia, ellei ole riittäviä varoja perusopetuksen toteuttamiseksi.

Tänä keväänä mitataan sosialidemokraattien poliittista tahtoa. Jos SDP tosissaan tukee, niin kuin uskon, lasten ja nuorten yhdenvertaista oikeutta omien edellytystensä mukaiseen perusopetukseen, keskustalla ja sosialidemokraateilla on koulupolitiikassa yhteinen tulevaisuuden tehtävä kansallisen eheyden uudelleen rakentamisessa.

Vapauden ja yksilöllisyyden ylikorostaminen ovat tuoneet peruskouluunkin markkinatalous-hengen mukaisen kilpailun. Koulujen, peruskou-

lua myöten, täytyy profiloitua. On kehitettävä uusia projekteja, yritettävä kaikin tavoin pysyä suosittujen listalla ja näin lunastaa niin sanotun hyvän koulun maine. Jos näin jatkuu, kohta luokittelemme koulut niihin, joihin päästään, ja niihin, joihin joudutaan.

Puhemies! Koulutus on keskeisin osa rakennettaessa tulevaisuuden yhteiskuntaa. Mahdollisuus pudota ja syrjäytyä — joutua informaatio- köyhälistöön — estetään tietoyhteiskunnassa vain koulutuksen avulla. Liian usein pohdimme kysymystä, miten sopeutamme suomalaiset tietoyhteiskuntaan, kun meidän tulisi asettaa eteemme kysymys: millaista tietoyhteiskuntaa haluamme nyt tehdä?

Tietoyhteiskunta kehittyy koko ajan. Tänään puhumme sisältöpalvelujen tietoyhteiskunnasta. Suomalaisen osaaminen on kuitenkin ensi sijassa teknistä. Monissa maissa toiminta pohjautuu jo teknisen ja sisällöllisen osaamisen yhdistelmään. Kärkiasemamme voi olla hyvin lyhytaikaista, ellemmme ala panostaa myös sisältöihin, varoitetaan Sitran tuoreessa raportissa.

Voimme valita monia asioita. Yhtä Suomi ei kuitenkaan voi valita. Mitä tahansa asetamme tietoyhteiskunnassa päämääräksemme, tulee laaja-alaisen sivistyksen merkitys yhä tärkeämmäksi. Sivistysosaaminen on tulevaisuuden vahvuksiämme, sillä se ohjaa viime kädessä kansankunnan kehitystä.

Äskettäin edesmennyt ranskalainen filosofi Lyotard muistuttaa kirjassaan ”Tieto postmodernissa yhteiskunnassa”, että tietoon sisältyvät tietotaito, elämäntaito ja kuuntelemisen taito. Kyseessä ovat siten pelkän totuuskriteerin määrittelyä ja soveltamista paljon laajemmat valmiudet, joiden piiriin kuuluvat muun muassa tekninen harjaantuneisuus, oikeudenmukaisuus ja onnellisuus eli eettinen tietämys sekä äänen ja värin kauneus, visuaalinen tietämys. Tieto on jotakin, jonka turvin on mahdollista synnyttää kelvollista. Se koostuu monista erilaisista valmiuksista.

On varottava rakentamasta tietoyhteiskuntaa, joka on elämästä tietämätön yhteiskunta. On käytävä vakavaan arvokeskusteluun. Niukuuden vallitessa ydinkysymyksen on oltava oleellisen kristallisoituminen. Kasvatustyön arvostusta kohotetaan vain siten, että yhteiskunta antaa sille riittävät voimavarat. Ongelma ei ole yksin kuntien. Hyvinvoinnista ja tulevaisuudesta huolehtiminen kuuluvat ensi sijassa valtiolle. Juhlapuheista on siirryttävä tekoihin. Valtion ja kuntien välille on luotava sopimus, jossa sovi-

taan kuntien vastuulla olevien peruspalveluiden rahoituksesta ja kuntien velvoitteista. Valtionosuudet on mitoitettava niin, että myös koulujen perustehtävät voidaan hoitaa laadukkaasti, kunnollisesti kaikissa kunnissa. Vastuu jokaisesta nuoresta on yhtä tärkeä. Suomelle tämä on erityisen merkityksellistä, koska olemme väkimäärältämme pieni maa. Riittävän hyvinvoinnin rakentaa tulevaisuudessakin Suomen kansa yhdessä.

Edustajat Jaakonsaari ja Aura merkitään lännä oleviksi.

Ed. A l a - H a r j a : Arvoisa puhemies! Oppivelvollisuuslaki säädettiin vuonna 1921. Samalla nykymuotoinen sivistysvaltio sai alkunsa ja oppivelvollisuuslaki muodostui Suomen tulevaisuuden yhdeksi kivijalaksi, jonka varaan on osaltaan rakentunut ja rakentuu hyvinvointiyhteiskuntamme. Suomen hallitusmuodossa sanotaan hyvin selvästi perusopetuksen olevan yksi keskeinen perusoikeus. ”Julkisen vallan on turvattava - - jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kysyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.”

Aktiivinen ja vastuullinen oppilas, kypsästi ammatillinen opettaja, demokraattisesti johtava rehtori ja paikallista vastuuta kantava kunnan kouluhallinto eivät voi toimia ilman säällisiä resursseja. Koulutoimi on joutunut kohtaamaan varsin ison osan laman tuottamasta julkisen talouden kiristymisestä. Kaikki osapuolet ovat venyneet uskomattoman paljon. Opettajat ovat säästöistä huolimatta hoitaneet kunnialla työnsä, pystyneet kehittämään opetusta ja tuomaan opetukseen uusia lähtökohtia. Monissa asioissa ollaan kuitenkin jo hälytysrajalla.

Oppilaan valinnan ja menestyksen mahdollisuuksien lisääminen on ollut koko kuluvan vuosikymmenen ajan tietoinen koulutuspoliittinen ratkaisu. Se korostaa oppilaan yksilöllisten edellytysten, taipumusten ja kiinnostusten kohteiden huomioimista opetuksessa ja kasvatuksessa. Näin pyritään motivoimaan oppilaita parantamaan oppimis- ja kasvatustuloksia sekä lisäämään kouluviihtyvyyttä.

Tosiasia myös on, että mahdollisuudet opetusta koskeviin valintoihin ovat eri paikkakunnilla ja maan eri osissa erilaiset. Pienet, toisista kouluista kaukana toimivat ala-asteen koulut eivät luonnollisestikaan voi koskaan valinnaisuuden

näkökulmasta tarjota samanlaisia mahdollisuuksia kuin suuret taajamakoulut tai useat taajamassa lähekkäin toimivat koulut.

Taajamien ja haja-asutusalueiden olosuhteissa olevia eroja ei edes tänä teknologian kehityksen aikana pystytä koulutusjärjestelmän sisäisin keinoin kokonaan poistamaan. Lähtökohtana tuleekin olla, että kaikissa olosuhteissa tarjolla olevat mahdollisuudet hyödynnetään täysimääräisesti. Toisenlainen lähestymistapa johtaisi tarjolla olevien mahdollisuuksien ja voimavarojen hukkaamiseen. Tasa-arvon edistämisen tavoitetta väärin tulkiten estettäisiin siten paikallisiin olosuhteisiin nähden järkevä toiminta.

Suomi on nyt onnistuneen talouspolitiikan ansiosta elänyt monta hyvin voimakkaan kasvun vuotta. Viime vuoden talouskasvu oli peräti 5,9 prosenttia. Tässä suhteessa onkin syytä olla tyytyväinen. Liialliseen tyytyväisyyteen ei kuitenkaan ole varaa. Työttömyyden ohella valtion velkaantuminen on edelleen Suomen suuria ongelmia. Valtio on velkaantunut, sillä aikaisemman pitkän punamultakauden aikana luotiin sellaista automaattista etuuslainsäädäntöä, ettei sitä laman tullen ollutkaan varaa kustantaa.

Huolimatta jo useita vuosia jatkuneesta ripeästä kasvusta valtio velkaantuu tänäkin vuonna budjetin mukaan noin 15 miljardilla markalla. Pelkästään korkojen maksuun kuluu tänä vuonna enemmän rahaa kuin koko opetusministeriön hallinnonalan budjetti. Läpi nousukauden jatkunut velkaantuminen on eittämättä heikentänyt maamme mahdollisuuksia ottaa vastaan jossakin vaiheessa väistämättä eteemme tuleva lasku-kaus. Jatkuvalla velkaantumisella ei voi ostaa pysyvää hyvinvointia. Velka on aina maksettava korkoineen.

Opposition luoma mielikuva siitä, että hallitus istuisi kädet ristissä ihmettelemässä kuntien heikkoa taloutta, ei pidä paikkaansa. Valtio on päinvastoin omalla velkaantumisellaan osaltaan yrittänyt pitää kunnallisia palveluja pystyssä laman syvinä vuosina. Kunnilla on tällä hetkellä velkaa noin 4 400 markkaa asukasta kohden ja valtiolla reilusti yli 80 000 markkaa asukasta kohden. Kuntien velka ei olisi näin kohtuullisella tasolla, ellei valtio olisi itse velkaantunut. Kaiken tämän velkataakan alle joutuvat aikanaan lapsemme ja heidän lapsensa. Tavallaan he joutuvat maksamaan tästä velkaantumisesta jo nyt opettajien lomautuksina. Jatkuvan velkaantumisen tie ei voi olla meidän tiemme.

Välükysymys jatkaa onttoudessaan keskustan oppositiopolitiikkaa. Oppositiohan on jatkuvasti

antanut hallitukselle niin sanottuja hyviä neuvoja. Tutun neuvon mukaan hallituksen pitäisi kerätä veroja vähemmän, säästää menoissa vähemmän ja samanaikaisesti kuitenkin velkaantua vähemmän. Tällaiseen kansalaisten harhaanjohtamiseen pystyy ainoastaan keskusta. Vain keskusta kykenee samanaikaisesti ...

P u h e m i e s (koputtaa): Ed. Ala-Harja, saanko hiukan keskeyttää?

Euroopan parlamentin puhemiehen vierailu

P u h e m i e s: Arvoisat kansanedustajat! Ilmoitan, että Euroopan parlamentin puhemies José Maria Gil-Robles seurueineen on saapunut seuraamaan täysistuntoa. Eduskunnan puolesta lausun arvoisat vieraat tervetulleiksi eduskuntaan. (Suosionosoituksia)

P u h u j a (jatkaa): Arvoisa puhemies! Tällaiseen kansalaisten harhaanjohtamiseen pystyy ainoastaan keskusta. Vain keskusta kykenee samanaikaisesti vaatimaan valtion verotuksen keventämistä eli valtion tulojen supistamista, säästöjen vähentämistä ja valtion menojen lisäämistä ja kaiken tämän jälkeen syyttämään pokkana hallitusta valtion velkaantumisesta.

Kunnat ja valtio muodostavat yhdessä julkisen taloutemme kokonaisuuden. On yksittäisen ihmisen kannalta aivan sama, velkaantuuko valtio vai velkaantuuko kunta. Läheisyysperiaatetta soveltaen voisi jopa ajatella, että kuntien luottamushenkilöt olisivat kansalaisten mielestä valtion päättäjiä parempia asiantuntijoita tuntemaan kunnan asukkaiden tarpeet ja toiveet. Kysehän on välttämättömien säästöjen kohdentamisesta. Vaikeita säästöratkaisuja on tehtävä joka tapauksessa. Joko kunta säästää tai myös valtio tai, niin kuin viime vuosina, molemmat säästävät. Valtionosuuksien leikkaukset ovat olleet osa tätä kokonaisuutta, molempien säästämistä.

Kuntien ongelmat ovat viime aikoina kiistatta lisääntyneet. Veroäyrin nostajia on enemmän kuin laskijoita. Kuva kunnista ei kuitenkaan ole yhtenäinen. Toiset kunnat pärjäävät hyvin, toiset huonommin. Tiukkeneva kuntatalous ja välttämättömien säästöjen oikeudenmukainen ja järkevä kohdentaminen vaatii perusteellista arvo keskustelua. Arvot on pantava järjestykseen niin valtiossa kuin kunnissakin. Kuntien osalta halli-

tus on tässä suhteessa luottanut kuntien päättäjiin. Kunnallisten päättäjien perusarvoista taas riippuu, millaisiin lopputuloksiin kuntasäästöissä päädytään.

Tänä vuonna 33 kuntaa on päättänyt lomauttaa opettajansa. Jäljelle jäävät reilusti yli 400 kuntaa siis selviävät velvoitteistaan ja täysin samoista valtionosuusleikkauksista lomauttamatta opettajiaan. Näiden joukossa on muiden muissa Karkkila, joka julkisuudessa on kantanut Suomen velkaisimman kunnan titteliä. Lomauttavista kunnista läheskään kaikki eivät ole läheläkään taloudellista katastrofia. Joukossa on vähintäänkin kohtuullisesti pärjääviä kuntia. Näissä kunnissa lomautukset kuvaavat lähinnä kunnallisten päättäjien tekemiä arvovalintoja.

Opettajia lomauttavista kunnista 2/3 on sellaisia, joissa opettajien lomautuksista välikysymyksen tehneellä Suomen keskustalla on suurin valtuustoryhmä. Nämä kunnat ovat lueteltuina aakkosjärjestyksessä Haukipudas, Ii, Ikaalinen, Kannus, Kiuruvesi, Kokemäki, Kuusamo, Lapinjärvi, Liperi, Muhos, Nurmes, Oulainen, Pello, Punkalaidun, Rovaniemi, Siilinjärvi, Sonkajärvi, Suomenjoki, Vieremä, Vuolijoki, Ylikiminki ja Ähtäri. Pitääkö paikkansa, että välikysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja, ed. Vehviläinen on itse ollut päättämässä opettajien lomautuksista omassa Joensuun kotikaupungissaan? (Ed. Zyskovicz: Todennäköisesti pitää paikkansa!) Kysynkin nyt: Mitä tämä osoittaa keskustan kunnallis päättäjien arvoista ja arvovalinnoista? Kun valta on annettu, keskustalaiset kunnalliset päättäjät ovat käyneet oman arvokeskustelunsa ja laittaneet asiat omalta kannaltaan tärkeysjärjestykseen.

Jokainen voi itse tykönänsä päätellä, kuinka tärkeä arvo koulutus ja lastemme oikeus opetukseen on tässä keskustelussa ollut. Tyypillistä keskustalaista politiikkaa on, että keskustalaiset päättäjät kuntatasolla käyttävät liikkumatilansa ja lomauttavat lastemme opettajat, mutta täällä eduskunnassa herisyttelevät kaksinaamaisesti hallitukselle sormeaan kyynel silmäkulmassa, niin kuin edellinen puhuja, ed. Isohookana juuri teki. Keskusta puhuu eduskunnassa yhtä ja tekee kunnissa toista!

Toisaalta tähän kahdella raiteella ajamiseen me olemme kyllä tottuneet. Kuitenkin on kysyttävä: Missä näkyy keskustan todellinen poliittinen tahto, tyhjiissä puheissa eduskunnassa vai todellisissa teoissa keskustajohtoisissa kunnissa?

Kuntien päättäjien pitää tuntea vastuuta lastemme tulevaisuudesta ja toimia siten, ettei lo-

mautuksia käytetä ratkaisuna voimavarojen säästämiseen epätarkoituksenmukaisiin tarkoituksiin. Hälyttävintä on, että muutamissa kunnissa lomautus ei ole ollut vain kertaluontoinen hätäapu, vaan useina perättäisinä vuosina toistunut toimenpide. Toisaalta niitä todella heikon talouden kuntia, jotka joutuvat tekemään lomautuspäätökset pakon sanelemina, ei pidä syyllistää.

Lomautuksia ei kuitenkaan missään olosuhteissa saa tehdä jokavuotisiksi siten, että niistä tehdään perinne. Jos tilanne tällaiseksi kärjistyy, niin silloin oppilaiden tasa-arvoisuus on aidosti vaakalaudalla.

Hallitus on ajoissa pannut merkille kuntien talouden huolestuttavan kehityksen ja ryhtynyt toimenpiteisiin. Julkisen talouden rajoitteet huomioiden hallitus on päättänyt keskittyä kansalaisten kannalta olennaiseen ja selvittää kuntien mahdollisuudet järjestää peruspalvelujen saavuus jatkossakin.

Viime viikolla väliraporttinsa jättänyt peruspalvelujen turvaamista pohtiva neuvotteluryhmä onkin pitkällisen arvokeskustelun jälkeen lyönyt lukkoon peruslinjauksensa. Linjausten mukaan hallitus ei enää lisää kuntien tehtäviä ja velvoitteita. Valtion ja kuntien tehtävänjakoon voidaan jatkossa puuttua vain kustannusneutraalisti. Valtionosuudet on myös luvattu säilyttää nykyisellä tasolla. Näihin ajatuksiin on kokoomuksen eduskuntaryhmänkin hyvä yhtyä.

Paras tapa helpottaa kuntien taloutta on antaa kunnille liikkumavaraa omaan toimintaan. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että kunnat voisivat nykyistä joustavammin päättää maksupolitiikastaan. Lainsäädäntöä joustavoittamalla voitaisiin lisätä kuntien päätösvaltaa valtionosuuksien kohdentamisessa.

Kuntien taloudellista taakkaa kokoomus ei ole halukas uusilla menoerillä lisäämään. Kuntien tuleekin harkita väljemmin palvelujensa tarpeellisuutta. Valtion osallistumisen kuntien auttamiseen pitää yhä selkeämmin olla rahan antamisen sijasta vapauksien antamista.

Kuntien tehtävä on osaltaan käydä arvokeskustelua siitä, miten resursseja kunnissa jaetaan. Kuntien luottamushenkilöiden on oltava vastuunkantajia, joihin voimme luottaa. (Ed. Aittoniemi: Köyhyyttä on turha jakaa mihinkään!) Mitkä sitten ovat kansalaisten tarvitsemat tai haluamat tärkeimmät kunnalliset palvelut? Mitkä palvelut ja rakenteet voidaan vaurioita tuottamatta lakkauttaa? Esimerkiksi kuntien pitäisi uskaliaammin kilpailuttaa alan yrittäjiä ja palve-

lun tuottajia ja hankkia sitä kautta säästöjä palveluja heikentämättä. (Ed. Aittoniemi: Miten se on mahdollista?) Kannattaako kuntien investoida yhä edelleen seiiniin, erilaisiin yritysalleihin, kalliisiin laitteisiin ja koneisiin lasten koulutuksen sijaan? Ennakkoluulottomalla, etuusrajat unohtavalla kuntien keskinäisellä ja kuntien ja yksityisten välisellä yhteistyöllä on saatavissa mittavia säästöjä.

Arvoisa puhemies! Vanha vuosituhat on päätymässä, mutta monet tosiasiat pysyvät. Kunnossa oleva koulutus on lastemme taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen turvallisuuden perusta. Koulutus on tärkeä osa kansalaisen perusturvaa. Tästä kokoomus on huolehtinut ja huolehtii jatkossakin.

Ed. A p u k k a : Arvoisa rouva puhemies! Vain sivistynyt kansa voi luottaa itseensä. Koulutusta tarvitaan perustaksi hyvälle elämälle. Se antaa pohjan sivistykselle, ammattisivistykselle, kansalaisuudelle ja itsenäiselle ammatin harjoittamiselle. Koko yhteiskunnan tulevaisuus lepää koulutetun nuorison varassa.

Vasemmistoliitto on koululakien uudistamista käsiteltäessä pitänyt kaikkein tärkeimpinä asioina esillä

- esiopetuksen säätämistä riittävän laajana, maksuttomana oikeutena,
- peruskoulun yhtenäisyyden ja korkean laadun turvaamista,
- yksityiskoulujen aseman ja rahoituksen tarkkaa määrittelyä perusopetuksessa,
- toisen asteen koulutuksen kehittämistä kohti syvenevää keskinäistä yhteistyötä,
- aikuisten todellisten opiskelumahdollisuuksien parantamista, sekä
- koulutuksen sosiaalisen ja alueellisen tasa-arvon takaamista.

Esiopetuksen uudistus on valitettavasti lykääntynyt valtionalouden ongelmien vuoksi. Vasemmistoliitto korostaa kuitenkin esiopetuksen tärkeyttä koulutusjärjestelmän kehittämisesä.

Eduskunnassa oleva koulunuudistusehdotus vastaa vasemmistoliiton monia, mutta ei aivan kaikkia tavoitteita. Se antaa kunnille mahdollisuuksia ja samalla vastuuta koulutuksen kehittämisessä. Hallituksen esityksessä korostetaan koulutuksen tuloksellisuutta ja sen arviointia.

Vasemmistoliiton näkökulmasta koulutuksen tuloksellisuuteen kuuluu myös vähän koulutusta saaneiden vanhempien lasten aseman tasa-arvoistaminen sen sijaan, että peruskoulu vain se-

mentoiisi valitsevan sosiaalisen jaon. Kunnan tehtävänä tulisikin nyt olla siitä huolehtiminen, että kunnassa tehdään kaikki mahdollinen myös koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamiseksi.

Koulutuksen tuloksellisuuden arvioinnin tärkein tehtävä onkin edistää alueellista ja sosiaalista tasa-arvoa. Peruskoulun kehittämisessä on painotettava enemmän oppimista ja sosiaalista yhteisyyttä. Peruskoulussa on meneillään erilaisia kehittämishankkeita, joiden tavoitteena on oppilaiden työskentelyvalmiuksien kehittäminen mahdollisimman itsenäisiksi. Hankkeista onkin saatu myönteisiä kokemuksia. Itsenäisen opiskelun tarkoitus ei kuitenkaan saa olla tapa vähentää opetusresursseja.

Oppimisen korostaminen opettamisen sijasta koulutyössä on hyvä lähtökohta, mutta se vaatii erityisen paljon opettajien pedagogisilta taidoilta, sillä oppimisvaikeuksien kanssa kamppailevia oppilaita ei voi jättää oman onnensa nojaan. Oppiminen ei siis voi tapahtua yksin.

Jokaisessa peruskoulussa tulee toteutua myös riittävä sosiaalinen ja kokemuksellinen monimuotoisuus. Koulujen sisäistä monimuotoisuutta ei saa purkaa koulujen väliseksi eroiksi valitsemalla testeihin tai muuten oppilaita erityiskouluihin tai -ohjelmiin.

Vaikeuksista huolimatta Suomen kattava lukioverkko voi kehittyä alueellisella yhteistyöllä muiden lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten kanssa. Meillä on todellakin harvinaislaatuinen ja arvokas lähes koko maan kattava lukioiden verkosto. Monesti pienet maaseutulukiot tekevät erinomaista työtä kouluttamalla nuoria ylioppilaisiksi, vaikka vanhempien oma koulutausta ei kovin korkea olisikaan. Tällä hetkellä maassamme on kuitenkin kymmeniä pieniä lukioita, joiden ongelmana on pieni opiskelijamäärä.

Nuorisoasteen kokeiluissa on hyvällä menestyksellä kehitetty alueellisia yhteistyömalleja, joissa on keskeisenä osana lukioiden keskinäinen yhteistyö sekä yhteistyö ammatillisten oppilaitosten kanssa. Tällöin pienenkin lukion opetustarjonta voidaan kehittää kilpailukykyiseksi kaupunkilukioiden kanssa. Mikä parhainta, koulut eivät joudu kilpailemaan opiskelijoista, vaan voivat yhteistyön luoman turvaverkon avulla profiloitua ja tehdä työnjakoa keskenään.

Arvoisa puhemies! Koululakien valiokuntakäsittelyssä eri valiokuntaryhmillä on ollut sisällön suhteen erilaisia näkemyksiä. Vasemmistoliitto korostaakin, että hallitsevilla eduskuntaryhmillä on mahdollisuus keskenään neuvotellen tehdä parannuksia hallituksen esitykseen.

Väläkysymyksen tekijöillä näyttää olevan kovin lyhyt muisti. He eivät nimittäin näytä muistavan, mitä tapahtui vuonna 1991, kun Suomi syöksyi taloushistoriansa syvimpään lamaan Ahon hallituksen aikana. Laman siemenet oli tosin kylvetty 80-luvun lopun investointiriehasa, joka velkaannutti yritykset. Kun sitten vielä kotitaloudet olivat velkaantuneet, tuli äkkisähdyksinä ja alkoi vapaa pudotus, jota vielä samanaikainen idänkaupan romahdus vauhditti.

Olisimme siinä tilanteessa ajautuneet lamaan, vaikka vuodesta 1990 lähtien olisikin harjoitettu toisenlaista talouspolitiikkaa, mutta laman syyvyyteen vaikutti ratkaisevasti tuolloin valittu talouspolitiikka. Kannattaa muuten panna merkille, mitä Suomen keskustan usein kuunteleman tutkimuslaitoksen hiljattaisessa raportissa sanotaan. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisussa Pertti Kukkonen nimittäin arvioi, että ajoissa toteutettu devalvaatio olisi merkinnyt sitä, että avoin työttömyys ei koskaan olisi kivunnut puoleen miljoonaan, vaan olisi jäänyt 100 000 henkeä pienemmäksi. Jos nuo 100 000 olisivat saaneet jäädä töihin, ansaita ja maksaa veroa sen sijaan, että he joutuivat kortistoon työttömyysturvan ja muun tuen varaan, meillä olisi nyt varmasti paljon helpompi olla.

Myös kysyjien ymmärrystä on syytä perätä tässä yhteydessä. Kysyjät luettelevat valtionosuuksien leikkauksia ikään kuin ne olisivat ongelmien syy. Valtion menosupistuksista huolimatta valtion velasta aiheutuu yhtä suuret menot tänä vuonna kuin opetusministeriön hallinnonalan kaikista menoista, mikä asia on täällä jo pariin otteeseen todettu. Jos velasta aiheutuvat kustannukset ovat edelleenkin tätä luokkaa, niin on selvää, että se väistämättä näkyy jossakin.

Poliittinen tarkoituksenmukaisuus voi oppositiolta edellyttää sitä, että se unohtaa todellisuuden. Se on tietysti jopa jossain mielessä hyväksyttävääkin. Pahinta olisi, jos väläkysymys ei johtuisikaan poliittisesta tarkoituksenmukaisuudesta, vaan olisi todella kysymys väläkysyjien ymmärryksestä.

Valtionosuusjärjestelmä satoi kunnat aikaisemmin tiukasti määrärahojen käyttötarkoitukseen. Kunnissa tämä koettiin tukalaksi holhoukseksi. Monissa tapauksissa se johti sitä paitsi epätarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin ja suoranaiseen tuhlaukseen. Se myönnettäköön, että jokin virka suorastaan houkutteli itsensä perustettavaksi korkeine valtionapuineen. Nämä epäkohdat tunnustettiin ja valtionosuusjärjestelmä

uusittiin niin, että samalla kunnan päätäntävaltaa rahojen käytön suhteen lisättiin.

Valtionosuusuudistus oli siis eräänlainen luottamuksen osoitus kunnallisille päättäjäille, joiden uskottiin parhaiten tuntevan paikalliset tarpeet ja tietävän edullisimmat ratkaisutavat. Epäilijöitäkin oli, mutta joka tapauksessa kunnan päättäjien vastuulle uudistuksessa jäi se, miten painotetaan koulu- ja sivistystointa, miten panostetaan elinkeinojen kehittämiseen, mitä valintoja tehdään urheilu- ja vapaa-ajan toimesta.

Vanhaan järjestelmään ei tietystikään ole paluuta. Sen virheet ja puutteet olivat niin ilmeiset. Nyt on kuitenkin kysyttävä, onko luottamus kunnallisiin päättäjiin ollut kaikissa tapauksissa perusteltua.

Lainsäädännössä on sinänsä jo joitakin rajoituksia kuntien vapaalle harkintavallalle. Tämä koskee muun muassa vammaispalveluja, päivähoitoa, toimeentulotukea ja perusopetustakin. On selvää, että näissä oloissa joudutaan pohtimaan kuntien vapaan päätösvallan rajoja uudelleen.

Opettajien Ammattijärjestön selvitys muuten osoittaa, että monissa kunnissa opettajia lomautetaan kohtuullisesta tai jopa vahvasta taloustilanteesta huolimatta, niin kuin täällä on jo pariin kertaan todettu. Niinpä lomautajakunnat saattavatkin yhtä aikaa investoida reippaasti ja lyhentää lainojaan, mutta siitä huolimatta lomauttaa opettajiaan. Toisaalta monet hyvin tiukoilla olevat kunnat järjestävät koulutuksensa ja opetuksensa täysin normaalisti. Kyse on siis useimmissa tapauksissa kunnallisista valinnoista, eikä suinkaan välttämättömyydestä, mitä täällä ei voi kyllin usein alleviivata, jotta sen väläkysyjätkin muistaisivat.

Kun tilanne on tämä, väläkysymys olisi selvästikin pitänyt osoittaa niiden kuntien hallituksille, jotka lomauttavat ilman todellista taloudellista pakkoa. Kun vielä jostain syystä näyttää sattuvan niin, että lomauttajien joukossa on monta kuntaa, joissa Suomen keskusta on vahvoissa asemissa joko yksin tai muiden ryhmien kanssa, ymmärtää oikein hyvin, miksi väläkysyjät eivät ole kysymystään osoittaneet näille kunnille.

Kun Suomen keskusta toisaalta ehdottaa puolueiden neuvotteluja seuraavan hallituksen ohjelmasta ja samanaikaisesti kuitenkin tekee väläkysymyksen, on syytä kysyä, onko tässä nyt vain kyse kaksipiippuisesta vaalihaulikosta, jonka piiput harottavat kumpikin eri suuntiin.

Ajatus siitä, että väläkysymyksen ponttimena olisivat pääosin tulevat vaalit, tuntuu hurjalta

siksi, että väläkysyjät ovat valmiita mainitun tutkimuksen mukaan saattamaan omien lastensa koulutuksen uhatuksi politiikan teon vuoksi, vaikkei siihen mitään pakkoa olisikaan. Siis voivatko jotkut kunnat uhrata vaalipropagandalle vaikka lastensa koulutuksen? Kannuksensa pitää näköjään olla kullakin, jos näin todella on.

Arvoisa puhemies! Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä korostaa valtionosuusudistuksensa kunnille annettua vastuuta kouluoloista. Kaikki opettajia lomauttavat kunnat eivät selvästikään ole osanneet panna asioita tärkeysjärjestykseen, siis asettaa lasten etua ja oikeutta muiden seikkojen edelle. Epäilevät äänet siitä, että valtionosuusjärjestelmän uudistuksen laajentamaa kuntien harkintavaltaa ei kaikissa kunnissa osattaisi käyttää oikein, näyttävätkin valitettavasti pitävän paikkansa. Toivottavasti tästä puutteesta päästään eroon ilman, että tuota harkintavaltaa jouduttaisiin jälleen rajoittamaan.

Ed. W i d e r o o s : Fru talman! Även om centern nu hade varit i regeringsställning skulle Vanda stad ha permitterat sina lärare. Knappast hade situationen varit annorlunda i Kannu heller, där kommunen också utfärdat permitteringsvarsel.

De ekonomiska problemen och också de strukturella finns och måste lösas oberoende av om centern är i regeringsställning eller inte.

När regeringar anklagas, t.ex. genom interpellationer, kan alla samhällsfunktioner göras till sådana grundläggande funktioner som hela samhället bygger på. I interpellationer är det lätt att framställa det aktuella ämnet på ett tillspetsat sätt. Så också denna gång.

I en situation där drygt 10 procent av kommunerna varslat om permittering av bl.a. lärare, passar oppositionen på att interpellera om regeringens undervisningspolitik. Och visst kan vi ju alla hålla med om att grundundervisningen har en betydande roll för våra barns framtid.

När vi så tar fram oppositionens föregående interpellation — den om lantbruket och livsmedelsförsörjningen — hittar vi samma glöd. På samma sätt lät man då förstå att vårt samhälle p.g.a. regeringens politik håller på att bryta samman. Det är synd att centern allt mera målar orealistiska hotbilder i stället för att komma med konstruktiva förbättringsförslag.

Utbildningspolitiken är viktig och den är en bit i det pussel samhällsbyggandet utgör. I det pusslet är allt beroende av allt och olika bitar tåvlar om de ekonomiska resurser som finns.

Oikeastaan oppositio myöntää väläkysymyksessään taloudellisten voimavarojen rajallisuuden. Siinähan todetaan, että hallituksen ei pidä luulla, että kuntien perusopetuksen ongelmat voidaan ratkaista kuntatalouden sisäisillä siirroilla. Väläkysymyksessä puututaan muun muassa jo tutuiksi tullessiin vanhustenhuollon ongelmiin.

Niin kauan kun rahasta on ilmeinen puute, on turha yrittää ratkaista ongelmaa ainoastaan huutamalla lisää rahaa. Me kaikki voimme toivoa lisää rahaa, mutta jos me emme samanaikaisesti tee rakenteellisia ehdotuksia, meidän on suoraan sanottava, mistä lisäraha otetaan. Keskuksista viittaa työreformimalliinsa. Siihen sisältyy monta hyvää kohtaa, jotka eivät kuitenkaan ole uusia. Opetusalan äkillisiä ongelmia sillä ei kuitenkaan ratkaista. Pikemminkin se on lisärahan huutamisen toinen äärimmäisyys, eli liian kaukaa haettu rakenteellisena toimenpiteenä.

Myöskään ajatus koko vaalikauden kattavasta sopimuksesta kunnan ja valtion välillä ei ole millään muotoa uusi. Jo vuonna 1975 oli niin kutsuttuja järjestelysopimuksia, joissa valtio lupasi olla tekemättä sitä ja tätä, mutta joiden uskottavuus väheni nopeasti. Tämä ei merkitse sitä, etteikö valtio haluaisi luoda vakautta ja enustettavuutta kuntien toimintaan. Mutta 90-luvulla perspektiivi on pakosta ollut niin lyhyt, että uskottavat sopimukset ovat olleet lähinnä utopiaa. On tosiasia, että valtion kattavaan poliittiseen vastuuseen kuuluu pakko tehdä päivänpoliittisia päätöksiä myös kuntia koskeissa kysymyksissä.

Oppositio voisi olla rehellisempi väittäessään kuntien rahavirtojen kehittymisestä. Monissa kunnissa verotulot ovat kasvaneet, ei vähiten yhteisöverojen kautta. Tästä kiitos lankeaa parantuneelle taloudelliselle tilanteelle, mutta ei kai sovi odottaa, että hallitus saisi tunnustusta tästä. Voidaan kysyä, missä tilanteessa opetusme ois nyt, jos työllisyys ei olisi yhtään parantunut.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä on sitä mieltä, että sellaisille perusopetukseen kohdistuville lomautuksille, jotka loukkaavat oppilaan oikeutta hyvään opetukseen, on tultava loppu. Uuden perusopetuslain 30 §:ssä sanotaan: ”Opetukseen osallistuvalla on työpäivien aikana oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja ohjausta.” Muotoilu on huomattavasti terävämpi kun nykyisessä laissa, mistä syystä tulevat lomautukset olisivat entistä arveluttavampia.

Lomautuksia on mahdotonta suoranaaisesti kieltää. Jos lomautukset kiellettäisiin, samalla

päätöksellä olisi myös lakot ja työsulut kiellettäviä. Sen sijaan on vaikea ymmärtää, että opettajia ei muista poiketen ole mahdollista lomauttaa aikoina, jolloin "varsinainen tuotanto", siis opetus, kärsii vähiten. Yksityisellä sektorilla turvautaan lomautuksiin silloin, kun töitä ei ole, mikä toisaalta pitäisi vähentää lomautuksia oikein mitoitettulla julkisella sektorilla.

Det är dags att sluta skylla på varandra, och i stället fråga sig var pudelns kärna ligger. En lämplig utgångspunkt är en fråga man hört: varför behövdes det inga permitteringar för några årtionden sedan då Finland var ett s.a.s. fattigare land?

Svaret är naturligtvis, även om det tycks vara svårt att inse, att de krav på servicen som då ställdes och uppfylldes utvecklades försiktigt och man var försiktig med att hamna i otakt med de ekonomiska förutsättningarna. Nu är det rakt tvärtom. 80-talet skapade bland beslutsfattare, skolfolk och föräldrar en uppfattning om vilken servicenivå som är ett minimum för en civiliserad stat, men som den ekonomiska basen för tillfället inte håller för.

Problemet kommer därför inte att kunna lösas utan att vi också diskuterar en minskning av de förpliktelser staten ålägger kommunerna. Om staten kräver att kommunerna prioriterar rätt, måste staten också vara beredd att prioritera bland kommunernas nuvarande lagstadgade uppgifter. Arbetsgruppen för tryggnad av kommunernas basservice under ledning av min. Backman, som häromdagen gav sin mellanrapport, berörde tyvärr endast indirekt denna fråga.

Men också efter en nedbantning av kommunernas lagstadgade uppgifter skall staten ha det yttersta ansvaret för jämlikheten inom utbildningen. Om det då konstateras att en kommun inom ramen för statsandelssystem som tillämpas trots ihärdiga försök inte kan uppfylla sin förpliktelse, finns egentligen bara en möjlighet, en behovsprövad punktinsats från statligt håll.

Svenska riksdagsgruppen anser att som snabbverkande åtgärd behövs sannolikt redan nu en tilläggssatsning på det behovsprövade statsbidraget.

Sen sijaan on virhe alkaa jo nyt puhua kuntien itsehallinnon rajoittamisesta. Vuosikymmeniä saimme kuulla, että itsehallinto on tyhjä kuori, koska valtio määrää kaikesta, erityisesti valtionosuuksien kautta. Siksi onkin aivan helppoa vaatia rajoituksia. Tällaisissa vaatimuksissa hei-

justuu jopa synkän pessimistinen näkemys vaalitun ruohonjuuritason viisaudesta. Se, että valtio ottaisi suoranaisen vastuun jostain tietystä toiminnasta, ei myöskään merkitse millään muotoa sitä, että kyseisestä toiminnasta tulee halvempi tai että priorisoinnista tulisi helpompaa. Ilmaisia lounaita ei ole olemassa.

Däremot gör vi ett misstag om vi redan nu börjar tala om begränsning av kommunernas självstyrelse. I årtionden hörde vi visan om att självstyrelsen är ett tomt skal, eftersom staten dikterar allt, och särskilt via statsandelarna. Att begränsa är därför alltför lätt och speglar t.o.m en dystert pessimistisk syn på visheten hos de omhuldade gräsrotterna. Att staten skulle överta det direkta ansvaret för en funktion betyder inte heller på något sätt att verksamheten i fråga blir billigare eller att prioriterandet blir lättare.

Priorisointikeskustelussa on mentävä sitä vastoin asian ytimeen. Mitkä ovat ne sektorit, joiden ylipäänsä tulee olla mukana kilpailemassa yhteiskunnan voimavaroista eli verovaroista? Ruotsalainen eduskuntaryhmä peräänkuulutti tällaista keskustelua viimeksi helmikuussa, jolloin hallitus päätti budjettikehyksistä.

Keskustelussa ei vielä ole päästy alkua pitemälle. Sektori sektorilta, toiminta toiminnalta meidän on kysyttävä, voidaanko yhteiskunnan vaatimukset täyttää vain, jos toiminta on julkisen sektorin talousarviossa. Tämä koskee niin valtiota kuin kuntaakin.

Vallalla on yhä käsitys, että julkisen sektorin tietty vähimmäiskoko on ratkaiseva tekijä, edustaako yhteiskuntamme niin kutsuttua pohjoismaista hyvinvointimallia vai ei. Ehkä näin on joskus ollut. Sinä aikana, jolloin hyvinvointiyhteiskunta niin sanotusti muotoili vaatimuksensa ja ehtonsa ja taloudet olivat suljetumpia, oli luonnollista, että yhteiskunta ei vain asettanut ehtoja, vaan myös vastasi toiminnasta.

Mutta ei myöskään julkinen sektori elä tyhjiössä, vaan sen täytyy oppia toteuttamaan vaatimuksensa ja odotuksensa eri tavoilla. Tästä syystä esimerkiksi sosiaaliset palvelut eivät välttämättä huononnu, vaikka ne välillä hoidettaisiin niin sanotun kolmannen sektorin toimesta poliitikkojen tilauksesta ja valvonnassa. Riittää, että poliitikot päättävät jätehuollolle asetettavista vaatimuksista, mutta sille ei tarvitse olla omaa momenttia kunnan budjetissa.

Tämä keskustelu, eri toimintojen läpikäyminen, on suuruusluokaltaan sellainen kysymys,

että siitä on keskusteltava ennen vaaleja ja sen jälkeen hallitusneuvotteluissa, samalla kun luonnollisesti sovitaan yhteiskunnan palveluiden yksityiskohdista seuraavaa vaalikautta ajatellen.

Opposition välikysymyksestä ei tällaista pohdintaa löydy. Tämä on sääli. Kun yhteiskuntamme eri sektoreita perataan, on varsin todennäköistä, että juuri opetus jää tehtäväksi, jossa yhteiskunnan vastuu on erityisen suuri, mitä tulee opetukselle asetettaviin vaatimuksiin ja itse toimintaan. Muita toimintoja voidaan sen sijaan yhä enenevässä määrin ”kilpailuttaa”.

Talman! Det är inte möjligt att undvika att kommentera läget kring behandlingen av utbildningslagstiftningen, där diskussionen i allt högre grad börjat gälla just centralstyrning kontra lokalt ansvar. Interpellanterna har knappast något emot det heller, bl.a. figurerar ju permitteringar i båda sammanhangen.

Det största regeringspartiet gjorde förra veckan en synlig insats för att s.a.s. informera folket om sina åsikter, om hur man nu plötsligt borde ändra den proposition regeringen enhälligt har avlätit. På förfrågan har ett av motiven sagts vara att tiderna ändrats sedan propositionen gavs och den breda parlamentariska kommittén avslutade sitt arbete. Sannolikt handlar det om att vi kommit betydligt närmare valåret 1999.

På principplanet har frågor som gäller kommunernas beslutanderätt och valfriheten i samband med grundutbildningen lyfts upp. Svenska riksdagsgruppen har mycket svårt att förstå att man reagerar nu, efter att propositionen getts och funnits i riksdagen ett helt år. Dessutom existerar det mesta av lagens intentioner redan i praktiken ute i kommunerna.

Eventuellt menar man med att tiderna ändrats precis det att många kommuner har ekonomiska problem, som bl.a. lett till permitteringar, och att lagförslaget därför ytterligare kan tillspetsa problemen vad gäller den ovan behandlade jämlikheten i utbildningen, vilket alltså skulle motivera att man tar steg bakåt.

Men, om detta vore den ärliga avsikten skulle man knappast ha haft mage att ge kravet på beslut om förskolan en så synlig position på listan över önskemål som man gav. Varför?

Alla regeringspartier ville ha med förskolan när lagförslaget gavs. Vi är ense om att våra barn skulle behöva den. Situationen med kostnadsfri förskola på en del håll, men inte på andra, t.o.m. i samma kommun, är ohållbar. Vi fick alla svälja den bittra kalken att förskolan ännu inte rymdes

med. Den hör utan tvivel till de detaljfunktioner som skall diskuteras vid nästa regeringsförhandlingar.

Esikoulusta on kyllä keskusteltu valiokunnassa, vaikka se ei mahtunutkaan pykäliin, siis hallituksen esitykseen. Ryhmämme on toiminut aktiivisesti sen puolesta, että mietinnössä esitettäisiin toivomus esikouluopetusmallista, vaikka sen toteuttaminen siirtyykin tulevaisuuteen. Olemme valmiita sisällyttämään mietintöön viisaita näkökulmia, jos aika riittää, mutta nyt on keskityttävä lakiesityksen eteenpäin viemiseen.

Onkin epäilemättä, jos syntyy kuva, että nyt käynnistynyt keskustelu avaisi uuden näkökulman tai että muutokset kaikesta huolimatta voitaisiin toteuttaa nopeasti. Ei ole suoraan sanoen rehtiä herättää tällaisia toiveita, kun samanaikaisesti keskustelemme siitä, miten rahat riittävät nykyiseen toimintaan — tästähän välikysymyksessä myös on kysymys.

Valitettavasti tulee tunne, että esikoululle annetaan tietoisesti nostetta joidenkin toimesta, jotta toiset pakotettaisiin ”ampumaan” ajatus alas. Me aiomme pitää huolen siitä, että tällaista käsitystä ei synny. Oppositio olisi omalta osaltaan muutaman viikon päästä varmasti valmis tukemaan uusia menoja valtiolle ja kunnille. Silloinhan tämä välikysymys on jo vaipunut unhoalaan.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa suoraan selkäisyyttä politiikkaan. Mitä tulee koululakeihin, tämä vaatimus merkitsee sitä, että hyvin perusteellisesti valmisteltu paketti viedään eteenpäin nopeassa tahdissa, ilman että asiaa tietoisesti politisoidaan tai siihen liitetään vanhentuneita vastakohtaisuuksia. On varmasti pykäliä, joiden selventämisestä nopeasti saadaan yhteisymmärrys, esimerkiksi oikeudesta niin sanottuun lähikouluun, mutta kaikki muut pitemmälle menevät periaatteelliset keskustelut on tyrmättävä liian myöhään syntyneinä, erityisesti silloin, kun ne tulevat sellaisilta tahoilta, jotka ovat olleet mukana koko valmisteluprosessissa.

Viittaus opetukseen perusoikeutena, jonka oppositio tekee välikysymyksensä alussa, on luonnollisesti paikallaan. Useimpien perusoikeuksien osalta, sen jälkeen kun perustuslakia uusittiin muutama vuosi sitten, on kyse siitä, että ne niin sanotusti etsivät oikeaa sisältöään.

Av särskild vikt blir därför det utvärderings-system, som skissas i den nya lagens 21 §. Bestämmelsen är ny och avsikten är att samla in informa-

tion om hur de mål som har bestämts eller föreskrivits för utbildningen enligt den nya lagen har uppnåtts i praktiken. Utvärderingen blir också ett bra instrument för beslutsfattarna på såväl skol- som kommunalnivå. Kommunpolitikerna får bättre möjlighet att bedöma huruvida det getts en undervisning som motsvarar den läroplan man gjort upp. Dessutom kommer utvärderingen att vara till hjälp för studerande och vårdnadshavare i olika valsituationer. De viktigaste delarna i utvärderingen skall vara offentliga, vilket också innebär en större möjlighet för andra än skolfolket att bedöma utbildningens kvalitet och innehåll.

Men naturligtvis löser detta inte resursproblemen, som enligt vår uppfattning bara kan lösas genom den grundläggande diskussion om samhällets prioriteringar som nämndes ovan, och naturligtvis genom fortsatt bättre sysselsättning.

Det är verkligen inte en fråga som löses i en interpellation. Vår grupp anser att oppositionen inte ens nuddat vid ett beaktansvärt, konkret och realistiskt alternativ till regeringens politik. Vi nöjer oss därför med regeringens svar och understöder talmannens förslag om enkel övergång till dagordningen.

Sitä ei todellakaan ratkaista välikysymyksellä. Ryhmämme on sitä mieltä, että oppositio ei lähimainkaan tarjoa huomionarvoista, konkreettista ja realistista vaihtoehtoa hallituksen poliittikal-le. Tyydymme siis hallituksen vastaukseen ja tuemme puhemiehen ehdotusta yksinkertaisesta siirtymisestä päiväjärjestykseen.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. M e r t j ä r v i : Arvoisa puhemies! Sain kotikaupunkini peruskoulun yläasteen äidinkielen opettajalta kirjeen ja nipun 8- ja 9-luokkalaisten aineita asianosaisten luvalla. Aineet käsittelevät pakkolomia ja yleensä kunnan säästötoimia. Opettaja kirjoittaa: ”Kaikki oppilaani kirjoittivat, ja toistuva valituksen aihe oli se, minkä eräs oppilas kirjoitti aineensa loppuun laulun sanoin: ’Systeemi kusee suoraan silmiimme.’ Ja toinen taas: ’Mistään ei voi olla varma nyky-yhteiskunnassa. Peruskansalainen on kuin heikon jäälaudan päällä.’ Oppilaista heijastuu pelottavasti turhautuneisuus ja turvattomuus. Keskusteluissa heidän kanssaan on lisäksi ilmennyt osalla kään-

tymistä rasistiseen vihamielisyyteen heikoimmin menestyviä kohtaan. On ehdoteltu, että lopetetaisiin erityisopetus kalliina, kun siellä on vain muutama kurja oppilas viemässä rahoja niiltä, jotka sentään yrittävät. Näiden vihamielisten ryhmä ei ole vielä kovin suuri ja avoin, mutta selvästi olemassa kuitenkin.”

Välikysymyksessä esitetty huoli pakkolomien vaikutuksesta ei siis ole turha. Lomautusten haitat näkyvät jo nyt nuorten turhautuneisuutena ja ahdistuksena. Monessa oppilaan aineessa tulee esille myös oppilaiden pelko tulevaisuudestaan. Koulutus on tulevaisuutta. Kaikki ne haitat, joita koulutukseen kohdistuvilla säästöillä tulee olemaan, ovat tunnettuja ja tunnustettuja. Ne tuodaan myös tehdyssä välikysymyksessä esille. Suomessa on aina arvostettu koulutusta, mutta miten nyt on kuitenkin jouduttu näin mahdotto- maan tilanteeseen?

Valtion valtaisa velkataakka on ollut se ongelma, josta poikivat kaikki nämä muut ongelmat. Tätä velkataakkaa on ollut kasvattamassa nyt oppositiossa oleva Suomen keskusta. Ongelma ei näin ollen korjaannu syytelymällä, vaan ongelmaan täytyy paneutua yhteisvoimin. Kun nyt valtion taloutta on tasapainotettu kovalla kädellä, ovat kunnat osallistuessaan näihin säästötalkoisiin joutuneet sopeuttamaan talouttaan asetettuihin tavoitteisiin. Toisilta se on onnistunut, toisilta ei.

Se, että toiset kunnat ovat joutuneet näissä säästötalkoissa melko mahdottomaan tilanteeseen, johtuu kuntien erilaisuudesta, niin kuin on moneen otteeseen todettu. Tällaisia kuntia ovat esimerkiksi Uudenmaan nopeasti kasvaneet niin sanotut kehyskunnat, joita kuntien välinen verontasaus erityisesti koskee ja jotka joutuvat huolehtimaan kasvavista palveluista. Näihin kuntiin ovat toimenpiteet talouden tasapainottamiseksi erityisen kipeästi koskeneet.

Tähän epäkohtaan ei välikysymyksessä ymmärrettävästi ole puututtu, ovathan sen juuret hyvin keskustalaisessa ajattelutavassa. Kuntien kasvavat vaikeudet ovat olleet näkyvissä jo pitemmän aikaa, mutta näitä vaikeuksia niin sanottu rikkaassa eteläisessä Suomessa ei keskustavetoisissa poliitikassa edes haluttu nähdä. Niinpä on ajauduttu tilanteeseen, jossa muuttovoiton vastaanottavissa kunnissa asuva kuuntelee kuin satua kunnista, joissa lapsia houkutellessaan päivähoitoon tai joissa lapset saavat opetusta pienissä ryhmissä ja joka koulupäivä. Korviaan ja silmiään ei tahdo uskoa, kun kuulee ja lukee kunnista, joissa lomautetaan kunnan muun vaurau-

den kasvattamiseksi, vaikka siihen ei olisi pakko. Lehtitietojen ja täällä esitettyjen tietojen mukaan useimmat opettajia lomauttaneista kunnista ovat keskustapuolueen hallitsemia kuntia. Vaikka välikysymyksessä tuodaan esille tärkeitä asioita, tällaiset tosiasiat vesittävät välikysymyksen tekijöiden uskottavuuden.

Arvoisa puhemies! Välikysymyksen suuri esille tuotu huoli on tasa-arvoisuuden toteuttaminen perusopetuksessa. Tasa-arvoisen, yhtäläisen, vanhempien varallisuudesta riippumattoman koulutuksen toteuttaminen peruskoulussa on ilman muuta kansallisvelvollisuus. Nämä asiat ovat tavoitteena nykyisessä peruskoulussa ja ovat myös uusien koululakien tavoitteita.

Tämän tavoitteen saavuttamisen vartioiksi tulevat nyt entistä enemmän kuntalaiset itse. Vanhempien tahtoa lastensa kouluttamiseen ei enää vartioida niin byrokraattisesti ylhäältäpäin. Vanhemmat äänestäessään kunnallisia päättäjiä äänestävät nyt myös todella siitä, millaisessa kunnassa he lapsineen asuvat. Samalla kun valtaa ja vastuuta aivan oikein annetaan itse palvelujen käyttäjille, on kansalaisille selkeästi viestitettävä, missä on vastuun ja vallan paikka. Tämä on poliitikkojen tehtävä. Viesti ei ole mennyt perille siellä, missä lomautuksia tehdään vastoin vanhempien tahtoa. Nythän näin on käynyt esimerkiksi edellä mainituissa keskustavoittoisissa kunnissa.

Tasa-arvoon liittyy myös laajempi yhteiskunnallinen ongelma. Sanotaan, ettei saa syyttää peiliä, jos naama on vino. Maaailma kaiken kaikkiaan ei ole tasa-arvoinen. Niin kauan kuin arvot yhteiskunnassa suosivat kilpailua ja vahvemman ehdoilla pelaamista, epätasa-arvo säilyy. Tällaisilla arvoilla tehdään vääriä priorisointeja, esimerkiksi kunta, jossa kunnanjohtaja esitti koulutuslautakunnalle, että uudelle rakennettavalle alueelle perustetaan laatukoulu rikkaiden veronmaksajien houkuttelemiseksi.

Jos kunnassa on siis huonot päättäjät, kuntien määräysvallan lisääntymisessä piilee riski. Koulutuksen järjestäjän, kunnan, toimintaa on siis jatkossa valvottava ja arvioitava sekä koulutuksen laadun että tasa-arvon suhteen. Arvioinnin linjat ja organisointi kuuluu yksiselitteisesti opetusministeriölle. Sivistysvaliokunnan tehtävänä on ratkaista, miten se lainsäädännön kautta kuntatasolla toteutetaan.

Kuntien itsehallinnon lisääminen on ollut yksi viime vuosien hallinnollisista toimenpiteistä. Se tarjoaa mahdollisuuden kuntien omaehtoiseen kehittämiseen. Tarkoituksena on ollut lisätä

kansalaisten oikeutta tasa-arvoisiin ja vaihtoehtoihin palveluihin eri asuinkunnissa. Tämä hyvä ajatus ei kuitenkaan onnistu, jos samalla tehdään radikaaleja säästämistoimenpiteitä valtion taholta ottamatta huomioon kuntien erilaisuutta.

Tasapuolisen ja tasa-arvoisen koulutuksen taakamiseksi ei riitä se, että lailla päätetään siitä. On myös huolehdittava, että kaikki kunnat pystyvät huolehtimaan annetuista velvoitteista. Tähän päästään vain ottamalla huomioon kuntien erilaisuus valtion tukijärjestelmissä. Vain siten pystytään toimimaan niin, että lapset ja nuoret saavat asuinpaikasta ja vanhempien varallisuudesta riippumatta yhtenäisen, hyvän perusopetuksen. Tässä meidän pitäisi pyrkiä myös eurooppalaiseen tasa-arvoisuuteen. Esiopetus kuuluu muualla Euroopassa lasten perusopetukseen. Niin sen pitäisi kuulua myös meillä.

Arvoisa puhemies! Välikysymyksessä ehdotetaan, että valtion ja kuntien välille luotaisiin vaalikauden mittainen kuntasopimus, jossa sovitaan kuntien vastuulla olevien peruspalvelujen rahoituksesta ja kuntien velvoitteista. Ajatus on hyvä, mutta minkä vuoksi tällainen järjestelmä olisi luotava vain vaalikauden mittaiseksi? Siksi, että sillä voitaisiin tehdä aina vaaleja edeltävää puoluepolitiikkaa niin kuin nyt välikysymyksellä?

Tällainen valtion ja kuntien välille tehtävä sopimus on tehtävä tulevaisuutta pitemmälle hahmottavana ja tasapainottavana järjestelmänä, jota prosessiluonteisesti toteutetaan ja kehitetään. Se sisältää myös oikeudenmukaisemman valtiosuus- ja verontasausjärjestelmän sekä valtiosuuksien säilyttämisen ainakin nykyisellä tasolla. Lisäksi on yleensäkin määriteltävä ne kuntien ja valtion toimien peruslinjat, joilla kuntien elinvoimaisuus säilytetään.

Tässä on vastuu kaikilla puolueilla, ei vaalikauden mittaisesti vaan jatkuvasti, sekä hallituksessa olevilla että oppositiossa olevilla. Nyt oppositiossa oleva keskustapuolue tehdessään välikysymyksen vierittää vastuun syntyneistä ongelmista hallituspuolueille, vaikka on itse ollut pohjustamassa nykyistä tilannetta omalta osaltaan. Koululakien käsittelyn pitää olla meidän kaikkien yhteinen sydämen asia parhaan mahdollisen koulujärjestelmän aikaansaamiseksi. Siksi on vastenmielistä nähdä, miten näistä vakavista asioista tehdään vaalipropagandaa. Vastuu on kuitenkin jokaisella päättäjällä jatkuvasti, ei vain vaalien alla.

Arvoisa puhemies! Samalla kun tuon esille sen, että vihreä eduskuntaryhmä on tyytyväinen

väläkysymykseen annettuun vastaukseen, lainaan vielä yhtä 15-vuotiaan peruskoululaisen ajatusta vastuusta: ”Vastuu on sellaista, mikä on kiinni ihmisessä kuin iho, se ei ole juhlaaate, joka otetaan esille ja käytetään vain tarvittaessa.”

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Suomalainen koululaitos on perinteisesti kuulunut kansallisiin vahvuksiimme. Koulu on lähtökohtaisesti tukenut jokaisessa maan kolkassa asuvan lapsen tasavertaisia mahdollisuuksia elämän eväisiin.

Opposition väläkysymyksessä puututaan polttavaan ja ajankohtaiseen ongelmaan, koska hallitusmuodon takaamat koulutus oikeudet eivät valitettavasti tällä hetkellä toteudu täysimittaisesti kaikkien lasten osalta. Kunnallisten peruspalveluiden, niin opetuksen kuin myös sosiaali- ja terveyspalveluiden, tasavertainen saatavuus toteutuu joissakin tapauksissa lähinnä muodollisesti. Lapset kyllä istuvat koulussa mutta puuhastelevat, mitä mieleen juolahtaa, ja opettaja istuu kotona. Vanhus on kyllä hoidettavana laitoksessa, mutta henkilökunnalla ei ole aikaa huolehtia edes hänen perustarpeistaan, kuten käynnistä wc:ssä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton kouluasioista äskettäin järjestämä kuuma linja keräsi runsaasti soittoja huolestuneilta vanhemmilta. Koululaisten iltapäivänvieto, koulukiusaaminen ja opetukseen kohdistuvat säästöt olivat yleisimpiä murheita.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi lapsipoliittisen selonteon mietinnössään, että talousvaikeuksissa olevissa kunnissa on säästetty erityisesti vaikeimmissa ja haavoittavimmissa olosuhteissa elävien lasten kustannuksella muun muassa tukiopetuksessa, erityisopetuksessa, lastensuojelussa, lastenpsykiatriassa ja vammaishuollossa.

Tutkimusten mukaan lähes joka viides lapsi kärsii jonkinlaisesta mielenterveyden häiriöstä, ja vakavien psykiatristen sairauksien määrä on jatkuvasti lisääntymässä. Koulukiusaaminen on myös lisääntynyt muutaman vuoden tarkastelujaksolla. Vuoden 96 tietojen mukaan jopa kolmasosa koululaisista koki olevansa kiusattuja. Kiusaamisen on usein todettu haittaavan vakavasti koulunkäyntiä. Alkoholin ja huumeiden käyttö on myös lisääntynyt. Koulumenestys on luonnollisesti yhteydessä päihdeongelmiin.

Suomi on niittänyt kansainvälisesti ainutlaatuisia ja kyseenalaista mainetta mahdollistamalla opettajien lomautukset ja koululuokkien yh-

distelemisen jopa 80 oppilaan opetusryhmiksi. Lainsäädännön uudistukseen, joka on parhailaan eduskunnan sivistysvaliokunnan käsittelyssä, ei sisälly opetusryhmäkoon säätelyä edes alkuopetuksessa, mikä on todellinen uhka opetuksen tasa-arvolle tiukkenevan kuntatalouden aikana. Talousvaikeuksissa oleva kunta voi nokkelasti keksiä järjestää opetuksen jo alun perin suurissa ryhmissä, jolloin opetustoimeen saadaan rakenteellisia säästöjä eikä tarvita enää lomautuksia.

Useissa maissa säädellään lakien ja asetusten tasolla opetusryhmän koko. Meilläkin tämä säätely on päiväkotien esiopetusryhmissä. Kristillisen liiton eduskuntaryhmä näkee välttämättömänä, että opetusryhmien kokoa ryhdyttäisiin säätelymään. Pelkkä lomautuksien laittomiksi toteaminen ei riitä, koskeehan sitä paitsi Etelä-Suomen lääninhallituksen päätös laittomuudesta vain joitakin lomautusmuotoja ja jättää näin mahdollisuuden jatkaa lomauttamista.

Opetusryhmien suureneminen rajoittaa opettajan mahdollisuuksia antaa opetusta erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalleen. Koulusäästöissä tukiopetus ja oppilashuolto ovatkin kärsineet eniten. Niiden puute kasvattaa taas paineita erityisopetukseen, jonka järjestämisen mahdollisuuksia on kunnissa kuitenkin supistettu. On selvää, että suurissa ryhmissä myös koulukiusaamisen havaitseminen ja siihen puuttuminen on vaikeampaa.

Koululakiuudistus peruslinjaukseltaan lisää koulutuksen järjestäjän vastuuta ja valtaa sekä vähentää normiohjausta. Uudistuksella on sinänsä hyvää tarkoittava lähtökohta, ja se on linjassa aiempien kunnallista päätöksentekoa vahvistaneiden lainsäädännön muutosten kanssa. Valittu linjaus on vain valitettavasti osunut aikaan, jolloin kuntien talous on tiukilla, eivätkä lähivuodet näytä tuovan helpotusta. Heikko kuntatalous yhdistettynä säätelyn purkamiseen voi olla todellinen uhka opetuksen tasa-arvon toteutumiseen. Kunnat joutuvat etsimään vuoteen 2002 mennessä vielä 3 miljardin markan säästöt pelkästään peruspalveluista, kuten kuulumme selvityksestä, jonka ministeri Backman antoi. Perusopetuksen tulevaisuus on siis entistäkin uhatumpi.

Kuntien väliset erot niiden taloudellisessa tilanteessa vaikuttavat koululaisten alueelliseen tasa-arvoon. Jo pelkästään pääkaupunkiseudulla Vantaan opetustoimen resurssit ja opetuksen määrä oppilasta kohden ovat tänä vuonna noin neljänneksen Espoota ja Helsinkiä pienempiä.

Joissakin kunnissa lomautukset jatkuvat jo viidentenä perättäisenä vuotena.

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä on ymmärtänyt julkisten menojen ja niiden osana myös valtionosuuksien supistamisen välttämättömyyden valtiontalouden tasapainottamiseksi. Valtionosuusleikkaukset ovat kuitenkin kohdentuneet kohtalokkaalla tavalla niin lasten kuin vanhustenkin välttämättömiin peruspalveluihin. Ryhmämme varoitti syksyllä 1995, että hallituksen ajama kuntien valtionosuusuudistus ja sen rinnalla tehdyt ylimitoitettut valtionosuuksien leikkaukset johtavat monet kunnat ennennäkemättömään talousahdinkoon viimeistään vuonna 1999. Ahdinko tulikin jo 1997 ja 1998, eikä se helpotu, ellei koko järjestelmää korjata. Olemme vaatineet suurempia lisäyksiä harkinnanvaraisiin rahoitusavustuksiin, joilla voitaisiin helpottaa joidenkin kuntien katastrofaaliseksi ajautunutta palvelutilannetta.

Hallitus ei ole kyennyt etenemään leikkaamisesta rakenteellisiin, työllisyyttä edistäviin uudistuksiin. Kristillinen liitto on esittänyt muun muassa kuntien rahoituksen leikkaamisen sijasta kuntien sitoutumista työllistämissopimuksiin, joilla voitaisiin vastaavalla tavalla säästää valtion rahoja. Näin saataisiin myös kovasti kaivatua lisätyövoimaa esimerkiksi koulunkäyntiavustajiksi, hoitotyöhön ja moniin muihin nyt ylläritettuihin ammattikuntiin.

Hallitus ei ole myöskään tuonut ratkaisua suomalaisen koulupäivän ominaisongelmaan, teoriapainotteisuuteen ja lyhyteen. Suomalaislasten koulupäivät ovat kansainvälisesti katsoen lyhyitä ja sen vuoksi väistämättä tiiviitä. Yksinoloaikaa lapsilla jää paljon. Esimerkiksi Jyväskylässä tehdyn tuoreen selvityksen mukaan puolet ekaluokkalaisista on päivittäin yksin kahdetta neljään tuntiin. Tutkimuksissa on todettu, että isompien koululaisten valvomaton ajankäyttö lisää riskejä päihteiden käyttöön ja käytöshäiriöihin riippumatta lapsen sosiaalisesta taustasta.

Taito- ja taidepainotteinen kerhotoiminta iltapäivisin lisäisi myös kouluviihtyvyyttä. Pari vuotta sitten eduskunta keskusteli Who:n kansainvälisestä koulututkimuksesta, jonka mukaan suomalaisten koululaisten, etenkin poikien, kouluviihtyvyys oli Euroopan pohjatasoa. Ainoastaan 40 prosenttia Suomen koululaisista viihtyi omassa koulussaan. Opetushallituksen pääjohtaja Jukka Sarjala kommentoi tuolloin tutkimusta: ”Suomalaislapsilla on kouluun samanlainen suhde kuin kalanmaksajille: koulu äklöttää, mutta sitä on pakko käydä pärjätäkseen.” Mui-

den maiden esimerkeistä havaitsemme, että näin ei todellakaan tarvitsisi olla. Hallituksen tulisi ottaa tämä ongelma vakavasti ja etsiä ratkaisua suomalaisten lasten yksinäisyyteen ja koulupahinvointiin.

Suurimman koulutuspoliittisen pettymyksen hallitus tuotti tyrmäämällä pitkään valmistellun 6-vuotiaiden esiopetushankkeen, vaikka rahoitus hankkeeseen olisi löytynyt opetusministeriön omista budjettikehyksistä. Suomi on ainoa Euroopan unionin maa, joka ei järjestä 6-vuotiaille lapsille kattavasti opetusta. Tutkijoiden mukaan kouluun valmentava esiopetus on parhaita keinoja ehkäistä myöhempää syrjäytymistä ja samalla kohentaa erilaisista taustoista tulevien lasten kouluvalmiuksia. 6-vuotias lapsi on innokas luonnostaan oppimaan uusia asioita ja on sääli, ettei elinikäisen oppimisen periaatetta korostava hallitus kykene tuota tarvetta täyttämään.

Hallituksen päivähoitopolitiikka on päälaellaan lapsen etua ja tarpeita ajatellen. Hallitus ei näe tarvetta 6-vuotiaitten virikkeelliseen opetukseen, mutta sen sijaan se suo jo 10 kuukauden ikäiselle vauvalle subjektiivisen oikeuden kunnalliseen päivähoitoon, vaikka lapsen omat vanhemmat olisivat kotona. Kuukaudessa yhteiskunnalle 4 000—6 000 markkaan lapselta maksava pienten lasten päivähoito on kuitenkin monin verroin kalliimpaa kuin osapäiväinen esiopetus. Toki niillä lapsilla, joiden vanhemmat käyvät työssä tai opiskelevat tai joilla on erityinen sosiaalinen tai terveydellinen syy, tulee olla oikeus päästä kunnalliseen päivähoitoon.

Kunnilla on tällä hetkellä velvoite lasten subjektiivisen päivähoito-oikeuden myötä järjestää lapsille päivähoitoa jopa tarpeesta riippumatta, mutta vanhukset eivät kaikissa kunnissa saa asianmukaista hoitoa, vaikka tarvetta todella olisi. Lapset saavat myös jonottaa psykiatriseen hoitoon jopa vuoden, mutta saavat päivähoitopaikan periaatteessa heti vaikeivat sitä tarvitsikaan. Hallitus on myös vaikeuttanut kuntien mahdollisuutta huolehtia kaikkein huonoimmassa asemassa olevista lapsista, kun se ei ole lukuisista hätähuudoista huolimatta taipunut kattavien lastensuojelun tasausrahastojen perustamiseen.

Hallituksen vastaukseksi niin perusopetuksen kärsimiseen kuin lastensuojeluongelmiin ei enää riitä syyttävä sormi kunnallisia päättäjiä kohtaan, vaan kuntien lasta koskevat velvoitteet ja resurssit tulisi laittaa uuteen, lapsen edun ja hänen kehityksensä mukaiseen tärkeysjärjestykseen.

Hallituksen poukkoileva lapsipolitiikka näkyy jo perheiden uskossa tulevaisuuteen. Tutkijat ovat aivan viime viikkoina peräänkuuluttaneet keskustelua perhepolitiikan suunnasta sen yllättävän havainnon pohjalta, että syntyvyys on maassamme kääntynyt jyrkkään laskuun. Kolmen viime vuoden aikana syntyvyys on pudonnut yli 8 prosenttia. Raskaudenkeskeytysten määrä on myös aivan viime vuosina lähtenyt kasvuun lisääntyen yli tuhannella abortilla vuosisatasolla. Jos suunta jatkuu, Suomen väkiluku kääntyy pysyvästi laskuun 2010-luvun tietämällä ja väestön ikärakenteen vanheneminen on vielä huomattavasti nopeampaa kuin tähän asti on ennakoitu.

Tutkijoiden mukaan syntyvyyden romahdus johtuu lapsiperheiden tukijärjestelmien heikentymisestä. Hallituksen perhepolitiikka on ollut poukkoilevaa ja ennalta arvaamatonta. Pelkoja on vielä lietsottu hallituksen omista riveistä läheneillä vihjailuilla kotihoidon tuen lakkauttamisesta tai lapsilisien verottamisesta. Epävarmuus koulupalveluiden tulevaisuudesta nakertaa edelleen perheiden luottamusta.

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä katsoo, että lasten asioiden painoarvon lisäämiseksi seuraavaan hallitukseen tulisi saada perheministeri. Olemme ehdottaneet tätä jo vuosia sitten ja iloitsimme, että tukea ajatukselle ovat antaneet monet arvovaltaiset tahot, kuten presidentin puoliso rouva Eeva Ahtisaari.

Arvoisa puhemies! Koulu-uudistuksen yhteydessä tulee hyödyntää myös mahdollisuus myönteiseen arvoudistukseen. Kouluihin tarvitaan suomalaisesta kristillisestä arvomaailmasta nousevaa ihmissuhde- ja perheopetusta ja päivänavausten säilyttämistä kaikilla koulutasoilla. Lapsille tulee opettaa, että on olemassa oikea ja väärä. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää eettistä osaamistaan ja moraalikäsityksiään. Moraalista vahvuutta ei tietenkään voi mitata numeerisesti, mutta pidemmän päälle perusarvoista nouseva kasvatus maksaa itsensä takaisin.

Tämä hallitus on keskittänyt voimansa kovien arvoihin: talous- ja valtapolitiittisiin kysymyksiin. Lasten arkielämän kipeät kokemukset ovat näyttäneet olleen liian köykäisiä asioita kunnolla paneuduttaviksi. Laadukas perusopetus on sijoitus tulevaisuuteen ja siitä säästäminen voi myöhemmin koitua kalliiksi. Hallitus ei ole oivaltanut, että lapsiin, tulevaisuuden yhteiskuntaan kannattaa sijoittaa.

Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Vehviläisen

ehdotusta päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodoksi.

—
 Toinen varapuhemies Törnqvist merkitään läsnä olevaksi.

—
 Ed. T a r k k a : Herra puhemies! Koulutuspolitiikka ei ole Suomessa ihan yhtä pahassa kriisissä kuin talous- ja sosiaalipolitiikka, sillä sen lähtökohdat on ymmärretty oikein. Yhteiskunnan henkinen suorituskyky ja taloudellinen menestys perustuvat jatkossakin vahvaan osaamiseen, kansainvälisyyteen ja omaleimaiseen kulttuuriin. Koulutuksen arvostus on meillä korkea, sitä varmaan osoittaa myös keskustan alulle panema välikysymys.

Mutta välikysymyksen pohjavire on kuitenkin toisaalta ongelmallinen. Näyttää kuin se haluaisi palauttaa vanhan hyvän ajan menon kouluihin. Sitä emme kannata, vaikka olemme allekirjoittaneet välikysymyksen, sillä Suomi on uuden ajan murroksessa. Savupiipputeollisuuden tuotantotarpeiden mukaan viritetyllä koulujärjestelmällä ei selvitä tietoyhteiskunnassa.

Nykyinen koulutusjärjestelmä on yhteiskunnan kannalta liian kallis, opiskelijan kannalta liian holhoava, työelämän kannalta liian jähmeä ja sivistysperinteen kannalta liian ahtaasti ammatillinen. Tämän takia olemme allekirjoittaneet välikysymyksen.

Hallitus ja siis myös eduskunta ovat sysänneet kunnille uusia velvoitteita, vähentäneet omaa maksuosuuttaan kunnille määrättyjen tehtävien hoidossa, mutta eivät samalla ole antaneet kunnille riittävästi aikaa sopeutua tähän kaikkeen. Se on ongelmien perusolemus ja perussyys, mutta kaikki osapuolet ovat tehneet parhaansa sotkeakseen tilannetta lisää. Ei ole varmaa, että kaikki opettajien lomautukset ovat taloudellisesti aidon välttämättömiä. Hallitus ja siis eduskunta ovat olleet huomattavan kylmäkiskoisia kuntien tarpeille, vaikkei niilläkään tietysti ole paljon vaihtoehtoja ollut velkaantumisen takia, mutta kunnat ja opettajat ovat vastavuoroisesti käyttäneet tilaisuutta hyväkseen ja järjestäneet hyvin vanhanaikaisen työtaistelutilanteen, joka ei ole kaukana kiristyksestä.

Tästä skitsofrenisestä ongelmasta ei päästä eroon ennen kuin rahat ja päätösvalta ovat samalla pöydällä ja se voi olla vain kuntien pöytä. Kuntien on saatava lisää todellista päätösvaltaa kaikissa asioissa ja siis myös kouluasioissa, ja

päätösvalta ei ole todellista ellei päättäjällä ole myös rahavaltaa. Esimerkiksi nuorsuomalaisten veromalli lähtee siitä, että kunnat kantaisivat koko tuloveron ja myös päättäisivät pääasiassa sen käytöstä.

Opetuksen tulee olla tasoltaan ja laajuudeltaan tasapainossa opetuksesta veronmaksajille aiheutuvien kustannusten kanssa. Koulujen ei ole tarkoitus kehittyä tasapäästämistoimistoiksi, joiden keskusvirastossa Helsingissä päätetään, millaisia ihmisiä koulujen pitää tuottaa. Kuntien tulee voida kilpailla kaikkien palveluiden laadulla, myös koulupalveluiden laadulla. Valtion tehtävänä on tietysti määritellä perustaso, jolle vähintään jokaisen kunnan on päästävä. Jos kunta tai yksittäinen koulu haluaa antaa vähimmäistason ylittävää opetusta, sen toteuttamiseen ei saisi olla esteitä, vaan siihen pitäisi päinvastoin kannustaa.

Koulujen tehon ja työn tulosten kannalta ei ole välttämättä hyvä ratkaisu, että kaikki pyritään tuottamaan niin sanottuina ilmaisupalveluina eli siis verovaroin. Kouluissa opiskelevat ja heidän perheensä samoin kuin opettajatkin suhtautuisivat asiaan aivan toisella tavalla, jos peruskoulutuksen jälkeinen opiskelu maksaisi jotakin terveyskeskumaksun tapaan vaikka vain satasen tai kaksi kuukaudessa. Silloin koululaisella olisi muodollinenkin motiivi ponnistella. Silloin opettajalla olisi henkinen velvoite tuottaa vastinetta lukukausimaksulle. Koulutoimen rahoituksen kannalta muodollisella lukukausimaksulla ei voisi olla juuri mitään merkitystä, mutta sillä saattaisi olla ryhdistävä vaikutus koulutyön henkiseen viritukseen.

Opettajien lomautukset osoittavat, miten akuutti kielten rahoituskriisi on. Siksi opettajat eivät ole ainoa ammattiryhmä, jota lomautukset koskevat. Muilla ei ole vain yhtä häikäilemätöntä etujärjestöä kuin OAJ. Se on päättänyt, että opettajat ovat parempaa väkeä, jota ei saa lomauttaa, vaikka muut joutuisivatkin pakkopaalle. Moni ei kovin herkästi pullikoi tätä vastaan, mutta poikkeuksistaakin on kuultu. Tiedetään tapauksia, joissa opettajat ovat sopineet paikallisesti palkan alennuksista sekä päättäneet hoitaa opetustyönsä kunnialla. On upeaa, että lasten etu edes joissakin tilanteissa asetetaan tällä tavalla oman ryhmäedun yläpuolelle.

Erityisen kummallista opettajien lomautuskiistassa on se, että opettajia ei voi lomauttaa kesäaikaan, jolloin opetustyö ei juurikaan häiriintyisi. Miten opettajat voivat päättää jäävänsä pakkolomalle keskellä kiireisintä työaikaa eten-

kin, kun asiakkaana on lapsi? Laivatilauksen myöhästyminen ei välttämättä ole aina katastrofi, mutta lasten koulunkäynnin tahallinen haittaaminen on.

Opettajat ja heidän järjestönsä ovat osoittaneet paljon vähemmän periaatteellista ylevyyttä kuin mitä voisi odottaa kuunnellessaan heidän sivistystahtoa tiikkuvaa retoriikkaansa, jolla he korventavat valtiota ja kuntia. Voi sitä tuskaa heitteille jäävien oppilaiden puolesta ja voi hätää nousevan nuorison sivistyksen ohentumisesta. Jos tämä tuska ja hätä on totta, miksi opettajat eivät tee sitä ainoaa asiaa, joka onnettomassa tilanteessa ratkaisisi edes tämän ongelman ja jonka vain he voisivat tehdä? Lomautusten siirtäminen kesäaikaan ei lisäisi opettajien taloudellista taakkaa verrattuna lukukauden aikana tapahtuvaan lomautukseen, mutta se poistaisi oppilaiden henkiseen tilaan ja sivistyksen karttumiseen liittyvät ongelmat.

Tiedän, millaista raivoa näin yksinkertaisen asian sanominen herättää. Raivon syvyys ilmeisesti osoittaa, että raivoajatkkin joutuvat sisimmässään myöntämään tämän ratkaisun ainoaksi järkeväksi. Esteet ovat edunvalvontapoliittisia arvovaltaesteitä. Opettajat haluavat korventaa julkista valtaa oppilaille ja heidän perheilleen tahallisesti aiheutetuilla tarpeettomilla vaikeuksilla.

Tulevissa tilanteissa on pyrittävä tietysti siihen, että lomautuksia ei enää tarvita. Mutta jos niitä tarvitaan, ne on tehtävä niin, että niistä aiheutuvat haitat ovat mahdollisimman pienet. Nyt OAJ ja opettajat näyttävät tarkoituksellisesti pyrkiin siihen, että haitat olisivat mahdollisimman suuret.

Nyt meneillään oleva kiista opettajien lomautuksista on vakava oire siitä, että peruskoulu- ja lukio-opetus vaatii suuria periaatteellisia muutoksia. Ehdotetut uudet koululait eivät vielä muuta koulutusjärjestelmän perusteita sillä tavalla. Esimerkiksi laatuajattelu olisi iskostettava koulumaailmaan. Nyt, kun koulujärjestelmä on käytännössä kunnan monopoli, opetuksen laatua ei ole voitu vertailla avoimesti luokka- ja koulukohtaisesti. Suomessa vannotaan vanhaan tapaan tasa-arvoisen opetuksen nimeen ja tämä virallinen oppi väittää, että kaikissa kouluissa saa yhtä hyvää opetusta. Mutta kaikkihan tietävät, että sellainen tasapaisuus on mahdotonta. Onneksi mahdotonta.

Laadun seuranta ei voi koskaan huonontaa palvelun laatua. Terve kilpailu ei tietävästi ole johtanut lopputuloksen huonontumiseen. Perus-

opetuksessa on vain totuttu siihen, että tasainen laatu, vaikka huonokin, on kaikkein tärkein taivoite. Siinä, että laadun mittaus johtaisi kilpailuun ja lopulta eritasoisiin luokkiin tai kouluihin, ei ole mitään pelättävää. Todellisuudessa opetuksen laadun seuranta johtaisi todennäköisesti siihen, että kaikki koulut nostaisivat tasoaan.

Opettajien nimitys- ja virkajärjestelmä on joutanut myös vääristymiin. Koulut ovat sisäiseltä ilmapiiiriltään ilmeisesti kaikkein huonoimpia työyhteisöjä. Parhaiten palkattuja ovat ne viranhaltijat, jotka ovat keränneet itselleen eniten ikälisiä. Kouluissa ei makseta hyvästä työstä vaan virkavuosista. Palkkausjärjestelmän liittyy laadunvalvontaan. Onhan se tietysti raskasta, kun työn laatua seurataan, mutta niinhän tehdään kaikilla elämän aloilla. Miten koulu voisi olla se poikkeusala, jolla työn laadun ja palkan tason välillä ei sallita minkäänlaista kytkentää?

Laatutietoisuuden korostus voisi johtaa siihen, että parhaat opettajat saisivat parempaa palkkaa kuin laiskimmat. Nykyisessä käytännössä taitaa joskus käydä pikemminkin niin, että henkisesti vireimmät opettajat ovat viransijaisia, jotka ovat samalla myös huonoiten palkattuja. Ylimmille palkoille pääsemiseen riittää se, että on paljon ikälisiä. Miksi siis ponnistella turhan päiten?

Käytäntö on jakanut opettajat kahteen kastiin. Kummallisoin ihmeellisyys on se, että viranhaltija voi olla lukuvuoden ajan virkavapaalla ja kesällä niin sanotusti töissä ja talvella työt tehnyt viransijainen laitetaan kesäksi kortistoon. Missä muussa ammattikunnassa moinen työntekijöiden diskriminointi työsuhteen muodollisen laadun perusteella olisi mahdollista? Opettajien virat tulisi muuttaa tavallisiksi, toistaiseksi voimassa oleviksi työsuhteiksi. Silloin koulujen rehtoreilla olisi edellytykset todella johtaa koulua. Rehtori olisi koulun toimitusjohtaja, joka palkkaa tarvitsemansa opetushenkilöstön käytävissä olevien resurssien puitteissa.

Kuntien koululautakunnat voitaisiin vaikka lakkauttaa tai ainakin niiden oikeus puuttua opetushenkilöstön palkkaukseen voitaisiin poistaa. Koulujen vanhempainyhdistyksille tulisi antaa vastaavasti nykyistä enemmän vaikutusvaltaa. Tavoitteena tulisi olla vähintään saman tasoisen koulukohtainen itsehallinto, kuin tänä päivänä on yliopistojen laitoksilla.

Herra puhemies! Koulutus ei kaipaa tarkempaa suunnittelua, enempää instituutioita eikä välttämättä lisää rahaakaan. Koulutus tarvitsee lisää hengen vapautta, mutta se ei ole sellaista

vapautta, että oppilaat ovat tuuliajolla ja opettajat pakkolomalla.

Ed. T e n n i l ä : Herra puhemies! Jotakin kertakaikkisesti mätää on sellaisessa tilanteessa, että on varaa ylläpitää koulurakennus, kouluun tulevat oppilaat, heitä kuljetetaan välillä kaukaakin, mutta ei ole varaa pitää opettajia opettamassa, vaan heidät on pantu pakkolomalle. Tässä koko hommassa on jotakin kerta kaikkisesti nurinkurista. Opettajien pakkolomautus on toimi, joka ei ole hyväksyttävä. Sen välittömänä seurauksena on sekaannus kouluopetuksessa, kun yksi opettaja pikajuoksijan ja maratoonarin yhdistelmänä painelee luokasta toiseen ja koettaa pitää edes jonkinlaista koulurauhaa yllä. Mistään kunnan opetuksestahan ei voi olla kysymys.

Missä sitten on perimmäinen syy? Kyllä ne ovat nuo valtionosuuksien leikkaukset, jotka aloitettiin edellisen hallituksen aikana ja joita nykyinen hallitus on jatkanut 7,8 miljardilla markalla. Samalla on toteutettu kuntien valtionosuusuudistus, joka muuttaa kuntien keskinäisiä suhteita. Toiset kunnat häviävät enemmän kuin toiset. Esimerkiksi Lappi on hävinnyt näiden muutoksien vuoksi 900 markkaa asukasta kohti. Ei niissä oloissa kukaan tahallaan tee päätöksiä pakkolomauttaa opettajat, vaan kyse on kuntatalouden umpikujasta. Opettajien tilanne näkyy selvimmin, mutta saman tyyppisessä tilanteessa ollaan myös sosiaali- ja terveystaloudella hyvin monessa kunnassa. Väkeä on jo nyt kerta kaikkiaan liian vähän tehtäviä hoitamaan.

Mistä sitten ratkaisu? Opettajia on vaadittu suostumaan koulujen loma-aikana toteutettaviin lomautuksiin. Työväenliikkeen tovereita ja muitakin kehotan kuitenkin miettimään asiaa tarkkaan. — Ed. Tarkka ei tosin miettimistä tunnustavasti tarvitsevan. Hänhän aina tietää kaiken ilman sen kummempaa syvällistä pohdintaa. — Tässä on nimittäin se vaara, että jos opettajat laitetaan pakkolomalle loma-aikanaan, käytäntöhän voi yleistyä. Mietitään vähän. Jos sellutehtaassa tai paperitehtaassa vientimahdollisuudet heikkenevät suhdannesyistä, pitääkö silloin paperialan duunari panna kesälomalle? Samahan se idea on siinäkin, jos tälle tielle lähdetään. Ei varmaankaan meistä kukaan semmoista hyväksy eikä pidäkään hyväksyä.

Ilmeisesti on myös niin, että jos opettajia alettaisiin pakkolomauttaa loma-aikana, se entisestään alentaisi kynnystä pakkolomauttaa opettajia. Mentäisiin yli siitä, missä aita on matalin, ja siitä seuraisi loppujen lopuksi opettajien aseman

hankaloituminen. Hehän tekevät tosiasiasa vuotuisesti työmäärän, joka myös loman määrän suhteen on alun alkaen otettu huomioon. Ainoa todellinen ratkaisu löytyy siitä, että kunnille turvataan riittävät resurssit hoitaa niille määrätty tehtävät, myös opetustehtävät. Mitään muuta kestävä ratkaisua ei ole. Kaikki muu on turhaa puhetta.

Tältä osin on sitten ruvettava puhumaan verotuksesta. Kokoomus, joka julisteli vapautta ja kilpailuttamista, on tarjoamassa ratkaisuksi yleistä veroalea. Sen tien päässä olisi varmasti se, että kunnat yhä huonommin saisivat valtiolta resursseja hoitaa kaikille tärkeitä tehtäviä ja tilanne vain tukaloituisi sillä taholla. Minä olen sitä mieltä, että verotuksessa on tehtävä hyvin harkittuja ratkaisuja, joilla turvataan mahdollisuudet hoitaa tehtävät, jotka pienelle tavalliselle ihmiselle ja myös niinkin tärkeälle asialle kuin opetukselle ovat välttämättömiä. Eli otetaan niitä, joilla on. Esimerkiksi miljardivoittoja saaneilla suuryrityksillä on. Korotetaan pääomavero siis 28 prosentista 32 prosenttiin. Muutaman miljardin sekun tuo valtion kassaan. Optioetuja saaville suuryritysten johtajille laitetaan kiristetty verotus. Se tuo myöskin rahaa valtion kassaan.

Mitä tulee veronalennuspuheisiin yleensä, niin minä en kannata tuloverotuksessakaan verohelipotusta yli 200 000 markkaa vuodessa ansaitseville. Kyllä minusta vastuullisuutta on se, että turvataan tulopohja valtiolle ja toisaalta edellytetään ja hoidetaan se, että valtio tukee kuntia riittävästi, jotta kunnat pystyvät hoitamaan tehtävänsä. Kaikenlainen muu keskustelu on minusta asian viemistä harhaan. Ainakin vasemmistolla ja toivon mukaan keskustallakin on rohkeutta puhua tästä asiasta, niin kuin se on. Yleiset veronalennuspuheet, suuret veroalet — niiden taustana on markkinaliberalismi, joka lähtee siitä, että ei ole tarkoituksaan hoitaa julkisen vallan toimesta näitä tärkeitä tehtäviä. Sillä tiellä lähän päädytään siihen, että sosiaaliedut kuihtuvat olemattomiksi ja sitten otetaan Amerikan malliin rikkaiden toimesta lisää vakuutuksia. Kaikille tärkeät julkiset palvelut, joihin opetus tietysti kuuluu, surkastuvat. Sitten tulevat eliittikoulut, joissa rahakkaat kouluttavat lapsiaan. Kyllä minusta pitää nähdä ansa, joka yleisen veroalekeskustelun takana on.

Palatakseni vielä opettajien tilanteeseen: on varmasti ollut perusteltuakin purkaa kuntien tiukkaa holhousa. Mutta onko siinä menty jo liian pitkälle, sitä haluan kyllä vielä perätä. Minusta tuntuu, että on, sillä saattaa kyllä olla pää-

sääntöisesti todella vaikeassa asemassa olevien kuntien lisäksi sellaisiakin, jotka ovat myös muista kuin aivan pakkosyistä menneet pakkolomautuksiin. Minä tunnen esimerkiksi Kemin tilanteen. Se on aivan toivoton. Siellä on pakko tehdä tämän tyyppisiä todella inhottavia ratkaisuja. Joka muuta väittää, ei sitä tilannetta tunne. Rovaniemen tilanne on ihan samanlainen. Homma on ajettu niin huonoksi, että ratkaisut ovat tällaisia, kerta kaikkiaan toivottomia.

Kun noita koululakeja käsitellään, minusta tuntuu, että niissä olisi vielä miettimistä. Esimerkiksi ainakin määritelmä luokkakooosta, kuinka tarkkaan sitä säädellään. Minusta kaikki jää vain kauniiksi puheeksi, jos tilanne käytännössä voi ajautua siihen, että pakkolomautetussa koulussa on jopa 80 oppilasta yhdellä opettajalla. Tällaisiakin tilanteita tiedän sattuneen. Kyllä meidän kannattaa miettiä tarkkaan, ettei tule sitä ristiriitaa, että on puheet kauniita, kirjoitukset hienoja, mutta resurssien puuttuessa kaikki käytännössä onkin toisin.

Kaiken kaikkiaan sanoisin ihan lopuksi, että minä pidän koulutusta tämän maan todellisena voimavarana ja itse asiassa perimmäisenä voimavarana. Näen, että nyt on lähdetty hukkaiteille, kun näitä leikkauksia tällä tavoin tehdään. Minä myös pelkään sitä, että tällä tiellä jatkettaessa eriarvoisuus palaa. Kun se palaa koulutukseen, se palaa kaikkeen. Minä olen köyhän mökin poika, joka ei voinut lähteä oppikouluun, kun rahaa ei ollut. Koko aikuisikä on sitten mennyt sen vajeen täyttämiseen. Ei pääsetä tätä maata enää tilanteeseen, jossa koulutus riippui vanhempien tuloista tai mahdollisuuksista tukea opetusta! Kunnollista opetusta on annettava kaikille ja kaikkialla, jokaisessa osassa maata, ja niin kuin sanottu: siihen pitää olla riittävät resurssit. Kaikki muu puhe on minusta turhaa.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Tyytyväisenä on todettava, vaikka puheeni ei tällä hetkellä mene televisioon, että Yleisradio on päättänyt kelpuuttaa ohjelmaansa tämän maamme tulevaisuudelle tärkeästä asiasta käytävän eduskuntakeskustelun. En kuitenkaan voi edelleenkaan olla ihmettelemättä sitä, ettei televisio halunnut lähettää omasta ja myös perussuomalaisten mielestä Suomen itsenäisyyspäätöksen ja rauhansopimuksen ohella tärkeimmästä päätöksestä käytyä ratkaisevaa keskustelua. Onko niin, että hallitusta tukevat puolueet ovat Yleisradiossa niin määräävässä asemassa ohjelmasisällön suhteen, etteivät ne uskalla päästää sitä koskevaa

ikävää kritiikkiä ulos televisiosta? Jatkuuko itse-sensuuri Suomessa vai onko suomalaisille tiedo-tusvälineille asennettu jo EU-kuonokoppa?

Arvoisa puhemies! Kansakunnan koulutus- ja sivistystaso on ollut ja yhä enenevässä määrin on yksi sen kansainvälisessä kilpailussa menestymi-sen perusedellytys. Sellainenkin valtio, jolla ei itsellään ole juurikaan tärkeitä raaka-aineita tai muita luonnonvaroja, pystyy menestymään ja rakentamaan itselleen korkean elintason, kun-han sen asukkailla on riittävän korkea koulutus-taso ja kyky luoda uutta tietoa, taitoa ja tekniik-kaa. Tällaisista maista on olemassa eri puolilla maailmaa monia esimerkkejä.

Suomea on viime vuosikymmenten kuluessa pidetty myös korkean koulutustason maana, jos-sa merkittävä osa kilpailukyvyistä perustuu kor-keaan osaamiseen ja nopeaan, innovatiiviseen kehitykseen. Näin asian laita on varmasti ollut-kin ja yhdentyneessä ja edelleen yhdentyvässä Euroopassa tämä onkin välttämätön edellytys sille, että pystymme säilyttämään ja ehkäpä vielä lisäämäänkin kilpailukykyämme ja samalla nos-tamaan elintasoamme. Tosiasia on myös se, ettei tässä suhteessa ole mahdollista pitää lepotaukoja tai jäädä hetkeksikään lepäämään laakereillaan, sillä välittömästi on maita, jotka ovat ajamassa ohitsemme tiedollisesti ja taidollisesti ja jotka omaavat myös meitä suurempia taloudellisia pääomia ja runsaammin raaka-ainevaroja tai joissa tuottavuus on jostain syystä Suomea pa-rempi.

Suomen tavoitteenasettelu ja käsitykseni mu-kaan myös hallituksen linjaukset tulevaisuutta varten lähtevät myös siitä, että korkean koulu-tuksellisen tasomme ja panostuksemme tutki-mukseen ja tuotekehittelyyn tulisi paremminkin olla paranemaan päin kuin olla laskusuunnassa. Tähän johtopäätökseen olen tullut hallitusohjel-maa ja hallituksen eri yhteyksissä ilmoittamia kantoja tarkasteltuani. Myös perussuomalaisten mielestä ehkäpä juuri tärkein luonnonvaramme ensi vuosituhannella on juuri kansakuntamme maksimaalisen korkea yleinen sivistystaso täy-dennettynä resurssiemme mukaisella huippu-osaamisella ja koulutuksella.

Hallitusmuodossamme lähdetään jokaisen kansalaisen oikeudesta maksuttomaan opetu-seen riippumatta hänen asuinpaikastaan, perhe-suhteistaan tai varallisuudestaan. Tämän oikeu-den tulee pitää sisällään kunkin kykyjen mukai-nen kouluttautumismahdollisuus julkisen vallan järjestämänä. Käytännössä tämä vastuu jakau-tuu siten, että peruskoulutuksesta vastaavat kun-

nat valtion tuella ja korkeammasta koulutukses-ta pääosin valtiovalta. Tämä järjestelmä onkin tähän saakka toiminut varsin hyvin ja pullon-kaulana on ollut pitkälti korkeakoulutasoisten koulutuspaikkojen riittämättömyys kysyntään nähden. Peruskoulutuksen osalta ei mittavia on-gelmia ole vielä ollut kovinkaan pitkään.

Ahon hallituksen aloittama ja Lipposen halli-tuksen jatkama säästö- ja leikkauslinja on kui-tenkin johtanut muutaman vuoden jatkuttuaan siihen, että tämä häiriöttömän peruskoulutuksen varmuus on nyt vaarantunut. Useat kunnat, vii-me vuonna 46 kuntaa ja kuluvana vuonna ilmei-sesti jo noin 50 kuntaa, ovat lomauttaneet tai lomauttamassa opettajia eripituisiksi ajaksi kes-ken kouluvuoden. Pisimmillään nämä lomau-tukset ovat olleet 28—29 päivän mittaisia. Kuu-luisimmaksi ja eniten palstatilaa saaneeksi lo-mauttajakunnaksi on tullut Vantaan kaupunki, joka lomauttaa opettajansa peräti neljäksi vii-koksi. Myös muutamassa muussa kunnassa lo-mautukset kestävät kolme neljä viikkoa.

Arvoisa puhemies! Hallituksen säästölinjan seuraukset alkavat nyt siis kaikessa karmeudes-saan näkyä. Kuten on laita muidenkin leikkaus-ten suhteen, lopullinen kärsijä on aina pieni ihmi-nen, tavallinen kansalainen. Sosiaaliturvaleikka-usten kärki osui lapsiperheisiin, eläkeläisiin, opiskelijoihin ja työttömiin. Maksu- ja veropoli-tiikassa tehdyt linjaukset ovat eniten rokottaneet nekin lapsiperheitä, työttömiä ja asuntovelallisi-a.

Nyt käytännön vaikutuksia aiheuttavat kun-tien valtionapujen leikkaukset ja muut kuntien talouteen vaikuttaneet muutokset purevat jälleen pienimpiin kuntalaisiin, peruskoululaisiin, van-huksiin, pitkäaikaissairaisiin ja työttömiin. Kaikkein karmeinta on näistä juuri pienten kou-lulasten ja sairaaloissa ja hoitolaitoksissa vajaale hoidolle säilyttyjen vanhusten kohtalo.

Opetuksessa on kiinnitettävä huomiota myös valinnanvapauden lisäämiseen ja opetussuunni-telmien kehittämiseen. Aikoinaan tehtyjen poliiti-tisten lehmänkauppojen synnyttämän pakko-ruotsin opiskelua on tarkasteltava tässä tilan-teessa myös kriittisesti. Poistamalla pakkoruotsi voitaisiin lisätä kieliopintojen vaihtoehtoja ja valinnanvapautta ja mahdollisuuksia. Tilanne kärjistyy nykytilanteessa siinä, että pääkaupun-kiseudulla on peruskoululaisilla aivan toisenlai-nen kielikirjo valittavanaan kuin esimerkiksi jos-sain Kainuun perukan kunnassa ja ehkäpä myös ed. J. Kukkosen entisessä kotiläänissä. Tämä li-sää merkittävästi eriarvoisuutta myöhempää

opiskelua silmällä pitäen, sillä tulevaisuudessa tarvitaan Suomessa myös muiden kielten kuin ruotsin, englannin ja saksan taitajia.

Peruskouluissa tapahtuvat opettajien lomautukset johtavat välittömiltä vaikutuksiltaan koulujen opetuksen tason heikkenemiseen, rauhatonmuuden ja koulukiusaamisen lisääntymiseen sekä oppilaiden koulumotivaation vähenemiseen. Keskipitkällä aikavälillä lomautuksista seuraa lomauttavien kuntien kouluista valmistuvien nuorten heikompi tieto- ja taitopohja verrattuna niihin nuoriin, jotka ovat saaneet käydä kouluun ilman häiritseviä ja oppimistasoa alenaneita lomautuksia.

Toisin sanoen seurauksena on lasten ja nuorten jakautuminen kahteen kastiin, a- ja b-koulu-laisiin, riippuen lasten asuinpaikasta. Tämä sama jakohan on ollut seurauksena myös muista Ahon ja Lipposen hallitusten vähempiosaisiin kansalaisiin kohdistuneista kurjistustoimista. Yhteiskuntamme luokkaistuu kiihtyvällä vauhdilla, ellemmepikaisesti tee jotakin.

Pitkän aikavälin seurauksena näistä opettajien lomautuksista tulee olemaan alussa korostamani kansakunnan yleisen koulutason heikentyminen. Tällöin puhutaankin jo erittäin merkittävästä, kansakuntaa kokonaisuudessaan koskettavasta ongelmasta. Kun koulutustason tulisi nousta, se alkaakin laskea. Kuka silloin kantaa vastuun seurauksista? Tuskinpa tuolloin löytyy vapaaehtoisesti vastuun ottajia tämänhetkisistä vallanpitäjistä. Vaikutukset tuntuvat tuolloinkin ensimmäisinä tavallisen kansalaisen elämässä ja sen tasossa.

Arvoisa puhemies! Tarkasteltaessa syvällisemmin sitä, mitkä kunnat ovat opettajia lomauttaneet, huomataan monia mielenkiintoisia seikkoja. Vaikkakin päävastuun tilanteesta kantaa ilman muuta hallitus kohtuuttomalla kuntien valtionosuuksien leikkauslinjallaan, ei se kuitenkaan ole yksiselitteisesti ainoa totuus asiassa. Useat lomautuspäätöksiä tehneistä kunnista ovat itse asiassa tilastollisesti tehneet viime vuosina varsin hyviä tilinpäätöksiä. Niiden talous on ollut yleisesti tarkasteltuna harvinaisen myönteinen. Tuntuu jopa siltä, että jotkut kunnat ovat saaneet tästä lomautuskäytännöstä hyvän tekosyn lähteä joukkoon lomauttamaan opettajia ilman todellista kuntatalouden pakottavaa tarvetta. Tämä on erittäin vakavaa ja tuomittavaa lyhytnäköisyyttä ja huonoa kuntalaisten asioiden hoitamista. Ymmärrän toisaalta hyvin niitä kuntia, jotka ovat kuntataloutensa kanssa vakavassa kriisissä verokertymän alenemien ja val-

tionosuuksien leikkausten takia. Nämä kunnat ovat joutuneet tekemään muitakin kipeitä ratkaisuja vanhustenhuollon, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon osalta.

Perussuomalaisten mielestä, ennen kuin mikään kunta joutuu tähän tilanteeseen kuin selkään seinää vasten, tulisi olla jokin valtakunnallinen tasausjärjestelmä, josta voitaisiin saada ensiapua lomautusten ja muiden ylisuurten supistusten välttämiseksi. Solidaarisuus maan eri alueiden ja taloudeltaan erilaisten kuntien kesken tulisi saada huomattavasti nykyistä paremmaksi.

Perimmiltään kysymys on kuitenkin siitä, että valtiovallan on heti lopetettava kuntien taloudellisten edellytysten heikentäminen ja jatkuvat valtionosuuksien leikkaukset. Vain näin menetellen päästään eroon kiihtyvistä kuntien ja kuntalaisten eriarvoistumisesta ja opettajien lomautusten kaltaisista hätätoimista. Vastuu tässä asiassa on hallituksella ja hallituspuolueilla. Haluavatko ne kaikille suomalaisille hallitusmuodon suoman tasavertaisen kohtelun vai haluavatko ne tehdä Suomesta kasvavan eriarvoisuuden uusluokkayhteiskunnan?

Arvoisa puhemies! Lopuksi en malta olla ihmettelemättä sitä suurta tekopyhyyttä ja poliittisen propagandan häpeilemättömyyttä, mitä keskusta tämänkin välikysymyksen yhteydessä harastaa. (Ed. Kekkonen: Oikein!) Tuntuu siltä, että ammoinen propagandaministeri Goebbelskin olisi vihreä kateudesta seuratessaan keskustan poliittista operointia vaalien lähestyessä. (Ed. Gustafsson: Ed. Vistbacka on tässä asian tuntija muuten!) Ei enää riitä se, että puolue potee täydellistä poliittista vastuudementiaa Ahon hallituksen EU- ja Emu-päätöksistä ja toimista, joiden seurauksena maataloutemme on kuoleman vaarassa ja Suomi menettämässä oman markkansa ja taloudellisen itsenäisyytensä.

Nyt keskustusta haluaa uskotella olevansa puhdas kuin pulmunen pienten koululaisten hätään ja tulevaisuuden vaarantaviin opettajien pakkolomiin. Näin puolue menettelee, vaikka merkittävässä osassa lomautuksia tehneissä tai tekevisissä kunnissa keskustalla on kunnallisvaltuustoisissa ehdoton enemmistö. Pidän tätä äärimmäisenä härskiytenä ja häpeämättömyytenä. Tähän on vaikea tottua, mutta toivottavasti kansalaiset huomaavat sen vielä ennen vaaleja.

Ed. V i r t a n e n : Arvoisa puhemies! Tuntuu mieluisalta aloittaa tällä lailla, kun ei ole Muppet show heti häiritsemässä, varsinkin kun Muppet

shown uudet jaksot alkoivat eilen, niin moni on huomauttanut, että nämä ... Vaikka tietysti tämä on meikäläiselle tämän Suomen vapaan tiedonvälityksen aikana ainoa keino päästä joskus esittämään poliittisia näkemyksiä, ja se on juuri Ylen ansiota, joten kiitos siitä Ylelle ja niille parille Muppet-herralle.

Haluaisin silti jatkaa heti, arvoisa puhemies, ed. Vistbackan viitoittamalla tiellä, koska jotkut, taisi olla jopa Helsingin Sanomat ja muutama muukin ansiokas lehti ... Ei toki Aamulehti meillä päin. Aamulehteen on niin moni keskustalainen kirjoittanut, että se sortaa keskustaa, että nykyään Aamulehden ruotsalaiset omistajat eivät enää ehkä ilmeisesti ymmärrä suomalaista politiikkaa, joten keskusta on nykyään ainoa oppositiopuolue Tampereenkin perinteisellä, voisiko sanoa, tietoisuusalueella, vaikka on yliopistoa ja on vasemmistoperintöä ja kaikkea upeata sitoutumattomuutta ja anarkistiliikettä. Nykyään tosiaan tämä asia on unohdettu kokonaan meillä päin, että keskustan hallitsemat kunnat ovat innokkaimpia lomauttamaan opettajia. Yli 70 prosenttia kunnista, jotka ovat lomauttaneet, on keskustalaisia.

Kun ajattelee tämän aiheen tärkeyttä, nyt keskusta on tehnyt välikysymyksen tästä. Jos saisi pienen kamerapyyhkäisyä, niin täällä ei ole edes keskustan oppositioedustajia näkynyt, puhumattakaan puheenjohtajasta, joka aloitti aikoinaan 91, 92, 93 koulutuksellisen thatcherismin Suomessa. Ahon hallituksen jälkimainingithan on ennen kaikkea nähtävissä kahdessa asiassa: vuokralaisten asemassa ja vuokrapolitiikassa. Uuden-Seelannin mallin jälkilöylyissä meillä on hirvittävä vuokralais- ja vuokranmaksu- ja kaikkea muuta ongelma, joka kohdistuu tiettyihin tahoihin, ja sitten samalla — tietysti en minä nyt työttömyydestä halua tässä puhua. Ahon laskuopin mukaanhan niitä tuli tehtyä samoihin aikoihin vähän yli miljoona.

Mutta tässä asiassa näkyy kyllä se perinne, se, kun täällä sanotaan ... Tulen puuttumaan aika paljon jopa vastaukseen. Kun välikysymykseen yleensä vastataan, niin täällä, niin kuin olette huomanneet, kukaan ei oikeastaan ole vastannut välikysymykseen. On luettu omiaan koko ajan, vaikka minun mielestäni vastaus on aika antoisa. Kun täällä on loppujen lopuksi kaikki ne perusasiat sanottu kuntien vastuusta ja lainsäädännön rikkomisesta ja muuta, niin tulen tosiaan muuttamaan asiaan kiinnittämään huomiota.

Mutta ihan vielä kerran: Mikä tämä välikysymys on? Kun kansalaiset ovat useasti esimerkiksi

minulle sanoneet, mikset tee välikysymystä ja muuta, niin nyt kun vaalit lähestyvät, hyvät kansalaiset, on hyvä tiedottaa teille, että ainoastaan kristilliset ja keskusta voivat tehdä välikysymyksen, koska oppositiopolitiikka on Suomessa semmoista, että kun on niin iso oppositiopuolue, olevinaan siis oppositiopuolue kuin keskusta, se voi tehdä vain kaverinsa kanssa välikysymyksen. Esimerkiksi perussuomalaisilla tai meikäläisellä tai joillakin muulla vasemmiston sivujengillä ei ole mitään mahdollisuutta tehdä välikysymystä. Tietenkään hallituspuolueet eivät itse tee itselleen välikysymystä.

Tässä kohdassa tulemme kaikkein rankimpaan kohtaan, mitä nyt voi ajatella. Kun puhutaan Suomen tulevaisuudesta, puhutaan lapsista, joista hyvin ansiokkaasti täällä aina kuulee puhuttavan, niin poliittisen härskiuden pohjanoteeraus tulee tässä. Tahallisesti keskustalaisissa kunnissa tehdään politiikkaa lasten tulevaisuudella, lasten kohtalolla, sillä, että vaalien lähestyessä lomautetaan opettajia, nostetaan siitä nyt — on tietysti otollinen juttu, kun Vantaan kokoinen iso kaupunki meni lomauttamaan, koska siellä vähän kokoomus ja demaritkin vääntävät — tällainen pelinappula tulevia vaaleja silmällä pitäen. Mutta niin kuin sanoin, täällä ei kukaan välitä tästä aiheen tärkeydestä huolimatta. Uudelleenkoultus on Suomen kohtalon tärkeimpiä juttuja ja uussivistyksellisyys myös teknomielessä.

Mutta vielä palaisin edellisen hallituksen linjaukseen. Aloittaessaan pääministerinuraansa kloppina pääministeri Aho mainitsi, kuinka surkea suomalainen sivistystaso on. En muista ihan tarkkaan sanoja, mutta hän vertasi Eurooppaan ja sanoi, että nyt se alkoi sitten Suomen sivistystason kohottaminen, yliopiston ja koululaitoksen uusiminen. Todellisuudessa tämä kaikki oli kamouflaasia, peittoa sille, naamiointia sille, että kun jouduttiin leikkaamaan niin paljon opetuksesta, niin sitten väitettiin sitä uudistukseksi. Aivan thatcherilaista kovaa kielenkäyttöä. Tietysti on pakko sanoa tämän hallituksen synniksi, että se on jatkanut tällä linjalla. Tätä linjaa on ollut niin turvallisen helppo jatkaa tällä alueella.

Niin kuin välikysymyksen vastauksesta näkee, vastaukset täällä viittaavat kyllä siihen, että ei ole tarvinnut muuta tehdä. En muista, tekivätkö sosialidemokraatit tästä asiasta välikysymystä viime hallituksen aikana, että sen olisi varmaan voinut lukea suunnilleen ... (Ed. Kekkonen: Eivät tehneet!) — Ei tarvinnut tehdä, vai? (Ed. Kekkonen: Ei tarvinnut!)

Mutta sitten vielä itse asiaan, mistä koulutuksessa yleensä on kysymys. (Ed. Gustafsson: Sitä odotettiin jo!) Täällä tuli mainittua jo ... — Eikö tämä ollut nyt asiaa, kun puhuttiin politiikasta? On se sosialidemokraateillekin tietysti helpompaa Tampereella, kun sitten, jos oikein huonosti käy, tulee ainakin turvallinen oppositiopuolue hallitusvaltaan, niin ei tarvitse ainakaan pelätä, että mitään merkittävää tapahtuisi suomalaisessa politiikassa.

Tämän kaltaiset välikysymykset ja sen vastaukset loppujen lopuksi vaalien alla ovat tiedotusvälineiden huomion kiinnittämistä siihen asiaan, että täällä välitetään ja tapellaan hirveästi asioista ja unohdetaan todellinen suomalainen oppositio: Ne ihmiset, jotka demokratiassa jättävät äänensä käyttämättä, ne jotka eivät välitä, kun näkevät tämän poliittisen sikailun läpi.

Arvoisa puhemies! Luin tänään, tässä on aika monta opettajien juttua ja muuta, mutta luin myös muuta yleisönosastoa. Pari eläkeläistä taas sanoi, että ei tämän menon jälkeen voi enää tulla äänestämään, että protestoimme niin, että jätämme äänestämättä.

Väitän, että suomalainen kyyninen politiikka ja koulutuspolitiikka, joka on siis keskittynyt teknokraattisempaan ihmiseen, onkin halunnut meille sellaisen ihmisen, joka ei demokratiassa äänestäisi, joka ei ajattelisi omilla aivoillaan ja joka tajuaisi oppositioksi aina vain jonkin ison puolueen, joka sitten pääsee tiedotusvälineiden keskittymisen jälkeen räyhäämään tänne mukamaan oppositiopoliittikkaa. Todellisuudessa keskustakin puheena ollessa kyse on sosialidemokraattien ohella suurimmasta suomalaisesta vastuunkantajasta, joka on maatumme turmellut ansiokkaasti tietyillä aloilla. Muutenhan me olemme Oecd:nkin mukaan ihan kärkimaita, kun lasketaan oikeilla rahamittareilla ja mitä niitä nyt onkaan, joilla ennen arvoisa kokoomus laski. Mutta nythän sitä on mukava laskea tällä lailla, kun rajat on luonneet, ihan missä vain.

Mutta siis se, mikä kouluissa näkyy, on ahdistavuus, aivan kuten ed. Räsänen totesi. Suomessa kouluviihtyvyys on tällä hetkellä Euroopan pohjatasoa. Se ei toki siis alkanut tämän hallituksen aikana. Tutkimus viittaa siihen, että se alkoi jo edellisen hallituksen aikana. On paljon puhuttu siitä, minkä takia suomalainen lapsi ei viihdy koulussa. Meille on tullut tänne adresseja, että koululiikunta, tällainen ihmisen monimuotoisuus, luovuus ja muu vastaavat fraasit otettaisiin huomioon koulutuspoliittisissa suunnitelmissa. Todellisuudessa jokin pihkalalainenkin idea ää-

rimmäisyydessään on lähes kokonaan hylätty Suomessa. Olemme menneet siihen yhteiskuntamuotoon, että kaikki liikuntapalvelut ja muut käydään ostamassa tuolta noin, mutta edes peruskoulumaista liikuntapalvelua tasa-arvoisesti kaikille lapsille ei halutakaan tarjota.

Kouluviihtyvyys, koulukiusaaminen, lapset oirehtivat. Aina, kun jokin ristiriita on olemassa, kun asiat on huonosti, kun kaksi kolmasosaa suomalaisista avo- ja avioliitoista hajoaa, niin lapsethan oirehtivat. Tuleeko mieleen, että suomalaisen koululaitoksen pitäisi hajota? Näin kyllä täällä jo alkuillasta tai alkuaamuillasta tai mikä se on, iltapäivästä vantaalaisia koululaisia, mutta kukaan ei heilutellut nyrkkiä, ainoastaan kaikki työnsivät kynää minulle rappusilla, kun olivat pois lähdössä. Mutta kukaan ei mitenkään kiihkoillut, paitsi siinä, että kaikki on hallituksen syytä. Sen oppivat lapset suomalaisessa koulussa, että kaikki on hallituksen syytä, vaikka vastauksessa ansiokkaasti lukee, että kunnat ovat täysin itsenäisiä näissä jutuissa ja kyse on ennen kaikkea arvovalinnoista. Täällähän keskustakin on jatkuvasti pakottanut ... Valtion velkaantumisen pysäyttämisen on pakottanut arvovalintoihin. Myös kunnat ovat joutuneet ja läpää läpää niin pois päin.

Muistan, kun edellinen hallitus perusti oikein arvotyöryhmän ja kaikkea ja täällä aina vaaditaan arvokeskustelua. Suomalainen lehdistökin ja tiedotusvälineistö aina vaatii arvokeskustelua. Nyt ne arvovalinnat on tehty. Jos yli 70 prosenttia Suomen kunnista, jotka ovat ruvenneet pistämään opettajia lomille, ovat tehneet sen päätöksen, ovat keskustalaisia, niin eikö se viittaa siihen, että hyvä keskustalainen äänestäjä ei koulusta tarvitse tulevaisuudessa. (Naurua vasemmalla!) Mitä siinä nyt kehittämään suotta. Päinvastoin pistetään lapsilisiin lisää ja kaikkeen siihen tukeen, niin pysyvät siellä sillä tasolla, että ymmärtävät ainakin, voisiko sanoa, citykyynishärskien kärkinimensä saarnajutut tai mustavalkoiset, ainakin siis vaalien tullessa, kun homma kiihtyy.

Eli koulutuspoliittiset ratkaisut, koulukiusaaminen ... Meillä tapahtuu täällä eduskuntakiusaamistakin jatkuvasti. Se on hyvin moninaista, siihen jopa taas tiedotusvälineetkin osallistuvat ja kaikkea muuta. Se on siis sekä oire että selkeätä vallankäyttöä, henkisen väkivallan käyttöä. Tämä on aina näkynyt sen kaltaisissa voisiko sanoa kovissa, sivistymättömissä valtioissa, että kiusataan pienempää, ja Suomessa se on jatkuvasti lisääntynyt. Minun mielestäni se todistaa

vain sitä, että koulutuspolitiikkamme, tämä vastuun ... Tässähän on loppujen lopuksi koko ajan kysymys vain siitä, että ei oteta vastuuta tässä asiassa, vastuun pakoilua. Ensinnä vanhemmat työnsivät sen opettajille, opettajat eivät ottaneet vastuuta, he työntävät sen koulukuraattoreille ja koulukuraattoreihin ei ole varaa. Psykologit sitten työntävät ongelmalapset apuluokille ja kaiken näköisiin häiriöluokkiin ja muuta vastaavaa ja sanovat, että he ovatkin vammaisia. Mutta varsinaista apua, kunnan apua ei tarjota, eikä vastuuta kanneta tässä koulutusasiassa, joka on erinomaisen vaikea, mutta myös äärimmäisen yksinkertainen ja selvä juttu.

Kun päästäisiin siihen ihanteeseen, että rakastettaisiin lasta, kasvatettaisiin häntä, otettaisiin hänestä täysi vastuu ja yhteiskunta olisi ylpeä jälkikasvustaan, niin silloin häntä myös monipuolisesti kasvatettaisiin. Suomi on tehnyt valintansa, ja nyt sanon, on se sitten SDP, kokoomus tai keskustapuolue, arvoisa puhemies, joka vastaa näistä, on tehnyt sen valinnan, että suomalaista, joka oirehti jo ennen kuin tämä iso talouskasvu alkoi — koulussa suomalainen lapsi jo oirehti, oli Euroopan epäviihtyvin — olemme jatkaneet samaan suuntaan tätä koulutuspolitiikan niin sanottavaa kehittämistä. Eli ei ole otettu opiksi siitä, että koulukiusaaminen lisääntyi.

Ainoa, mitä olen nähnyt hyvää, on, että opettajat itse tiedostavat tämän. Opettajat itse ovat hyväksyneet sen, että nyt on lopultakin ruvettu valitsemaan opettajia soveltuvuusteiteillä ammattiin. Ehkä soveltuvuusteiteissä otetaan tosiaan huomioon, että opettaja voisi ottaa oppilaista vastuutakin, mennä vaikka puolustamaan heikompa. Kuulostaako vasemmalla tutulta, että puolustaa heikompa? (Ed. Gustafsson: Kuulosta, mutta voisiko ”Velto” Virtanen jotenkin argumentoida puheessaan välillä eikä vain heittää tarinaa?) — Esimerkiksi tästä saa helposti, kuulkaa sosialidemokraattinen edustaja, sen käsityksen, että tässä kokoomus ja keskustasta taistelevat opettajien äänestä, kun opettajat ovat vähän niin kuin pankkineidot aikoinaan, anteeksi, pankkikihenkilöt. Eivät he tietysti ole enää siinä tilassa. Ensinnä oltiin nenä pystyssä, vaikka oltiinkin työläisiä ja kuuluttiin tiettyyn poliittiseen kategoriaan, mutta auta armias, kun pankkeja alkoi mennä nurin, niin johan tuli kova opetus, keitä te oikeastaan pankkikihenkilöt olette, minkä sortin työläisiä ja kuka teitä tukee.

Väitän, että Suomen opettajakuntaa on koko ajan kurmootettu ja eturistiriidat eivät kuitenkaan ole ainoastaan poliittisia, vaan myös OAJ:n

oma sisäinen skitsofrenia paistaa tästä täysillä läpi. OAJ:n oma keskeinen huoli on ollut siinä, että on täysin ylipalkkaisia lukion ja muun kaiken erikoisopettajia ja sitten ala-asteella, vaikka täällä aina korostetaan lapsia, lälälälälälää ja kun he ovat niitä jumalia, niin sitten kun on alasteen opettajia ja isompia luokkia, niin siellä on opettajilla kaikista huonoimmat, sääliittävät palkat. Minkä ihmisarvoinen, minkä itsetuntoinen opettaja siinä professiossaan, ammatissaan, on, kun hänellä ei ole kunnan korvausta eikä häntä arvosteta ja heidän oma OAJ:nsa pitää heitä pohjasakkana? — Ohoh, tässähän oikein innostuu! Eli aiheen tärkeys saa vastuunpakoilun suhteen — melkein meni ääni.

Eli nyt kun sitten kysytään asiaa opettajilta, niin löytyy hyvin paljon opettajia, jotka ovat sitä mieltä, että pakkoloman voisi ilman muuta ottaa kesälomalla.

Vielä kun mennään suomalaiseen yhteiskuntaan, niin muistatteko montakin elokuuta taaksepäin, aurinko paistoi viime elokuussakin loistavasti. Mutta mikä on Euro-Suomi? Olemme tulleet täysin idioottimaisiksi siinä, että meillä mennään kouluun elokuun ekalla vai tokalla viikolla ja leikataan tällä leveysasteella kaunein ja hienoin kesävaihe pois pelkästään sen takia, että joku OAJ ja jotkut ammatti ja SAK ja jotkut hemputin suunnitelmat ovat muka tärkeämpiä. Väitän, että saisimme paljon onnellisempia ihmisiä kouluun, kun he saisivat olla kesälomansa ja kesänsä mahdollisimman pitkälle, saada aurinkoa ja D-vitamiinia. Mutta ei. Ei oteta mitenkään suomalaista luontoa, ei ihmisluontoa, ei lapsen luontoa huomioon, vaan tämä räikkääminen jatkuu. Elokuu Suomessa upeana, kaunein kuu. Voisi vähän oppia ja päästä vappukii-mastaankin seesteisempään rakkauden ja jonkin muun kokemiseen, että se olisi monipuolista ja kokonaisvaltaista, arvoisa puhemies. Mutta ei, koulun penkille vaan istumaan. Kyllähän siinä tuskastuu ja siihen ei auta räntäsateessa lokaussa pidetty lomaviikko yhtään mitään.

Tässä on sama juttu kuin äsken oli vanhojen autojen verokannasta ihmisten tuomassa adres-sissa. Minkään puolueen edustaja ei osannut sanoa muuta kuin yhden virkamiehen, kenen takia sellainen idioottimainen laki viime hallituksen aikana tehtiin. Kukaan ei osannut nimetä, se vaan luiskahti.

Onko kukaan tullut ajatelleeksi? Kyllä te silloin elokuussa joskus ajatlette, kun johonkin menette, eikä mikään paikka ei ole auki, huudetaan pienyrittäjän, pk-sektorin, turismin perään,

eikä mikään paikka ole auki. Kun muualla Euroopassa on tärkein kesälomakuu, niin meillä koululaiset, huonoiten motivoitunut ja muuta, pannaan istumaan sinne turhautuneitten opettajien kanssa, joitten ainoa juttu on, että meitähän ei lomauteta kesällä! Kipeetä! Anteeksi, arvoisa puhemies! Lopettelen justinsa kohta, koska aion sanoa sen, mitä mieltä lopulta olen asiasta.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Ed. Virtanen, vakaasti ja arvokkaasti!

Puhuja: Kyllä se tulee tässä. Tämä on koko ajan vakavaa ja arvokasta juttua, mutta joskus sitä innostuu ihan kuin vasikka kirmaamaan kevät aikaan, kun on näin omaan luontoon liittyvä juttu.

Toki olen huomannut, että suomalainen koulu monella tavalla on kehittynyt. On hienoa, että ala- ja yläasteella tulee kokonaisvaltaista vapautta ja kaikkea hienoa ja muuta vastaavaa. Mutta vielä kerran, politiikan tekeminen näillä asioilla on sotkenut juttua ja kaikennäköiset vaalien läheisyydet.

Ministeri Backman on vastaukseensa pannut verotulojen lisäyksestä, tämä on vastauksessa, että tämä on ihan asiaa: ”- - vaan tarvittava verotulojen lisäys kohdistuu kiinteistöveroon”. Vielä sen haluaisin sanoa tähän, että olen kuullut opettajilta, että hienoimpia asioita, mikä kouluissa toteutuu, on, kun lapsille opettaa energiansäästöä, sähkönappuloitten kiinni panemista, veden kiinni panemista, mitä tahansa, tilankäyttöä, omien kasvien kasvattamista tai jotain muuta. Mutta suomalaisen politiikan merkittävimpiä juttuja saamattomuudessaan on se, että mitään, mitä teet itse kiinteistölläsi tai vedelläsi tai jollain, ei palkita, vaan aina nostetaan ja nostetaan. Kun muuten suomalainen näyttää nyt markkataloudessa enemmän kuin koskaan saaneen tilaisuuden kunnioittaa omistamista, niin auta armias, jos sinä olet joku eläkeläinen, pienituloinen, jos sinä olet joku normaali asuntosäästäjä tai jotain, niin nostetaan kiinteistövero. Taas samoille, ei revalvoida, kun mennään, ei mitään sille porukalle, joka on suurin osa Suomessa kuitenkin. Aina. Otetaan se taas kiinteistöverosta. Ei palkita lapsia mitenkään. Kuunnellaan, kun isä ja äiti kiroavat, että piti ostaa, kun vuokrat nousivat hillittömästi, oma asunto. Kyllä ne lapset voivat siinä pahoin, kun ei tällä touhulla ole logiikkaa. Tässä ei ole selkeätä selkärankaa.

Arvoisa puhemies! Nyt lopetan enkä yhdy tä-

hän väläkysymykseen, koska en laittanut sen poliittisesta härskiydestä johtuen siihen nimeäni. En yhdy väläkysymykseen, vaan pidän aihetta paljon tärkeämpänä kuin jonkun tällaisen mitätöimän väläkysymyksen arvoisena.

Nyt minä jopa unohdin, mitä minun piti sanoa, mutta annetaan välillä ed. Kuismallekin vuoro, ellei muppetit iske. Kiitoksia!

Ed. Kuisma: Arvoisa puhemies! Opettajien lomautukset kesken lukuvuoden ovat yksi oire hyvinvointivaltion kriisistä. Työttömyyteen, turvattuun tai julkiseen velkaantumiseen verrattuna opettajien lomautukset ovat paljon pienempi asia, paljon heikompi oire siitä, että hyvinvointivaltion pohja on pettänyt ja koko aikanaan niin loistokas idea on menettänyt elinvoimansa.

Hyvinvointivaltion taloudellinen perusta petti jo tämän vuosikymmenen alussa. Nykyinen hallitus on jo toinen hallitus, joka yrittää epätoivaisesti paikata hajonnutta perustaa. Lipposen hallitus on onnistunut tässä yhtä huonosti kuin edeltäjänsä Esko Ahon hallitus. Tässä ei ole sinänsä mitään ihmeellistä, koska molemmat hallitukset ovat käyttäneet samoja menneen maailman keinoja. Eroja hallituksen politiikasta saa etsiä suurenuslasin avulla. Itse asiassa ilmeisesti ne puheet, joita nykyinen oppositio pitää eduskunnassa, löytyvät edellisen eduskunnan pöytäkirjoista silloisen opposition pitäminä.

Paikkauksen sijaan tulisi rakentaa uusi perusta yhteiskunnalle. Tulisi rakentaa perustus, joka mahdollistaa ihmisille hyvän elämän ja todellisen, yksilötasolla toteutuvan hyvinvoinnin. Tähän suureen tehtävään eli niin sanottuihin rakenteellisiin muutoksiin ei ole rohjennut ryhtyä sen paremmin Ahon kuin Lipposen hallitukseen.

Mitä ne rakenteelliset uudistukset ovat? Ne ovat ensinnäkin sellaisia, että työttömyys poistuu. Meillä työvoimaministeriön sektorilla ihmisiä jouduttiin sosiaaliturvalla elättämään 550 000, kun tämä hallitus aloitti toimintansa. Tällä hetkellä luku on 515 000. Se siitä työttömyyden parantamisesta. Sen lisäksi on vielä parisatauhatta ihmistä muualla sosiaaliturvan varassa, eläkkeellä jne. Ja kuitenkin on eletty ennäkemätöntä voimakasta noususuhdannetta. Jos me emme nyt pysty saamaan asioita kunnon hoidettua, niin miten ne saadaan normaalioloissa tai siinä laskukaudessa, joka on oven takana, pelkään?

Meillä on ennätysmäisen korkea verotus, joka tappaa kaiken hyvän elämän edellytykset. Itse

asiassa kansalaisista on tullut valtion torppareita, enemmän riippuvaisia kunnasta ja valtiosta jokapäiväisessä elämässään kuin konsanaan torpparit olivat vuosisadan alussa riippuvaisia kartanonherrasta. Sitäkään riippuvuutta suomalainen ei hyväksynyt, ja yhä enemmän on ihmisiä, jotka eivät tätäkään hyväksy. Missä se näkyy?

Se näkyy ensinnäkin siinä, että 40 prosenttia ihmisistä ei viime vaaleissa vaivautunut edes äänestämään, ja se ei paljon tarvitse aktiivisuutta. Olen puhunut monen sellaisen ihmisen kanssa ja kysynyt, mistä tämä johtuu. Sanovat, se on sama, äänestääkö vai ei. Äänestää ketä hyvänsä, mikään ei muutu. Tämän pitäisi olla jo riittävä varoitus siitä, että tässä suhteessa on menty pitkälle. Nyt on rauhallista ... (Ed. Gustafsson: Miten ed. Kuisman loikkailu vaikuttaa ihmisten asenteisiin?) — Sitä voi ed. Gustafsson miettiä ihan tarkkaan ja voidaan käydä yksityinen keskustelu siitä asiasta. (Ed. Gustafsson: Kyllä se voidaan käydä julkisestikin, kun kerran puhuu!)

Veroremontti tarvittaisiin. Työn verotusta pitäisi laskea. Erityisesti pienituloisten verotusta pitäisi laskea, jotta tulisi tilaa työnteolle ja työnteko kannattaisi, ja ihan varmasti pitemmällä tähtäimellä veroastettakin pitää laskea. Sehän on poliitikoille vaikein kysymys, koska mitä korkeammat verot, sitä enemmänhän poliitikolla on valtaa. Mitä enemmän me otamme ihmisiltä rahaa yhteiseen kassaan, sitä tärkeämpiä ovat eduskunta, hallitus ja kunnanvaltuustot. Sitä suuremmalta osalta ihmisten elämästä he päättävät ja kuvittelevat, että täällä tai jossain kunnanvaltuustossa on joku erinomainen järki jakamaan oikeudenmukaisuutta. Se ei voi onnistua, vaikka ihmiset olisivat kuinka hyviä, koska yhteiskunta ja elämä on niin monimutkaista, ettei sitä voi ohjata viranomaispäätöksin. Tässä suhteessa on todellakin menty aika pitkälle.

On harmi, että meillä sinänsä korkea ja kunnioitettu presidentti puuttui tähän asiaan hyvillä sanoilla. On valitettavaa, että hän on vain entinen presidentti. On valitettavaa, että hän ei puutunut silloin, kun hän oli 12 vuotta presidenttinä, ei ainakaan julkisesti. Ja on valitettavaa, että nykyinenkään presidentti ei varmasti puutu ennen kuin eläkkeellä. Monia muitakin päättäjiä vaivaa ujous tai mikä vaivaa, ettei voi silloin, kun on valtaa, käyttää sitä ja tehdä asioille jotain. Sitten, kun ei ole enää valtaa, on hyvä esittää viisaita ajatuksia. Sitten ei voi enää mitään tehdä.

Koulusta nyt keskustellaan. Koulun pitäisi mielestäni olla oppilaita varten, lapsia varten. Nyt koulu monta kertaa tuntuu olevan ensisijai-

sesti opettajia varten. Koululaitos toimii ennen kaikkea opettajien ehdoilla. Itse olen ollut nyt vuoden sivistysvaliokunnan jäsenenä ja olen todella hämmästellyt tätä asiantilaa. Täytyy tunnustaa, että minulla oli suomalaisesta koulusta paljon parempi kuva ennen kuin tulin tämän valiokunnan jäseneksi, jossa olen voinut perehtyä paremmin asioihin. Siellähän kuunnellaan paljon asiantuntijoina tietysti opettajia, heidän järjestöjään ja opettajien kouluttajia niistä terveisistä ja asenteista, mitä ne ilmentävät, ihan kuin ei ajateltaisikaan, että on muitakin näkökulmia kuin opettajan näkökulma. Se tulee voimakkaasti kaikessa esin. Se on ollut minulle jonkinlainen shokki, ja sitä pidetään normaalina. Ehkä minäkään, jos olen pitempään siellä, en huomaa siinä mitään erikoista vaan pidän ihan luonnollisena.

Minusta se, että nämä sinänsä järjettömät lomautukset, jotka ovat todella häpeä, pannaan toimeen kesken lukuvuoden eikä muuna opettajien työaikana, oikeastaan kuvaa, miten koulu toimii opettajien ehdoilla. Eivät Stockmann tai muut liikkeet lomauta työntekijää, jos ne siihen joutuisivat, joulumyyntiaikana. Ei paperitehtailta lomauteta silloin, kun on paperin menekki, vaan silloin, kun siitä on vähiten haittaa eli juhlahpyhinä. (Ed. Tennilä: Ei kesälomalla paperitehdaskaan lomauta!) — No, opettajiakaan ei tarvitse kesälomalla lomauttaa. Heillähän on normaalia työaikaa lukuvuosien ulkopuolella, niin kuin tiedetään, mikä on varattu koulutyön suunnitteluun ja mihin kaikkeen. Siitä voisi mieluummin tinkiä kuin varsinaisesta opetuksesta.

Kyllä minusta tässä suhteessa todella voi olla huolissaan siitä yksipuolisuudesta, millä näitä asioita tosiasiaassa kouluelämässä tarkastellaan. Jos opettajat ja kouluviranomaiset ovat todella huolissaan siitä, että tämä lapsia haittaa, silloin tietysti pitäisi tehdä lomautukset sillä tavalla, että ne mahdollisimman vähän haittaisivat. Tietysti kaikkein parasta olisi, kun ei tarvitsisi tällaisiin keinoihin turvautua lainkaan. Kouluissa tehdään juuri päinvastoin. Tuntuu, että tehdään juuri niin, että se tuntuu, ja ajatellaan, että siitä tulee poliittinen myrsky, joka pakottaa peruuttamaan nämä lomautukset. Näinhän tämä ei ilmeisesti ole kuitenkaan toiminut.

Itse asiassa opettajat ovat tärkeitä kasvattajia, tärkeitä esimerkkejä lapsille. Me tiedämme jokainen omista kouluajoistamme, miten opettaja oli tärkeä. Jos se henkilö, opettaja, antaa näin itsekkään esimerkin, niin luulen, että se ei ole itse koulunkaan kannalta hyvä asia. Se antaa väärän

viestin siitä, että itsekkyyden ja ahneuden ovat sopivia, tai antaa väärän mittarin, mikä on itsestä ja ahnesta.

Tunnen paljon opettajia. Eilenkin keskustelin pitkään yhden nuoren opettajan kanssa, ja hän oli hyvin samaa mieltä kuin minä ja ihmetteli omaa ammattikuntaansa, miten se on tällaista, ja oli muun muassa sitä mieltä, että pitäisi olla kokonaistyöaika, ettei tarvitsisi pelata tällaisilla. Hän on itse 31-vuotias opettaja. Tietenkin opettajissa on paljon hyviä opettajia, varmaan valtaosa. Joskus on tullut mieleen, että siinäkin joukossa tyhmyys tiivistyy, eli kun kollektiivisesti lähdetään sinänsä hyviä etuja ajamaan, sitten mennään äärimmäisyyteen ja nimenomaan tässä asiassa, joka kohdistuu lapsiin ja opettajien keskeiseen työhön. Tehdään sille sellainen vahinko, joka ei voi olla kimpoamatta takaisin opettajien omaan ammattitaitoon ja ammattiyhteyteen.

Toinen ihmeellisyys, joka liittyy tähän kouluasioissa, on se, etteivät lapset voi olla koko päivää koulussa, vaikka asiantuntijat pitävät sitä erinomaisena, siis muut kuin opetusalan asiantuntijat. Nythän on paljon lapsia heitteillä, vanhemmat ovat töissä, ja se on suuri ongelma. Se on vanhemmille ongelma, se on näille lapsille ongelma. Koulussa ei voi olla. Korkeintaan voi olla kunnan järjestämä erillinen iltapäivähoito, joka maksaa, jossa on eri rakennukset. Miksei siellä koulussa voi olla niin kuin muualla maailmassa? Sehän olisi turvallinen paikka. Sinne palkattaisiin joku ohjaaja, ja opettaja tekisi niitä suunnittelutöitä ja kokeiden tarkistusta koulussa. Kaikki pitävät sitä järkevänä. Ilmeisesti vain opettajat eivät siihen suostu tai enemmistö heistä. Siitä saa sitten kärsiä.

Siinä säästyisi valtava määrä rahaa, koska koulurakennukset ovat hyvin heikossa käytössä. Niitä voitaisiin käyttää enemmän. Vastaavasti ei tarvitsisi investoida päivähoitorakennuksiin ja muihin korvaaviin järjestelmiin. Varmasti näillä säästyvillä rahoilla voitaisiin pieneltä osin myös opettajien etuja parantaa. Sinänsähän opettajien peruspalkat verrattuina ammatin vaativuuteen ovat aika pienet.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan suomalaiset lapset ovat ala-asteella aivan maailman huippuluokkaa tiedoissa ja taidoissa. Samojen selvitysten mukaan mitä pitemmälle koulua käydään, sitä huonommin suomalaiset sijoittuvat kansainvälisissä vertailuissa. Tässä suhteessa varmasti koulussakin ja koulun vanhanaikaisessa rakenteessa on jotakin vikaa. Suomalaiseen kouluun tarvittaisiin lisää väljyyttä ja valinnan

varaa. Nykyinen koululaitos on kankea ja kaavamainen, ja itse olen nähnyt, ettei uusi, parhailaan eduskunnassa käsiteltävä lakinippu näitä ongelmia korjaa, ei ainakaan, jos se hallituksen esittämässä muodossa hyväksytään. Ei se varmasti niitä lisääkään, mutta tarvittaisiin väljyyttä ja uudenaikaista ajattelua. Siinä ovat tietysti hyvin monet edut kysymyksessä ja muutosten aikaansaaminen on vaikeaa.

En myöskään sinänsä välikyseminen ja julkisuuden suurinta aihetta, että ei saa täyspainoista opetusta aivan joka viikko, pidä ihan maailmaa mullistavana ongelmana. Itse kuulun vielä siihen ikäluokkaan, jolla ei ollut mahdollisuutta käydä kuin kansakoulu, ja minulta puuttuu seitsemän vuotta opetusta. Minä kävin yksityisoppilaana sekä keskikoulun ja lukion enkä huomannut, että se olisi suurempi haitta ollut yliopistossa tai edes elämässä. Voi olla, että päinvastoin, kun puuttui yhdenmukaistava ja latistava vaikutus, jota koululaitoksessa on; ehkä on sitten voinut elää rohkeammin ja enemmän sillä tavalla kuin ihmisyksilölle elämä kuuluu, ei pienenä rattaana suuressa koneistossa vaan joskus omillakin aivoilla ajatella. Mutta tietysti, jos koulu on, on hyvä, että siellä olisi hyvää opetusta, mutta ei senkään merkitystä kannata liioitella.

Toinen asia: ilmaista kouluhan ei ole olemassa. Meidän koululaitoksemme maksaa, niin kuin tiedetään, kymmeniä miljardeja. Maksuttomuusperiaatetta myös voisi miettiä, pitääkö se viestiä niin pitkälle, että se kääntyy itseään vastaan. Sanon sen, vaikka itselläni todella ei ollut silloin 50- tai 60-luvulla mahdollisuutta mennä oppikouluun, kun ei ollut rahaa. Silloin koulu oli maksullista. Sen takia vasta vanhempana sen koulun kävin. Ehkä nyt on menty toiseen äärimmäisyyteen ja tavallaan sitten siitä kärsii koko koululaitos. Tietysti on tärkeää ja ehdottomasti yhteiskunnassa pitäisi olla ja meilläkin hyvin pitkälle on mahdollisuus jokaisella käydä koulua, jos on halua ja lahjoja, niin pitkälle kuin haluaa ilman, että raha asettaa esteitä. Ei se meillä varmasti tänä päivänä asetakaan. Päinvastoin ehkä koulunkäynti on monessa mielessä liiankin helppoa, ei anneta sille, mitä koulusta ja yliopistosta saadaan, enää sitä arvoa, joka sille kuuluisi.

Jos ei menneiden vuosien valtion taloudenpito ole kiitosten arvoinen, vähintään yhtä huono tilanne on kunnissa. Holtiton ja löysä taloudenpito jatkui monissa kunnissa pidempään kuin valtiontaloudessa. Nuo kunnat ovat nyt suurimmassa vaikeuksissa. Monissa näistä kunnista vaikeudet selvisivät vasta sitten, kun kunnan johtoon

tulivat uudet kaupungin- tai kunnanjohtajat. Huvittavaa on, että monet entiset johtajat olivat erityisen suosittuja, kun he eivät tehneet aikoihin ikäviä säästöjä, niin kuin valtiolla ja muissa kunnissa tehtiin. Kuntien huono tilanne on monissa kunnissa, esimerkiksi Vantaalla, paljastunut vasta sitten, kun ylin johto on vaihtunut. Näissä kunnissa tietysti kunnanvaltuustojen jäsenet ja muut voisivat katsoa myös peiliin, minkä takia herättiin niin myöhään ja mistä sitä syytä voisi valtion ohella etsiä.

Sinänsä nykyinen järjestelmä, verotusjärjestelmä ja valtionosuusjärjestelmä, on johtanut siihen, että poliittinen vastuu ei toteudu. Niin kuin täällä salissa on monta kertaa voinut todistaa, valtio syyttää kuntia ja kunnat valtiota. Kukaan ei ota vastuuta, ja veronmaksajalle, äänestäjälle on täysin käsittämätöntä tehdä johtopäätöksiä. Jos verot ovat liian korkeat tai palvelut puutteelliset, kummassa syy on: omassa kunnassa vai valtiossa vai ehkä molemmissa? Sitten tilanne on vielä eri kunnissa erilainen. Siinä mielessä olemme onnistuneet tai eduskunta on onnistunut poliittisen vastuun hyvin pitkälle hävittämään. En tiedä, kenen onneksi ja hyödyksi se sitten perimiltään koituu. Ehkä se koituisi juuri siihen, että äänestysprosentit vain pienenevät, koska nähdään, että politiikalla ei ole mitään todellista merkitystä eikä sitä kautta tule mitään todellista muutosta.

Kuka tästä sitten on vastuussa, että systeemi on tällainen? Eduskunta tietysti. Täällähän se voitaisiin muuttaa, osoittaa kunnille selkeä tulopohja, mitä ne verottavat, valtiolle eri tulopohja, jolloin tiedettäisiin, kenen päätöksistä maksut johtuvat. Samalla voitaisiin, sen kun järkevästi järjestää, kuntien valtionosuusjärjestelmä hyvin pitkään lopettaa tai tehdä itsehallinnolliseksi kuntien kesken, jolloin myöskään ei tulisi sitä ongelmaa, ettei tiedetä, kuka on vastuussa siitä, jos palvelut ovat huonoja, tai kenelle pitää antaa kiitos, jos ne palvelut ovat hyvät. Kyllähän kiitoksen aiheitakin julkisen hallinnon osalta monta kertaa on, vaikka luonnollisesti, kun keskustellaan, kritiikki on aina päällimmäisenä.

Joka tapauksessa tähän suureen kysymykseen kuntien ja valtion tehtäväjaosta tarvittaisiin pikaisesti radikaali remontti.

Opetusministeri Heino: Arvoisa puhemies! On varmasti hyvä, että koulutuksesta, koulutuspolitiikasta ja koulutuksen taloudesta on käyty näin laaja ja moninainen, osin yksityiskohdissaan ristiriitaisiakin näkemyksiä sisältävä

keskustelu. Kuitenkin mielestäni keskustelun sävy osoittaa sen, miten laaja tuki suomalaisen koulutuksen kehittämiseksi yleisesti on olemassa ja että siltä pohjalta voidaan edetä. Mielestäni keskustelussa on ollut hyvää, vaikka on käsitelty useita asioita, lomautusta ja talouskysymyksiä laajemminkin, hyvinvointipalveluja ja koululainsäädäntöä, että nämä asiat on kuitenkin kyetty pitämään esimerkiksi lomautusten ja koululainsäädännön osalta erillään toisistaan.

Toivon itse, että viesti tästä keskustelusta on se, että lomautukset säästökeinona soveltuvat huonosti perusopetukseen ja että tavoitteena on se, että ensi lukuvuonna lomautuksia perusopetuksessa ei käytettäisi. Olen ymmärtänyt, että tästä näkemyksestä tässä salissa vallitsee hyvin laaja yksimielisyys. On selvää, niin kuin on useissa puheenvuoroissa todettu, että jatkossakin varmasti joudutaan myös koulutussektorilla hakemaan liikkumavaraa kuntatalouteen. Hallitus on täysin valmis, kuten pääministeri Lipponenkin on useaan otteeseen todennut, tämän kaltaista keskustelua yhdessä kuntien, Kuntaliiton kanssa käymään. Sen kaltainen työhän on käytännössä ollut se, jota ministeri Backman, keskeiset kuntaministerit ja Kuntaliitto yhdessä ovat jo pitkään tehneet ja joka työ nyt sitten parhailaan jatkuu.

Samoin haluan kiittää väläkysymyksen tekijäpuoluutta, Suomen keskustaa, siitä ajatuksesta, että tällainen neuvottelu opetusministeriön, Kuntaliiton ja OAJ:n kesken kolmikantaisesti järjestettäisiin. Joudun kylläkin toteamaan, että tuon kaltainen neuvottelukäytäntö on jo otettu käyttöön huomattavasti aikaisemmin, ennen kuin keskusta tuon kaltaista ehti edes esittää. Sitä käytäntöä on tarkoitus jatkaa vatedeskin, eli siinäkin suhteessa olemme yhtä mieltä tämän kaltaisen keskustelun tärkeydestä.

Kuitenkin muutamia näkökulmia väläkysymyksestä ja erityisesti keskustan puheenvuorosta haluaisin nostaa esille. Eduskunta käsittelee parisena kuukautta sitten edellistä keskustan jättämää väläkysymystä, silloin maataloudesta. Sen keskeinen sisältö oli: lisää rahaa. Keskustan puheenvuoroissa ainoa konkreettinen sisältö, joka niistä on tullut, on myös ollut: lisää rahaa. Samanaikaisesti myös keskustan taholta on esitetty, että kun eletään näin voimakkaan nousukauden tilanteessa, valtion budjetti olisi jo pitänyt kääntää ylijäämäiseksi eli toisaalta valtion menoja olisi pitänyt kyetä vielä enemmän leikkaamaan tai ilmeisesti verotuloja lisäämään. En ihan tiedä, kumpaa tässä tarkoitettiin. Mutta se on ainakin selvää, että nämä näkemykset ovat keskenään aika jyrkässä

ristiriidassa, että samanaikaisesti, kun kaikkien asioiden ratkaisuksi esitetään lisää rahaa, ollaan sitä mieltä, että valtion budjetti olisi jo pitänyt voimakkaammin toimin kääntää ylijäämäiseksi.

Tämän kaltainen vastuunkantamattomuus kannanotoissa on tietysti kovin ikävää, koska se ei varmasti politiikan uskottavuutta lisää. Valitettavasti huomasi ed. Isohookana-Asunmaan puheenvuorosta, että saman kaltaista kahtalaisuutta ajattelussa liittyy myös siihen, mitä hän sanoi koulutuksen lainsäädännön uudistamisesta. Koulutuksen lainsäädäntöhän on meillä uudistettu harvinaisen pitkään ja hartaasti eli kahden toimikunnan toimesta. Ensimmäisen komitean työn valmistuttua katsoin, että kysymys on niin merkittävästä yhteiskuntapoliittisesta kysymyksestä, että halusin nimenomaisesti asettaa parlamentaarisen toimikunnan jatkovalmistelemaan esitystä, jotta mahdollisimman vahvasti eduskunnassa edustettujen puolueiden näkökulmat tulisivat tuossa työssä huomioon otetuiksi. Niinpä tämän kaltainen parlamentaarinen toimikunta, jossa kaikki suurimmat puolueet olivat edustettuina, vuoden ajan jatkotyösti esitystä, ja myös keskustan toimikunnassa olleet edustajat olivat hyväksymässä pohjaesitystä. Nyt sitten ed. Isohookana-Asunmaa kuvaa omien puoluetoveriensä hyväksymää pohjaesitystä uusliberalistiseksi.

Itse haluan voimakkaasti tyrmätä sen ajatuksen, että koululainsäädäntö olisi perusajattelultaan jotenkin uusliberalistinen. Se lähtee perusajatuksiltaan siltä samalta arvopohjalta, jolta suomalaista peruskoulua on aikaisemminkin kehitetty. Sama tasa-arvoisuuden näkökohta on keskeinen lähtökohta, jota siinä toteutetaan.

Toisaalta siinä eräitä oppilaan oikeuksia täsmennetään selkeämmin kuin nykyisessä lainsäädännössä, kuten ed. Wideroos esimerkiksi totesi 30 §:n osalta, joka on äärimmäisen keskeinen pykälä tuossa lainsäädännössä eli se, että jokaisella oppilaalla on oltava oikeus koulun jokaisena työpäivänä saada opetussuunnitelman mukaista opetusta. Se on pykälä, joka todellakin varmasti myös lomautusten tarkastelussa sanoo asiat selkeämmin kuin nykyinen lainsäädäntö.

Kolmanneksi lainsäädäntöön sisältyy tiettyjä asioita, jotka itse asiassa antavat kunnille mahdollisuuden hakea myös liikkumavaraa omaan talouteensa. Esimerkiksi lainsäädäntö vahvasti perustuu aikaisemmin opitun hyväksi lukemisen periaatteelle ja tuo mahdollisuutta myös kunnissa siihen, että samaa koulutusta ei useaan kertaan tarvitse järjestää vaan hyväksi lukemista

voidaan tehdä samalla tavalla. Myös kunnan oppilaitosten yhteistyö ja verkottuminen keskenään on sen kaltainen asia, joka toimii samaan suuntaan, ja myös kunnan mahdollisuus järjestää opetustoimen hallintoa on asia, jolla pyritään tähän samaan suuntaan.

On paljon keskusteltu taloudesta ja aivan oikein, koska tietysti kunnat ovat taloudellisesta vaikeasta tilanteesta ja vaikeudet ovat heijastuneet vahvasti opetustoimeen. Tietysti mielellään olisi vastuuta kantamassa ja opetusministerinäkin sen kaltaisena aikana, jolloin voimavarot olisi yhtä paljon kuin 70- ja 80-luvulla kuviteltiin, että niitä voisi julkisen sektorin puolella olla. Me kuitenkin emme ole tällä hetkellä siinä onnellisessa tilanteessa, vaan siinä tilanteessa, niin kuin täällä on todettu, että valtion velkataakka on tänä päivänä niin iso, että valtionvelka ylittää pääluokkana opetusministeriön pääluokan eli valtion velanhoitomenot ovat suurempi erä valtion budjetissa kuin kaikki ne toiminnot, joita opetusministeriön pääluokan kautta rahoitetaan.

Jos nykyisen hallituksen toimin ei olisi velkaantumista saatu kuriin, niin silloin valtion velka, käenpoika, olisi kyllä tulevien sukupolvien osalta tehnyt mahdottomaksi sen, että hyvinvointipalveluja yleensä Suomessa tulevaisuudessa voitaisiin rahoittaa. Elikkä me olemme siinä äärimmäisen vaikeassa tilanteessa, että tulevien sukupolvien osalta me joudumme tasapainottelemaan sen tilanteen välillä, miten pitää huoli toisaalta siitä, että heillä on riittävät peruspalvelut olemassa, ja toisaalta siitä, että heidän syliinsä ei tulevaisuudessa kaadu sen kaltaista velkataakkaa, josta he eivät kykene selviytymään.

Arvoisa puhemies! Lopuksi ihan muutamasta yksityiskohdasta, jotka ovat tulleet keskustelussa esille. Täällä ed. Räsänen kritisoikin vähän sitä, että meillä on niin lyhyet koulupäivät Suomessa. Tämä johtuu kuitenkin asiasta, josta me Suomessa olemme olleet varsin ylpeitä ja pitäneet sitä varsin edistyksellisenä, elikkä siitä, että meillä on julkisin voimavaroin taattu kouluruokailu. Jos verrataan Euroopan maiden tilannetta, niin se, miksi koulupäivä siellä ulottuu niin pitkälle iltapäivään, johtuu siitä, että keskellä päivää on muutaman tunnin tauko, jolloin lapset lähtevät pois koulusta ja kouluruokailu hoidetaan muulla tavoin. Meillä on nähty hyväksi se, että pidetään huoli siitä, että molemmat vanhemmista voivat olla työelämässä ja toisaalta, että koululaitoksen puitteissa kaikille varallisuudesta riippumatta voidaan taata kouluruokailu. Tästä positiivisesta

asiasta tietysti seuraa se haaste, miten tämä iltapäiväongelma ratkaistaan. Mutta toisaalta siihenkin kysymykseen nyt on haettu ratkaisuja.

Ed. Kuisma ihmetteli, miksi meillä oppimistulokset, kun ne ovat ensin juuri kouluun tulleiden alakouluikäisten oppilaiden osalta erittäin hyviä, heikkenevät sitten kun mennään ylemmille asteille. Siihen on yksi hyvin selkeä selitys ja se on se, että monissa muissa maissa tuon kaltaisessa vertailussa on mukana enää 10—20 prosenttia niistä sen ikäluokan huipuista toisin kuin Suomessa, jossa noissa vertailuissa on mukana koko ikäluokka, koska me Suomessa viemme koulutuksen tasa-arvon lähtökohdasta lähtien koko ikäluokkaa pidemmälle koulutusjärjestelmässä kuin yksikään muu kansakunta. Mielestäni sekin on sen kaltainen asia, josta meidän on syytä olla ylpeitä.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ministeri B a c k m a n : Arvoisa puhemies! Muutama huomio kuntatalouden yleisestä kehityksestä ja siitä, miten hyvin on pystytty ennakoimaan tätä kehitystä. Kun keskustan taholta on todettu, että hallitus olisi jotenkin vähätellyt tilannetta ja vasta nyt olisi päädytty yhteiseen arvioon tilanteen kehittymisestä, niin on ehkä syytä katsoa vähän taaksepäin, miten tilannetta on arvioitu ja miten eri tahot ovat noihin arvioihin aina suhtautuneet.

Hallitus teki vuoden 96 alussa tilannearvion ja se arvio perustui kuntien tilinpäätöksiin vuodelta 94. Tuolloin arvioitiin esimerkiksi vuoden 96 osalta, että vuosikate tulisi olemaan 8,7 miljardia markkaa. Tuota arvioitiin tuolloin kuntien ja erityisesti keskustan toimesta yläkanttiin olevana lukuna. Väitettiin tilanteen olevan paljon huonompi. Todellisuus meni kyllä hallituksenkin arvioissa pieleen, koska todellisuus oli 11,5 miljardia markkaa, eli se oli noin 3 miljardia suurempi kuin mitä hallitus tuolloin ennakoiti.

Tuolloin ennakoitiin, että vuonna 97 vuosikate tulisi painumaan 5 miljardiin markkaan. Tämä oli siis arvio vuoden 96 alussa, todellisuudessa luku oli noin 6,5 miljardia markkaa. Jälleen heittoa 1,5 miljardia markkaa, mutta todellisuus on ollut ennakoitua parempaa.

Kun hallitus ennakoiti tuolloin 96 alussa, että kuntien lainakanta olisi vuoden 97 lopussa kohonnut 29 miljardiin markkaan, niin todellinen

tilanne 97 lopussa oli alle 23 miljardia markkaa. Myönnän, että tässäkin hallitus erehtyi mutta erehtyi siihen suuntaan, että kunnallistalous on kehittynyt positiivisemmin. Tämän vuoksi en voi yhtyä siihen arvioon, että hallitus olisi missään tapauksessa vähätellyt kuntatalouden ongelmia. Päinvastoin hallitus on omista arvioinneistaan tähän saakka ollut paljon pessimistisempi, kuin mikä on ollut todellinen kehitys, ja tämän vuoksi mielestäni pitäisi päinvastoin pitää hyvänä sitä, että kuntatalous on ollut paljon ennakoitua paremmassa kunnossa tähän saakka.

Mitä tulee sitten jatkoon, niin nyt yhteisesti tehdyn arvion mukaan, josta haluan nimenomaan kiittää yhteistyötä Kuntaliiton kanssa ja allekirjoittaneen johtamassa työryhmässä olleita niin ministeriöitä kuin muitakin tahoja, vuoden 99 vuosikate olisi noin 3,2 miljardia markkaa. Hallitus ennakoiti jo vuoden 96 alussa tehdyn arvion mukaan, että se olisi noin 3,5 miljardia markkaa. Tässä mielessä tämän vaalikauden osalta ei ole missään vaiheessa ollut hallituksella sellaista tilannearviota kuntataloudesta, joka olisi ollut todellisuutta parempi, pikemminkin päinvastoin.

Kuntien osalta yksi merkittävä liikkumisvara on tähän saakka ollut kunnallisveroprosentti. Kuten jo aiemmin totesin, edellisen vaalikauden aikana tuo kunnallinen veroprosentti nousi jokaisena vuonna yli 100 kunnassa. Vähin oli 101 kuntaa, korkeimmillaan se nousi 125 kunnassa, ja yhteensä se nousi 16,62:sta 17,53:een eli lähes sen yhden prosenttiyksikön. Tämän vaalikauden osalta lähtökohta oli vielä vuonna 95 tuo sama 17,53 ja olemme päätyneet 17,55:een, eli tässä on nousua 0,02 prosenttiyksikköä. Tämän vuoksi tilanne on säilynyt tällä kaudella ennallaan. Mielestäni on hyvä, että kunnat ovat voineet pitää tuloveroprosenttinsa ennallaan ja samanaikaisesti maksaa pois velkojaan, lyhentää velkataakkaansa, kun taas valtio on joutunut ja joutuu edelleenkin velkaa ottamaan lisää.

Ed. Vehviläisen puheenvuorossa väitettiin seuraavaa: "Se on tapahtunut leikkaamalla kuntien valtionosuuksia, vähentämällä kuntien verotuloja ja lisäämällä kuntien velvoitteita lähes 13 miljardilla markalla." Haluan varmuuden vuoksi pöytäkirjaan todeta, että tämä toteamus kuntien velvoitteiden lisäämisestä lähes 13 miljardilla markalla sen lisäksi, että olisi vähennetty kuntien valtionosuuksia ja vähennetty kuntien verotuloja, ei pidä paikkaansa, vaan tämä perustuu siihen laskelmaan, jossa nämä kaikki on jo pistetty yhteen. Tuossa laskelmassa ei ole huomioitu niitä

toimenpiteitä, jotka ovat merkinneet kunnille arvioitua suurempia verotuloja ennakoitua paremman talouskasvun, ennakoitua paremman työllisyyskehityksen ja erityisesti näiden seurauksena ennakoitua paremman yhteisöverotuoton kautta.

Tämä kokonaisuus muodostuu siis hyvin monesta eri osasta. Sen vuoksi halusin korostaa omassa vastauspuheenvuorossani väläkysymyksen tekijöille, että ei kuntataloutta eikä valtio — kunta-suhdetta voi arvioida vain valtionosuusjärjestelmän eikä valtionosuussumman perusteella, vaan paljon merkittävämpää on katsoa sitä kokonaisuutta, jossa verotulot muodostavat keskeisen osan kuntien tuloja. On tärkeä pitää huoli siitä, että nuo verotulot kehittyvät myönteisesti.

Olen erittäin tyytyväinen siihen vastaanottoon, minkä hallituksen ja Kuntaliiton yhteinen peruspalvelutyöryhmä on saanut myös poliittisen opposition puolella. Tässä yhteydessä toivon, että siltä pohjalta voimme yhdessä katsoa sellaisia ratkaisuvaihtoehtoja, joissa valtio ja kunnat tekevät sellaisia toimenpiteitä, joilla kunnallistalouden tulevaa tuskaa voidaan helpottaa. Siinä ei ole syytä mennä kummankaan puolen toisen selän taakse, ja kun puhutaan koko vaalikauden mittaisista sitoumuksista, niin haluan muistuttaa, että kuntapuolella vaalikausi on eri kuin valtiollisella puolella ja niitä sitoumuksia kunnallisen itsehallinnon puitteissa ei viime kädessä yksittäisten kuntien puolesta voi tietysti tehdä kukaan. Tämän vuoksikin tarvitsemme sellaista keskusteluilmapiiriä, jossa syyttelyn sijaan haetaan todellisia ratkaisuvaihtoehtoja. Niitä ratkaisuja ei kannata nyt jäädä odottamaan vain valtion puolelta, vaan kunnat voivat ja niiden tulee tehdä myös omia ratkaisujaan. Mutta se ei poista sitä velvoitetta, joka myös valtiolla kulloisenkin hallituksen toimesta on omalta osaltaan katsoa, että velvoitteet ja resurssit ovat tasapainossa.

Ed. V e h v i l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin toteaisin ministeri Backmanille, että ehkä olette lukenut vähän huonosti puheeni ensimmäistä kappaletta. En todellakaan tarkoita, että kuntien velvoitteita olisi lisätty 13 miljardilla markalla. Se on huonosti kyllä sitten kirjoitettu, mutta se tarkoitti nimenomaan niitä kaikkia toimia, mitä siinä oli lueteltu.

Sitten vielä edelleen siihen, mitä ministeri Backman sanoi siitä, milloin hallitus on tiedosta-

nut tämän kuntatalouden tilanteen. Kyllä minun mielestäni se, jos pääministeritasolla todetaan kunnallisvaalikeskusteluissa, että kunnat ovat pankkeja, on hyvin selkeä kannanotto siihen, että ajatellaan, että kunnilla menee oikein hyvin. Siinä mielessä olen kyllä jyrkästi eri mieltä ministeri Backmanin arviosta, miten hallitus on arvioinut kuntien taloustilannetta.

Edelleen jo aiemmin ja myös hetki sitten ministeri Backman toi esille, että ei voida katsoa vain ja ainoastaan valtionosuuksien kautta sitä, mitä kunnissa tapahtuu, että verotulot ovat myös iso osa. Näin se on ja osittain yhteisöverojen kauttahan on pystytty monissakin kunnissa paikkaamaan näitä heikennyksiä, mitä valtiovalta on toisaalta tehnyt. Ainakin omassa kunnassani se, että työttömyys on edelleen korkea, 21—22 prosenttia, ja se, että ansiotulovähennys tehtiin, mikä romahdutti taloutemme viime vuonna, ovat selkeitä syitä siihen, että taloutemme on nyt pakkasen puolella. Eivät pelkästään verotulot ratkaise sitä asiaa. Minä en ymmärrä, että vähentäen sitä, että valtionosuudet olisivat vain hyvin minimaalinen asia peruspalveluiden järjestämisessä.

Ed. K a u t t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On ollut mannaa korville kuulla, kun joka taholla on valitettu ja podettu itkua ja hammasten kiristystä sen vuoksi, että peruspalveluja, koulutusta, sosiaali- ja terveyspuolta ollaan heikentämässä, nimenomaan niitä palveluja, joiden puolesta demarit ovat taistelleet koko ajan.

On esitetty myös hyvin voimakkaasti, että opettajien lomautusta tulisi rajata tai ehkäistä. Haluan esittää, että ymmärrän tämän asian siten, että nämä esitykset tukevat myös sitä, että silloin täytyy rajoittaa myös tietyllä tavalla lakko-oikeutta, koska se myös voi olla jatkossa yksi tekijä, joka johtaa vastaavanlaiseen kurjuuteen erittäin tärkeillä toimialueilla.

Kokoomuksen puheenvuorossa otettiin esille erityisesti kuntien liikkumavaran lisääminen valtionosuuksien kohdentamisessa ja maksupolitiikassa. Minusta siinä on idea, joka voidaan ottaa huomioon. Ilmeisesti tämä tarkoittaa myös sitä, että kokoomus on valmis katsomaan uudelta pohjalta päivähoitomaksuja. Mutta haluan muistuttaa, että monissa kunnissa, joissa vaikeudet ovat erittäin suuria, on jo menty aika äärraajoille maksupolitiikkojen osalta.

Lisäksi kokoomus korosti voimakkaasti kilpailuttamista. Toteaisin tämänkin osalta, että on

turha uskoa senkään olevan kaiken ratkaiseva. EU:n puitteissa on tehty laaja selvitys, joka osoittaa, että nimenomaan Suomessa, jossa sosiaali- ja terveyssektorilla ei tätä järjestelmää ole voimakkaasti ollut, erityisesti erikoissairaanhoidossa meidän tuloksemme on kaikkein parhaimpia.

Ed. **Ala-Harja** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kautolle vastaisin ensinnäkin kilpailuttamisesta. Olisi hyvä, että voitaisiin kilpailuttaa eri palvelumuotoja, ei pelkästään terveydenhuoltopalveluja. Otetaan nyt vaikka kuntatalous, jossa lamankin aikana, jolloin kunnassa ei ole rakennettu yhtään ainoaa rakennusta, koko tekninen henkilökunta on pysynyt virassa, mutta kuitenkin on säästetty sosiaali- ja terveyspuolelta ja koulupuolelta. Tarkoitan, että myös teknisen puolen palveluita, jotka eivät ole lakisääteisiä, voitaisiin kilpailuttaa ja siten saada mahdollisesti halvemmalla yrittäjiltä, jotka niitä tarjoavat varmaan yhtä tasokkaasti.

Mitä tulee terveydenhuoltoalan palveluihin, niin uskon, että jos sielläkin suoritettaisiin kunnan hintavertailu ja julkisen sektorin hinnat vastaisivat todellisuutta, niin silloin nähtäisiin, miten paljon kalliimmalla monet palvelut julkisella puolella toteutetaan.

Mutta vastauspuheenvuoron pyysin oikeastaan sen takia, että minua hämmästytti ed. Isohookana-Asunmaan puheenvuoro. Hän on täysin unohtanut, että hän oli itse valtioneuvoston jäsen, kun valtionalouden vaikean tilanteen takia jouduttiin tekemään säästöjä. Silloin leikkaukset kohdistuivat hyvin vaikeasti myös koulupuolelle. Mutta valtio on velkaantunut ja tukenut kuntia niin, että on voitu pitää rakenne pystyssä ja taata myös koulutus joka puolella Suomea. Silloin valtaa siirrettiin kuntiin, jotka eivät ole oikein pystyneet käyttämään sitä valtaa ja luottamusta, joka kunnan päättäjäille annettiin. Yli 400 kuntaa on kuitenkin viisaasti käyttänyt rahoja, jotka valtionosuuksien kautta on niille annettu.

Ed. **Isohookana-Asunmaa** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ministeri Olli-Pekka Heinosen kanssa monessa asiassa samaa mieltä, mutta ilmeisesti lomautuskysymyksessä olemme eri mieltä. Totesitte, että lomautukset säästökeinona soveltuvat huonosti perusopetukseen. Oma mielipiteeni on se, että ne eivät sovellu lainkaan perusopetukseen. Kun joudumme tekemään arvovalintoja, niin mieles-

täni perusopetus pitäisi asettaa ykkössijalle ja jos näin arvovalintakriteeristöissä tehdään, löytyvät myös perusvoimavarat tälle alueelle.

Uusliberalismikeskusteluun haluan palata myöhemmin. Puheenvuorostani käy kyllä ilmi, etten liittänyt sitä suoranaisesti koululainsäädäntöön. Kysymys on paljon laajakantoisempi ja viittaa tässä esimerkkinä vain siihen ongelmaan, joka syntyy, jos liian varhain ja liian voimakkaasti peruskoulussa profiloidutaan ja sinne ulotetaan kilpailuhenkisyyttä liian vahvasti.

Mitä tulee kokoomuksen ryhmäpuheenvuoroon ja kritiikkiin, joka sieltä nousee erityisesti kuntia kohtaan, ja kun ed. Ala-Harja otti aivan ensimmäiseksi esiin oman kotikuntani Haukiputaan, niin haluan todeta, että Haukipudas on sodan jälkeen ollut joka ikinen vuosi vasemmistoennemmistöinen. Vaikka pikkuinen kokoomuspuolue olisi tullut tukemaan keskustaa, niin emme olisi onnistuneet saamaan siellä toisenlaisia päätöksiä aikaan.

Olen johdonmukaisesti itse omassa kunnassani, niin kuin varmasti sillä alueella tiedetään, vastustanut koulujen lomautuksia, koska näen, että Haukiputaalla olisi löytynyt muitakin ratkaisuja. Siihen on myös tullut tukea aika laajasti.

Oleellinen kysymys kunnan näkökulmasta on se, että monissa kunnissa muuttoliike on vienyt veronmaksukykyä ja verotulojen kasvu on jäänyt vähäiseksi. Myös kunnan huoltotase, esimerkiksi juuri Haukiputaalla, on erittäin epäedullinen valtionosuuksiin nähden, mikä vaikeuttaa kuntataloutta. Sen lisäksi monissa kunnissa, kuten esimerkiksi Haukiputaalla, yhteisöveron tuotto ei ole ajan tasalla jnp.

Ed. **Tiusanen** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä tässä keskustelussa nimenomaan pata kattilaa soimaa. Kuten jo moneen kertaan on todettu, keskusta on isäntäpuoleena monessa kunnassa, ei tosin Haukiputaalla, mutta monessa kunnassa, jossa nyt sitten koulut pistetään maksamaan kunnan todellista tai luulotettua taloudellista tilannetta ja siinä nimenomaan lomautusta käytetään opettajien kohdalla hyväksi.

Kuitenkin, arvoisa puhemies, tilanne on se, että jos kokoomuksen esittämä maksupoliittika yleensä annettaisiin vapaasti kunnan määrättäväksi, niin se ei kyllä toimi, ei nimenomaan, ed. Ala-Harja, terveydenhoidon eikä sairaanhoidon kohdalla. Suomi on tällä hetkellä EU:ssa toisella tilalla sen suhteen, miten suuri osa nimenomaan sosiaali- ja terveyshuollon maksuista tulee asia-

kasmaksuina. Tämä tilanne on jo nyt kestänyt.

Edelleen haluaisin todeta, että koulutuspuoli on yksi osa kokonaisuudesta, sairaalat ja vanhukset, joista keskustellaan vaikka torstaina lisää, ovat se toinen puoli. Kyllä tässä nimenomaan, vaikka ed. Virtanen toista väittää, arvokeskustelun puuttuminen kunnista on johtanut tämän tyyppisiin tilanteisiin. Tehdään jotakin hallia, jonkinlaista, vaikka kuinka arvokasta, taidemuseota, mutta samaan aikaan pannaan opettajat pakkolomalle. Ei tämä kestä tarkastelua, kun ajatellaan, että Suomen ainut todellinen voimavara on hyvä, korkeatasoinen koulutus ja osaaminen.

Ed. K r o h n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suurin virhe mielestäni tehtiin, kun viime hallitus päätti panna EU-vaalit ja kunnallisvaalit päällekkäin. Viime kunnallisvaalit, jotka todella olivat arvovaalit, hukkuivat EU-vaalirumbaan ja äänestäjät eivät ymmärtäneet, että kunnan päättäjät tekevät aivan erilaisia arvopäätöksiä kuin vanhaan aikaan. Tämä on tavallaan hinta.

Opetusministeri Heinoselle haluaisin todeta, kun hän viittaa yksimieliseen parlamentaariseen koulukomiteaan, että jotain jäi uupumaan. Yksimielinen komiteahan suositti esikoulua, siinä oli esikoulu mukana. Se olisi ollut keskeinen keino juuri pehmentää pelkoja siitä, että perusopetuksen valinnan lisääminen repsahtaa auki niin, että jo ensimmäisellä luokalla jotkut heikommin motivoituneet perheet tekevät virhevalintoja. Kun puhutaan parlamentaarisen komitean yksimielisyydestä, ei pidä unohtaa sitä, että siinä oli mukana esikoulu. Nyt meille annettu Niinistön giljotiinin leikkaama laki on hyvin toisenlainen juuri alkulähtökohdaltaan.

Ed. K a n k a a n n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Backman puhui tulevasta tuskasta. Kyllä kai tämä tuska jo kunnissa on olemassa aika laajalti. Tuskin opettajia lomautettaisiin tässä sivistysvaltiossa, ellei todellista tarvetta siihen olisi. Kun tulevaa tuskaa ajatellaan, niin mielestäni hallitukselta ei kyllä vastausta selkeästi tullut siihen kysymykseen, saavatko opettajien lomautukset jatkua tulevinkin vuosina. Selkeä vastaus tähän tarvitaan.

Koko kuvioon liittyy mielestäni myös aika lailla perustuslaillinen ongelma. Meillä on kunnilla hallitusmuodon takaama itsehallinto, jonka puitteissa kunnat voivat lomauttaa henkilökun-

taansa, myös opettajia. Toisaalta meillä on perusoikeutena hallitusmuodon säätämä oikeus saada perusopetusta. Se tuskin sisältää kovin laajoja lomautusmahdollisuuksia, jos tämä perusoikeus turvataan.

Hallitukselta odottaisin vastausta tähän: Kumpi Hallitusmuodon pykälä itsehallinnon korostaminen vai perusoikeus saada perusopetusta on vahvempi? Tässä tarvitaan selkeitä ratkaisuja. Kuntien tulee huolehtia opetustehtävistä lain mukaan ja oppilaiden tulee saada opetusta, mutta toisaalta tietysti kunnilla on itsehallinnollinen asema.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Merkilläpantavaa näissä hallitusryhmien käyttämissä puheenvuoroissa on jonkinlainen myöntämisen jopa anteeksipyyntö maku siitä, mitä todella on päässyt tapahtumaan. Koulutuspolitiikka on toisin sanoen romahtanut tämän hallituksen aikana meillä selkeästi käsiin tavalla, jota ihan muutamia vuosia sitten olisi ollut täysin mahdoton ymmärtää. Niissäkin tapauksissa, joissa hallitusryhmien edustajat ovat yrittäneet jotakin lyödä hanttiin, on käynyt vähän samalla tavalla kuin tylsillä kynsillä olisi yrittänyt raapia biljardipalloa, toisin sanoen ääntä on kuulunut, mutta mitään ei ole tapahtunut.

Erityisesti ed. Ala-Harja puheenvuorossaan luki täällä vanhoja fraaseja, hän puhui kilpailutamisesta, yhteistyöstä, vapauksien myöntämisestä kunnille ja maksupolitiikasta. Nämähän ovat vanhoja fraaseja, osin jo loppuun jopa ylikulutettuja, joilla ei ole käytännössä mitään merkitystä. Se osoittaa, että ed. Ala-Harjalla ja kokoomuksella ei kerta kaikkiaan ole mitään sanottavaa edes selitykseksi näihin tapahtuneisiin.

Mitä tulee siihen, kun puhutaan huonosta muistista, niin kuin ed. Apukka täällä puhui. Kyllä se vasemmistoliiton puolella muisti taitaa olla aika lailla lyhyempi kuin muilla. On tietenkin myönnettävä, että edellisen hallituksen aikana leikkaukset vaikuttivat myös koulutuspolitiikkaan, oli lomautuksia jne, mutta on aina muistettava, että nyt, kun valtion ja yhteiskunnan talous pyörii täysillä, niin nyt olisi korkea aika päästä niistä ongelmista, jotka kiistämättä olivat viime hallituksenkin aikana olemassa. Onhan tässä aivan selkeä esimerkkiero aikaisempaan verrattuna.

Mitä tulee, ministeri Backman, teidän puheisiinne kuntien taloudesta, niin vaikka te kuinka kauniisti, sulavasti ja loistavasti puhutte erilais-

ta tunnusluvuista, ei se muuta miksikään sitä, että tietyissä kunnissa rahat on kerta kaikkiaan loppu ja niissä joudutaan sellaisiin leikkauksiin, jotka tällä vuosikymmenellä ja sivistisyhteiskunnassa on aina katsottu jopa mahdottomiksi, mutta nyt se on mahdollista.

Ed. L a h t e l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Edustajaisar Vehviläisen puheessa lämmitti se, kun hän totesi, että Ruotsissa sosialidemokraatit hoitavat hyvästi joitakin asioita. Ed. Vehviläinen voisi katsoa tietysti Suomen sosialidemokratteja erityisesti koulutuspolitiikan osalta. Me haluamme pitää meidän koulustasomme hyvänä ja tässä tilanteessa, kun edelleen käsitellään koululakeja, olen käsittänyt, että meidän edustajamme ovat vahvasti puolustaneet semmoista sosiaalista ajattelua, että ei mentäisi semmoiseen hyvin kylmän jaon ja kilpailuttamisen tielle näissä asioissa. Siinä mielessä, ed. Vehviläinen, katsokaa joskus myös tälle suomalaisen sosialidemokraatin puolelle. Huomaatte ihan ne samat piirteet ja vielä paljon sosiaalisemmat, kuin Ruotsin puolella.

Mutta itse tästä muusta puolesta. Kyllähän kunnissa on eroja ja minusta näyttää, että siellä on osin kyvyttömyyttä ja näköalattomuutta siinä, miten taloutta hoidetaan. Osin se johtuu niistä syistä, mutta osin tässä näyttää siltä, että todennäköisesti Suomen keskusta on lähettänyt kiertokirjeen tästä asiasta, jotta ennen vaaleja pitää tämmöinen temppu tehdä koulutuspuolella ja työllistämisen puolella. Kun minä olen seurannut erityisesti työllistämistä, sitä mitä tapahtui viime talousarviokäsittelyn yhteydessä, niin semmoisissa kunnissa, joissa on vahva kepuenemistö, työllistäminen on lyöty laimin. Eli kun halutaan näyttää kansalaisille, jotta hallitus hoitaa huonosti nämä asiat, tällä tavalla voidaan näyttää, että työttömyys ei paranekaan. Omassa maakunnassani tämä näkyy ihan selvästi, kun katsoo. Siinä mielessä kyllä tässä on semmoista poliittista palaneen käryä ja populismia hyvin paljon ilmassa. Tällä asialla halutaan tehdä politiikkaa, mikä on ikävä asia minusta.

Ed. T u l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun täällä on esitelty edustajat, jotka ovat myös kunnallispolitiikkoja, niin totesin, että Tampereen kaupunginvaltuustossa, jossa on 67 jäsentä, on ainoastaan kolme keskustalaista valtuutettua. Me olemme tehneet yhteiskunnallisen sopimuksen, että emme lomauta, joten se siitä politikoinnista.

Kiittäisin ministeri Heinosta siitä, että hän on hyvin tiukasti julkisuudessa ja myös tänään esittänyt linjan, että lomautukset eivät ole nykypäivää, ne eivät ole sallittavia ja ne ovat kiellettäviä. Minusta se on tullut hyvin selkeästi esille ja selkeästi se on myös uudessa koululain 30 §:ssä. Totta kai voidaan tivata poliittisesti, mitä tämä tarkoittaa, mutta uskoisin, että lääninoikeudesta tulevat päätökset myös kaiketi tukevat tätä kannanottoa.

Minua on häirinnyt täällä yksi asia ja se on opettajien syyllistäminen. Minusta on aika mahdollon yhtälö, että jos kunnalla ei ole osoittaa tarpeeksi rahaa opetukseen ja jos tehdään tämän tapaisia säästösopimuksia, niin sitten syyllistetään se ammattiryhmä, joka joutuu siitä tavallaan kärsimään. Minusta täällä on käytetty sen kaltaisia puheenvuoroja, että en voi tältä osin niitä kyllä allekirjoittaa. Sinänsä on erittäin hyvä, että tällaista laajaa keskustelua käydään, niin kuin kentälläkin käydään opettajien ja oppilaiden vanhempien kesken.

Ed. Vehviläiselle toteaisin, että sen kunnan, missä verotulot ovat olleet vuosia pienemmät kuin valtionosuudet, olisi ollut kyllä syytä herätä vähän aikaisemmin ja oikaista kurssi jo ennen kuin tämän tapaiset valtiontalouden leikkaukset ovat olleet tätä päivää. Muistutan vain, että kun tämä eduskunta aloitti työnsä, niin otimme velkaa 60 miljardia ja nyt otamme 10 miljardia.

Ed. A u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ministeri Heinosen kanssa aivan samaa mieltä siitä, mitä hän sanoi koululakiuudistuksesta. En pidä sitä uusliberalistisena, se on hyvä hanke, jonka toivon etenevän mahdollisimman pian eduskunnasta eteenpäin. Tämä peruskoulua ei vaivaakaan, niin kuin välikysymyksensäkin todetaan, normipula vaan rahapula eli voimavarat ovat yksinkertaisesti liian vähäiset suhteessa peruskoulun tärkeään tehtävään.

Ministeri puheenvuorossaan keskittyi lomautuksiin ja tavallaan poissulki lomautukset säästökeinona, mutta hän varoi visusti ottamasta esille mitään muita säästökeinoja. Minusta lomautuksien kieltäminen ei yksin riitä, vaan jos voimavaroja perusopetukseen ei tule lisää, niin silloinhan perusopetuksen laatu ja saatavuus heikkenevät, koska opetusryhmiä joudutaan kasvattamaan, koulumatkat pitenevät, materiaalirahat vähenevät, ruokailuun varattavat rahat vähenevät. Eli ei se ole yksistään mikään ratkaisu, vaan tarvitaan myös kannanottoa perusopetuksen voimavarojen lisäämiseksi.

Ministeri vaati, että peruskoulu asetetaan painopisteeksi paikallisessa toimintojen suunnittelussa ja varojen ohjaamisessa. Tämä on hyvä kannanotto. Mutta ministeri ei ottanut kantaa siihen asiaan, mikä on hänen omalla vastuullaan, hallituksen vastuulla, eli mikä on perusopetuksen asema opetusministeriön sisäisessä ja hallituksen koko rahanjaossa ja voimavarojen suuntaamisessa. Valtiolla on paljon velkaa, mutta on myös aika paljon rahaa, joka vuosittain päätetään ja käytetään. Jos valtiolta myös asettaisi perusopetuksen painopisteeksi niin opetuksen kehittämiseksi kuin ylipäättäänkin, se olisi hyvä viesti ja tukisi kuntia myös perusopetuksen kehittämiseksi. Tällaista viestiä mielestäni opetusministeriöltä ja ministeriltä itseltään odotettaisiin.

Ed. M. M a r k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Liian moni ryhmäpuheenvuoron käyttäjä uskoi edelleen, että taloudellisen kasvun, työllisyyden, koulutuksen ja hyvinvoinnin väliset yhteydet olisivat tulevaisuudessakin lähes yhtä selvät kuin mihin olemme tottuneet. Julkishallinnon velkaantumista on suuruusluokaltaan yli 90 prosenttia valtion velkaantumista. Pelkästään valtion korkojen maksuun kuuluu tänä vuonna enemmän rahaa kuin on koko opetusministeriön hallinnonalan budjetti. Meidän on todella välttämätöntä eduskunnassa hoitaa valtiontalous kuntoon ja samanaikaisesti panostaa koulutukseen.

Mitkä ovat ne keskeisimmät aseet, joilla pääsemme koulutuksessa haluamaamme suuntaan? Korostaisin sitä, että uusi, sivistysvaliokunnassa valmistelussa oleva lainsäädäntö korostaa ensinnäkin tavoitteita, koko eliniän kestäviä vahvoja perusteita oppimiselle. Siis oppimaan oppiminen on oleellinen peruskoulun läpikäyvä periaate. Toiseksi opetukseen osallistuvalla oppilaalla on tulossa olevan lainsäädännön mukaan työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä oppilaan ohjausta. Kolmanneksi kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien tulee uusien lakien mukaan aina taata oppilaiden oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Neljäs keskeinen, koko lainsäädännön läpikäyvä uudistus on arvioinnin vahva rooli. Tätä kautta hankkimalla todella arvioinnin avulla keskeistä tietoa niin yksilöiden, koulun kuin koko kunnankin kannalta on kuntien päättäjillä entistä selkeämmät aseet käytettävissä, peruste niihin arvopohjaisiin linjauksiin, joilla kuntien tulee huolehtia siitä, että koulu on juuri se paikka, jossa oppimi-

sen perusta kaikille suomalaisille kyetään turvaamaan.

Ed. K a r j a l a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vehviläinen väläkysymyksen ensimmäisenä allekirjoittajana ja puheenvuoron käyttäneenä osoitti selvää huolta ihan oikeista asioista. Tuon huolen aitoutta en halua epäillä, mutta muutama asia kuitenkin hänen puheenvuoronsa johdosta.

Ensinnäkin sanoitte, että kannattaa vilkaista Pohjanlahden tuolle puolelle. Minustakin Ruotsin mallia voi monessa suhteessa välillä vertailla, huomata vain, että Ruotsin malli oli tarjolla myös edellisellä vaalikaudella.

Toiseksi lomautukset eivät ole pelkästään tämän vaalikauden tulosta. Muun muassa oman kotikaupunkini opettajia lomautettiin pariin otteeseen edellisellä hallituskaudella.

Kolmanneksi normien purku ja kuntien uudet rahoitusjärjestelmät ovat peräisin Lipposen hallitusta edeltävältä ajalta. Päätöksentekovaltaa ja -vastuuta on huudettu kuntatasolle ennen tätä vaalikautta, ei keskustan soolona, sen myönnän, mutta myös keskustan hyvällä tuella. Toisin sanoen keskusta ampuu aika järeällä väläkysymyksen lasikaapista, ja tulee mieleen, että jos tässä olisi oikein aito huoli koulusta ja koulutuksesta, voisi ehkä jokin muukin menetelmä olla parempi. Neuvomatta ketään, esimerkiksi koululakiasittelyn tueksi ja käynnissä olevan kansalaiskeskustelun kaiuksi olisi varmaan yleinen ajankohtaiskeskustelu palvellut paremmin tätä asiaa kuin kärjistäminen. (Ed. Manninen: Esitimme, mutta se hylättiin!)

Lopuksi, ministeri Heinonen, en tee tyhjäksi kronologiaanne tämän valmistelun osalta, en kumoa sitä. Totean vain, että valmistelun juuret ovat ajalta, jolloin taloudelliset resurssit ja taloudelliset odotukset olivat aivan erilaiset kuin nyt, ja että koulutuspoliittisen linjan, joka on syntynyt pienistä askelista, ansaitsemaa arvokeskustelua ei ole käyty ennen kuin nyt, onneksi nyt.

Ed. S u h o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Krohn osui jälleen kerran ytimeen. Vallanpitäjät ja vallanantajat kunnissa eivät ole lainkaan tietoisia siitä, kuinka paljon valtaa heillä onkaan. Voisivat ”Tuntemattoman” Hietasen tapaan kysyä: ”Mikä mää ollenka olenka?”

Kuulun niihin, jotka jo viime kaudella hiukan epäilivät tätä valtionosuusuudistusta, koska tiedän, kuinka vaikeaa totutuista käytännöistä pois

oppiminen on. Se näkyy tässäkin keskustelussa. Neljä ja puoli tuntia me olemme hakeneet syyllisiä ja kiistelleet siitä, kenen kuuluu maksaa. Sen sijaan ongelman täsmentäminen, puhumattakaan ratkaisun etsimisestä, on jo osoittautunut paljon vaikeammaksi. Ongelma on hyvinvointivaltion kipupisteet ja se, että meillä on enemmän velvoitteita kuin mihin meillä on varaa. Kukaan ei tahtoisit tehdä valintoja, koska jokaisen valinnan takana on äänestäjä.

On esitetty ratkaisuksi keskustan ratkaisuna kuntasopimusta. Se on varmasti ihan hyvä ajatus, mutta epäilen, riittääkö se. Niinpä kysynkin, onko kansan sivistys liian suuri asia jätettäväksi kunnallisen sivistystahdon varaan vai pitäisikö perusopetus ottaa valtion vastuulle, eli jatkan ed. Aulan ajatusta vielä pitemmälle. En kaipaa normeja enkä tasapäistämistä, valintojen kaihuttamista, vaan perälautaa sille, että sivistysrahoja kunnissa ei otettaisikaan yleiskatteisiksi, vaan ne olisivat korvamerkittyjä.

Näin energiaa ei jatkuvasti menisi sen pohtimiseen, miten rahoja kierrätetään ja kuka maksaa, vaan meillä olisi yhteinen kansallinen sivistystahto: tähän me panostamme Suomen tulevaisuuden vuoksi ja tähden. Silloin meillä olisi aikaa enemmän keskittyä sisältöihin ja aivan erityisesti siihen, että jokainen lapsi voisi löytää oman osaamisensa. Nyt on liikaa painoa vain sillä osaamisella, jonka merkitys on mitattavissa, mutta Suomen tulevaisuuden menestystekijä on tämän laajan osaamisen löytämisessä.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pahoittelen sitä, että tämän erittäin tärkeän asian kohdalta ei voitu käydä ajankohtaiskeskustelua. Minusta tämä keskustapuolueen välikysymys on osoittautunut tussariksi lähinnä sen takia, että keskustapuolue on itse niin asianosainen näissä lomautuskysymyksissä.

Mielestäni ryhmämme puheenjohtaja Tuomioja sanoi ydinasian koskien opettajien lomautusta. Se on häpeä, ja sanon näin, että se on yhteinen häpeä. Tietysti vikaa on paljon kunnissa, mutta sanoisin, että päävastuu asiasta on kuntien ja valtion yhteinen. Sen takia toivon nyt ja myös jatkokeskustelussa sitä, että nimenomaan yhteisvastuun pohjalta haetaan ratkaisua. Oppiminen on tärkeää ja sitä varten tarvitaan opettaja. Jollei opettajaa ole, kunnan oppimista ei tapahdu.

Johtopäätös voi olla mielestäni kahdensuuntainen. Toinen liittyy valtionosuuksiin ja kuntien verotuloihin. Niiden on kerta kaikkiaan oltava

riittävät tämän tärkeän perusopetuksen hoitamiseksi. Miten se hoidetaan, se on meidän politiikkojen tehtävä.

Minä en itse tule kovin paljon tämän keskustelun yhteydessä käymään sivistysvaliokunnan käsittelyssä olevia asioita lävitse. Täällä on paljon puhuttu 30 §:stä, jossa on mainitaan oikeus saada työpäivinä opetussuunnitelman mukaista opetusta. Meidän pitää määritellä, mitä se opetus on. Se on se toinen ydinkysymys. Sekin voi olla opetusta, että laitetaan lapset esimerkiksi kirjastoon päiväksi. Se voi toimia ihan hyvin sillä tavalla. Toinen vaihtoehto on se, että me määrittelemme tarkemmin sen tason, jotta opettajia ei lomaute- ta.

Ed. M. Pohjola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta ministeri Heinosen puheenvuorosta ei selvinnyt se ydinasia, miksi lapset on pantu kärsimään opettajien lomautuksista. Miksi opettajat eivät voi pitää pakkolomaa kesäkuun 1:n ja elokuun 16 päivän välisenä aikana, tänä kahden ja puolen kuukauden aikana? Ei kai opettajien kesäloma ole kaksi ja puoli kuukautta, vaan enintään puolitoista kuukautta niin kuin muillakin kansalaisilla? Mielestäni osoittaa poikkeuksellista itsekkyyttä panna lapset kärsimään asiassa, joka olisi hyvällä tahdolla toisinkin hoidettavissa. Missä on opettajien esikuvien solidaarisuus tulevia polvia kohtaan? Voiko opetusministeri Heinonen vastata tähän?

Ed. Hysälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ministeri Heinosen puheenvuoro oli kyllä todella jälkijättöinen. Missä ministeri Heinonen oli silloin, kun kunnilta leikattiin 13 miljardia? (Ed. Vehkaoja: Kävi koulua!) — Vaikea kyllä jatkaa, kun rupeaa nauratamaan tuo ed. Vehkaojan välihuomautus.

Sen lisäksi ministeri Heinonen peräänkuuluttaa keskustalta vastuunkantoa. Me olemme vastuunkantajia mielestäni silloin, kun olemme esittäneet näiden leikkausten tilalle uudistuksia, rakenteellisia ja yhteiskunnallisia uudistuksia. Mutta turhaan, niitä ei ole kuulunut.

Ministeri Heinonen ylpeili täällä suomalaisella kouluruokailulla. Se on hyvä asia, mutta luulin, että useimmat Euroopan maat voivat sen 2 markan aterian tarjota oppilailleen. Kunnat ovat pistäneet sen jopa alle 2 markan per ateria. Tässä ei ole oikeastaan enää mitään ylpeilyn aihetta.

Sitten uusliberalismista. Mielestäni siitä olisi kyllä hyvä keskustella. Hyvin monissa hallituksen päätöksissä on heijastunut uusliberalistinen

henki. Liikkeelle lähdettiin mielestäni viime keväänä, kun uusi yliopistolaki hyväksyttiin eduskunnassa. Silloin tosin kirjattiin perustutkintoon tähtäävän opetuksen maksuttomuus. Se ylläpitää sosioekonomista tasa-arvoa, mutta siinä ei ole mitään kirjausta siitä, mikä saattaa olla uhkakuva, että kiinnostavimmat ja tasokkaimmat opintokokonaisuudet tai kurssit tulevat maksullisiksi. Tästähän on nyt jo eräs esimerkki, että näin voi tapahtua. Tämä on uusliberalismia. Mitä muuta se voisi olla?

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministerit Heinonen ja Backman väistivät vastauksissaan kysymyksen, mikä on hallituksen vastuu opettajien lomautuksista. Ed. Gustafsson sanoi, että tästä väläkysymyksestä tulee tussari. Totta kai siitä sellainen tulee, kun hallitus ei tunnusta mitään. Näinhän hallitukset tavallisesti väläkysymysten osalta menettelevät.

Kuntien syytely jatkuu, vaikka tosiasiaa me kaikki tiedämme, että suurin syy lomautuksiin on siinä, että kuntien talous on pantu valtion- osuusleikkauksien takia aivan liian ahtaalle. Ei asia pelkästään keskustelemalla kolmikannassa tai jossakin muussa kokoonpanossa selviä. Rahaa nyt tarvitaan. Osa kunnista ei selviä enää niistä velvoitteista, jotka niille peruspalvelutuotannossa on säilytetty. Jos hallitus ei liikahta asemistaan ja tule kuntia vastaan kustannusjakoon liittyvissä kysymyksissä, monien kuntien taloudellinen ahdinko syvenee ja yhä uudet peruspalvelut ovat uhattuina.

Minusta on turha ainakaan sitä hämmästellä, että kunnat, nimenomaan köyhät kunnat, eivät ole ottaneet lisävelkaa. Ne ovat joutuneet maksamaan entisiä velkojaan pois, mutta eihän köyhän kannata uutta velkaa ottaa, eikä kenenkään kannata maksukyvyttömälle edes antaa sitä. Samalla kun velkaa otetaan, pitää olla myöskin varmuus siitä, että joskus pystyy sen maksamaan.

Mitä opettajien ja muidenkin kunnan työntekijöiden lomautuksiin tulee, ne ovat tuomittavia ja niistä pitää päästä eroon mahdollisimman pian. Se ei kuitenkaan onnistu itsestään. Siksi tarvitaan nyt myös valtiovallan vastaantuloa sillä tavalla, että uudesta kustannusjaosta sovi- taan.

Ed. M a n n i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kun ministeri Backman täällä kertoi, millaisia lukuja on ollut hallituksen käytettävissä vuonna 96, näyttää kuitenkin siltä, että valtiovarainministerillä ja päämi-

nisterillä näitä lukuja ei ole ollut tai he ovat ne autuaasti unohtaneet, kun he vaalien alla todella sanoivat, että kunnat ovat pankkeja, kuntien pitää alentaa verotuloprosenttia ja kuntien pitää investoida. Jo silloin ne tuntuivat vaalipopulisti- silta kehoituksilta eivätkä kovin viisailta. Tämän päivän valossa voi sanoa, että ne tuntuivat entistäkin vähemmän viisailta neuvoilta.

Mitä tulee sitten työllistämiskysymykseen, johon ed. Lahtela viittasi, niin siinä hän kyllä puhui täyttä pötyä. On hyvin helppo katsoa, missä maakunnissa ja työvoimapiireissä työllistetään eniten. Ne ovat nimenomaan niitä, joissa keskustalla on pääasiallinen poliittinen voima. Se, että työttömyysluvat ovat alentuneet, on johtunut ensiksi siitä, että hallitus siirsi työllisyysvaroja pohjoisista ja itäisistä piireistä eteläisiin piireihin — osittain tietysti siitä syystä, että täälläkin työttömyys kasvoi hyvin voimakkaasti eikä kunnille annettu enää riittävästi varoja tai ei ollut valtiolla varoja — mutta viime vuosina tietysti siitä, että kunnilta ovat yksinkertaisesti loppuneet rahat. Se on vähentänyt työllistämistä.

Opetusministeri H e i n o n e n : Arvoisa puhemies! Täällä ed. Kankaanniemi kysyi ristiriitatilanteesta, jos kunnallinen itsehallinto ja toisaalta perusoikeus, tässä tapauksessa oikeus maksuttomaan perusopetukseen, ovat keskenään ristiriidassa. Kyllä tietysti perusoikeus on se oikeus, joka menee ohitse, koska perusoikeudet velvoittavat myös kuntia niiden toiminnassa. Se ristiriita, joka tässä tilanteessa on konkreettisesti esillä, on itseasiassa ristiriita lainsäädännössä olevan lomautusoikeuden ja toisaalta maksuttoman perusopetuksen välillä. Eduskuntahan on säätänyt sen, että kunnilla on oikeus lomauttaa työntekijöitään. Ristiriitatilanteessa tietysti oikeus maksuttomaan perusopetukseen menee sen yli eikä sitä voida syrjäyttää.

Ed. Aula mielestäni puuttui hyvin tärkeään kysymykseen ja jäseni tilannetta aivan oikein. On todellakin niin, että silloin ollaan tilanteessa, jossa joudutaan miettimään niitä keinoja, joilla muuten voidaan säästöjä hakea. Joitakin sen kaltaisia keinoja puheenvuorossani mainitsinkin, joita uuteen koululainsäädäntöön liittyy, jotka tähtäävät siihen, että opetuksen kustannuksia kyettäisiin pienentämään, niin kuin oppimisen opetuksen hyväksi lukeminen jne. Totta kai kunnissa tällä hetkellä käydään keskustelua niistä asioista, jotka liittyvät oppilaitosverkkoon, valinnaisuuden laajuuteen ja ryhmäkokoihin. Nämä ovat sen kaltaisia asioita, joista silloin

joudutaan puhumaan, kun puhutaan siitä, miten koulusektorista kyetään säästöjä hakemaan.

Täällä tuli useassakin puheenvuorossa esille, kuten edustajien Suholan ja Krohnin, kunnallisen päätöksenteon merkitys. Siitä olen kyllä hyvin samaa mieltä ja viime kunnallisvaalien edellä yritin itse pitää esillä, että ne tulevat olemaan todelliset sivistysvaalit, koska sen jälkeen valituilla kunnallisilla päättäjillä on todella merkittävää päätösvaltaa näissä kysymyksissä. Tietysti se on ikävää, että vastuunkantamisen opettelu tapahtuu niin ikävien päätösten puitteissa kuin nyt tehdään. Kuitenkin itse edelleenkin uskon siihen, että noista ratkaisuista on pyrittävä selviämään niin, että ei lähdetä menemään takaisin päin korvamerkittyyen rahoitukseen, vaan että järjestelmä, jossa kunta itse voi alokoida sen, miten rahat kohdennetaan, on järkevä ratkaisu.

Ed. Gustafsson sanoi, että meidän täytyy määritellä, mitä opetussuunnitelman mukainen opetus on. Itse asiassa se on kyllä määrittely hyvin selkeästi. Niin kuin sanoin, siihen on sekä määrälliset että laadulliset määrittelyt olemassa. Sitä määritetään sitä kautta, että toisaalta meillä on määrittely peruskouluasetuksessa se, kuinka paljon tunteja kullakin luokka-asteella on oltava, ja toisaalta tuntijakopäätöksessä se, kuinka paljon kutakin oppiainetta on opetettava. Sen jälkeen myös opetussuunnitelman perusteissa on määrittely ne sisällölliset tavoitteet, jotka opetuksen on täytettävä, ja sen jälkeen itse asiassa kunnallisessa tai jopa koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa edelleen se, mitä se tarkoittaa. Elikk se, mitä tuon pykälän opetussuunnitelman mukainen opetus käytännössä tarkoittaa, on äärimmäisen tarkasti määrittely. Se on myös siinä mielessä mielenkiintoinen rakenne, että kunnallinen päätös opetussuunnitelmasta on se, johon se oikeus konkretisoituu ja joka tässä tapauksessa syrjäyttää oikeuden lomauttaa. Tämä määrittely on kyllä hyvin tarkasti tehty.

Ed. Hyssälän puheenvuorosta haluan vain todeta sen, että minusta suomalainen kouluruokailu on ylpeydenaihe, toisin kuin hän sanoi.

Ministeri B a c k m a n : Arvoisa puhemies! Kun on selvää, että emme voi puhua vain keskiarvoluvuista, vaan on katsottava yksittäisten kuntien tasolla tilannetta, haluan korostaa, että yksittäiset kunnat ovat tehneet nyt ratkaisujaan joko arvokeskustelun pohjalta tai ilman arvokeskustelua hyvin, hyvin eri tavalla.

Meillä lomautuksiin, myös opettajien lomau-

tuksiin, ovat menneet myös sellaiset kunnat, joissa vuosikate on suomalaisittain tällä hetkellä jopa hyvä, sellaiset kunnat, samat kunnat, joilla velkamäärä on noin neljäsosa tai vain viidesosa keskimääräisestä velkaantumisesta, ja sellaiset kunnat, jotka ovat pystyneet edelleenkin investoimaan huomattavasti enemmän kuin muut kunnat. Tässä mielessä kysymys on monista, monista eri toimenpiteistä, joita kuntatalouden osalta voidaan tehdä, ja paikallisilla tasoilla on päädytty erilaisiin ratkaisuihin. Sen vuoksi kysymys ei ole vain siitä, että jos valtionosuusleikkaukset olisivat olleet eri suuruisia, niin väijäämättä se olisi tarkoittanut sitä, että kyseiset kunnat eivät olisi lomauttaneet. Ne olisivat voineet lomauttaa siitä huolimatta.

Mikä on se argumentti, joka puhuu sen puolesta, että ne eivät olisi lomauttaneet? Nyt eivät ole lomauttaneet sellaiset kunnat, jotka ovat vuosikatteeltaan paljon heikommassa tilanteessa, joilla velkaantuminen ja velkamäärä on paljon huonommassa tilanteessa. Sellaiset kunnat, jotka ovat joutuneet pudottamaan omia investointejaan paljon enemmän, eivät ole kuitenkaan lomauttaneet, ja tämän vuoksi ei ole mitään takeita siitä, että jos valtionosuusleikkaukset olisi tehty esimerkiksi 500 miljoonaa tai miljardi markkaa pienemmällä summalla, se olisi kyseisissä lomautuskunnissa merkinnyt sitä, että ne eivät olisi lomauttaneet.

Kun monet kunnat ovat nyt tehneet sen tyyppisiä arvovalintoja, että ne ovat esimerkiksi pidättäytyneet tässä tilanteessa investoinneista sen vastapainoksi, että ei ole tarvinnut mennä opettajien lomautuksiin, niin se on tehty paikallisen päätöksenteon ja arvovalinnan pohjalta. Tämän vuoksi, jos me emme halua muuttaa kunnallisen itsehallinnon periaatetta ja sitä kautta valtionosuusjärjestelmää takaisin normiohjattuun järjestelmään, niin meidän on vain katsottava, miten nykyjärjestelmä sitten toimisi sillä tavoin, että kunnissa päätökset tehtäisiin riittävän harkinnan ja arvokeskustelun pohjalta. Tässä ei voi vain kysyä, mitä maan hallitus tekee, koska hallituksella ei ole sellaista normiohjausvaltaa, jolla se pystyisi kuntien yksittäisiä päätöksiä ja toimenpiteitä suuntaamaan.

Täällä on normiohjauksen ja valtionosuusjärjestelmän palauttamiseksi normiohjauksen mukaiseen suuntaan käytetty useita puheenvuoroja hyvin useista eri ryhmistä, niin hallitusryhmistä kuin opposition puolelta, ja tämä kysymys näyttää jakavan myös eduskuntaa, ei suinkaan hallitus — oppositio-asetelmalla vaan puolueiden

halki. Toivon, että tämä keskustelu käydään kuitenkin kokonaisuutena eikä vain, kuten täällä nyt on tehty sinänsä arvokkaasti opetustointa koskien kysyen, kuuluuko sivistysvaltioon, että jokin kunta ei voisi niistä ja niistä velvoitteista opetustoimen osalta pitää huolta. Aivan sama kysymys voidaan kysyä vammaispalvelujen ja lastensuojelun osalta, kuten on jo kysytty eduskunnan toimesta, tai vanhustenhuollon osalta. Miksi juuri ne asiat olisivat sitten sellaisia, jos tätä keskustelua kärjistää siihen suuntaan, kuin sitä on täällä tehty, että niissä voitaisiin jättää asia kunnan omalle vastuulle ja päätöksenteon varaan, mutta sivistystoimen sektorilla asia olisi-kin normiohjauksella hoidettava valtion toimesta?

En tiedä, mihin sellainen arvokeskustelu johtaa, jos nyt eri sektoreita pyritään tällä tavoin jakamaan. Sen takia itse en ainakaan tässä vaiheessa olisi valmis pistämään päätä sillä tavalla pensaaseen, että vain normiohjauksella ja valtionosuusjärjestelmän muuttamisella takaisin normiperusteiseksi voitaisiin tämä ongelma ratkaista. Se ei riitä, vaan joudumme väijäämättä menemään pidemmälle niin tässä arvokeskustelussa kuin myös siinä, mikä on yksittäisten kuntien päätöksentekokyky ja jossain määrin myös -halu näissä kysymyksissä.

Ed. Isohookana - Asunmaa (vas-
tauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minua häiritsee tässä keskustelussa yksi asia ja se on se, että täällä hyvin monissa puheenvuoroissa, kuten äsken molempien ministereiden puheenvuoroissa ja muun muassa ed. Gustafssonin puheenvuorossa, säilytetään vastuuta kunnille ja todetaan, että kun meillä ei ole nyt normeja, niin emme voille näille asioille mitään. Minä haluaisin korostaa aivan erityisesti sitä, että eduskunta on tehnyt arvovalinnan silloin, kun se hallitusmuotoon on kirjoittanut perusopetuksesta sitä mitä sinne on kirjoitettu. Tästä johtuu näkemykseni mukaan se, että juuri täällä eduskunnassa pitäisi käydä sitä keskustelua, toteutuvatko nämä eduskunnan arvovalintakriteerit ja jos eivät, niin ei minusta silloin pitäisi pelätä esimerkiksi tämmöistä korvamerkintäkeskustelua tai normikeskustelua. Tässä salissahan se päätös täytyy tehdä, otetaanko normeja käyttöön, onko tarpeellista ottaa niitä normeja käyttöön, onko tarpeellista jokin osa korvamerkitä vai ei, eikä koko ajan vierittää sitä keskustelua tavallaan kuntien puolelle. Minusta juuri eduskunta on aivan oikea ja ihan välttämätön paikka käydä tätä keskuste-

lua. Toivon, että tähän keskusteluun päästäisiin vihdoinkin eikä hyvin lyhyesti sitten katkaista tätä korvamerkintä- ja normikeskustelua.

Ed. Vehkaja: Arvoisa rouva puhemies! Kun vastauspuheenvuorolle ei ollut mahdollisuutta, ajattelin aloittaa kuitenkin kommentoimalla ministereiden ja kansanedustajienkin puheenvuoroja vielä jonkin verran.

Ministeri Heinonen totesi, että tähän mennessä esiintyneissä puheenvuoroissa on ollut ristiriitaa, ja mielestäni hän on ihan oikeassa siinä. Odotuksien osalta on ollut ristiriitaa, mutta myös näyttää selkeästi siltä, että arvojenkaan osalta ei tämä eduskunta ole kovin yksimielinen liioin.

Yksi johtopäätös, kun olen omilla korvillani kuunnellut myös keskustelua, on se väittämiä, että opetus on liian arvokas asia annettavaksi näin laajasti kuntien päätösvaltaan. Ed. Tuomioja puheenvuorossaan puhui jonkin verran normien harkitusta takaisinpaluusta. Niin kuin todettiin, ministeri Heinosen puhe oli liberaalimpi, niin kuin kokoomuksen linja koko ajan näissä kysymyksissä on ollut varsin liberaali, ellei sitten uusliberaali.

Itse näen niin, että uusliberalismin tuhoavat vaikutukset koulupuolella ovat jo näkyvissä. Silloin tarkoitan esimerkiksi ylikorostuneen koulujen profiloitumisen huonoja seurauksia. Onhan sillä myös myönteisiä seurauksia, mutta kysymyksen on siitä, että lainsäädännöllä ja yhteisillä päätöksillä pitäisi kantaa huolta heikoimmista. Kyllä vahvat aina pärjäävät. Sitä varten emme täällä istu, että suojelisimme vahvoja.

Näyttää siltä, että vastaus on jo valmis ja olemassa: normit eivät pelasta. Nimittäin tulen siihen johtopäätökseen sen kautta, että väkevämätkään aseet eivät näytä auttavan ja pelastavan. Meillä on perustuslain suoja olevinaan siitä, että lapset saavat opetusta, mutta sekään ei ole tässä asiassa riittänyt, plus että meillä on tietysti muuta lainsäädäntöä. Mikään ei ole auttanut, siitä huolimatta opettajia on lomautettu.

Miten voi olla niin, että yhteiskunta on näin voimaton lain edessä? Miten tämä ylipäätään voi olla mahdollista, että näkyvissä olevia prosesseja ei voida keskeyttää tai ettei olisi olemassa keinoja keskeyttää niin sanotusti täystuhoa tapahtumasta? Tälle kohdalle olisinkin toivonut, että ministeri Heinonen olisi ollut paikalla arvioimassa asiaa.

Itse olen ajatellut niin, että hallinto on pystyssä myös osittain sitä varten, olkoonpa ala mikä

tahansa, että se herkin tuntosarvin katselee elämänmenoa ja että kannanottoja mahdollisiin laittomuuksiin ei välttämättä ilmaista pelkästään jalkikäteen, vaan on myös ennakkopäätösten mahdollisuus. Mehän tiedämme, että esimerkiksi verotuksessa on mahdollista saada ennakkopäätöksiä, eläkepäätöksiin on mahdollista saada ennakkopäätöksiä.

Kiinnostukseni heräsi tässä sillä lailla, eikö tähän kysymykseen, kun näköpiirissä oli, että kunnat tulevat lomauttamaan, olisi ollut saatavilla ennakkopäätöksiä, joissa jo selkeästi olisi ilmaistu, mitä tämä esimerkiksi sanktiomielessä kunnille merkitsee, jolloin kuntien lomautuspäätökset olisivat saaneet aikaisempaa raskauttamman vastuuleiman kohdalleen.

Tällainen pieni sivupolku ennakkopäätöksiästä mielestäni tässä kohtaa oli tarpeen. Kuitenkin näen, että nyt on jo jouduttu sellaiseen tilanteeseen, jossa voidaan kysyä kansakunnan yhtenäisyyden mahdollisuuksista. Itse näen, että se on arvo sinänsä. Näen myös, että kouluja erilaistava, jo alkanut kehitys olisi arvioitava uudelleen. Suomeksi se tarkoittaisi sitä, että eduskunnassa olevien koululakien käsittely olisi keskeytettävä.

Ministeri Heinonen otti esille pienen mutta tärkeän esimerkin, kouluruokailuasian, ja totesi, että tässä on se pieni ero, joka meidät muun muassa EU-maista erottaa. Minä olisin halunnut häneltä vastauksen esimerkiksi sellaiseen kysymykseen, että kun meidän koululaisillamme ei tuntuisi olevan koulusta mihinkään kiire, heidän menevät tyhjiin koteihinsa pääsääntöisesti, kun vanhemmat ovat työssä, niin miksi ihmeessä me haluamme kouluruokailun hoitaa 20 minuutissa läpi koulussa. Kouluruokailusta on syntynyt uusi käsite, kun perheessä puhutaan, että syödään hotkien, niin syödään niin kuin koulussa. Emme käytä sitä tilaisuutta hyväksemme, että opettaisimme ruokailukulttuuria kouluruokailun yhteydessä. Tässä olisi tällaisen pienen tärkeän asian kohdalla ihan käytännön ehdotus, että tunnin ruokatauko voisi olla erittäin suosittava. Vaikka ruokailu tapahtuu koulussa, siinä voisi opettaa myös jotakin ruokailukulttuurista.

Arvoisa puhemies! Vaikka keskustan väliky-symys nousee ajankohtaisesta opettajien lomautuksesta, sen kärki kohdistuu kunnallisten palvelujen rahoituksen ja palvelujen tuotannon väliseen ristiriitaan. Kuulimme täällä jo ministeri Heinosen ehdottoman kannan siitä, että kysymys on laittomista lomautuksista. Keskustapuol-

lue taas lähti siitä, ettei laitonta toimintaa saisi laillisin keinoin hillitä. Heillähän oli varma kanta ja ajatus siitä, että esimerkiksi sanktioita ei saisi tässä yhteydessä käyttää.

Niin tai näin, on kuitenkin totta, että kuntatalouden tila on nopeasti heikentynyt. On myös täyttä totta, ettei tästä ole kunnissa tehty riittäviä johtopäätöksiä. Kysymyksen ei ole pelkästään opettajien lomautuksista.

Hyvinvointiyhteiskuntamme on rakennettu kukkaansa nopean talouskasvun aikana. Perustuslain ja muunkin lainsäädäntömme perusteella tarjoamme edelleen ihanteelliset palvelut kansalaisillemme. Eduskunnassa olevat koululait jatkavat tätä illuusiota. Vähään aikaan ei ole kuitenkaan kysytty, onko meillä varaa näin monimuotoiseen ja kattavaan palveluun. Yhtälö ei mielestäni toimi, jos kansalaiset samanaikaisesti haluavat vähentää verotaakkaansa, niin kuin nyt tapahtuu.

Kun kuntien valtionosuuksia ei enää korvamerkitä, on turha väittää, että koulutyö on juuri se ala, mihin rahat eivät riitä. Tässä mielessä vastuu opettajien lomauttamisesta kaatuu enemmän kuntien kuin valtion suuntaan. Näenkin, että tämä välikysymys näin asetettuna on itse asiassa protesti laskennallista valtionosuutta vastaan eli juuri niitä ajatuksia vastaan, joita keskustapuolue on itse ollut aktiivisesti ajamassa. Se on itse asiassa myös keskustapuolueen julkilausuttu vaatimus siitä, että kuntien normiohjaus on palautettava. On hyvä kysyä, miten nämä vaatimukset istuvat erityisesti keskustapuolueen ajamaan kunnallista itsehallintoa korostavaan linjaukseen.

Kun kunnat osoittavat sormella valtiota, OAJ osoittaa kuntia. Tässä tuntuu siltä, että nämä osapuolet ovat hakeneet ja löytäneetkin mahdollisimman laajasti opettajia, lapsia ja perheitä vahingoittavia protestikeinoja.

Miten uskottavaa arvokeskustelun tämänkertainen pelinavaus on tehdä näin, joutuu kansalaisten punnittavaksi. Monissa kunnissa on edelleen varaa rakentaa suuria urheiluhalleja ilman laskennallisiakaan valtionosuuksia. Ei ole ollut turhaa kiirettä myöskään arvioida sairaala- tai terveyskeskuspäivystyksiä uudelleen, vain joitakin esimerkkejä mainitakseni. Ehkäpä tarpeellisia säästöjä olisi siis löytynyt muualtakin, ei tosin yhtä näkyviä kuin opettajien lomautus ja oppilaiden jääminen vaille perustuslain turvaamaa opetusta.

OAJ:ssa tekeillä olevassa selvityksessä on saatu selville, että opettajia lomauttavien kuntien

taloudelliset mittarit, kuten esimerkiksi velan määrä tai vuosikate, eivät selittäneet opettajien lomauttamista. Sen sijaan keskustapuolueen edustus kunnan päättävissä elimissä korreloi vahvasti lomautuspäätösten kanssa. Kun puolueen saama äänimäärä ylitti vaikeuksissa olevan kunnan valtuustopaikoista 25 prosentin rajan, kasvoi opettajien lomautusten todennäköisyys. Vaikeuksissa olevien kuntien määrä on noin 100, mutta 36 kunnassa on päätetty opettajien lomautuksista. Kun lomauttaneistakin kunnista osa on kohtuullisessa kunnossa, voidaan lomautuspäätösten taustalla nähdä muitakin syitä kuin puhtaasti taloudelliset tekijät. Päätökset ovat pohjautuneet pitkälti arvovalintoihin, jolloin opettajien lomautusten myötä lasten koulutus on jätetty toissijaiseen asemaan.

Monissa kunnissa, jotka ovat lomauttaneet, on lomautusten ohella tehty uusia ja suurehkoja investointi- ja menopäätöksiä. Pyysin Kuntaliitosta laskelman, tosin viimeiset luvut ovat vuodelta 96, mutta tämä osoittaa aivan selkeästi, että esimerkiksi ulkoilu- ja liikuntainvestoinnit ovat vuoden 93 tasosta vuoteen 96 mennessä lähes kaksinkertaistuneet. Tämän perusteella voidaan myös todeta, että vuodesta 95 vuoteen 96 kuntien nettoinvestoinnit kasvoivat yli 50 prosentilla. Johonkin niitä rahoja on riittänyt.

Kunnissa ollaan mielestäni nyt välttämättömien rakenteellisten muutosten edessä. Tehtävien uudelleen priorisoinnissa on onnistuttava. Kuntien kesken, mutta myös kuntien sisällä on kyettävä enempään yhteistyöhön. Koulutyössä pidetään mielestäni yllä liian pieniä hallinnollisia yksiköitä, mikä näkyy muun muassa oppilaiden opiskeluaineitten valinnaisuuden vähäisyytenä.

Esimerkiksi omassa kotipuolellani sijaitsee kaksi lukiota niin, että niiden välissä on yksi katu. Kolmaskin lukio on ihan lähellä, tosin erikielinen. Tällaiset hallinnolliset järjestelyt tarkoittavat sitä, että ei käytetä hyödyksi mittaavaa, joka olisi ihan oven äärellä saavutettavissa, jolloin oppilaille voitaisiin tarjota maksimaalinen määrä valinnaisuuksia. Liian pienien mutta myös liian suurien ryhmien vaihtoehtona on mielestäni sopivan kokoiset ryhmät, joihin voidaan päästä entistä paremmalla suunnittelulla.

Arvoisa puhemies! Asuinpaikka on mielestäni aina määritellyt tulevaisuuden mahdollisuuksia. Kysymys ei ole mistään äskettäisestä ilmiöstä, mihin väläkysymyksessä viitataan. Yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumiseen on erityisesti opetuksessa tähyttävä ja sitä on, aivan oikein,

väsymättä ja koko ajan arvioitava. Olen itsekin erittäin huolissani siitä, että peruskoulujen annetaan vahvasti profiloitua. Tämä on jo tapahtunut kehitystä. Jos niin halutaan ilmaista, vapautta on siis jo liikaa. Koululait, jotka ovat eduskunnassa, vahvistaisivat tämän eriarvoisuuden kehityksen.

Profiilit eivät kuitenkaan ole ensisijaisesti taloudellinen kysymys, vaan arvojen piiriin kuuluva kysymys. Olen huolissani siitä, että kyliltä ja asuinalueilta viedään tässä profiloitumistaistelussa mahdollisuudet ylläpitää ja lisätä alueensa yhteenkuuluvuutta, koheesiota. Ehtiväthän koulut uudelleen jo löytää paikkansa asuinalueiden toiminnan sydämenä. Tällainen kehitys on menossa ja näin käy, kun ikäluokka hajoaa käymään jo varsin varhaisessa vaiheessa kuka milläkin leimalla varustettua koulua asuinalueensa ulkopuolella.

Julkilausuttu profiili jättää sitä paitsi koulun muut oppiaineet ja niiden kehittämisen myös sekunda-asemaan. Valinnaisuutta ei kenties haluta toteuttaa samoilla kriteereillä muissa oppiaineissa kuin profiiloppiaineissa.

Sen tyyppiset kehittämiskokeilut, joissa koulujen välillä tehdään valinnaisaineiden osalta yhteistyötä, olisivat nyt mitä suotavimpia. Harvinaisia valinnaisaineita voitaisiin kenties saada useamman ulottuville julistamalla yksi työpäivä viikossa kierto-opetuksen päiväksi, johon seutukunnan valinnaisopetusta keskitettäisiin. Näin esimerkiksi harvaan asutuilla alueilla.

Tiedän useita valistuneita nuoria perheitä, jotka kokevat lastensa koulutuksen puolesta maaseudulla kepulaikunnissa lähes epätoivoa. He ovat lastensa tulevaisuuden takia valmiit muuttamaan mihin tahansa Helsingin seudulle. Tämä on kyllä hätähuuto. Se ei kuitenkaan mielestäni liity valtionosuuksiin, vaan maailmanmenoon yleensä. Pelätään, että jäädään jälkeen, kun ollaan fyysisestikin ylitouhukkaan menon ulkopuolella. Menestyneitten profiilikoulujen ja menestyneitten oppilaitten tarinat vain lisäävät huononmuuden tunnetta laita-alueilla.

Arvoisa puhemies! Kuntasektorin näkymät näyttävät tällä hetkellä huononmilta kuin valtiontalouden. Kuntien peruspalvelut on turvattava ja asiaa voidaan lähestyä sisäasiainministeriön asiaa pohtineen neuvotteluryhmän ehdotusten pohjalta. Mutta kuntien valtionosuuksien säilyttäminen vain nykyisellä realitasolla, niin kuin ehdotuksessa todetaan, tarkoittaisi, että mahdollisille odotuksille kunnallisten palvelujen laajentamisesta tai laadun korottamisesta ei ole

katetta ilman, että samanaikaisesti tapahtuu aika paljon rationalisointia esimerkiksi jossain muualla.

Suhtaudun kriittisesti myös siihen ajatukseen, että kuntataloutta saataisiin kuntoon palvelumaksuja korottamalla. Tämä on tuhon tie, koska vaarana on, että kunta hinnoittelee itsensä ulos markkinoilta. Toinen legitimiteetin kannalta tärkeä kysymys on, miten korkeat maksut ja korkea verotus sopivat yhteen. Maksujen korotus sopii mielestäni erinomaisesti niille, jotka toivovat julkisen sektorin supistuvan. Jo nyt siellä täällä valitsee tilanne, ettei julkinen sektori ole kilpailukyinen ainakaan palvelun hinnan puolesta. Viitataan muun muassa kotipalvelumaksuihin, jotka tunnen hyvin. Sen sijaan toivon, että verotusta uudistettaisiin negatiivisen tuloveron suuntaan, minkä asian ed. Tuomiojakin otti puheessaan esille. Tämä lisäisi työtilaisuuksia ja kannustaisi työntekoon myös pienemmillä tuloilla.

Arvoisa puhemies! Hallituksen piirissä tunnetaan kuntien taloudellinen tilanne hyvin, ja siihen on osoitettu kuuluissa puheenvuoroissa jo ymmärrystä. Mielestäni on hyvä, että eduskunta pääsee välikysymyksen kautta jälleen kerran keskustelemaan hyvinvointiyhteiskuntamme monista ongelmista. Elämme niin suurta murroshetkeä, että nyt tarvitsisimme kaikki kyvyt asiaa pohtimaan. Vain laajalla konsensuksella turvataan palvelujen tuottaminen ja niiden rahoitus pitkällä aikavälillä toivottuun suuntaan. En siis näe mitään syytä päätyä keskustapuolueen uhmakkaaseen ehdotukseen antaa hallitukselle epäluottamus.

Ed. Vehviläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vehkaoja siteerasi puheenvuorossaan Kuntaliiton tilastoja eräistä tunnusluvuista. Haluaisin todeta kuitenkin, että kun keskimäärin tarkastellaan kuntia, se on aina jonkinlainen keskimääräisyys ja siinä eivät yksilölliset erot tule esille. Hän puheenvuorossaan myös toi esiin, että kaikki lomauttavat kunnat todellakaan eivät olisi taloudellisissa vaikeuksissa.

Voin ottaa esille oman kotikaupunkini Joensuun, jossa on 18,5 penniä tällä hetkellä veroprosentti, 7 000—8 000 markkaa per asukas lainaa ja tarvittiin monien kymmenien miljoonien markkojen kahden vuoden sopeutusohjelma, jonka taakse kaikki poliittiset ryhmät sosialidemokraatit suurimpana ryhmänä Joensuussa myös sitouvat samoin kuin kokoomuskin.

Tässä yhteydessä haluan todeta aiemmin pu-

huneelle ed. Kirsti Ala-Harjalle, että olin tekemässä päätöksiä näistä lomautuksista. Voin todeta sen, että kun Joensuussa näistä asioista päätetään, eihän se päätös mene niin, että yhtäkkiä vain valtuusto päättää lomautuksista, vaan ainakin meillä ensin valtuustotasolla päätetään siitä isosta kokonaisuudesta, säästöohjelmasta meidän kaupungissamme, ja sen jälkeen ne tahot, joilla on asianomaiset eväät, vievät asioita eteenpäin. Meillä se tarkoittaa kaupunginhallitusta ja kaupunginhallituksen jaostoa erityisesti, joka käy henkilöstöryhmien kanssa keskustelut. OAJ:n edustajat, opettajat, olivat ainoat, jotka eivät suostuneet näihin paikallisiin säästösopimuksiin.

Tämä ei tarkoita sitä, etten haluaisi kantaa vastuuta niistä päätöksistä, joita Joensuussa teimme, koska kaikki poliittiset ryhmät niitten päätösten takana olivat. En itsekään pidä sitä hyvänä ratkaisuna, mutta en toisaalta halua kantaa vastuuta siitä, että me velkaantuisimme edelleen yhä pahemmin.

Ed. A. Ojala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ihan ensinnäkin ed. Vehviläiseltä kysyisin, eikö Joensuu nyt ole aikaisemmin osannut ennakoida tulevia vaikeuksia. Tampereella tehtiin jo edellisen hallituksen aikana oikein rannatkin säästötoimet, ja nyt menee hieman paremmin onneksi.

Pyysin vastauspuheenvuoron varsinaisesti ed. Vehkaojan puheenvuoroon, koska hän toi erittäin mielenkiintoisen ajatuksen esille. Minusta on oikein kiehtova ajatus se, että koululakien käsittely keskeytettäisiin ja valmistauduttaisiin oikeastaan uudella tavalla nimenomaan perusopetuksen osuudelta tuohon lain käsittelyyn.

Kouluasiantuntijat ovat hyvin laajasti esittäneet kritiikkiä ja pelkoa peruskoulutuksemme alasajosta uusien koululakien linjausten vuoksi. Suurin pelko on nyt tietysti liittynyt vallan voimakkaaseen siirtoon kunnille ja vapauden laajempaan tulkintaan. Ehkä olisi varmasti parempi se, että erityisesti perusopetuksen osalta voitaisiin koko lakipaketia tarkastella vielä uudelleen ja perusteellisesti ja laajasti. Tiedän, että sivistysvaliokunnassa on suoritettu erittäin laaja asian kuuleminen ja siellä varmasti on valmiuksia myös tehdä määrättyjä linjauksia ja rajauksia tuohon lakiin, jotta pahimmat ongelmat kyettäisiin estämään.

Puheenvuorossani tulen puuttumaan niihin kokemuksiin, joita edelliseltä hallituskaudelta on selkeästi ilmennyt, jotka nyt ovat näkyvissä.

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. A. Ojalalle ja ed. Vehkaojalle ehdotukseen, että koko koululakien käsittely keskeytettäisiin, vastaisin, että koululakipaketti, vaikka se ei ole nyt käsitellyssäkään, on harvinaisen laajapohjaisesti ja hyvin valmisteltu. Sen valmistelu on aloitettu jo vuonna 93. Ei silloinkaan ollut mikään hyvä kausi — noususuhdanne oli, mutta lama oli vielä kovasti painamassa, tämä ed. Karjalaiselle.

Oikeastaan kaikki asiantuntijat, joita on lähes 400 kuultu, ovat sitä mieltä, että lakipaketti on hyvä mutta että siinä voi olla pientä viilaamista, joten me olemme todella kuulleet laajan asiantuntijakerroksen. Minusta olisi nyt haaskausta, jos kaikki tämä työ, joka on tehty kahdessa toimikunnassa, katsottaisiin turhaksi. Myös kunnat ja useimmat koulut odottavat tätä lakia, että voisivat toimia, koska minulle on tullut viestejä, että kunnat eivät pysty palkkaamaan opettajia, kun eivät tiedä, miten tässä edetään. Minusta on turha ruveta keskustelemaan siitä, että koko lakipaketti pantaisiin jäihin. Minusta se voidaan viedä ohjelman mukaan valiokunnassa läpi.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tein todella tällaisen ehdotuksen lähinnä siitä syystä, että tiedän, että käsitteilyn aikana on kuitenkin aika paljon muutospaineita myös tullut. Jonkinlaisella kokemuksella kuitenkin joudun huomaamaan, että eduskunta on niin hidasa laitos, että kovin suuriin täsmennyksiin valiokuntakäsittelyssä ei yleensä haluta tai pystytäkään. Tähän perustui ajatukseni, koska itse todella näen näin, että nyt ovat kansalliset ehdineet nähdä, mitä tällainen uusliberalistinen avaus koulumaailmassa peruskoulupuolella nimenomaan tarkoittaa. Minä sanon suoraan, että välikysymyksen on noussut tavallaan siitä tyytymättömyydestä. Siinä on osoite toinen, mutta itse asiassa tyytymättömyyttä osoitetaan sitä liikumavapautta vastaan, jota kunnat ovat jo tähän mennessä saaneet. Sen takia, kun koululait ovat sisällä, koululakien käsittelyä pitäisi käyttää apuna siinä, että tällainen kehitys ei menisi liiallisuuksiin.

Ed. K o r t e n i e m i : Arvoisa rouva puhemies! Minusta välikysymys on sisällöltään hyvin harkittu ja paikallaan. Nyt keskustahan ei ole suinkaan tehnyt välikysymystä sen takia, että nyt alkaisi taas olla välikysymyksen aika noin aika-tilallisesti. Me yritimme jo runsas kuukausi sitten aikaansaada ajankohtaiskeskustelua edus-

kunnassa koulukysymyksistä. Siitä on esitys tehty, mutta se ei ole sopinut eduskunnan työjärjestykseen. Mutta kun kouluksymykset olivat niin vahvasti esillä yleisessä keskustelussa julkisuudessa, halusimme, että tämä keskustelu käydään myös eduskunnassa.

Mitä tulee välikysymykseen ja siihen keskusteluun, jota tähän mennessä on käyty, näyttää siltä, että välikysymyksen kärki on jäänyt monilta huomaamatta tai haluttu tietoisesti unohtaa. Kaiken aikaa monet ovat puhuneet kuntia vastaan ja toiset ovat laskeskelleet, millaiset kunnat lomauttavat, ja on laskettu jopa sitäkin, millaiset ovat lomauttavien kuntien poliittiset voimasuhteet. Pisimmällehän tässä meni kokoumuksen ryhmäpuhuja ed. Ala-Harja, joka luetteli 22 lomauttavan keskustajohtoisen kunnan nimet. Hän olisi voinut samalla lueta ne 276 keskustajohtoista kuntaa, jotka eivät lomauta. Siis niitä on tosiasiaa 276 kuntaa. Siksi keskustajohtoisten kuntien syyllistäminen tässä kysymyksessä on täysin väärin eikä minusta millään tavalla kunniaksi esittäjälleen. Näin menetellen on haluttu kuitenkin häivyttää välikysymyksen varsinaisen sisältö eli kysymys siitä, miksi hallitus ei ole tehnyt mitään, vaikka ongelmat ovat kärjistyneet äärimmilleen monissa kunnissa.

Jos Vantaan kaupunki lomauttaa neljäksi viikoksi opettajat, se merkitsee, että häiriö koulussa on kuukausien mittainen, sillä opettajat kukin vuorollaan ovat lomautettuina ja työssäolevat opettajat hoitavat oman työnsä ohessa myös lomautettujen opettajien tunnit. Olen toiminut opettajana, ollut lomautettuna ja hoitanut toisinaan myös lomautettujen työvereitteni tunteja. Tiedän siksi tarkalleen, mistä on kysymys. Muuttaman työpäivän lomautus ei ehdi ihmeitä vaikuttaa. Mutta Vantaan kaltainen kuukauden lomautus on mahdoton ja harkitsematon. Eivät Vantaan päättäjät ole kuitenkaan varmasti tosiasiaa sen harkitsemattomampia kuin muidenkaan kuntien päättäjät. Heidät on vain ajettu tähän tilanteeseen. En tiedä enkä pysty arvioimaan, mikä on aikaisempien vuosien kuntakohtaisista virheistä johtuvaa, mutta sen tiedän, että maan hallitus on mitä suurimmassa määrin osasyllinen niin Vantaan kuin muidenkin kuntien toteuttamiin lomautuksiin.

Keskustelu opettajien lomautuksista on vellonut jo kuukausia. Opetusministeriön ainoa näkyvä toimi on ollut tähän asti lailla uhkailu. Kuntien mahdollisuudet hoitaa koulutointaan eivät näillä uhkauksilla parane tippaakaan. Eivät lakipäälät auta, jos rahaa ei ole. Valtionosuusleik-

kauksilla ja valtionosuuksien uusjaolla monien kuntien talous on ajettu sellaiseen tilanteeseen, etteivät kunnat yksinkertaisesti enää selviä niistä velvoitteista, joita valtion toimesta niille on sälytetty.

Velvoitteet ja kustannusjako valtion ja kuntien kesken on tehty aikana, jolloin myös kuntien taloudelliset mahdollisuudet olivat aivan toiset. Siksi jo ajat sitten olisi pitänyt ryhtyä selvittämään, miten valtion ja kuntien tulisi nyt jakaa kustannusvastuu, jotta kuntien vastuu vastaisi niiden todellista kantokykyä. Nyt jako ei ole oikea. Siitä opettajien lomautuksista syntynyt kuhu on viesti. Tämän viestin olisi jo ajat sitten pitänyt mennä perille hallitukseenkin, mutta niinhän ei ole tapahtunut, tai varmasti se on tiedostettu sielläkin, mutta siihen ei ole haluttu mitenkään reagoida, vaan on jätetty kunnat yksin kamppailemaan ongelmineen. Tästä laiminlyönnistä hallitus halutaan panna vastuuseen tällä välikysymyksellä.

Keskustelussa, joka on saanut alkunsa opettajien lomautuksista, on minusta suuri harha. Kuvitellaan, että ongelmia on vain niissä kunnissa, jotka lomauttavat. Tosiasiassa ongelmat saattavat olla jopa suurempia monissa sellaisissa kunnissa, joissa ei ole lomautuksia lainkaan. Kun olen opettaja, tiedän tarkalleen, mistä puhun. On kuntia, joissa ei lomauteta opettajia mutta joissa koulutoimen määrärahat on karsittu niin ääriarvoille, että opettajilla ei ole kuvaannollisesti sanoen enää työkaluja. Koulujen, luokkien ja ryhmien koko on kasvatettu äärimmilleen. Se heijastuu koulutyöhön kouluvuoden jokaisena päivänä ja jokaisena tuntina. Tiedän varmasti, että se heikentää koulutyön tuloksia paljon enemmän kuin muutaman päivän mittainen opettajien lomautus. Ei OAJ, Opetusalan Ammattijärjestö, puhu näistä yhtään mitään. Sehän vartioi vain sitä, että jokainen opettaja saisi jokaisen palkkamarkkansa. Muusta se ei ole näyttänyt välittävän. Se on nähty tämän prosessin aikana.

Kun olen maksanut OAJ:lle tai sen edeltäjille jäsenmaksuja yli 30 vuotta, katson, että minulla on oikeus arvioida myös järjestön ja sen johdon toimia ilman, että sitä tarvitsee pitää minään puoluepolitiikkana. Minua on harmittanut OAJ:n johdon yksisilmäinen suhtautuminen opettajien lomautusten syihin. Järjestön johto on harjoittanut koko ajan älyllistä epärehellisyyttä syyttäen lomautuksista yksin kuntia. Näin siitä huolimatta, että maan hallitus on tosiasiassa valtionosuusleikkauksillaan lomautusten suurin syyllinen.

Tiedetäänhän se, mistä OAJ:n menettely johtuu. Kokoomuslainen OAJ:n puheenjohtaja suojelee kokoomuslaista opetusministeriä ja kokoomuslaista valtiovarainministeriä. Onhan tämä linjaus nähty myös sivistysvaliokunnan kuulemisissa. Kun OAJ:tä on kuultu valiokunnassa opetusministeriön budjetista, yhtään poikkipuolista sanaa ei ole esitetty, vaan perusopetukseen kohdistuvat miljardien leikkaukset on ohitettu arvostelutta. Enpä usko, että yksikään vastuullinen ammattijärjestö olisi toiminut niin kuin OAJ on tehnyt. Se on tällä tavalla minusta polkenut jäsenistön edunvalvonnan kokoomuksen puoluekohtaisen edunvalvonnan alle.

Kuntaliitto on sitä vastoin kyllä esittänyt budjetin yhteydessä kritiikkiä valtionosuusleikkauksista. Kuntaliitto on minusta aivan oikein ennakoinut lausunnoissaan, mihin leikkaukset johtavat. Myös budjettimietintöihin liittyvistä opposition vastalauseista on luettavissa huoli siitä, mihin kohtuuttomat valtionosuusleikkaukset johtavat niin kouluissa kuin muissakin kuntien palveluolosuhteissa. Ennustukset ovat toteutuneet ja tilanne pahenee, ellei hallitus suostu muutokseen valtion ja kuntien kustannusjaossa.

On turha kuvitella, että lopettamalla lomautukset lakipykälillä ongelmat kouluista poistuisivat. Vaikka lomautukset pystyttäisiinkin lailla kieltämään, rahanpuute jää useimpiin kouluihin. Ellei kunnille osoiteta lisää rahoitusta perusopetuksen järjestämiseen, kunnan koululaitoksen rakennemuutosta on nopeutettava entisestään. Tästä taas seuraa satojen ja aikaa myöten tuhansien opettajanvirkojen lakkauttaminen. Se merkitsee entistä suurempia kouluja, entistä suurempia luokka- ja ryhmäkokoja. Jokainen koulussa työskennellyt tietää, mikä vaikutus tällä on oppimisedellytyksiin ja työrauhaongelmiin. Opetuksen taso laskee väistämättä.

Me kuntapäätäjät tiedämme varsin hyvin, että kunnissa on lomautettu määrällisesti paljon enemmän muita kunnan työntekijöitä kuin opettajia. Senkin tiedämme, että muut henkilöstöryhmät ovat olleet paljon valmiimpia kuin opettajat erilaisiin vapaaehtoisiin säästösopimuksiin, mutta OAJ on ne järjestelmällisesti torjunut. Silti tällaisia sopimuksia on monissa kunnissa tehty paikallisten sopijapuolten siunauksella. Paikallisesti opettajatkin ovat olleet valmiita monissa kunnissa tekemään säästösopimuksia keskusjärjestön vastustuksesta piittaamatta. Paikallisella tasolla on ollut enemmän todellisuudentajua kuin kentästä etäännyneessä keskusjohdossa.

Miksi sitten muut muut työntekijät ovat olleet

valmiimpia paikallisiin sopimuksiin? Tämä on tapahtunut siksi, että näihin sopimuksiin on usein liittynyt muun muassa irtisanomiskielto. Pienipalkkaiset työntekijäryhmät ovat olleet paljon solidaarisempia. Niitä on kiinnostanut se, että mahdollisimman moni saa pitää työpaikkansa. Tämä ei ole valitettavasti kiinnostanut OAJ:n johtoa. Se onkin yksi syy tilanteen kärjistymiseen. Tätä OAJ on halunnut ja nyt se on onnistunut. Samalla se valitettavasti jouduttaa koululaitosta rappeuttavaa rakennemuutosta ja vie aikaa myöten tuhansia työpaikkoja kunnista.

Olen tässä uhrannut aika paljon aikaa OAJ:n suomimiseen. Kuten jo edellä sanoin, yli kolmen vuosikymmenen jäsenyys kyseisessä liitossa tai sen edeltäjissä antaa minulle erityisen syyn tähän. Tämä toisaalta kuvastaa myös sitä järkytystä, minkä koin, kun näin sivistysvaliokunnassa, miten kyseisen järjestön johto on tosiasiaa uhrannut koulujen puolustamisen ja oman jäsenistön edunvalvonnan hallituksen ja sen kokoomuslaisten ministerien suojelemiseksi. Kun näin on tehty, OAJ:n johdon on ollut pakko etsiä syyllinen koulujen ahdinkotilaan muualta. Maalitauluksi on otettu kunnat ja kuntien päättäjät. Tämä asia on minusta syytä paljastaa juuriaan myöten. Hallitus ja erityisesti opetusministeriö ovat vastuussa siitä, että niin monilla kunnilla ei ole maassamme enää taloudellisia edellytyksiä hoitaa niille annettuja tehtäviä koulutuksessa. Tästä hallitus minusta ansaitsee epäluottamuslauseen.

Lipposen hallitus on tehnyt kolme budjettia. Niissä kaikissa se on valtionosuusleikkauksien kautta vähentänyt peruskoulujen rahoituksen valtionosuutta. Kun Ahon hallituksen tekemissä budjeteissa vuosille 94 ja 95 peruskouluopetuksen käyttömenoihin varattiin molemmissa noin 6,3 miljardia, Lipposen hallituksen aikana suunta muuttui. Vuoden 1996 budjetissa leikattiin peruskouluilta valtionosuuksien leikkauksen kautta 1,2 miljardia, edelleen vuoden 1997 budjetissa lähes 1,3 miljardia ja vielä vuoden 1998 budjetissa 0,4 miljardia, eli kolmessa vuodessa leikkaus on ollut noin 3 miljardia. Peruskoulujen valtionosuus on näin ollen melkein puolitettu kolmessa vuodessa.

Samanaikaisesti määrärahoja on lisätty opetusministeriön budjetissa muihin kohteisiin. Tämä käy ilmi budjettikirjoista. Kun opetusministeriön kokonaisbudjetti on samanaikaisesti, kun perusopetuksesta on leikattu 3 miljardia, laskenut vain 1,3 miljardia, tämä merkitsee, että muut sektorit ovat Lipposen hallituksen aikana saaneet opetusministeriön budjetissa lisää rahaa

lähes 1,7 miljardia. Tämä jos mikä osoittaa, että perusopetuksen alarajo on ollut hallituksen tietoinen toimenpide. En usko, että hallituksen jäsenetkään ovat uskoneet tosissaan, että kunnat pystyisivät peruskoulun rahoitukseen syntyneen aukon paikkaamaan.

Vaikka tällä välikysymyksellä ei hallitusta pystyittäisi kaatamaanakaan, on paljon voitettu, jos hallitus on valmis lisäämään valtionosuutta peruskoulujen ja lukioiden rahoituksessa. En ole vaatimassa rahoja sen enempää korkeakouluilta kuin ammatilliselta koulutukseltakaan vaan muualta budjetin sisältä rahojen täytyy löytyä. On jotenkin nurinkurista, että samaan aikaan kun hallitus kehuu, kuinka hyvin Suomella menee taloudellisesti, peruskoulutuksen rahoitus laiminlyödään. Tässä säästetään aivan väärässä paikassa. Siitä lankeaa aikanaan suuri jälkilasku koko yhteiskunnalle. Tämän estämiseksi perusopetuksen järjestämisen taloudelliset edellytykset on saatava pikaisesti kuntoon ja näin turvattava samalla sekin, että niin opettajien kuin muidenkin kunnan työntekijöiden lomautuksista voidaan vastedes luopua kaikissa kunnissa.

Ed. Tuolonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos ajatellaan, että Suomen parlamentarismi perustuu voimakkaaseen oppositioon, silloin voi tietysti ajatella, että ed. Korteniemen puhe oli hyvä, mutta kyllä siinä aika paljon ammuttiin ohi. Itsekin olen sivistysvaliokunnan jäsen ja lukuisia kertoja kuunnellut Opettajien Ammattijärjestö OAJ:n eri henkilöiden ammattitaitoisia puheenvuoroja, niin olisiko se nyt sitten, ed. Korteniemi, niin, että kun sattuu olemaan OAJ:n puheenjohtaja kokoomuslainen, niin silloin ollaan aika ryöpytyksessä. Jos puheenjohtaja olisikin keskustalainen, miten kähän sitten olisi. Voisiko sitten ajatella, että OAJ:n puheenjohtajalta tuleekin asiaa?

Mitä sitten tulee siihen, että kun ed. Korteniemi moneen kertaan totesi, että peruskoulu on romutettu, kun on valtionosuuksia leikattu. Muistuttaisin siitä, että eivät pelkät leikkaukset ole tehneet muutoksia sinne kuntiin. Kyllä aivan selkeästi uusi valtionosuusuudistus, joka on paljon oikeudenmukaisempi kuin aikaisempi, on tehnyt pakotteita sille, että monet pienemmät kunnat joutuvat elämään nyt toisella tavalla eli ei tulekaan enää valtionosuuksia siihen, että paikataan myöhään, ennen tilinpäätöstä, taloutta. Nyt täytyy katsoa vähän eri tavalla. Jos ajatellaan, miten muodostuu esimerkiksi peruskoulun valtionosuus, mitä kunta saa, niin se vaatii tietysti

kyllä taitoa ja mielestäni myös priorisointia. Eivät kunnat vielä osaa sitä tehdä. Minä olen itsekin kunnallispolitiikko ja tiedän, että on vielä pitkä matka siihen, ennen kuin osataan tämä tehdä.

Ed. L a h t e l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Korteniemi näki aika yksisilmäisesti tämän kysymyksen, että opettajien lomautukset olisivat pelkästään valtionosuusleikkausten syytä. Rivien välistä kävi täysin selväksi, että kunnissa ja niiden päätöksissä ei olisi mitään syytä. Kuitenkin suuressa osassa kunnista, jotka eivät ole lomauttaneet — ja siellä on taloudellisesti hyvin heikkojakin kuntia — arvokeskustelu on voitu käydä sillä tavalla, että opetustoimi hoidetaan ilman lomautuksia ja tämä on tärkeä asia. Mutta hyvin pieni osa on kuitenkin lähtenyt lomautusten tielle.

Sitten itse kuntien politiikasta. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa, kun en muita niin paljon tunne, sielläkin joissakin kunnissa, missä lomautetaan, on hankittu isoja monumentteja ja tehty isoja investointeja ja siitä huolimatta sitten lomautettu. Elikkä on lähdetty siitä, että ei satsata ihmisiin, ei lapsiin, ei opetustyöhön, vaan hankitaan monen kymmenen miljoonan rakennelma, jolla kuvitellaan jotain tehtävän, vaikka sillä ei suoranaista vaikutusta olekaan. Mutta se koostautuu palkkojen puolella ja joudutaan jostakin kutistamaan, lomauttamaan opettajia ja mahdollisesti muitakin henkilöitä.

Voin yhtyä ed. Korteniemen puheeseen opettajien osalta, että siellä jollakin tavalla itsekkyyks on kyllä huomattavasti suurempaa ja vallalla on ajattelu, että ei haluta toisia ottaa huomioon. Paljon köyhemmät ja pienipalkkaisemmat lähtevät ihan vapaaehtoisesti sopimuksiin, he näkevät kunnan edun ja haluavat katsoa solidaarisesti vähän toisiakin, mutta opettajat jostain syystä haluavat pitää omista eduistaan kiinni hyvin tiukasti.

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Korteniemen puheenvuoro oli hyvin rehellinen. Alussa ajattelin, että se oli myös asiallinen, niin kuin yleensä hänen puheenvuoronsa. Mutta siinä kohdassa, kun hän rupesi kertomaan, että OAJ ei olisi vastustanut säästöjä, niin muisti hieman pätki. Koska meillä nyt on sekä edellisen hallituksen että tämän hallituksen aikana näitä leikkauksia tehty koulutoimeen ja olen ollut koko ajan sivistysvaliokunnassa, niin kuin ed. Korteniemikin melkein koko ajan, niin

kyllähän me olemme saaneet siellä niitä itkuja kuulla ja näitä pelkoja ja vastustusta, että kyllä tämä suojeleminen on ollut aikalailla peitettyä, koska en ole itse sitä ainakaan huomannut. Kyllä OAJ on vastustanut ja tuonut mielipiteensä esiin, niin kuin muutkin ammattiliitot, kun heitä koskevia leikkauksia tulee. Siinä mielessä ei tässä ole eroa.

Mutta sanoisin sen, että kunnissa kuitenkin muiden hallinnonalojen säästöt ovat olleet myös aika kovia sosiaali- ja terveydenhuollon puolella, jossa sijaisia ei ole otettu eikä ihmisiä uusiin virkoihin. Siellä ei todella ole lomautettu, mutta siellä ovat työssäolevat venyneet aivan loputtomiin. Opettajan työ on toisenlaista ja siinä mielessä lomautus on todella huono vaihtoehto. Kunnissa pitäisi miettiä, miten perusopetus turvataan, koska siihen valtionosuudetkin tulevat.

Siinä mielessä olen samaa mieltä ed. Korteniemen kanssa, että peruskoulu täytyy turvata, mutta siinä eri mieltä, että se olisi romutettu. Ei ole. Meillähan on upeita esimerkkejä valiakunnassa erilaisista peruskoulukokeiluista ynnä muista, joissa on into päällä ja hyvät tulokset ja tehty paljon töitä.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustajat Tulonen ja Ala-Harja näyttävät muistavan eri tavalla kuulemiset, mitä budjetin yhteydessä on ollut OAJ:n osalta. Kyllä ne ovat olleet myötäsukaisia. Niissä on ymmärretty valtionosuusleikkauksia eikä niitä ole haluttu arvostella.

Tilanne edellisen hallituksen eli Ahon hallituksen aikana oli aivan toinen. Silloin OAJ, samoin kuin järjestön Opettaja-lehti, jatkuvasti arvosteli pääkirjoituksia myöten ja yleisönosastossa. Se oli aivan normaalia toimintaa, mutta ei enää tällä kaudella. Kun me keskustalaiset sivistysvaliokunnan jäsenet yritimme tässä ennen joulua saada Opettaja-lehteen kirjoituksen, jossa me esitimme kritiikkiä valtionosuusleikkauksia ja OAJ:n politiikkaa kohtaan, se pantiin paperikoriin. Ei sitä julkaistu.

Te molemmat, sekä ed. Tulonen että ed. Ala-Harja, sanoitte, että minä olisin puheissani sanonut, että peruskoulu on romutettu. Minä en ole semmoista sanaa käyttänyt. Sanoin kyllä, että tämä ”murentaa”. Asia on hieman toisen luontoinen, kun käytetään tällaista ilmaisua.

Opettajakokemukseni perusteella tiedän kyllä, että peruskoulut ovat tänä päivänä ahtaalla. Erot ovat hyvin suuret eri kunnissa, mutta nimenomaan se kokemus, mikä minulla on köyhis-

tä kunnista, kertoo sen, että siellä ollaan todella suurissa vaikeuksissa.

Ed. Lahtelalle vielä sanon sen, että en ole syylistänyt yksin valtiovaltaa enkä hallitusta, vaan olen halunnut sitä, että hallitus ottaa osavastuun tästä tilanteesta eli että kustannusjako sovitaan sellaiseksi, että voidaan perusopetus turvata kaikkialla tässä maassa myös tästä eteenpäin.

Ed. M. Markkula: Arvoisa puhemies! Kansanedustajien pitäisi varmaankin paneutua vielä syvällisemmin koulutuksen laatuun. Sen on tämä tämänpäiväisenkin keskustelu osoittanut. Tuhannet hyvin työnsä hoitavat koulut ovat osoittaneet, että raha ei ole ratkaisevin tekijä. Ilmapiiri ja koko henkilöstön ja oppilaiden oma halu tehdä hyvää tulosta, luoda koulusta se oppimisen keskus, joka on heidän tulevaisuutensa perusta, on ratkaisevin. Vain menestyvä koulu on tasa-arvoinen. Menestys ei ole tasa-arvon vastakohta. Menestys on paljon enemmän kuin hyvä taloudellinen toimeentulo. Se on ennen kaikkea omien päämäärien saavuttamista, elämän laatua ja iloa sekä antamisen ja saamisen riemua. Menestys on itsensä ylittämistä. Haluan, että jokainen suomalainen menestyy työn ja uusrakusten avulla.

Koululla on aina ollut ja on jatkossakin keskeinen rooli suomalaisten sivistyksen perustana. Koulutusta koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan ja sivistysvaliokunta on parhaillaan kääntymässä viime syyskuussa aloittamansa työn loppusuoralle. Sen olemme havainneet, että kaikkialla ei koulussa voida hyvin. Silti olisi todellinen taantuma ja toivotun kehityksen pysäyttäminen, jos lakeja ei nyt hyväksyttäisi, niin kuin tänään muutama kansanedustaja on esittänyt.

Oppositiossa ja nyt näyttää siltä, että myös sosialidemokraateissa tuntuu olevan joitakin kansanedustajia, joiden jalka painaa koko ajan vain jarrua. Lakien pitää olla kannustavia ja suunnan kehitykselle antavia. Työtä koulun eteen, työtä hyvän oppimisympäristön eteen teemme me täällä eduskunnassa vain osaltamme. Pääasiassa tuo työ tehdään koulussa ja kuntien päätöksenteossa, jossa asetetaan todelliset reunaehdot, tavoitteet ja raamit koulun toiminnalle.

Ed. Vehkaoja teki puheenvuorossaan perusteettoman heiton, että kokoomus ajaisi koululainsäädännöllä uusliberalistisia periaatteita koulutusjärjestelmään. Hänen perustelunsa olisi ollut todella mielenkiintoista kuulla, mutta ehkä hänkin todella sisimmässään tiesi, että tuo väite oli täysin perusteeton. Lakeja on valmisteltu

avoimesti jo viisi vuotta. Suuri osa kouluja on jatkuvasti uudistunut. Ne ovat innostavia oppimisyhteisöjä. Rehtorin ja opettajien luoma ilmapiiri on ratkaiseva. Eroja koulujen välillä toki on, on aina ollut ja tulee olemaan, mutta sijainti tai käytössä olevien varojen määrä on vain yksi tuloksiin vaikuttava tekijä. Lakiehdotukset edellyttävät, että opetus edistää tasa-arvoa ja että jokaisella on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja oppilaan ohjausta. Kunnilla on siis valta ja kunnilla on vastuu.

Tarvitsemme arvokeskustelua ja selkeiden toimintaa ohjaavien tavoitteiden asetantaa. Tämän välikysymyksen myönteinen piirre onkin kiistatta se, että eduskunta on osoittanut halunsa pohdiskella koulun, koulutuksen ja oppimisen arvokysymyksiä.

Vaikka oma kotikuntani Espoo tiukasti vuosittain valtuustossa ja valtuustoryhmien välisissä neuvotteluissa taistellen onkin pitänyt kiinni tunnikehysten määrärahasosta, olemme silti sallineet valtavasti joustavuutta. Oleellista on myös todeta, että liian monessa opetuksen ja oppimisen kohdassa on säästetty liikaa. Liian moni lapsi voi varmasti meilläkin Espoossa pahoin. Tarvitsemme koulussa yhä enemmän yksilöllistä ohjausta ja tukea ongelmatilanteissa. Myös yhteiskuntataloudellisesti menetämme Suomessa jopa valtavia summia, jos annamme ongelmien kaatua päälle. On tartuttava jo oireisiin ja ehkäistävä vääriä kehitys ennakkoon. On uskallettava muuttaa myös rakenteita, toki vasta perusteellisen valmistelun tuloksena.

Kiitän ministeri Backmania hänen hyvästä puheenvuorostaan, jossa hän vastatessaan välikysymykseen tarkasteli kuntien ja valtion tehtävien ja talouden suhdetta. Oli todella mielenkiintoista kuulla ja myös lukea tuosta kuntien peruspalveluiden turvaamista selvitelleen neuvotteluryhmän väliraportista, neuvotteluryhmän, jonka puheenjohtajana ministeri Backman toimii.

Sieltä nousee mielestäni esille todella valtavia haasteita niin meille valtionhallintoon kuin kuntiin. Neuvotteluryhmän esityksistä nostan muutaman esille. Neuvotteluryhmä toteaa, että kuntien tehtävien ja rahoituksen tasapaino voidaan saavuttaa palvelurakenteita ja palveluiden tuotantotapoja muuttamalla, vähentämällä kuntien vastuulla olevia tehtäviä ja niistä aiheutuvia menoja, poistamalla tai väljentämällä tehtävien järjestämistä ohjaavia säännöksiä, säätelemällä palveluiden kysyntää, laajentamalla kuntien tulopohjaa tai korottamalla veroprosentteja. Ja edelleen: Sopeuttamisen tarpeesta voidaan neu-

votteluryhmän mukaan kuntien maksujen ja ve-
rotulojen lisäyksellä arvioida katettavan enin-
tään kolmasosa. Kaksi kolmasosaa sopeuttami-
sen tarpeesta jää toteutettavaksi kuntien toimin-
nan tehostamisella ja lainsäädäntöön tehtävillä
kuntien palveluiden määrää, laatua ja toimintaa
koskevilla muutoksilla.

Haasteet ovat siis melkoiset ja nämä haasteet
koskettavat niin valtion kuin kuntienkin päättä-
jiä. Näiden haasteiden linjausten mukainen on
mielestäni hyvinkin selkeästi nyt eduskunnan
käsittelyssä oleva koulutuslainsäädännön koko-
naisuudistus.

Kun arvioimme saatuja kokemuksia kunnista,
jotka ovat suorittaneet opettajien lomautuksia,
on syytä korostaa, että lomauttavista kunnista
läheskään kaikki eivät ole lähelläkään taloudel-
lista katastrofia. Joukossa on vähintäänkin koh-
tuullisesti pärjääviä kuntia, mutta myös monen
kunnan, joka ei ole lomauttanut, taloudessa on
todella suuria ongelmia. On siis kyse paljolti siitä,
miten kuntien päättäjät arvottavat koulua, kou-
lutusta ja oppimista suhteessa moniin muihin
kunnille tärkeisiin perustehtäviin.

Arvoisa puhemies! Haluan nostaa esille muu-
taman käytännön linjauksuksymyksen myös siit-
tä, miten koulut itse voivat ja ovat halunneet
omaa työtään kehittää. Hyvä esimerkki on
Mankkaan yläaste, jossa sivistysvaliokunta
vastikään vieraili. Siellä on selkeästi nostettu
oman toiminnan kehittämisen pohjaksi arvot,
arvostus siitä, mitä koulu haluaa olla ja mihin
suuntaan se avoimesti yhteistyössä opettajien,
oppilaiden ja vanhempien kanssa haluaa itseään
kehittää. Saimme Mankkaan yläasteelta hyvän
listan toiminta-ajatuksista, tavoitteista ja toi-
mintaperiaatteista ja haluan ne tässä pelkistään
todeta:

Ensinnäkin vastuu: Mankkaan manifesti, niin
kuin he sitä kutsuivat, korostaa vastuuta omasta
kehittymisestä, vastuusta työpaikasta, vastuuta
työyhteisöstä ja vastuuta yhteiskunnasta.

Edelleen Mankkaan manifesti nostaa esille
valmiudet, joita he haluavat luoda: valmiudet
elinikäiseen oppimiseen, omatoimisuuteen, tietoi-
ntoon, rikkaaseen elämään, sosiaalisiin taitoi-
hin, teknologisiin taitoihin ja arvoihin yleisem-
minkin.

Toimintaperiaatteissa Mankkaan yläasteen
manifesti korostaa välineitä, itsenäisyyttä kyky-
jen mukaan, integraatiota ja projektityöskente-
lyä, monimuotoisuutta sekä moderneja työväli-
neitä ja yhteistoiminnallisuutta.

Nämä ovat hyviä periaatteita ja ne periaatteet

tuo koulu on myös syventänyt. Otan näistä kol-
me esimerkkiä:

Vastuu omasta kehittämisestä: Koulu haluaa,
että jokainen kehittää itseään laaja-alaisesti ja
ottaa siitä henkilökohtaisen vastuun. Jokainen
meistä, niin kuin he toteavat, on kehityskelpoi-
nen.

Vastuu työpaikasta: He korostavat, että yh-
teiskunta on antanut heidän käyttöönsä kauniin
ja nykyaikaisen koulun. He haluavat olla lahjan
arvoisia ja tuntea vastuunsa sen ylläpidosta ja
viihtyisyyden lisäämisestä.

Edelleen vastuu työyhteisöstä: Työyhteisön il-
mapiiri on tärkeä viihtyvyyden ja työn tulokselli-
suuden vuoksi. He haluavat työskennellä ystä-
vyyden, yhteistyön ja keskinäisen avunannon
hengessä.

Näin se varmasti on. Koulun on itse otettava
oleellinen vastuu omasta tulevaisuudestaan. Me
voimme luoda sille vain raameja, edellytyksiä.

Arvoisa puhemies! Koululakien uudistuksessa
tasa-arvo on tärkeä peruskriteeri, mutta vain
yksi monista. Se yksin ei riitä. Koulun on kan-
nustettava oppilaita menestymään. Yhteisöllis-
yys ja yksilöllisyys eivät ole toisiaan pois sulke-
via periaatteita. Yhteisöllisyys on tärkeä myös
siksi, että yhdessä oppii enemmän kuin yksin
puurtaen.

Koululain uudistuksessa joudumme käytän-
nössä ratkomaan ja linjaamaan monia niitä kysy-
myksiä, jotka tänään keskustelussa on esille nos-
tettu. Arviointi on yksi oleellisimmista työmuo-
doista ja toimintatavoista, joiden avulla koulu
saa itselleen palautetta, ja jonka perusteella niin
yksilöt, siis oppilaat ja opettajat kuin myös koko
koulu ja kunta voivat toimintaansa kehittää. Ar-
viointiin kuuluu tietenkin keskeisesti tulosten jul-
kisuus.

Arvoisa puhemies! Totean vielä, että ed. Kor-
tenieni esitti varsin tiukkoja väitteitä OAJ:n roo-
listia ja linjauksista. Oppositionkin tulisi pitäytyä
realiteetteihin ja olla valmis yhteisiin talkoisiin
koulun uudistamisessa. Uskon ja tiedän, että
OAJ omalta osaltaan on valmis yhteistyöhön
koulun ja opettajan roolin muuttamiseksi tehtä-
vässä työssä. Tämä haaste, jossa talous määritte-
lee yhden reunaehdon, on tietenkin valtava, mut-
ta niin kuin jo aikaisemmin totesin, painopiste on
käytännön työn tasolla koulussa ja koulun työtä
ohjaavissa kunnissa.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro):
Arvoisa puhemies! Ed. M. Markkula puhui pal-
jon oikeaa ja hyvää asiaa. Loppuvaiheessa tote-

sin mielenkiinnolla, että puhuitte yhteisöllisyydestä ja toitte myös tasa-arvon esille. Viittasitte jossain yhteydessä siihen, että jollakin taholla ollaan painamassa jarrua. Toteaisin kuitenkin näin, että sivistysvaliokunnassa sosialidemokraatit ja myös eduskuntaryhmämme haluaa viedä määrätietoisesti tätä hallituksen esitystä eteenpäin.

Korostaisin myös tässä yhteydessä sitä, kun ministeri Heinonen on paikalla, että emme ole asettamassa mitään hallituksen esityksen rakenteita ja pääperiaatteita kyseenalaisiksi. Mutta outoa olisi, jollei sosialidemokraattinen puolue kuuntelisi tarkasti kasvatusta ja yhteiskuntatieteilijöiden näkemyksiä, kansalaiskeskustelun aineksia ja tekisi niistä myös omia johtopäätöksiä. Meillä on eräitä periaatteellisesti tärkeitä yksityiskohtia, joihin haluamme saada mielestämme tärkeitä muutoksia, jotka nimenomaan vahvistaisivat oppivelvollisuuskoulun kasvatusta ja sivistysperiaatteita, vahventaisivat tasa-arvoperiaatetta. Kuten olemme aiemmin sanoneet, suhtaudumme erittäin kielteisesti pääsykokeiden ulottamiseen oppivelvollisuuskoulun ala-asteelle. Mutta näistä asioista keskustelemme ja neuvottelemme ja haluan uskoa, että tästä saadaan vielä hyvä tulos aikaiseksi.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. M. Markkula on todella erinomainen sanankäyttäjä. Nytkin kun hän meni puhujakorokkeelle, minä mielenkiinnolla odotin häntä, kun alkaa silmä jo vähän painaa näin illalla, mutta nyt olen taas täysin pirteä. Kun hän veti tämän ylistyslaulunsa oppimisesta, sen riemusta, sen elinikäisyydestä, ja päätti sen monien sanankäänteiden jälkeen Mankkaan festivaaliin, niin minulle tuli mieleen Moskovan vapuaatto vanhaan hyvään aikaan, jolloin siellä juhlapuhuja kertoi, miten sivistyneistö, ylioppilaat, työläiset ja suuren kansallisen sodan sankarit yhdessä kulkevat käsi kädessä kohti proletarismia taivaanrantaan ja suurta voittoa. Loppujen lopuksi näinhän täytyy ajatella, ed. Markkula.

Mutta oppiminen ja koulunkäynti on raatamista otsa hiessä, monta kertaa hyvin vastenmielistä, äärimmäisen vastenmielistä. Siinä eteenpäin vie vain välttämättömyys, pakko ja velvollisuus ja ehkä kunnianhimo. Näinhän asia on.

Kun lapsia kuljetetaan televisiossa lomautusten aikana sanomassa, kuinka kauheata on, että heidän opettajansa lomautetaan, niin todellisuudessa he nauravat nurkan takana olemattomaan partaansa ja ovat sitä mieltä, että on hieno asia, kun saa pitää viikon tai kaksi vapaata. Minä ajattelin tällä tavalla, ed. Markkula, teidän vuodatuksesenne.

Mutta ilman muuta itse asiasta olemme samaa mieltä. Eihän täällä kukaan voi olla sitä mieltä, ettei asia olisi pielessä. Yhteiskunnan kannalta eräs perustekijöistä on järkkymässä, kun jokin uhkaa suomalaisen ihmisen oppimista. Mutta en minä sitä oppimista näin kauhean ihanana asiana ole pitänyt, ed. Markkula.

Ed. I s o h o o k a n a - A s u n m a a (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Ed. M. Markkulan puheenvuoron kohtiin voi kyllä yhtyä. Haluaisin täydentää puheenvuoroa ainoastaan siltä osin, että kaikki ei ole todellakaan niin ruusuista, kuin hän kuvasi.

Kun keskustelemme voimavarojen riittämättömyydestä ja myös lakien kannustavuudesta ja siitä, että koulun on otettava itse vastuuta tulevaisuudestaan, niin kaikkien näiden kysymysten yhteydessä täytyy kyllä pohtia myös sitä, että kaikki eivät kykene jostain syystä näin tekemään. Silloin yhteiskunnan tulee kiinnittää huomiota siihen, miten se edistäisi heikompaa puolta. Meidänhän tulee olla aina ensisijaisesti hyvinvointiyhteiskunnassa huolissamme siitä, miten me kaikkein onnettomimpien asemaa voimme parantaa ja hoitaa. Hyvät kyllä aina pärjäävät, mutta mielestäni yhteiskunnan hyvinvointia mitataan juuri sillä, miten se huolehtii heikoimmistaan.

Tällöin ajattelen, että lait täytyisi säätää siten, että siellä jotenkin olisi perälauta kiinni, jotta syrjäytyneitä ja pudokkaita olisi mahdollisimman vähän. Tämä ei tarkoita sitä, ettei toisessa päässä annettaisi mahdollisuuksia toteuttaa ideoita niin paljon kuin niitä ikinä syntyy ja erilaisuutta niin paljon kuin halutaan, mutta jossakin täytyy myös olla perusta sanottuna ja turvattuina.

Mitä tulee arviointiin, joka on tavattoman tärkeä asia, niin siinä näen tällä hetkellä yhden heikkouden ja se on se, että me kyllä arvioimme ja keskustelemme, mutta me emme vielä osaa lakiin ja normistoon kirjoittaa sitä, mitä arvioinnin tuloksilla tehdään. Sehän on juuri tärkeintä, että osaisimme käyttää arvioinnin tuloksia ja sitä kautta ohjata voimavaroja ja säätää lakeja.

Ed. T u l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta taas, eri lailla kuin ed. Aittoniemen puheenvuorosta kävi ilmi, oli ilo kuunnella ed. M. Markkulan hyvin perusteltua puheenvuoroa. Se oli kaikki ihan totta. Se on tätä päivää. Ei kaikki ole niin mustavalkoista ja surkeata joka ainoassa koulussa. Minusta on aika hienoja akvaariokoulukokeiluja, aika upeita erikoistuneita lukioita, joissa on erittäin korkea taso, aika hienoja ala-asteita. Yleisesti ottaen ei meillä nyt niin kamalaa hätää peruskoulutuksemme kanssa ole. Totta kai on aivan selvä asia, että kun rahaa on vähemmän, niin silloin täytyy myös osata katsoa kunnissa, ettei leikata juuri sieltä, mistä ei saisi leikata. Viitataan priorisointiin, joka on erittäin tärkeä.

Hyvä asia oli myös, että ed. Markkula todella kumosi selkeästi sen toiveen, mikä sosiaalidemokraateilta tuli, eli ed. Vehkaojalta. Toivottavasti on vain hänen yksityisajatteluaan, että koululakipaketti pitäisi panna jäihin ja lopettaa sen käsittely tähän. Kyllä se tuntuisi aika kamalalta. Viitataan myös ed. Isohookana-Asunmaan huoleen siitä, että perusopetuksessa täytyy myös pienimmillä ja niillä, joilla ei kauhean hyvin mene kotona, tai niillä, jotka eivät kauhean hyvin pysy mukana, olla määrätty perälautu. Mielestäni uudessa lakiesityksessä esimerkiksi se, että tukiopeutus nostetaan lain tasolle ensimmäistä kertaa, on erittäin selkeä ja hyvä asia. Tämä vastauksena ed. Isohookana-Asunmaan huoleen.

Ed. M. M a r k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin ed. Isohookana-Asunmaalle koulutuksen arvioinnista: Todellakin lakiehdotuksen mukaisesti todetaan, että sen tarkoituksena on tukea koulutuksen kehittämistä ja parantaa oppimisen edellytyksiä. Tätä tieteenkin täydennetään asetuksella ja muilla ohjeilla. Tämä on sen verran keskeinen kysymys, että uskon, että me koko sivistysvaliokunta yhteistyössä myös ed. Gustafssonin kanssa osaamme selkeästi jo siinä linjata, miten arviointi pitää saattaa käytäntöön ja miten sen tuloksia hyödynnetään.

Ed. Gustafssonille haluaisin kuitenkin korjata, että hän näkee kyllä aivan liian paljon peikkoja lakiehdotuksessa. Ei sillä olla tuomassa alasteelle pääsykokeita tai muutenkaan nostamassa koulua sellaiseksi kilpailun paikaksi, jossa kaikki kilpailisivat toisiaan vastaan.

Ed. Aittoniemen silmän kirkastukseksi voisin vielä todeta jotain tietoverkoista. Minun tulevaisuudenkuvissani myös jokainen keskustan helli-

mistä kyläkouluista on edelleen erittäin arvokas. Pienelle kylälle koulu on media- ja toimintakeskus, koko kylän markkinapaikka. Näin me kokoomuksessa haluamme kyläkoulun roolin nähdä.

Tietoverkkojen myötä korkeatasoinen ja havainnollinen tietoaaines on jokaisessa kyläkoulussa käytettävissä ja uudella roolilla kylän toimintakeskuksena toimiva koulu on myös kokonaistaloudellisesti niin kunnalle kuin yhteiskunnalle edullisempi ratkaisu kuin koulun lakkauttaminen. Olkoon tämä linjaus myös kyläkoulun puolesta puhumista.

Jokainen kunta Suomessa tarvitsee koulunsa. Toivottavasti vain kuntia olisi hieman vähemmän, jolloin ne olisivat dynaamisempia ja voimakkaampia ja kykenisivät tehtävistään paremmin huolehtimaan.

Ed. K r o h n : Arvoisa puhemies! Tässä keskustan välikysymyksessä on oikeastaan kaksi kysymystä ja kaksi osaa. Ensimmäiseen voin vastata lyhyemmin ja jälkimmäiseen ehkä pidemmin.

Ensimmäinen osa, joka on jälkimmäinen osa keskustan välikysymystä, käsittelee sitä, miten toteutetaan nykyistä oikeudenmukaisemmin kuntien ja valtion rahanjako. Kysymys on tietysti siitä, miten jaetaan oikeudenmukaisemmin velkaantuminen. Itse en ole niin innostunut keskustan esittämistä malleista. Puheenjohtaja Esko Aho asettuu ehdolle Helsinkiin ja etehtyy kymmenkertaisesti, luulee Helsingin saavan rahoja valtiolta kymmenen kertaa enemmän kuin se saa. (Ed. Manninen: Hän oli aivan oikeassa!) — Hän oli väärässä siinä. Hänellä oli väärät luvut ja hän on itse sen myöntänyt. — Toisin sanoen kun tieto siitä, mikä on hyväosaisten kuntien oman verkertymän tuotto ja mikä valtion tuloja, ei ole ollut oikea, niin tätä keskustelua tietysti pitää käydä, mutta kun on kysymys todella velkataakan jakaantumisesta, niin aina jollakin tavalla halutaan niin, että mieluummin se, joka on itsensä mahdollisimman kaukana, velkaantuu ja oma kunta velkaantuu vähemmän. Mutta mielestäni se on kaikki julkista rahaa ja me sen maksamme takaisin, joten se minusta tavallaan ei ole olenainen osa tätä kysymystä.

Se, mistä haluaisin puhua pidempään, on kysymyksen se osa, miten hallitus aikoo turvata perusopetuksen voimavarat jne. Minun kiteytetty vastaukseni on se, että hallitushan turvaa voimavarat. Se voimavara on juuri koululakiesitys. Tässä helposti ajatellaan, että voimavara on var-

masti lisäraha, mutta mielestäni voimavaroja ajateltaessa pitäisi tarkastella, mitä lakiin on kirjoitettu. En ota kantaa, onko se hyvä vai paha, oikein vai väärin, mutta ydinasia tässä uudistuksessa, muutoksessa on todella se, että tärkein voimavara on aktiivinen kuntalainen, aktiivinen vanhempi ja varmaan ennen kaikkea äänestävä kansalainen.

Jollakin tavalla tämä keskustelu on todistanut sen, että äänestäminen kannattaa, ei siksi, että me niin pystyisimme luomaan paremman maailman, mutta ainakin pystymme estämään entistä huonomman maailman. Voidaan ajatella, että sekin on äänestämisen tarkoitus, ettei mene entistä huonommin. Tämä on mielestäni mainoskatkos ja olen siitä kiitollinen keskustalle, että todella tulee ilmi se, että sillä on merkitystä, minkälaisia ihmisiä kuntalaiset äänestävät päättämään omista asioistaan. Siteeraan vanhaa filosofia, joka sanoi: ”Antakaa minulle vipu, niin minä vipuan maailman paikoiltaan.” Minä haluaisin etsiä tästä koululaista niitä vipuja, millä kuntalaiset ja vanhemmat voivat vivuta koulun paikalleen siinä tapauksessa, kun asiat ovat menossa huonosti.

Minusta on mielenkiintoista keskustella siitä, onko järkevää, että tämä kaikki on siirretty kunnallisen itsehallinnon piiriin, kun ajatellaan, että koulutus on osa kansallista strategiaa. Jollakin tavalla tuntuisi hassulta, että kunta saisi äänestää, millä osuudella se osallistuisi maanpuolustukseen tai helikopterihankintoihin. Sillä tavalla on minusta tärkeää keskustella siitä, onko kansallinen sivistysstrategia liian arvokas asia antaa tällä hetkellä kokonaan kunnan päätettäväksi, kun todellakaan ei muitakaan asioita kuten maanpuolustusta anneta yksinomaan kuntatasolle.

Konkreettisesti voi ajatella niin, että kun rahat eivät ole enää korvamerkittyjä, jonkin pienen kunnan voi olla oman etunsa kannalta järkevämpää käyttää rahat esimerkiksi teollisuushallin rakentamiseen kuin sijoittaa esimerkiksi hyvään lukioon tai sellaiseen koulutukseen, mikä johtaa siihen, että nuoret muuttavat paikkakunnalta pois. Varmasti ihan aidosti tapahtuu niin, että jokin kunta kantaa suuremman osuuden kansakunnan yhteisten voimavarojen kasvattamisesta kuin jokin toinen. Mutta nyt on valittu tämä linja, että vastuu on kuntalaisilla ja kunnan tasolla — ja äänestäjillä.

Minä jollakin tavalla olen ajatellut, että poliittikolla on kaksi tehtävää, kaksiosainen tehtävä. Yksi on tuoda niin sanottua kentän viestiä tänne.

Mutta toinen tehtävä on myös kertoa kentälle ne asiat, mitä täällä on nähnyt, missä vastuu on, kenen pitäisi muuttua, toimia toisin. Minun mielestäni tässä välitysymyskeskustelussa me palloilemme nyt vastuuta puolueiden kesken ja kunnan ja valtion tason kesken emmekä anna ohjeita ja tavallaan näkökulmia niille huolestuneille, vastuunsa tunteville isille ja äideille, isovanhemmille, jotka miettivät, mitkä ovat ne keinot, millä näihin asioihin vaikutetaan.

Niin kuin sanoin aikaisemmin illan vastauspuheenvuorossa, yksi keino meni jo, kun viime kunnallisvaalit ja EU-vaalit olivat päällekkäin ja eurokeskustelu peitti alleen todella sen asian, että korvamerkityt rahat katosivat ja kunnassa voidaan äänestää varojen käytöstä. Sikäli uskon, että tämä koululakikeskustelu tekee todella suuren palveluksen demokratialle ja koko tälle kunnallishallinnon muutokselle. Minä en voi uskoa, että joku voi ajatella, että on alueita, missä kuntalaiset ajattelevat, että on oman edun mukaista tai hällä väliä, että alle puolet äänestää. Mielestäni lopulta voidaan väittää, että vastuu on myös niillä, jotka eivät edes äänestämällä halua kehittää ja vaikuttaa yhteisen maailman rakentamiseen.

Jotenkin jollakin tavalla tuntuu, että meillä Suomessa on aina tapana ajatella, että jonkun muun pitäisi muuttua, jonkun muun pitäisi käyttäytyä toisin. Mutta silloin kun asiat muuttuvat, voikin olla niin, että juuri minun pitäisi käyttäytyä toisin, juuri minun pitäisi muuttua. Tämä koskee todella suomalaisia vanhempia. Ehkä ei ole kysymys pelkästään siitä, että pitäisi tulla rahaa sinne tai tänne lisää. Minä olen tietysti tällainen, kun en katso televisiota. Mutta kun keskimäärin suomalaiset ihmiset katsovat 2,5 tuntia televisiota päivässä, niin jos vaikka tunnin viikossa käyttäisivät yhteisten asioiden hoitamiseen, voisi olla meillä erinäköinen maailma. Minusta on tullut sillä tavalla ehkä vanhemmiten tällainen kovempi, vaikka muuten pidän itseäni suhteellisen lempeänä ihmisenä.

Mennään tähän, mitkä ovat nämä vivut ja voimavarat, mitä hallituksen lakiesitys antaa, kun rahoituslaki ei anna täyttä rahallista korvausta. Tietysti ensimmäinen vipu on, että opetuksen tavoitteissa on aivan pienenä osana nämä tiedolliset ja taidolliset tavoitteet. Päätaavoite on tasa-arvo ja hyvä, tasapainoinen ihminen ja yhteiskunnan jäsen. On mielestäni väärin kätkeä nämä tavoitteet. Me teemme karhunpalveluksen, me ihmiset, jotka arvostamme näitä tasa-arvotavoitteita, ihmiseksi kasvamisen tavoitteita, jos

me väitämme, ettei niitä ole. Meidän pitää väittää, että juuri ne on lakiin kirjoitettu, ja huolehtia, että on keinoja mitata, tutkia ja vaatia, että ne myös toteutuvat. Sanoisin tässä raamatullisesti, että tässä tapauksessa meidän, jotka uskomme tasa-arvoasiaan, pitää keksiä keinot, että sana muuttuu lihaksi, eikä väittää, että niitä sanoja ei täällä ole.

Keskeinen keinohan tavoitteiden toteuttamiseksi on tämä paljon mainostettu arviointi. Sillä on hieman pelottava kaiku, koska monissa maissa, joihin arviointi on tullut, se on muuttunut tämmöiseksi hyvin kapeaksi keinoksi. Ruotsissa kuulemma alkoi tämä tilanne siitä, että arvioitiin vanhempien sosioekonomista taustaa ja oppilaiden jatko-opintomahdollisuuksia. Silloin keskeinen asia on huolehtia siitä, että arvioinnissa todella arvioidaan opetuksen tavoitteita, joissa on tämä äärettömän tärkeä sosiaalisuusvastuu sekä tasa-arvopykälä. Pitää arvioida, onko koulutuksen järjestäjä huolehtinut tasa-arvopykälän toteuttamisesta.

Olen kuullut kerrottavan, että on kuntia, missä koulutoimen johtaja on ehdottanut, koska kunnan strategiana on hankkia uusia, hyvätuloisia veronmaksajia, että kun kunnassa sijaitsee ehkä hieman parempituloisten ihmisten omakotiasuinalue ja sinne järven rannalle toivotaan muuttavan uusia veronmaksajia, juuri siihen kouluun satsattaisiin erityismäärärahoja siitä syystä, koska kunnalla on tällaisten uusien veronmaksajien houkutusstrategia. Siellä olivat koululautakunnan jäsenet olleet hyvin äimän käkenä, onko tämä laillista. Minun mielestäni ei ole laillista, että koulutuksen järjestäjä syrjäyttää tasa-arvotavoitteen, joka on hänelle asetettu, pienemmäksi tavoitteeksi osana kunnan selviämisstrategiaa.

Tämän kaltaisia ovat ne tapaukset, joissa tarvitaan näitä vipuja. Tästä meillä ei ole vielä riittävää käytännön kokemusta tai rajankäyntiä, mitä se oikein tarkoittaa. Olen ajatellut, että arvioinnin osana pitäisi saada vanhemmat ja kunta mukaan arvioimaan, mitä on se laatu. Meillä laatu ei voi olla vain sitä, onko luokkahuone oikean mallinen ja ovatko ikkunat oikeassa kohdassa vai onko se hyvä oppimisympäristö. Olen ajatellut, pitäisikö olla kuntakohtainen opetuksen perusturvalautakunta tai jokin vanhempien paikka, jokin paikka, missä on hyvin alhainen ja matala kynns vanhemman saattaa kunnan konkreettisesti antama opetus arvioitavaksi, tavoittaako sen laadun tai tavoitteet, mitä on esitetty. Hämeenlinnassa on malli, missä kunta tekee kunta-

laisten kautta palvelusta palvelusitoumuksia. Tähän palvelusitoumukseen viitaten voi kuntalainen vaatia, että tämä ei vastaa laatua.

Eli laatu on muutakin kuin vain minimikirjaimen tason määrittelyä. Meillä ei ole niin paksua tai niin leveätä painokonetta, että se pystyisi tekemään semmoisen pumaakan, jossa olisi pilkulleen määritely se, mikä on hyvä oppimisympäristö, vaan siinä jää paljon tilaa luottamukselle. Jotta tämä luottamus olisi elävää, pitää olla sellaisia reittejä, missä hyvin nopeasti vanhemmat pääsevät mukaan. Lain säätämisen jälkeen toivoisi, että koulukeskustelu jatkuisi elävänä arvioinnin ja vanhempien osallistumisen kautta. Tämä on ihan ydinkysymyksiä.

Samoin jos mietitään tasa-arvoa, niin jos aletaan arvioida esimerkiksi äidinkieltä ja matematiikkaa ja jos tapahtuu niin, että kunnassa pojat saavat aina puolet pisteistä, mitä tytöt äidinkielessä, ja tytöt taas puolet, mitä pojat matematiikassa, niin joihin on tehtävä eikä riitä todeta, että näin tapahtui. Tai käytetäänkö arvioinnin tuloksia siihen, että palkitaan jotain menestynyttä golfperuskoulua, vai onko niin, että jos jokin koulu pitkään rimpuilee huonommassa puolessa, arvioinnin tuloksia käytetään tukemiseen? Nämä ovat niitä konkreettisia asioita ja toivoisin, että me poliitikot houkuttelisimme kansalaiset mukaan tähän konkreettiseen parannus- ja arvokeskusteluun emmekä pallottelisi tätä tämöisenä puoluepoliittisena mössönä.

Keskeinen pykälä, josta täällä minusta myös levitellään vääriä tietoja, mikä ei ole kansalaisten palvelemista — koko tämä keskusteluhan on mainospala uudelle koululaille — on kysymys lähikoulusta ja vapaasta hakeutumisesta. Lakiin lähtee siitä, että peruskoulussa oppilaalla on subjektiivinen oikeus lähikouluun. Hänet sinne määrätään, hän sinne pääsee. Ei ole niin, että lapset heitettäisiin kuin jyvät tuuleen ja toivotaan, että minne ne sattuvat asettumaan, sinne kasvaa kukka. Ei se ole niin, vaan ihmiset määrätään, ja tähänkin saakka koulut ovat olleet suhteellisen tasa-arvoisia sillä tavalla, että yhden alueen sisällä koulut ovat olleet hyvin saman kaltaisia. Sikäli vähän ihmettelen, että pidetään hirveän huonona sitä, että tulee tämmöistä mahdollisuutta hakeutua pois koulusta. Voisihan ajatella niin, että jollakin alueella, missä on huono koulu, se että sieltä hakeudutaan pois, voisi olla merkki alkaa sitä koulua kehittää. Nyt, kun ne on ikään kuin kiintiöity automaattisesti, että on oppilaat eikä oikeastaan voi hakeutua pois, se on myös yksi keino ylläpitää huonoa kiusaamis-

ympäristöä, huonolaatuista koulua. Se on kuin muurin takana, sinne ei pääse katsomaan. Tietty veden vaihtuminen voi olla juuri se lasiseinä, joka antaa meille mahdollisuuden huomata, että josakin koulussa jotain kiikastaa, jos sieltä halutaan koulun pois. Se voisi olla keino. Minä kannatan tämmöistä positiivista diskriminaatiota.

Ydinkysymys, kun tullaan vapaaseen valintaan, kun puhutaan näistä vivuista, miten saadaan tasa-arvoa, on se, että koulun, minne pyritään, pitää valita oppilaansa yhdenvertaisin kriteerein. Tämä on se keskustelua herättävä peikko, josta mielestäni valiokunnan pitää hyvin paljon keskustella, onko tarpeellista ja missä tapauksessa, että yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että ykkösluokkalaisia pääsykokein karsitaan esimerkiksi taipumusten mukaan alalle, joka ei ole ydinoppimista. Miksi pitäisi palkita lahjakasta piirtäjää ohi kiinnostuneen piirtäjän? Nämä ovat sen kaltaisia asioita, jotka meidän pitää mietinnössä rajata niin, että kuntalaisille ja vanhemmille ei tule häätä siitä, että sitä varten että saataisiin karsittua se 10 prosenttia liian huonoja, jotka ikään kuin eivät mahdu siihen porukkaan, kaikki lapset, jotka johonkin tiettyyn toiseen kouluun tai luokkaan pyrkivät, joutuvat tällaisen mielestäni psykologisesti kuitenkin seitsemänvuotiaalle aika raskaan pyrkimisen kohteeksi.

Itse olen kannattanut, että ilman erityisiä syitä yhdenvertaisuus toteutuu erittäin hyvin arpomalla. Samoin tässä on kysymyksenä se, että jos puhutaan koulutuksen tasa-arvosta, kunnan etu voi joutua yksittäisen koulun edun kanssa ristiriitaan. Yksittäisellä koululla voi olla etu järjestää pääsykokeita jo siitä syystä, että se voi valita sitä kautta hieman kiinnostuneempia, hieman motivoituneempia, hieman helpommin opetettavia lapsia. Silloin nämä vähän vaikeammin opetettavat lapset jäävät kuitenkin johonkin kouluun, joten toivon, että hallituksen esitystä tulkitaan kunnissa siten, että pääsykokeet aina alistetaan opetuslautakunnan käsiteltäväksi, jotta kunnassa on kokonaisvaltainen käsitys siitä tilanteesta, miten kouluissa mennään, että yksittäisen koulun houkutus saada erilaista oppilasainesta ei kasva liian suureksi.

Se, mitä suren ja jonka puolesta aion vielä taistella kuin naarastiikeri, jos jossakin on taisteltava, kai täytyy keksiä sitten, mistä sen taistelun löytää, on esiopetus. Se oli kuitenkin se koululain ikään kuin helmi. Se oli se uudistus. Niin kuin sanoin, jos mennään Emuun ilman, että suomalaiset ovat koulutuksellisesti aivan sitä ydinjouk-

koa, se on karhunpalvelus. Meillä on kielitaakka. Me sijaitsemme hieman kaukana. Meillä on kaksi kummallista kieltä, suomi ja ruotsi. Meidän lapsillamme, vaikka meillä on hieno maa ja olemme kaikin tavoin lahjakkaita ja fiksuja, on paljon pärjäämistä. Esiopetus olisi madaltanut sitä kynnystä ja myöskin helpottanut sellaisten ehkä ei niin tiedostavien vanhempien ymmärrystä siitä, että koulutus ja oppiminen on kuitenkin lapsen elämän tärkeimpiä voimavaroja.

Toivon, että kun me valiokunnassa löydämme yhteisen rahoituspohjan, hallituspuolueiden voimin ja varmasti keskustahan siihen tulee mukaan, kun he ovat tehneet siitä lakialoitteen, meidänkin sukupolvemme antaa jotain lisää tälle koululle, jonka me olemme saaneet. Kuitenkin tätä on sukupolvia ja oikeastaan vuosisatoja Suomessa kehitetty. Meillä on hieno koulu. Niin kuin opetusministeri Heinonen toi esille, juuri tämä saavutus, että koko ikäluokka koulutetaan niin pitkälle, on jotakin ainutlaatuista, jota meidän pitäisi vaalia. Mielestäni esiopetuksen lisääminen voisi olla yksi meidän keinoistamme.

Viimeiseksi olen miettinyt uusliberaalia talouspolitiikkaa. Minä nyt en ole missään nimessä uusliberalisti. En tiedä, mikä olen, mutta en ainaakaan ole uusliberalisti. Olen miettinyt paljon sitä. Ongelma nyt on se, että me syytämme peiliä, kun naama on vino. Meillä on sellainen toive, että koulu olisi jollakin tavalla erilainen, parempi osa yhteiskuntaa, niin kuin se on pitkään ollutkin, että se ikään kuin on luonut kansan sivistyspohjaa. Kun olen lukenut tätä koululakia kuin piru raamattua ja tarkkaan miettinyt, mitkä nyt ovat sen uusliberalistiset elementit, olen päätenyt siihen, että se uusliberalistien elementti on oikeastaan se todellisuus, jota me tarjoamme oppilaille koulunkäynnin jälkeen. Se pelko oikeastaan on siitä, mitä tapahtuu, kun kasvattamamme hyvät, tasapainoiset, tasa-arvoiset yhteiskunnan jäsenet kohtaavat työelämän, missä nuoria ei tarvita, tai elämän, missä ei ole ikään kuin sijaa nuoruudelle, oppimiselle ja elämän rakentamisen halulle. Meillä ei ole tarjota heille sijaa meidän valmiissa maailmassamme.

Se on se uusliberalistinen piirre. Me tavallaan toivomme, että me tekemällä tasa-arvoinen koululaki jotenkin saisimme ulkopuolisen maailman muuttumaan paremmaksi. Minä uskoisin, että kevyempi keino olisi näitä hyviä, humaaneja arvoja saada lisää koulumaailmaa ympäröivään maailmaan mukaan. Silloin ne myös säteilisivät sinne koulumaailmaan. Mutta nyt jotenkin tuntuu aika kohtuuttomalta paineelta, että me sai-

simme koulumaailmaan sellaisen idyllin. Vaikka me saamme sen tähän lainsäädäntöön, me emme saa sitä sinne koululuokan sisälle, jos ne oppilaat tietävät, että se jatko-opintojen, työpaikkojen ja elämänsijan taistelu on niin kovaa, että mikään solidaarinen luokkahenki ei sitä tosiasiaa koulun jälkeen takaa. Minusta on hienoa, että me käymme näistä yhteiskunnan arvoista keskustelua, mutta todellakaan me emme yksin koululakia muuttamalla sitä saa.

Tässä nyt tällä kertaa terveiset. Olen kyllä iloinen, että tämä keskustelu heräsi vihdoin. Voin vielä sanoa lyhyesti, että jotain vikaa meidän suomalaisessa järjestelmässämme on, että vaikka tätä on todella valmisteltu parlamentaarisesti järjestöjen kautta, jotenkin nämä järjestöt eivät tunnu tavoittavan tai me puolueet emme tavoita kansalaisia. Se että jokin asia on meidän käsissämme, se ei herätä kansalaiskeskustelua. Vasta kun jokin asia päätöksenteon jälkeen ikään kuin valmiina esityksenä pääsee lehdistön käsiin, vasta media pystyy löytämään sen draaman tai sen jännitteen, johon kansalaiset pääsevät kiinni. Tämä on ollut minusta ikävin asia koululakikeskustelussa, että todella, niin kuin opetusministeri Heinonen sanoi, hän viime kunnallisvaalien alla tätä toi esille, ja tiedän itse, niin joka paikassa sanotaan, että Emu nyt on tällainen, joka tulee ja menee, mutta koululait ne vasta ovat mielenkiintoisia. Luojan lykky, että se Emu nyt on pois, että se ei enää täytä meidän päivälehtiämme, että sinne mahtuu nämä mielenkiintoiset koululakikeskustelut.

Jotain on kummallista. Tämä on mennyt niin lukemattomien järjestöjen kautta. OAJ:stä tässä on puhuttu ja muuta. On ikävää, että nämä järjestöt niin kapeasti katsovat usein lakeja sen oman etunäkökohtansa kautta ja vastuu kokonaisuudesta, mikä ikään kuin on hyvää lainsäädäntöä, ei oikeastaan olekaan enää kenelläkään. Nämä arvoasiat tulevat esille vasta, kun tämä tulee lehdistön herättämään julkiseen keskusteluun. Minä todella toivon, että me eduskunnassa antaisimme oikeita viestejä kansalaisille, että se ei nyt jäisi syyttelyyn. Suomi on velkaantunut, asiat muuttuvat. Jos me haluamme paremman maailman, meidän jokaisen pitää hieman muuttaa käyttäytymistämme.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa rouva puhemies! Tarkastelen välikysymykseen liittyvää problematiikkaa kahdelta kantilta, ensinnäkin perustuslaillisenä kysymyksenä ja toisaalta kuntien valtiosuusjärjestelmän valossa. Ensinnäkin

mainitusta jo hieman keskustelimmekin ministeri Heinosen kanssa, mutta käytäköön nyt pikkuisen syvemmällä vielä.

Ensinnäkin Suomen Hallitusmuodon 5 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Saman pykälän 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. Saman Hallitusmuodon 13 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. 16 a §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

13 §, jossa taataan jokaiselle oikeus maksuttomaan perusopetukseen, on perusoikeusluvussa eli Hallitusmuodon II luvussa oleva säännös. 16 a § taas edellyttää, että julkinen valta turvaa perusoikeuksien toteutumisen.

Kysymys on siinä mielessä mielenkiintoinen, niin kuin ministeri Heinonen sanoi, että perustuslain määräys maksuttomasta perusoikeudesta menee lomautusoikeuksien yli eli sen edelle ja on vahvempi säädös. Kuitenkin tosiasiaa on niin tässä maassa, että jopa neljän viikon lomautuksia opettajien osalta tehdään. Silloin on kyllä vakavasti kysyttävä, toteutuuko Hallitusmuodon 13 §:n mukainen oikeus perusopetukseen näiden oppilaiden kannalta. Se on tärkeä kysymys, koska se on perustuslaillinen kysymys.

Kuntien itsehallinnosta Hallitusmuodon 51 §:n 2 momentti säätelee. Siellä sanotaan: "Kuntain hallinnon tulee perustua kansalaisten itsehallintoon, niinkuin erityisissä laeissa siitä säädetään." Kuntalaissa ovat sitten määräykset siitä, että kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävästä kehitystä alueellaan. Sitten kuntien tehtävistä säädetään, että kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa ja sille laissa säädetty tehtävät. Eli kunnalla on perustuslain näin takaama itsehallinto. Se tuon itsehallintonsa puitteissa sitten käyttää valtaansa myös työ- ja virkasuhteissa ja siltä osin käyttäytyä laillisesti, kun se lomauttaa opettajia.

Mutta jos ajatellaan, että lomautetaan vaikka kuinka pitkäksi ajaksi, toivottavasti ei missään näin tapahdu, mutta periaatteessa, jos tämä yleensä katsotaan mahdolliseksi, niin jossakin vaiheessa tulee eteen se tilanne, vaikei vielä olisi tullutkaan, että oikeus maksuttomaan perusopetukseen ei enää toteudu, ja toisaalta kunta voi vedota itsehallinnolliseen asemaansa lomautessaan opettajia. Silloin ristiriita on joka tapauksessa olemassa ja kysymys pitää ratkaista jollakin tavalla.

Täällä on käyty keskustelua tältä osin, pitääkö normiohjausta olla, pitääkö eduskunnan säätää lailla opetuksen määrästä, tasosta ja niin edelleen, ja onko uusliberalismia antaa kunnille vapaus päättää, miten se nämä hommat hoitaa. Henkilökohtaisesti näkisin, että erityisesti perusopetus, jossa kaikki lapset ovat mukana ja oppivelvollisia, koko ikäluokka, on niin äärettömän tärkeä asia, että olisin valmis harkitsemaan tässä suhteessa normiohjausta eli määräyksiä, jotka voisivat olla kattavia koko maassa niin, että ei pääsisi tapahtumaan, että perusopetuksesta tingitään.

Ilmeisesti nyt, kun on lomautettu opettajia, kuitenkin opetus on järjestetty muodollisesti. Mutta mitä perustuslain säädös tarkoittaa tosiasiassa, se on mielenkiintoinen kysymys. Eli onko se todellista perusopetusta, kun opettaja juoksee luokasta toiseen ja hoitaa kymmeniä eri oppilaita? Tuskin se sitä on. Jossakin ainakin tulee raja eteen. Siksi toivoisi, että hallituksessa vakavasti kuitenkin vielä pohdittaisiin, tarvitaanko normitusta ja siihen palaamista silläkin ehdolla, että se on subsidiariteettiperiaatteen kanssa hieman ristiriidassa.

Eli vastausta edelleen tarkentavaa ja syventävää pohdintaa haluaisin kuulla siihen, menettevätkö kunnat itsehallintonsa puitteissa Suomen Hallitusmuodon ja erityislakien mukaisesti lomauttaessaan opettajia ja toteutuuko kaikissa kunnissa Hallitusmuodon 13 §:n edellyttämä jokaisen oikeus perusopetukseen ja edelleen, turvaako julkinen valta mainitun perusoikeuden Hallitusmuodon 16 a §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla. Mielenkiintoinen on myös kysymys, onko meillä joitakin kansainvälisiä sitoumuksia ja sopimuksia, jotka joko juridisesti tai ainakin moraalisesti sitoisivat niin, että lomauttaessa opettajia näitä sopimuksia tai sitoumuksia mahdollisesti rikottaisiin. Tätä en tiedä, mutta ehkäpä ministeri tietää. Tämä riittävään perustuslailliseen pohdintaan, joka on mielenkiintoista. Uusi hallitusmuotokin meillä on käsittelyssä, ja näitä asioita siinäkin yhteydessä voidaan jatkaa.

Mitä sitten tulee kuntien talouteen, väistämätöntä on tosiasia, jonka pitää olla meillä kaikilla tiedossa, että kuntien valtionosuus uudistus järjestelmä uudistuksena ja sen rinnalla leikkaukset erityisesti tällä vaalikaudella, pohjana jo edellisen vaalikauden aikaiset leikkaukset, ne rinnan, ovat rasittaneet kunnallistaloutta erittäin voimakkaasti.

Tämä eduskunta käsitteli syksyllä 95 yksivu-

tisen kuntien valtionosuuslain. Se oli voimassa vain vuoden 96. Siinä yhteydessä sivistysvaliokunta on lausunnossaan hallintovaliokunnalle antanut jopa ponnin muodossa lausuman, jonka hallintovaliokunta on sitten mietintöön sisällyttänyt. Sivistysvaliokunta pohtii näitä kysymyksiä ja toteaa ponnessaan, että ”valiokunta edellyttää, että hallitus selvittää leikkausten vaikutuksen kunnittain ja kuntien välillä etenkin opetustoimen osalta ja ryhtyy tarvittaviin toimiin niin, että kaikki koululaiset asuinkunnasta riippumatta saavat tasa-arvoisesti tasokasta opetusta”. Tämä on sivistysvaliokunnan yksimielinen lausuma, jonka eduskunta on myös yksimielisesti hyväksynyt. Silloin kun tämä on kirjoitettu, varmasti on mietitty, mihin valtionosuusleikkaukset ja tämä järjestelmän uudistus rinnan ovat johtamassa näinä vuosina, joita nyt elämme.

Tähän samaiseen vuoden 95 sivistysvaliokunnan lausuntoon liittyy ed. Päivi Räsäsen erivä mielipide, jossa hän hyvin vahvasti pohtii ja varoittaa tästä tilanteesta, missä nyt juuri olemme. Muistan hyvin, kun kävimme keskustelua noista sanamuodoista, mitkä tänne kirjoitettiin. Täällä puhutaan kuntien välisten erojen kasvamisesta ja siitä, mihin joudutaan, kun tilanne kehittyy sillä tavalla, mihin nämä toimenpiteet johtivat: kouluksiköiden sulkemiseen, pienten koululasten koulumatkojen pidentämiseen ja paineeseen henkilösipistuksiin. Näin on tänne kirjoitettu.

Seuraavana vuonna eli 1996 syksyllä täällä hyväksyttiin pysyvä kuntien valtionosuuslain säädäntö, ja siinä yhteydessä myös nämä kysymykset olivat vakavasti esillä. Viitataan erityisesti hallintovaliokunnan mietintöön jättämäämme vastalauseeseen, jossa on yksiselitteisen selkeästi varoitettu ja nostettu esille ne ongelmat, joissa nyt olemme.

Täällä mainitaan muun muassa valtionosuus uudistuksen alueellisia ja kuntien välisiä eroja kasvattava vaikutus. Todetaan, että suurimmat menettäjät maakunnittain ovat Lappi, 874 markkaa, Kainuu 365 markkaa, Keski-Suomi, 171 markkaa, ja Uusimaa, 159 markkaa asukasta kohti, ja vastaavasti Pirkanmaa, Häme ja Varsinais-Suomi olivat voittajia tässä järjestelmä uudistuksessa ja valtionosuusleikkauksien kohdannossa.

Kun katsotaan tätä lomauttaneiden kuntien listaa, Keski-Suomen kuntia nyt ei ole yhtään tässä, onneksi. Ehkä siellä on niin sivistynyttä väkeä, että haluavat pitää perusopetuksesta kiinni ja tinkivät jostakin muualta. Talousvaikeuksia on sielläkin mutta erityisesti niillä muilla alueilla,

joissa suurimmat leikkaukset ovat olleet. Kun otetaan vielä huomioon, että tässä on ollut siirtymäaika menossa ja kokonaisleikkaukset eivät vielä ole astuneet voimaan, niin selkeästi näkyy, että niillä alueilla, missä leikkaukset maakunnissa ovat olleet suurimmat, ovat myös nämä ongelmassa olevat kunnat, jotka ovat sitten lomautuksiinkin ajautuneet.

Tämä todistaa pitkälti sitä, että valtionosuusuudistuksilla ja siihen liittyvillä rajuilla kuntien valtionosuuksien leikkauksilla, jotka on nyt toteutettu ja ovat vielä toteutumassa, on erittäin vahva sidos tähän lomautusongelmaan. Kun näin on, vastuu korostuu eduskunnalla ja hallituksella. Yhdyn siihen, minkä ed. Räsänen ryhmäpuheenvuorossa otti voimakkaasti esille, että millään tilapäistoimenpiteillä, esimerkiksi harjennanvaraisilla rahoitusavustuksilla, joita sinänsä olisi syytä nyt saada lisää yksittäisten kuntien auttamiseksi kriisistä, ei voida kuitenkaan rakentaa kestävää pohjaa kunnallistaloudelle, vaan kuntien valtionosuusjärjestelmä tulisi avata ja tarkistaa sillä tavalla, että lisättäisiin kuntien valtionosuuksia, jotta kunnat voivat kantaa vastuun tästä hallitusmuodonkin edellyttämästä maksuttomasta perusoikeudesta tasavertaisesti kaikissa kunnissa koko maassa, niin kuin sivistysvaliokunta ponnessaan yksimielisesti on esittänyt.

Ed. P e k k a r i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta ed. Kankaanniemi analysoi varsin hyvin niitä ratkaisuja, joita viime vuosien aikana on tehty, ja osoitti tavallaan sen onttouden, mikä on hallituksen vastauksessa keskustan välikysymykseen.

Täällä tämän iltapäivän aikana on kaikunut sellainen laulu hallituksen puolelta, että vika on kunnissa. Äskeiset ed. Kankaanniemen esimerkitkin innoittavat kysymään opetusministeriltä taikka paikalle tulevalta toiselta ministeriltä, mitä Pihtiputaan kunta tekee, jos valtionosuusleikkaukset siellä ovat olleet asukasta kohti suurempia kuin monissa muissa kunnissa ja ylipäänsä liian suuria, jos aluepolitiikan ja valtion investointien leikkaukset ovat olleet kovat, jos sen seudun pääelinkeinoon tai tärkeään elinkeinoon, maatalouteen, alkutuotantoon ovat kohdistuneet merkittävät leikkaukset. Näiden kaikkien toimien yhteisvaikutus on se, että Pihtiputaan kunnan tulot eivät riitä niihin menoihin, mitä sosiaali-, terveys- ja sivistystoimi välttämättä vaatisivat. Ja laki edellyttää sitä, että pitkän päälle pitää tulojen olla yhtä suuria kuin menojenkin.

Ei budjetteja voida alijäämäisiksi tehdä, minkä ennen kaikkea kunta-asioista vastaava ministeri tarkkaan tietää. Ei ole edes sallittua kunnalle tehdä kovin monta kertaa selkeästi alijäämäistä budjettia. Tilinpäätöslautakunta pitää kutsua koolle.

Tällaisissa tilanteissa kuntien syyllistäminen, että kunnat pahuuttaan suorittavat leikkauksia, on minusta pään pensaaseen panemista nimenomaan niiltä, jotka viime kädessä ovat vastuussa valtion puolelta siitä, että kunnissa rahat riittävät palveluiden toteuttamiseen.

Monet kunnat ovat pihtiputaita tällä hetkellä, eikä niiden kuntien päättäjien pahuudesta ole kysymys silloin, kun ne ovat joutuneet tämän tyyppiisiin tilanteisiin, saneeraamaan joko lomautusten tai muiden vastaavien henkilöstösäästöjen kautta.

Ed. K a u t t o : Arvoisa puhemies! Nopeasta kasvusta ja työttömyyden laskusta huolimatta valtion velkaantumiskehitystä on jouduttu hillitsemään eri hallinnonaloilla toteutettavilla huomattavilla säästöillä. Niitä on pyritty kompensoimaan toimintoja tehostamalla. Markkamääräisesti merkittävimmät säästöt on tehty kuntien valtionosuuksiin. Sekä Ahon että Lipposen hallituksen tekemät valtionosuusleikkaukset ovat lähes yhtä suuria keskustan päinvastaisista väitteistä huolimatta. Ehkä merkittävin ero on siinä, että nykyisen hallituksen säästöt tehdään kasvun oloissa eikä pahimman laman aikana, kuten kepuetoinen edellinen hallitus teki.

Arvoisa puhemies! Keskustan välikysymyksen kärjen suuntaaminen koulutuskysymyksiin osoittaa jälleen sen, että kyse on vain puoluepoliittisesta taktikoinnista. Koululait ovat juuri valmisteltavina, ja niistä keskustelu on tärkeää, mutta niiden osalta rehellisempi käsittelytapa olisi erillinen keskustelu ja se vaihe, kun ne palautuvat valiokunnasta. Sen sijaan yleensä kuntien ja yhteiskunnan tilanteesta on toki syytä keskustella täällä aina tilaisuuden tullen.

Välikysymyksessä todetaan, että olemme vaarallisella tiellä kohti eriarvoista Suomea, jossa lapsen ja nuoren asuinpaikalla, perhetaustalla ja vanhempien varallisuudella on yhä suurempi merkitys hänen tulevaisuudelleen. Hyvä, jos tämä oivallus sisältää myös sen, että tie eriarvoisuudelle avattiin nimenomaan Ahon hallituskautella, jolloin tehtiin ensimmäiset valtionosuusleikkaukset siten, että niiden kohde oli nimenomaan pääkaupunkiseutu ja suurimmat kaupunkitaajamat. Jos jossakin lasten eriarvoi-

suuden kohdalla on tällä hetkellä suurimmat uhat, nimenomaan suurten taajamien lähiöissä, joissa on paljon lapsia, vuokra-asuntoja ja työttömyyttä.

Keskusta näyttää mielellään käyttävän esimerkkinä Vantaata. Ilmeisesti he haluavat luoda Vantaasta mielikuvaa kaupungistumisen synnyttämästä kaiken pahan todentumasta. Varmasti keskustan mieltä kaivertaa myös se, ettei heidän puolueellaan ole minkäänlaista asemaa Vantaalla. Vantaan ongelmat eivät kuitenkaan juonnu keskustalaisten voimien puutteesta tai yksin Ahon hallituksen leikkauksista, vaan syyt ovat syvemmällä. Väestönkasvun myötä Vantaalla on jouduttu jo 70-luvulta alkaen toteuttamaan niin päivähoito-, koulu- kuin terveyspalvelujakin ilman sille kuuluneita valtionapuja.

En suostu kuitenkaan syyllystymään Vantaan menneestä tai menossa olevasta ja tulevasta väestönkasvusta. Me olemme parhaan kykymme mukaan pyrkineet vastaamaan niistä velvoitteista, joita Vantaalle muuttaneet ovat tuottaneet ja tuottavat kaupungillemme. Ei meillä ole mitään syytä houkutella lisää väestöä, mutta eivät näy kepulaiset kunnatkaan mahtavan mitään väestöpaolleen. En näe myöskään mitään järkeä siinä, että sanoisimme "ei" alueelle pyrkiville yrityksille. Meillä on myös työttömyyttä, ja työpaikat pääkaupunkiseudulla, Vantaa mukaan lukien, ovat veturi myös muun maan myönteiselle työllisyyskehitykselle.

Väläkysymyksessä on kirjattu se totuus, että perusopetuksen ongelmia ei pystytä yksin ratkaisemaan kuntatalouden sisäisillä siirroilla ja että sosiaali- ja terveyspalveluissa ei ole enää joka kunnassa otettavaa. Näin on. Vantaalla ei ollut enää varaa lisälainanottoon eikä ennestäänkin korkean veroäyrin korottamiseen. Meidän on ollut pakko tehdä vain ikäviä ratkaisuja, jotka merkitsivät koko henkilökunnan lomautuksia, ei vain opettajien. Jos olisimme rajanneet opetus-toimen näiden toimenpiteiden ulkopuolelle, olisi jo ennestään äärimmilleen kuormitettu sosiaali- ja terveyssektori joutunut kantamaan lisäkuorman, sillä heidän osaltaan lomautukset ovat myös edessä. Minusta sekään ratkaisu, että he olisivat yksin taakan kantaneet, ei olisi ollut oikein.

On myös ilahduttavaa huomata, että OAJ on kovasti terästäytynyt noin kymmenessä vuodessa. Silloinhan oli noin kuukauden mittainen opettajien lakko, joka sopivasti loppui ennen suvivirttä. Sen aikana OAJ ei lupsauttanut korvaansaakaan lapsien ja vanhempien huolille eikä

hiiskahtanut sen enempää hirvittävästä vääryydestä ja tulevaisuuden tuhoamisesta, joka nyt on tapahtumassa tässä valtakunnassa suoritettujen lomautusten myötä, mikäli OAJ:hin on uskomista. Vai onko aika nyt niin totaalaisesti muuttunut? Tai olisiko sittenkin kyse enemmän ay-poliittisista etutavoitteista kuin sinänsä lasten tai vanhempien eduista, jotka ovat täysin ymmärrettäviä ja oikeutettuja?

Vantaan opettajakunta oli hyvin tietoinen kaupungin taloudellisesta tilanteesta. Paikallisella tasolla oli valmiiksi neuvoteltu ja allekirjoitettu sopimus jo 22.12.97 siitä, miten tilanne hoidetaan ilman pitkiä lomautuksia. OAJ on väittänyt julkisuudessa, että lomarahen vaihtaminen vapaaksi olisi pitänyt toteuttaa myös välittömästi niin, että koulutyörauha olisi häiriintynyt. Täyttä puppua! Sen olisi voinut vaihtaa vapaaksi opettajien itse haluamalla tavalla palvelusuhteen kestoaikana ilman mitään aikarajoituksia. Vantaan kokoisen kaupungin opettajamäärässä siitä ei olisi aiheutunut mitään ongelmia. Kiitos siitä vantaalaisille opettajille, jotka ymmärsivät jo silloin lasten ja vanhempien hädän ja kaupungin talousvaikeudet. Vaan mitä tapahtui? OAJ kielsi sopimukset paikallisesti. Vantaa olisi ollut liian hyvä esimerkki joustavista paikallisista järjestelyistä.

Keskusta ja kokoomus ovat suureen ääneen vaatineet joustoja. Missä ne vaatimukset ovat opettajien kohdalla? Vai onko niin, että joustojen pitää koskea vain muita kuin Akavan alaisten ajärjestöjen jäseniä? Nyt, kun näitä kieltämättä epätoivottavia lomautuksia on jouduttu tekemään, olisi erittäin toivottavaa, että myös OAJ tutkisi niiden aiheuttamat seuraukset. Se voisi olla OAJ:n pomoille hyvää materiaalia siinä vaiheessa, kun suunnittelevat seuraavia lakkotoimenpiteitä paikallisten joustojen sijasta.

En voi myöskään olla tuntematta hienoista katkeruutta ministeri Heinosen toimenpiteitä kohtaan. Kokoomus on kovasti pahoitellut SDP:n niin sanottua värisuoraa ulkopolitiikan sektorilla, vaikka käsittääkseni se osa-alue, jos mikä, on hoidettu tällä hallituskaudella erinomaisesti. Ministeri Heinosella olisi ollut täydellinen värisuora omassa käytössään opetusministeriön kansliapäällikköä, valtiovarainministeriä, sivistysvaliokuntaa ja OAJ:n johtoa myöten. Miksi te ette tehnyt, ministeri, mitään paikallisen jouston saavuttamiseksi? Vantaan tai muidenkaan kuntien asema ei siitä parane, että hoitaisitte meille vielä maksettavaksi lisäsakkoja tyhjiyttään ammottavasta kassasta.

Kun eduskunnassa nyt ollaan huolissaan Vantaan tapauksesta, on mielestäni syytä keskittyä tähän problematiikkaan myös perinpohjaisemmin. Nouseehan Vantaan erityisproblematiikka esille myös tulevan yhteisöverouudistuksen yhteydessä. Lienee hyvä myös muistuttaa siitä, että Vantaan väestömäärä on lähes sama kuin entisen Pohjois-Karjalan läänin. Vantaan kaltaisessa ongelmatilanteessa on myös muita lapsivaltaisia kaupunkeja, Uudeltamaalta esimerkiksi Kerava ja Järvenpää.

Vantaan kaupungin verotulot olivat 2 614 miljoonaa markkaa viime vuodelta, ja kasvua edellisestä vuodesta oli 4,4 prosenttia. Mutta kunnallisveron tuotto oli 1,4 prosenttia edellisvuotta pienempi, koska sinänsä hyvä pieni- ja keskituloisiin kohdennettu tulonhankkimis- ja ansiotulovähennys pienensi verotuloja noin 40 miljoonalla markalla. Tämän vuoden verotulojen kasvun arvioidaan olevan noin 6,8 prosenttia, ja kunnallisveron tuoton arvio on optimistinen. Miltä siis Vantaan tulevaisuus näyttää jatkon osalta?

Vantaan käyttötalouden valtionosuudet olivat viime vuonna 217 miljoonaa markkaa ja saatujen päätösten mukaan ensi vuonna 147 miljoonaa. Lisäksi jo sovittu ansiotulovähennys tietää vuonna 99 jälleen ainakin 40 miljoonan markan menetystä. Vuosina 1999—2001 valtionosuuksiin on tiedossa muutosta vain väestömuutoksista, indeksitarkastuksista ja verotulojen tasauksesta.

Valtionosuusuudistus ei olekaan kaikilta osin onnistunut. Vantaa ja muut samankaltaisen väestörakenteen kunnat tulevat epäoikeudenmukaisesti kohdelluiksi. Tulevina vuosinakaan Vantaan väestörakenne ei ikäänny niin, että se auttaisi. Kaupungin suhteellinen asema sosiaali- ja terveydenhuollon hinnoittelussa ja kertomisissa heikkenee nykyjärjestelmällä edelleen ainakin vuoteen 2005 saakka.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa Vantaan kannalta merkittävin epäkohta liittyy 0—6-vuotiaiden terveydenhuollon hinnoitteluun. Kuntaliiton selvitysten mukaan terveydenhuollon hinnoittelu on selvästi alle suurten kaupunkien tuotantokustannusten. Hinnoittelua korottamalla voitaisiin suoraan parantaa Vantaan ja muidenkin lapsivaltaisten kuntien asemaa.

Työssäkäyntikerroin tuottaa puolestaan Vantaalle 8 prosentin lisäyksen 0—6-vuotiaiden sosiaalihuollon laskennallisiin kustannuksiin. Todellinen ero koko maan keskimääräiseen tarpeeseen on kuitenkin suurempi. Todellinen vaihto-

ehto olisi ottaa huomioon hedelmällisyydessä olevien naisten työvoimaan kuulumisen aste.

Vantaalla huomioidaan lisäksi vain 71 prosenttia laskennallisista terveydenhuollon kustannuksista valtionosuuksiin. Jos kerroin olisi yksi eli koko maan keskiarvo, saisi Vantaa vuosittain yli 60 miljoonaa markkaa enemmän valtionosuuksia kuin vuonna 97. Kuntien terveydenhuollon järjestämistaakkaa kuvaamaan tulee kehittää nykyistä parempia mittareita, jotka muodostuvat sairastavuudesta ja sairastavuutta kuvaavista asioista, kuten muun muassa työkyvyttömyydestä, päiväraha-kausista ja kroonisista sairauksista.

Vantaan ja vastaavien kuntien näkökulmasta muutostarpeet valtionosuusjärjestelmään kohdentuvat pääosin päivähoitoon liittyvään työssäkäyntikertoimeen ja sairastavuuskertoimeen. Lisäksi koulujen osalta valtionosuusleikkaukset tulee kohdistaa kaikkiin ylläpitäjiin tasapuolisesti. Valtionosuudet tulisi maksaa peruskunnalle eikä ylläpitäjälle.

Arvoisa puhemies! Yhteenvetona voi siis todeta, että Vantaan kaupungin talous on joutunut kestämättömään tilanteeseen pääomapuolen valtionosuusmaksujen puuttumisen, aiemmin tehtyjen kantokykyluokan nostojen, nykyisten järjestelmiin liittyvien heikennysten ja yleisten valtionosuusleikkausten johdosta. Nykyiseen järjestelmään tulee tehdä muutoksia, jotka huomioivat palvelujen todelliset kustannukset sekä päivähoidon ja terveydenhuollon todelliset tarpeet. Nykyinen valtionosuusjärjestelmä on epäoikeudenmukainen Vantaan kaltaiselle kasvavalle ja ikärakenteeltaan nuorelle kaupungille ja sen asukkaille. Muutoksia on haluttaessa mahdollista tehdä jo ensi vuoden osalta. On mielenkiintoista nähdä, tulevatko välikysymyksen tekijät vastaamaan huutoonsa, kun tulee tilaisuus korjata suuri vääryys.

Ed. H y s s ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Kautto totesi, että Ahon hallituksen leikkaukset olisivat olleet jo syynä Vantaalla tapahtuneisiin lomautuksiin. Samanaikaisesti hän unohti, että tilanne oli silloin täysin toinen eli elettiin lamassa, nyt on varmasti jo kuudes noususuhdannevuosi. Tilanne on siltä osin aivan toinen, mutta tämän hän tietoisesti unohti.

Samoin osittain hallitsematon väestönkasvu, joka pääkaupunkiseudulla on, on varmasti johtanut Vantaalla näihin ongelmiin. Tämä on osaltaan seurausta hallituksen epäonnistuneesta

aluepolitiikasta. Se on varmasti selvästi osoitettu.

Lisäksi ed. Kautto otti esille OAJ:n suurimpana maalitauluna, jos oikein ymmärsin, opettajien kohdalla, mutta samaan aikaan hän unohti, että maalitaulu olisi perussyhyn eli lomautuksiin, talousvaikeuksiin, etsittävä aivan muualta kuin OAJ:stä. Se on etsittävä hallituksen suunnalta, koska nimenomaan ne leikkaukset, joihin ed. Kautto myöhemmin puheessaan viittasi, ovat varmaan olleet myös Vantaalla aika kovat. Tässä nyt on osoitus tietysti myös siitä, että demari- ja kokoomusjohtoiset kunnatkaan eivät asioita ole saaneet hanksaan. Nämä ongelmat ovat aika monisyisiä eivätkä niinkään johdu värisuorasta kuin muista talousongelmista.

Ed. **V e h v i l ä i n e n** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kautto puheenvuorosaan arvioi, että keskusta käyttäisi Vantaata esimerkkinä siksi, että siellä keskustalla ei ole kovinkaan merkittävästi poliittista voimaa. Voin kertoa, että ei se kyllä tästä johdu, vaan se johtuu siitä, että Vantaalla nämä lomautukset kestävät kaikista pisimpään eli neljä viikkoa ja, kuten on arvioitu, koskettavat oppilaita vielä useampien viikkojen ajan, koska kierto on kova.

Mutta minun mielestäni olennaista ei ole se, mitä kuntia käytetään esimerkkinä, ei sen enempää Vantaata, Joensuuta kuin mitään muutaakaan kuntaa. Kokoomus on täällä halunnut keskustalaisia kuntia tuoda esille. Sekään minusta ei ole oikein. Minusta tässä ed. Kauton rehellisessä analyysissä Vantaan kaupungin tilanteesta, niistä asioista, mitkä ehkä ovat johtaneet siihen, mikä tilanne nyt on, kuvastuu se, mikä näitä kaikkia lomauttavia kuntia yhdistää eli kaikissa näissä on taloudellinen kriisi. Lomautukset ovat vain jäävuoren huippu. Uskon ja tiedän, että Vantaalla myös on tehty paljon muitakin toimia ennen kuin lomautuksiin on menty.

Eli haluan todeta edelleenkin sen, että kuntapäätäjät, kunnalliset naiset ja -miehet, jotka näitä päätöksiä joutuvat tekemään, eivät tahallaan siellä näitä lomautuksia kyllä todellakaan etsi, vaan hakevat ensin kaikki muut keinot ja sitten vasta viime kädessä näihin ratkaisuihin mennään.

Ed. **A. O j a l a** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ymmärrän hyvin ed. Kauton huolen oman kuntansa tilanteesta. Talous on varmaan siellä ollut kovinkin ahtaalla ja näyttää jatkossakin olevan niiden lukujen valos-

sa, mitkä meillä on tiedossa. Sekin on ymmärrettävää, että kaikkia työntekijöitä pyritään solidaarisesti kohtelemaan samalla tavalla ja samantarvoisesti.

Haluaisin kuitenkin muistuttaa siitä, että opetustoimi on aika lailla erilainen moneen muuhun kunnan virkaan verrattuna. Ottaisin esimerkiksi vaikka palopäällikön. Jos palopäällikkö nyt lomautetaan yhdeksi päiväksi, niin se on 240. osa palopäällikön työstä. Mutta kun opettaja lomautetaan, niin se on 190. osa. Eli näin ollen Vantaalla, kun siellä lomautetaan 29 päivää, joka on yksi kuukausi, yhdeksäs osa vuoden työstä jää käyttämättä, mutta kunta saa palkasta vain 1/12 edun. Eli näin ollen minusta se ei ole myöskään kunnalle kovin edullinen vaihtoehto. Olisi todella ollut paljon parempi, että siellä olisi kyetty neuvottelutuloksella saavuttamaan se tulos, mikä tähän lomautukseen liittyy ja ei olisi tarvinnut tämmöisiin pakkotilanteisiin mennä.

Ed. **K a n k a a n n i e m i** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Pieni tarkennus tai oikaisu ed. Kauton puheenvuoron alussa toteamaan. Hän totesi, että Ahon hallituksen ja Lipposen hallituksen tekemät kuntien valtionosuusleikkaukset ovat yhtä suuret. Se on periaatteessa oikein, mutta täytyy muistaa, että Lipposen hallitus aloittaessaan ilmoitti, että se hyväksyy kaikki Ahon hallituksen aikana tehdyt säästötoimenpiteet ja niiden päälle on leikattu nämä kaikki miljardit, mitä on leikattu kuntien valtionosuuksia, mikä on johtanut tähän tilanteeseen. Eli ne on laskettava yhteen ja siitä on syntynyt se tilanne, mikä nyt on. Niin kuin ed. Hyssälä totesi, tilanne kyllä kansantalouden kannalta oli neljä, viisi, kuusi vuotta sitten aivan toinen kuin on tänä päivänä ja tämä osoittaa arvovalintaa: koulutuksesta ei kanneta todellista huolta tänä päivänä.

Tuo Vantaan tarkastelu on tietysti sinänsä, niin kuin täällä kuultiin, perusteltua siksi, että Vantaan lomautukset ovat kaikkein pisimmät, mutta erityisesti myös, mikä tuli ed. Kauton asiallisessa puheenvuorossa hyvin huolestuttavana tosiasiana esille, lähitulevaisuuden takia. Ed. Kautto kertoi, miten neljätkymmenet miljoonat ja suuret määrät menetyksiä kaupungin talouteen on tulossa nyt lähivuosina. Tämä tekee tämän kehityksen erittäin vakavaksi ja tähän toivoisin hallituksen suurella vakavuudella paneutuvan, mikä on kehitys eteenpäin ja millä siitä selvittää niin Vantaalla kuin kaikissa muissakin ongelmakunnissa.

Ed. P e k k a r i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kautto oli hyvin paneutunut omaan puheenvuoroonsa ja esitteli hyvin seikkaperäistä informaatiota meille kaikille. Siihen koko puheen tasoon nähden oli mielestäni kyllä aika totaalinen kömmähdyks se, että hän puheenvuoronsa aloitti kertomalla, kuinka Ahon hallitus suoritti leikkaukset, jotka vaivautavat tänään Vantaan kaupunkia. Ed. Kautto, teidän täytyy tietää se, että niitä leikkauksia, joiden seurauksena ne sadat miljoonat markat valtionosuuksina on teidän kunnaltanne mennyt, ei tehnyt Ahon hallitus. Sekin teki leikkauksia ja paljon joutui tekemään, mutta satamiljoonamääräisesti leikkauksia valtionosuusjärjestelmään, sekä järjestelmäleikkauksia että volyymileikkauksia, tulee tehneeksi tämä hallitus. Kun te kerroitte niitä miljoonia, joita te menetätte, te jätitte kertomatta sen, että nämä menetykset ovat tapahtuneet sen järjestelmän seurauksena, jonka järjestelmän tämä hallitus on tehnyt.

Mitä ed. Kauton puheenvuoroon niiltä osin tulee, mikä on näiden leikkausten määrä, mitä nyt on tässä tapahtumassa tai tapahtunut näiden kolmen viime vuoden aikaan, niin aivan kuten ed. Kankaanniemi edellä totesi, se täytyy suhteuttaa siihen tilanteeseen, missä valtiontalous ja kansantalous tällä hetkellä on. Kansantalous kasvaa erittäin merkittävää vauhtia. Kuntasektorin osuus, kansantuoteosuus supistuu erittäin nopeaa vauhtia tällä hetkellä ja se on arvovalinta. Se on arvovalinta, jos näiden palveluiden osuus, sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen, kansantuotteen kakusta supistuu kaiken aikaa, niin kuin nyt on tapahtunut ja tapahtumassa lähivuosina eteenpäin.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Tämä keskustan tekemä välilyksymys keskittyy täysin selkeästi perusopetuksen ajallisiin ongelmiin, ajankohtaisiin ongelmiin ja voisi sanoa näin, että tämä on ehkä ajallisin ja ajankohtaisin välilyksymys, mitä oppositio tämän uransa, tämän vaalikauden aikana on tehnyt. Mitä tulee koululakeihin, jotka ovat samanaikaisesti käsitellyssä, niin totta kai niihinkin näissä asioissa puututaan, mutta se on kuitenkin vähäistä. Näin ollen ed. Kauton näkemys siitä, että tämä välilyksymys ei perustuisi nimenomaan perusopetuksen ongelmiin vaan harhailisi jossakin muualla, ei pidä paikkansa.

Tämä kunnallispoliittinen vuodatus, mitä ed. Kautto totesi ja joka varmasti Vantaan kaupungin sanomissa huomenna tai ylihuomenna jul-

kaistaan ja on ihan aiheellistakin julkaista, oli toisaalta hyvä puheenvuoro. Minä jo luulin, että ed. Kautto on rehellinen ja puhuu todella asiaa, mutta silloin minua alkoi hämmästyttää, kun hän ensimmäisenä yritti nämä Vantaan ongelmat sysätä Opettajien Ammattijärjestön päälle. Ja se on aika kova homma, että tällainen pieni porukka tällaiset suuret tappiot olisi aiheuttanut. Mutta kun hän ei siinä onnistunut, niin sitten hän teki sen, että hän heitti ne tavallaan Ahon hallituksen päälle ja vaati, että entinen Ahon hallitus olisi nyt velvollinen korjaamaan, järjestämään keräyksen Vantaan kaupungin hyväksi.

Kyllä, ed. Kautto, asia on sillä tavalla, että kaikki teidän ongelmanne pitkässä juoksussa ovat tämän hallituksen tekemiä. Jos Ahon hallitus, niin kuin oli pakko ja niin kuin tehtiin, aikanaan leikkasi, niin kyllä tämä hallitus nousu aikana on velvollinen korjaamaan niitä asioita, jotka ovat muodostuneet teille todelliseksi ongelmaksi. Olisitte liannut hiukan omaakin pesäänne, niin olisi jäänyt hyvä kuva teidän sinänsä hyvästä puheestanne, mutta nyt tuli pahoja lihasahduksia.

Ed. K a u t t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En tiedä, onko keskustalaisilla kuullun ymmärtämisessä vaikeuksia. Totesin muun muassa lopussa, että yhteenvetona voin todeta, että Vantaan kaupungin talous on joutunut kestävämpään tilanteeseen pääomapuolen valtionosuusmaksujen puuttumisen, aiemmin tehtyjen kantokäylyluokan nostojen, nykyisten järjestelmiin liittyvien heikennysten ja yleisten valtionosuusleikkausten johdosta sen paremmin kohdentamatta tätä murheenkryyniä kenenkään syliin, vaan kohdensin sen sillä tavalla, että jokaisella meillä valitettavasti on tässä kanto-osuutemme.

Mikä tulee vaikeutena siihen, että Ahon hallitus leikkasi, oli tietysti se, että silloin ei tullut kompensatiota verotulojen osalta tippaakaan, vaan ne romahtivat, koska meillä oli erittäin voimakas työttömyys ja kaikki sen aiheuttamat kustannukset. Nyt on edes se ilo, että työttömyystilanne on parantunut, meillä todennäköisesti puolittumassa, mutta on selvää, että ennen kuin sekään tuottaa kaupungille ratkaisuja, se vie valitettavasti oman aikansa.

Minusta oli erittäin ilahduttavaa, että ed. Vehviläinen oli ottanut selvää Vantaan tilanteesta ja tajunnut, että kaikkia ratkaisuja on yritetty, ennen kuin tämä pakkotilanne oli edessä. Sitä mieltä olen edelleenkin, että kyllä OAJ:llä isona am-

mattijärjestönä pitäisi olla vastuu myös joustojen käyttämisestä, kun monessa muussa yhteydessä niitä joustoja niin kovin perätään.

Mitä tulee ed. A. Ojalaan, totesin sen, että opetustoimi on toki erilainen ja pitkän tähtäimen asia. Mutta ei oteta nyt palomestaria esimerkiksi. Otetaanpa terveydenhoitaja tai lääkäri. Heidän lakkonsa tulos saattaa olla kuolema, ja sepä vasta pitkäaikainen onkin. (Ed. Gustafsson: Kepu voisi aloittaa työreforminsa OAJ:stä!)

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Aluksi totean tyytyväisenä, että ed. Kautto ja nyt tuntuu jo ed. Gustafssonin kääntyneen keskustan työreformin vankaksi kannattajaksi nimenomaan joustojen osalta, joita he ovat niin kovasti aikaisemmin moittineet.

Toiseksi, kun täällä on todettu ministerienkin suulla, että monet kunnat ovat lomauttaneet, vaikka niiden taloudellinen tilanne on ollut kohtalaisen hyvä, haluan todeta, että OAJ on julkisuudessa esittänyt, että ainakin Hattulan, Kannuksen, Kiuruveden, Kuusamon ja Vuolijoen kuntien talous on hyvässä kunnossa. Kuntaliiton selvityksen mukaan viime vuoden tilinpäätöksessä näissä kunnissa ainoastaan Kiuruveden ja Kuusamon vuosikate on positiivinen. Muiden on selkeästi negatiivinen ja muun muassa Kannuksen, josta vasemmistoliiton ryhmäpuhujaja Asko Apukka antoi ymmärtää, että siellä olisivat poliittiset lomautukset kysessä, vuosikate on lähes 1 700 markkaa per asukas miinusmerkkinen. Jokainen ymmärtää, että siinä tilanteessa ei ole paljon vaihtoehtoja. Näiden positiivistenkin, esimerkiksi Kuusamon osalta pudotus on todella jyrkkä. Jokainen järkevä kunta siinä tilanteessa pyrkii vakauttamaan talouttaan. Edelleen on ehkä myös syytä todeta, että varmaankaan mikään kunta ei ole lomauttanut yksinomaan opettajia vaan se on tapahtunut siinä yhteydessä, kun kaikki muukin kunnan henkilökunta on lomautettu.

Arvoisa puhemies! Hallituksen vastauksessa keskustan välikysymykseen paistaa läpi keskiarvoajattelu. Keskiarvoajattelu ei anna kuitenkaan oikeata kuvaa ongelmasta eikä sen syistä. Kun keskiarvoajattelu erotetaan vielä kokonaisuudesta, luodaan väärä ja virheellinen mielikuva asiasta. Hallituksen mielestä on peilin vika, jos naama on vino.

Virheellistä mielikuvaa opetusministeri Heinenon pyrkii luomaan toteamalla, että kuntien valtionosuuksien leikkaukset eivät ole syynä peruskoulun opettajien lomautuksiin. Ministerin

mukaan kunnat saavat valtionosuuksina vain 14 prosenttia tuloistaan, ja siitä opetustoimen osuus on ainoastaan muutama prosentti. Tällöin hallitus unohtaa, että kuntatalous on kokonaisuus ja että eri kunnat elävät hyvin erilaisessa taloudellisessa tilanteessa. Lipposen hallituksen 7,8 miljardin valtionosuusleikkausten lisäksi hallitus on leikannut kuntien veropohjaa ja lisännyt veroitteita siten, että niiden yhteinen osuus on lähes yhtä suuri kuin valtionosuusleikkaus.

Ministeri unohtaa myös sen, että maassa on joukko kuntia, joissa valtionosuudet ovat lähes yhtä suuret tai suuremmat kuin kunnan omat verotulot. Samoin hän unohtaa, että valtionosuuksien leikkausten ohella valtionosuusjärjestelmästä aiheutuvat muutokset ovat siirtymäkauden aikana lukuisille kunnille suuremmat kuin varsinaiset valtionosuusleikkaukset. Vaikka hallitus nyt vakuuttaakin, ettei uusia leikkauksia tule, joutuvat valtionosuusjärjestelmän vuoksi menettävät kunnat vielä valtionosuusvähennysten kohteiksi joka vuosi aina vuoteen 2002 saakka. Kun siihen lisätään usein samoihin kuntiin kohdistuvat yhteisöverouudistuksen siirtymäkauden menetykset, on suuri joukko kuntia ajautumassa täydelliseen umpikujaan. Näitä seikkoja hallitus piilottelee keskiarvoajattelun taakse.

Todellisuudessa hallitus on asettanut lukuisat kunnat selkää seinää vasten. Kun rahat loppuvat, niin kerjuu alkaa. Lomautuksethan ovat tosiasiassa kunnan pakkokerjuuta omilta työntekijöiltä.

Hallituksen pää-äänitorvena usein esiintyvä Helsingin paikallinen lehti on esittänyt vääriä väitteitä siitä, että keskustalaiset kunnat olisivat keskimääräistä innokkaampia lomauttajia. Tätä virheellistä tietoa ovat täällä pyrkineet jatkaamaan niin kokoomuksen kuin vasemmistoliitonkin ryhmäpuhujat ja myös eräät SDP:n kansanedustajat.

Laskelmia tehneillä matematiikan harrastajilla on tällöin unohtunut, että keskusta on — vaikka se ei tietojen levittäjien pirtaan sopsikaan — suurin puolue 298 Manner-Suomen kunnassa. Näistä kunnista 22 eli 7,4 prosenttia lomauttaa opettajia. Vastaavasti SDP-johtoisissa kunnissa lomautusprosentti on 9,1 eikä vasemmistoliitonkaan kannata ylpeillä, sillä 50 prosenttia sen johtamista kunnista on lomauttanut opettajansa. Tosin vasemmistoliitto on suurin puolue vain kahdessa kunnassa. Äänestäjät ovat siten halunneet jo ennalta ehkäistä vasemmistoliiton väärän politiikan.

Keskusta lähtee siitä, että pohjoismaainen hyvinvointivaltio yleisine ja yhtäläisine peruspalveluineen on säilytettävä. Se on arvovalinta, josta ei tule tinkiä. Sen saavuttaminen on mahdollista vain pitämällä huolta kuntien toimintaedellytyksistä kaikkialla maassamme. Tässä asiassa voi mielihyvin yhtyä SDP:n ryhmäpuhujan ed. Tuomiojan puheenvuoroon. Vaikka puheen analyysi oli hyvä ja oikea, hänen johtopäätöksensä lopuksi oli hiukan ja aika paljonkin vajavainen.

Kuntapolitiikallaan hallitus on kuitenkin kansantalouden voimakkaan kasvun aikana pienentänyt voimakkaasti kuntatalouden osuutta bruttokansantuotteesta. Valtionosuudet ja kuntien verotulot bruttokansantuotteesta ovatkin tänä päivänä samalla tasolla kuin 1970-luvun puolivälissä.

Vakauden aikaansaamiseksi ja ongelmien ratkaisemiseksi keskusta esittää kuntasopimusta. Sopimuksessa on sovittava vaalikaudeksi paitsi neuvottelumenettelystä myös siitä, miten kuntatalouden osuus kasvaa tai vähenee kansantalouden kasvun myötä. Keskusta lähtee siitä, että jos kansantalous kasvaa, niin kuntien on jatkossa saatava tietty osuus kansantalouden kasvusta. Vastaavasti kansantalouden supistuessa valtion on toimittava puskurina niin, että kunnat voivat sopeutua heikentyvään tilanteeseen.

Kuntasopimuksessa on sovittava myös toimenpiteistä, joilla kuntien menojen ja tulojen välinen tasapaino saavutetaan. Siinä on sovittava myös henkilöstöpolitiikasta sekä työllistämistoimenpiteistä huomioiden kunta-alan henkilöstön ikääntyminen, työuupumus ja valmistautuminen työvoimatarpeeseen suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen johdosta. Sopimuksessa on sovittava myös neuvottelumenettelystä ja turververkosta yksittäisten kuntien osalta siten, että jokainen kunta voi jatkossakin turvata peruspalvelut.

Sosiaali- ja terveystoimen aloilla on nykyisellään työttömänä 30 000—50 000 henkeä laskentatavasta riippuen. Näiden henkilöiden työttömänä olo maksaa sosiaali- ja terveysvaliokunnalle annettujen tietojen mukaan 80 prosenttia siitä, jos nämä henkilöt olisivat työssä. Tilanne on siis perin kummallinen. Toiset ovat työttöminä, toiset uupuvat työtaakan alle.

Keskusta katsookin, että meillä tulisi ryhtyä toteuttamaan Ruotsin mallin mukaista järjestelmää niin, että työttömänä olevia sosiaali- ja terveystoimen sekä tarvittaessa myös opetusalan henkilöitä työllistettäisiin valtion rahoituksen turvin. Tällä tavalla turvattaisiin riittävät perus-

palvelut ja estettäisiin työuupumusta. Samalla turvattaisiin ammattitaitoinen työvoima vastaanottamaan tehtävät suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Tiedämme hyvin, että aiheutuvat säästöt työttömien siirtyessä työllistetyiksi kohdentuvat normaalisti eri instansseihin ja momenteille kuin palkanmaksuun. Kun eduskunnalla on kuitenkin lainsäädäntövalta, on mahdollista imuroida ne rahat valtiolle sillä tavoin, että yhteiskunnalle ei aiheudu juurikaan kustannuksia tällaisesta työllistämisestä. Sen sijaan sillä on lukuisa joukko erittäin positiivisia vaikutuksia.

Arvoisa puhemies! Kun näyttää siltä, että Lipposen hallituksella ei ole halua eikä kykyä todelliseen kuntasopimukseen, on kuntasopimus otettava keskeiseksi osaksi seuraavia hallitusneuvotteluja ja hallitusohjelmaa. Vain se mahdollistaa yhteiskunnallisten peruspalvelujen turvaamisen hallitusmuodon edellyttämällä tavalla niin opetus- kuin sosiaali- ja terveystoimen sekä muillakin kunnan palvelualueilla. Keskusta tuleekin nostamaan kuntasopimuksen yhdeksi keskeiseksi vaalitavoitteeksi ja teemaksi tulevissa eduskuntavaaleissa.

Ed. R. Korhonen: Arvoisa puhemies! Koulutukselle on Suomen tulevaisuuden menestystä rakennettu aina Snellmanista Heinoseen. Ihmiset ja heidän osaamisensa on ollut Nokian menestyksen perusta. Metsä kasvaa puuta, koulu lapsia.

Lapsen kasvaminen viisaaksi ihmiseksi takaa tulevaisuudessa maan menestymisen metsääkin paremmin. Tähän kasvatusyöhön tarvitaan toimivaa koululaitosta, osaavia ja innostavia opettajia, oppimaan ohjaajia ja lainsäädäntöä, joka antaa erilaisille kunnille ja kaupungeille mahdollisuuden hakea juuri itselleen sopiva malli toteuttaa lain asettamat tavoitteet.

Valtio on useilla lakimuutoksilla jakanut valtaa itseltään kunnille. Demokraattinen päätösvalta on kansalaisyhteiskunnan hengessä nyt kuntien ja kaupunkien valtuustoilla. Kun kunnat ovat hyvinkin erilaisia ja valtionosuudetkaan eivät enää ole korvamerkittyjä, on vallankäyttö kuntatasolla johtanut usein äänivallattomilta ottamiseen ja suuriäänisemmille antamiseen. Jakoa epätasapainottavat vielä niin sanotut lakisääteiset, subjektiiviset oikeudet. Koulut näyttävät nyt olevan kärsijän osassa.

Ratkaisuksi on täällä joidenkin kansanedustajien taholta tarjottu muun muassa valtionosuuksien osittaista korvamerkitsemistä eli kun-

nallisen päätösvallan poisottamista. Lainsäädännössä ollaan kuitenkin leveämmällä rintamalla tähdätty päätösvallan delegointiin yhä alemmas. Tuleva rakennuslaki on myös esimerkiksi tästä. Kansalaisvastuu, kunnallisen päätäntävallan lisääminen ja kuntien erilaisuuden entistä parempi huomioiminen lienee ollut myös keskustan ja Ahon hallituksen pitkän tähtäimen tavoite. Mistä nyt tällainen pakin päälle veto?

Ikävätkin arvokeskustelut olisi parasta käydä mahdollisimman lähellä päätöksenteon kohdetta, kansalaista. Jos kuntatasolla yleisesti todetaisiin, että lakisäateisiä, subjektiivisia oikeuksia, jotka kuluttavat yhteisiä varojamme, on liikaa, olisi niistä hyvä käydä todellista keskustelua. Kuitenkin yleisesti näyttäisi olevan niin, että kukin kansalainen tai kunta haluaa pitää erityisesti omista saamisistaan kiinni, jolloin arvokeskustelu auttamatta ajautuu umpikujaan ja katseet kääntyvät eduskuntaan toiveella, ottakaa meiltä pois tämä valta ja vastuu.

Koulutus on panostamista osaamiseen ja tulevaisuuteen. Sen panokset tulisi määritellä aina ensisijaisesti oppilaiden tarpeiden mukaan. Kuntien talousvaikeudet näyttäisivät nyt iskevän niin suurempiin kouluihin kuin myös kolmeopettajaisiin kyläkouluihin, joissa kustannukset oppilasta kohti ovat isommat kuin suurissa keskuskouluissa. Valtakunnan tason savolaiseksi esimerkiksi voin nostaa Rapakkojoen koulun Kiuruvedellä. Koulun korjaustarpeet olivat johtaa lakkautuspäätökseen. Kansalaistoiminta ja kyläläisten yhteistyö estivät kuitenkin lakkauttamisen toistaiseksi. Valtuutetuilla oli rohkeutta tehdä uusi päätös. Arvojen ja arvotusten muutosmahdollisuus on meillä kaikilla myös silloin, kun istumme kunnanvaltuuston tai -hallituksen pulpetin taakse kunnallisina päättäjinä.

Tänään on käyty kärkevää keskustelua uudesta koululainsäädäntöpaketista väläkysymyksen sateenvarjon alla. Kultaisen 70-luvun alusta olevan peruskoululain puolustajat ovat yhtäkkiä heränneet vaatimaan nykyisen lainsäädännön sisältämän tasa-arvon turvaamista jatkossakin. Tasa-arvo tuntuu hoituvan pelkästään sillä, että saadaan tarpeeksi monta kertaa lakiin maininta sen olemassaolosta. Tasa-arvo kuitenkin viime kädessä toteutuu tai se ei toteudu paikallisen päättäjän päätösten seurauksena.

Kuinkahan moni nyt vanhan lain suojelijana esiintyvä oli sitä aikanaan tiukastikin vastustamassa? Muutosta ja tulevaisuutta voi toki keskustella pelkäämään tai sitten siihen voi suhtautua kuin vanhempi valtiomies Virolainen todetes-

saan: ”Muutosta ei pidä vastustaa, mutta sitä pitää ohjata!” Sama viisaus pätee niin koulutuslainsäädännön muutokseen kuin kuntien päätösvallan lisäämiseen tai ylipäätensä alueellisten muutoksien hallintaan.

Kritiikkiä lakipakettiin ja erityisesti perusopetuslakiin näyttää kohdistuvan ainakin kahdelta taholta. Toiset pitävät uutta lakiesitystä liian löyhänä, liikaa paikallista päätösvaltaa antavana ja toisten mielestä esitys ei näe riittävän pitkälle tulevaisuuteen.

Erityisen huolestuneita on oltu uudesta arviointijärjestelmästä. Arviointijärjestelmän pelätään kilpailuttavan koululaisia tai oppilaitoksia keskenään. Tarkoitus ei varmasti ole kumpikaan. Koulutuksen arviointijärjestelmä on tarkoitettu monipuolistamaan olemassa olevaa normiohjausta. Perinteinen normiohjaus kun yksistään on osoittautunut liian yksipuoliseksi ja staattiseksi. Toisaalta oppilaiden oikeuksien osalta normiohjausta on muilta merkittävilta osin lisätty ja selkeytetty.

Ohjausjärjestelmän uudistamisen ja koko esityksen perusteena ovat keskeiset koulutuspoliittiset periaatteet ja tavoitteet, siis kansallisen koulutuspolitiikan ja opetuksen korkean laadun varmistaminen, koulutuksellisen tasa-arvon ja perusturvan takaaminen, oppilaiden yksilöllisten edellytysten huomioon ottaminen ja valinnaisuuden lisääminen, elinikäisen oppimisen periaatteen käytännön toteuttaminen sekä koulutuksen tehokkuuden ja paikallisen innovatiivisuuden lisääminen. Erinomaisen upeita tavoitteita kaikki.

Laissa säädettävällä koulutuksen arvioinnilla hankitaan tietoa siis siitä, miten koulutukselle säädetyt ja määrättyt tavoitteet käytännössä toteutuvat. Koska arviointijärjestelmä ei voi olla staattinen hallinnointijärjestelmä, arviointia koskevat säännökset ovat väljiä sekä erilaisten olosuhteiden tarpeisiin mukautettuja. Laissa säädettäisiin vain arviointitarkoituksesta, koulutuksen kehittämisen tukemisesta ja oppimisen edellytysten parantamisesta sekä lisäksi arvioinnin tasosta. Koulutuksen järjestäjä suorittaa itse arvioinnin ja opetushallitus opetusministeriön päättämien perusteiden mukaisesti huolehtii ulkopuolisen kansallisen ja kansainvälisen arvioinnin suorittamisesta. Keskeiset arviointitulokset tulisi julkistaa.

Koulujen profiloituminen ja kouluihin kohdistuva arviointi haastavat vanhemmat seuraamaan kouluelämän uudistumista. Arviointi voi aiheuttaa pelkoa heikkolaatuisista arviointimenetelmistä, mutta muodostunee kehittyessään

korvaamattomaksi avuksi sekä vanhemmille että arvioitaville oppilaitoksille itselleen. Tärkeätä ei ole siis pelkästään kiitettävä arviointitulosa, vaan myös arviointiprosessin onnistuminen. Prosessi on myös osa oppimista, osa kehittymistä myös koululle.

Vanhempien ensisijainen asema kasvattajina ja kotoa annetut niin henkiset kuin aineellisetkin valmiudet korostuvat tulevaisuudessa, vaikka lainsäädännössä mitä muuta hyvänsä määrättäisiinkin. Vanhemmilta ei vanhempien roolia voi ottaa pois edes lainsäädännöllä. Erityisesti nämä valmiudet korostuvat monipuolisten ja hyödyllisten harrastusten valinnoissa, ohjaamisessa, kiinnostuksen osoittamisessa lapsia ja lasten toimia ja harrastuksia kohtaan.

Tietoyhteiskunnan muuttuessa ja muovautuessa on yhä tärkeämpää, että oppivelvollisuusikäisten hyvinvoinnista huolehditaan ajan vaatimusten mukaisesti. Joustavuus, ajanhenkisyys ja oppilaslähtöisyys ovat osa uudistuvaa koulujärjestelmää. Olemassaolevat peruskoulutkin ovat muuttuneet ajan myötä. Toivottavasti lakiuudistus astuu suunnitelmien mukaan voimaan ensi elokuun alusta.

Yksittäinen koulu tarjoaa varmastikin suppeimmat mahdollisuudet valinnoille kuin useamman koulun verkosto. Verkottuminen on mahdollisuus, samoin informaatioteknologian mukanaan tuomat vaihtoehdot. Kyläkoulu, tai koulujen verkko, on organisaatio, jota voidaan kehittää ja joka voi olla keino ja vastaus moneen muuhunkin ongelmaan. Kyläkoulu voi olla aluensa monari, monitoimitalo, joka ratkaisee päivähoidon-, esikoulu-, kerhokeskus-, palvelu-, kierrätys-, verkottomiskeskusongelmat. Se voi olla yritys-, yhteistyö-, tapaamis-, kohtaamispaikka. Mikään uudelleenajattelu ei kuitenkaan onnistu, elleivät vanhemmat ja kylät, päättäjät ja kunnat sitoudu mukaan tekemisen meininkiin, toiseen tapaan ajatella ja ratkaista ongelmia. Kiuruveden Rapakkojoella se toimii, Rautavaaralla se toimii. Se voisi varmasti toimia muuallakin Suomessa kuin Savossa.

Oma nuorisoni on yhtä lukuun ottamatta käynyt tätä perusperuskoulua. Nuorin tallaa Steinerissä. Arvokkainta kellekään heistä eivät ole olleet seinät tai värikin tai vempaimet tai vehkeet tai edes vaihtoehdotkaan opetusaineissa. Arvokkain ja tärkein on ollut aina opettaja ja hänen kykynsä ja taitonsa ottaa lapsi mukaan oppimisen ihmemaahan. Näitä osaavia oppimisen taitureita on vain liian vähän ja ne vähätkin tuntuvat joskus tukehtuvan lakien ja oikeuksien ja

etujen valvonnan alle, etujen valvojina milloin etujärjestöt, milloin vanhemmat. Kuitenkin viisaat vanhemmat, jotka valvoen hoitavat, ja ohjaavat ja innoittavat opettajat ovat se paras lahja, minkä pieni matkalainen, koululainen voi evääkseen saada.

Arvoisa puhemies! Koululakien valmistelu käynnistyi jo vuonna 1993. Valmistelu on ollut laajapohjaista ja yksimielistä. Avoimella valmistelulla pyrittiin estämään myös lakien joutumisen poliittiseksi pelivälineeksi. Valiokunta on kuullut liki 400:aa asiantuntijaa, jotka ovat kertoneet omia painotuksiaan. Joitakin täsmennyksiä ja täydennyksiä käsittelyn ja kuulemisten myötä lakeihin varmasti tulee, mutta hyllytystä ne eivät totta totisesti ansaitse.

Koululakien kohdalla kalkkiviivoilla näyttää pelihimo kuitenkin iskeneen useisiinkin sivistysvaliokunnassa oleviin henkilöihin. Miten muuten voi kuvata vapun alla tapahtunutta tiedotusvälinetempausta? Koululait varmasti ovat herkullinen pelin väline, koskapa ne lapsien kautta koskettavat vanhempien tuntemuksia ja mieliteitä. Esikouluasialla on tehty politiikkaa. En toivoisi, että sillä tehtäisiin sitä enää.

Arvoisa puhemies! Koulu on mahdollisuuksien meri. Laineiden loiskeelle pitäisi lailla asettaa vain laveat rannat. Opetusministeri Heinonen on piirtänyt lainsäädännöllä nuo rannat ja ed. Krohn maalasi erittäin ansiokkaasti tuon mahdollisuuksien meren. Sellaiseen kouluun minäkin uskon.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Riitta Korhonen puhui hyvin miellyttävästi ja viisaasti. Minä päätin itse asiassa tämän keskustelun alkaessa, että en haluaisi ryhtyä täällä koululakikeskusteluun, koska se asia on valiokunnassa sillä tavalla kesken. Äsken edustaja viittasi johonkin pelihimoon ja selvästi kohdensi sen sosialidemokraattiseen eduskuntaryhmään. Haluan pelkistetysti tässä yhteydessä eduskunnan pöytäkirjaan todeta, että siinä oli yksinkertaisesti kysymys siitä, että puolueemme, joka valmistelee uutta periaateohjelmaa, halusi siihen liittyvän tausta-aineiston yhteydessä, joka liittyi koulutus- ja tietoyhteiskuntaan, tuoda esille myös ryhmämme koulutuspoliittisia tavoitteita. Itse asiassa se tilaisuus päätettiin jo 4—5 viikkoa sitten ja se myös pidettiin.

Ymmärsin myös itse, että kansalaisilla on oikeus myös tietää, mitä suurin puolue ajattelee kansalaisia paljon keskusteluttaneista ja kiinnostusta herättäneistä koululakikysymyksistä. Aina

tietysti voidaan kokea ongelmana, niin kuin jälkeensä ilmeni, että tavallaan siihen huomioon, jonka tuo tilaisuus sai, emme olleet oikeastaan varautuneet. Ymmärrän, että se tavallaan menettelytapakysymyksenä on herättänyt lähinnä koomuksen piirissä närkästyttä.

Arvoisa puhemies! Jos nämä tasa-arvotavoitteet, mitä ed. R. Korhonen toi esille, voidaan tarkentaa ja voidaan tarkentaa esimerkiksi kilpailukohta, että me emme todellakaan halua ulottaa sitä ala-asteelle 7-vuotiaisiin, siis jos näistä asioista, niin kuin uskon, päästään keskustelujen kautta sopuun, niin laki syntyy.

Ed. R. Korhonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En minäkään halua räjäyttää koululakikeskustelua tähän tilaisuuteen, vaan kun olen huoneessani tätä keskustelua kuunnellut, täällä on tämän sateenvarjon alla etupäässä useampi muikin kuin ed. Gustafsson siihen viittailut. Lähinnä tarkoitan tällä viittauksellani puheeni lopussa teidän tiedotustilaisuuteenne sitä, että oli aika epähienosti tehty muita valiokunnan jäseniä kohtaan, että avasitte sen keskustelun, koska asia oli keskeneräinen.

Ed. Pykäläinen: Arvoisa rouva puhemies! Korkea koulutustaso on henkinen voimavaramme ja myös tärkeä kilpailuvalttimme. Kuten aiemmin on jo moneen kertaan todettu tässä salissa, tässä vaiheessa keskustan välikysymys on kevytmielistä poliittista pelleilyä vakavalla ja erittäin tärkeällä asialla, varsinkin kun tunteita herättävät koululait ovat vielä sivistysvaliokunnan käsittelyssä.

Tuntuu siltä, että tällä hetkellä kuntakepu ei tiedä, mitä valtiokepu tekee, ja päinvastoin. Kun katsoo tilastoja kunnista, joissa opettajia on lomautettu, suurin osa niistä on kepuvetoisia kuntia. Eikö tämä ole myös yksi osoitus kaksinaamaisuudesta ja halpahintaisesta kikkailusta, vai eikö keskustan johto Helsingissä todellakaan tiedä, mitä heidän puolueensa edustajat kunnissa päättävät?

Meidän kaikkien tehtävänä on pohtia muutuvan yhteiskunnan koululaitosta, sen oppisisältöjä, kaikkien lasten yhtäläistä ja tasavertaista mahdollisuutta saada kykyjään, taitojaan ja kehitystään vastaavaa opetusta ja turvaa, harrastusmahdollisuuksia ja haasteita kasvaakseen tasapainoisiksi yhteisöjen jäseniksi.

Arvoisa rouva puhemies! Pienelle maalle koulutus on ehdoton, hyödyllinen voimavara, josta ei kannata tinkiä. Meillä ei yksinkertaisesti ole

varaa siihen. Koulutuksesta säästäminen on vastuutonta. Se näkyy ja kostaautuu lasten ja opettajien pahoinvointina, josta aiheutuva lasku pitemmän päälle on aivan varmasti moninkertaisesti suurempi kuin niin sanotuista lomautuksista saamamme säästöt.

Ed. Hysälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Pykäläinen totesi, että nimenomaan keskustavetoiset kunnat olisivat kärjessä lomauttajina. On todettava, että mitään sellaista näistä kunnista ei ole kuulunut, että koomus, sosialidemokraatit tai muutkaan, on siellä saattanut olla jopa joku vihreäkin joukossa, olisivat esittäneet jotakin muuta tai että päätös ei olisi ollut yksimielinen tai yhteistuumin tehty kunnan taloustilanne huomioon ottaen. Uskon, että näissä kunnissa ovat keskustalaisten lisäksi olleet taloudellista vastuuta kantamassa monet muutkin, vihreät mukaan luettuina.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Pykäläinen totesi hieman siihen suuntaan, että keskusta harrastaa täällä halpahintaista kikkailua koululakien kustannuksella. Kyllä keskusta on tehnyt välikysymyksen pelkästään perusopetusta koskevan ajallisen ja ajankohtaisen ongelman vuoksi, sen voitte lukea välikysymyksen tekstistä.

Mutta kuka täällä nostaa jatkuvasti esille koululait? Äsken kuultiin juuri ed. Gustafssonin ja ed. R. Korhosen välinen väittely selkeästi koululaeista, kaikenlaisista tiedotustilaisuuksista ja yksittäisistä kokouksista. Jos kerran te hallitusryhmissä kikkaillette täällä koululakikysymyksillä, niin pitääkö ne omissa nurkissanne älkääkään työntäkö niitä keskustan välikysymykseen, joka ei lainkaan puutu tähän kysymykseen.

Ed. Pykäläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tilastoissa, joita minä olen nähnyt, on lomautuspäätöksiä vuonna 1998 tehty 33 kunnassa, joista keskustalla on 22 kunnassa enemmistö. Mutta ehkä siellä on jonkinlaisia sateenkaaria ja sitten enemmistö on jyrännyt siellä muutkin näiden säästöjen taakse. Minun mielestäni taloudellista vastuuta ei kanneta varsinkaan pienessä maassa ja yhteiskunnassa, jolle koulutus on todellinen voimavara, sillä, että koulutuksesta tingitään. Minun mielestäni taloudelliset säästöt kunnissa täytyy löytyä jostakin muualta, oli sitten johdossa kuka tahansa tai minkälainen koalitio tahansa ja nimenomaan jos käymme arvokeskustelua koulutuksesta, perus-

opetuksen turvaamisesta ja hallitusmuodon mukaisesta perusoikeudesta kansalaisten perusopetukseen.

Ed. A. Ojala: Arvoisa rouva puhemies! Ihan ensimmäiseksi täytyy antaa kiitosta opetusministerille, että hän on hyvin aktiivisesti osallistunut kuunteluun välikysymyksen osalta.

Kannan ihan saman huolen kuin välikysymyksen esittäjät perusopetuksen tilasta, mutta minun johtopäätökseni korvaavista toimenpiteistä ovat painottuneet ehkä vähän toisin kuin välikysymyksen esittäjillä. Olen kyllä näin sivumennen sanottuna sitä mieltä, että opetustoimen ongelmia ei kyllä välikysymyksellä korjata, siinä mielessä tämä on ollut aika turha välikysymys. Parempia varmaan ovat olleet vanhempien esille nostamat asiat, jotka ovat julkisuuteen menneet.

Kuntien tehtävänä on vastata kuntalaisten peruspalveluista. On kunnan arvomaailmasta kiinni, mitä halutaan painottaa ja mihin suunnata saatava valtionapu. Tietysti myös valtion on tunnettava vastuunsa, eivätkä valtionosuuksien leikkaukset ole olleet kaikkein järkevimpiä toimenpiteitä. Kuitenkin on sanottava, että nykyaikaisen hallituksen aikana tieto leikkausten suuruudesta ja ajankohdasta on mennyt kunnille hyvissä ajoin, joten niille on jäänyt valmistautumisaikaa.

On hyvä muistaa, että olemme edellisen hallituksen aktiivisin toimenpitein siirtäneet valtaa valtiolta kunnille, jotta ne voivat asettaa painopisteensä oman kuntansa tarpeita vastaaviksi. Mitä on tapahtunut? Nimenomaan juuri ne epäoikeudenmukaisuudet, joita pelkäsimme sivistysvaliokunnassa silloin, kun valtionosuusuudistusta käsiteltiin, ovat nyt toteutuneet.

Ed. Kankaanniemi taisi lainata sivistysvaliokunnan lausuntoa vuodelta 95. Minä lainaan sivistysvaliokunnan lausuntoa vuodelta 92, jossa sivistysvaliokunta ihan yksimielisesti silloin on edellyttänyt hallituksen huolehtivan siitä, että opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuusuudistuksen toteuttamista seurataan. Opetustoimen osalta tulee selvittää muun muassa, järjestetäänkö koulutus kunnissa niin, ettei koulutuksen taso Suomessa vaarannu ja että opetusta kouluissa edelleenkin kehitetään oppilaan tarpeita ja edellytyksiä vastaavaksi, samoin turvataanko kunnissa vammaisten koulutuksen järjestäminen niin, että opetus järjestetään peruskoululain 3 §:n edellyttämällä tavalla ja turvataanko erityisopetus muutoin sitä tarvitseville. Näitä löytyy kokonaista 14 kohtaa. Lainaan vielä suoraan lopusta: "Sen vuoksi valiokunta pitää tärkeänä,

että julkisen talouden kannalta välttämättömät säästötoimenpiteet kohdennetaan kunnissa siten, että koulutuksen taso edelleenkin turvataan ja pyritään opetuksen sisällölliseen kehittämiseen."

Nämä osa-alueet, joista vain osan otin esiin, ovat olleet kaiken aikaa leikkausten kohteena, kuten silloin epäilimme. Voin vain sanoa, että valitettavasti tässä asiassa olimme oikeassa.

Keskustavetoinen hallitus aloitti leikkauslinjan opetustoimen puolelta ja nimenomaan yksiköihin, mikä kosketti tosi rajusti koulumaailman jokapäiväistä elämää. Muistamme, että vuonna 1993 valtionosuusleikkaukset tehtiin opetustoimessa juuri valtionosuuksia alentamalla. Kun lisäksi seuraavanakin vuonna leikattiin eikä tehty indeksitarkistuksia, niin valtionosuusleikkausten vaikutus kasvoi entisestään ja kiristi kuntataloutta jo silloin hyvin rajulla kädellä. Leikkaukset ovat jatkuneet, eikä tietenkään enää voi puhua, että sen enempää kunnat kuin valtiokaan asettaisivat opetuksen ja kasvatuksen ykkösjälle priorisoinnissaan.

Luin Opettaja-lehteä 24.4.1998 hyvin suurella mielenkiinnolla. Nimittäin ed. Isohookana-Asunmaa oli kirjoittanut siihen puheenvuoron. Hän kehotti siinä ottamaan oppia Ruotsin koululaitoksesta. Siellä vain kaksi kymmenestä opettajasta pitää hyvänä kouluasioiden päättämistä kuntatasolla. Hän ottaa kantaa myös uusiin koululakeihin seuraavasti: "Yleinen huolestuminen koulun tilasta kasvattaa epäluuloa tuleviin koululakeihin. Aiheellista! Lakiuudistusta valmistettiin liian idealistisessa maailmassa. Tuolloin myös korostettiin lahjakkaiden oppilaiden opiskeluolosuhteiden kohentamisen tarvetta. Uskeltiin, että liberaali koululainsäädäntö on lääke tähän. Uudistus saattaakin johtaa ojasta allikkoon, se on nähty jo Ruotsissa." Hyvin mielenkiintoista.

Ehkä on hyvä, että joutuu olemaan välillä oppositiossa, koska näyttää, että se aukaisee silmät näkemään asioita laajemmin ja huomautmaan omat virheet. Olen hänen kanssaan uudistuksen perusteista ja suunnasta aivan samaa mieltä. On aivan liian idealistista kuvitella, että kuntien kaikilla päätöksentekijöillä voisi olla eväitä pohdiskella koulumaailman tämän hetken näkymiä tosiasioiden pohjalta.

Itse kauan kunnallisena päättäjänä toimineena en ollenkaan väheksy kunnallista demokratiaa ja päätöksentekokoneistoa, mutta olen myös realistinen ja tiedän kokemuksesta, että aika suuri osa päättäjistä tekee koulua koskevat päätökset

omien kokemustensa tai omien lastensa kokemusten mukaan. Niistä on useissa tapauksissa ehtinyt kulua aikaa jo hyvin kohtuullisesti. Yksi hyvin konkreettinen esimerkki: Omassa kotikaupungissani yritin puhua koulupsykologien tarpeellisuudesta. Silloin eräs vanhempi päättäjistä totesi, että kuule Arja, turhaa puhut, pistetään ne nurkkaan ja annetaan vähän karttakepillä, niin kyllä se siitä. Ehkä olisi parempi seurata omien lastenlasten koulunkäyntiä ja poiketa kouluilla, jolloin olisi paremmin kiinni tämän päivän koulumaailmassa.

Väitän, että jopa viiden vuoden sisällä on tapahtunut oleellisia muutoksia koulun arjessa. Tämä on myös hyvä muistaa eduskunnassa, kun uusia koululakeja ja niiden toimivuutta valiokunnassa tutkaillaan. En puutu lakiesityksen yksityiskohtiin. Niiden aika tulee myöhemmin ja niistä varmaan käydään paljonkin keskustelua. Tiedän, että kuuntelu on ollut hyvää ja asianmukaista, ja ei sitten mitään muuta kuin vain otta-
maan huomioon niistä ne kriittiset näkemykset, joita kasvatustieteilijät eri puolilla Suomea ovat esittäneet. Niihin kannattaa hetkeksi oikein py-
sähtyä eikä pitää turhaa kiirettä.

Uusi lainsäädäntö linjaa tulevaa koulupoli-
tiikkaa rajulla kädellä moniksi vuosiksi eteen-
päin. On hyvä ennakoida virheet. Sen olen oppi-
nut valtiosuusuudistuksen yhteydessä, kuten
aikaisemmin osoitin. Monilta nyt todetuilta vir-
heilta olisi vältytty, jos olisi linjattu tarkemmin
kuntien vastuuta ja tehty joitakin korvamerkin-
töjä. Silloin se ei ollut missään nimessä mahdol-
lista. Mutta onneksi se ei ole myöhäistä vieläkään
ja toivon, että nyt siihen valiokunta pystyy saa-
maan jotain muutosta aikaiseksi.

Opettajien lomauttaminen on tosiaankin vain
jäävuoren huippu, kuten välikysymyksessä tode-
taan, mutta yhteiskuntamme suuri häpeä. Sääs-
tötoimien kohdentaminen opetustoimessa on
jäänyt kuntien päättävältä ja vastuulle.
Kuntakohtaiset erot leikkausten määrissä ovat
todella suuret. Kun esimerkiksi peruskoulun me-
noista noin 70 prosenttia on palkkausmenoja,
leikkaukset on jouduttu ulottamaan myös henki-
löstön asemaan ja työmäärään. Palkkauskustan-
nusten alentaminen on tapahtunut muun muassa
opetusryhmien kokoa kasvattamalla, valinnais-
aineiden tarjontaa ja kerhotoimintaa vähentä-
mällä, luopumalla sijaisten palkkaamisesta, lom-
marahojen vaihtamisella lomaksi sekä opettajia
ja muuta koulun henkilökuntaa lomauttamalla.
Tämä ei ole vaikuttamatta oppilaiden opiskelu-
mahdollisuuksiin ja erityisesti syrjäytymisvaa-

rassa olevien oppilaiden turvalliseen koulun-
käyntiin.

Opetusministeriö on koonnut kuntakohtaiset
tiedot vuonna 97 lomautettujen peruskoulun-
opettajien määrästä sekä selvityksen opetusjär-
jestelyistä lomautusten aikana. Vuonna 97 perus-
koulunopettajia lomauttaneita ja erilaisia vapaa-
päiväjärjestelyjä toteuttaneita kuntia oli yhteen-
sä 47 eli alle 10 prosenttia kaikista kunnista.
Toimenpiteet koskivat kaiken kaikkiaan yhteen-
sä noin 1 500 opettajaa eli noin 4 prosenttia kai-
kista peruskoulunopettajista. Eli onneksi kuiten-
kin vähemmistö kunnista on lomauttanut. Lom-
autusten kesto vaihteli yllättäen muutamasta
päivästä neljään viikkoon. Lomauttaneita kuntia
oli suhteellisesti eniten Lapin läänissä.

Opetustyö on lomautusten aikana hoidettu
useimmiten siten, että toinen opettaja on huoleh-
tinut lomautetun opettajan tunneista. Lomau-
tuksia on järjestetty myös esimerkiksi koeviik-
koina ja työelämään tutustumisjaksojen aikana,
jolloin toiminta koulussa on voitu järjestää vä-
hemmin opettajavoimin ja tuottaa opetukselle ja
oppilaille mahdollisimman vähän vaurioita.
Nämä on kyetty tekemään yhteisvoimin opetta-
jien kanssa, ja olisi todella tärkeätä ja välttämä-
töntä, että ne säästötoimet kyettäisiin tekemään
yhteistyössä siten, että ne vaikeuttaisivat mah-
dollisimman vähän opetustyötä.

Kuluvaan vuotta koskevat ennakkotiedot
osoittavat nyt, että hieman viime vuotista useam-
pi kunta suunnittelee jopa opettajien lomautuk-
sia ja muista vastaavia järjestelyjä säästöjen aika-
ansaamiseksi. Kuitenkin Tilastokeskuksen
laatumien lomautus- ja talousvertailujen mukaan
monet tiukoilla olevat kunnat järjestävät opetuk-
sen normaalisti. Se on erinomainen tieto. Siellä
on arvot laitettu järjestykseen. Toisaalta osa lom-
autuksiin turvautuvista kunnista investoi suu-
ria summia ja lyhentää lainojaan reippaasti sekä
selviää muutenkin hyvin taloustilastoissa. Mikä
merkittävä, suurin osa lomauttaneista kunnista
on keskustajohtoisia. (Ed. Aittoniemi: Onko
Vantaa kepulainen?) Ihmetystä herättää väliky-
symyksen tekijöiden kannalta. Tämän tiedon va-
rassa jää tosiaan kysymään, mistä nyt on kysy-
mys.

Tiedämme, että yhteiskunnan resurssit ovat
rajalliset ja vaativat tarkkaa analyysiä ja tutki-
mista ennen arvovalintojen tekemistä. Ovatko
arvot menneet aivan pääläelleen ja voiko valtiota
syyttää näiden kuntien arvovalinnoista, myös-
kään Vantaan arvovalinnasta? Niille kunnille,
joiden kaikki luvut ja tositilanteet näyttävät on-

gelmia ja vaikeuksia myös tulevaisuudessa, tulee valtion taholta antaa tarvittava ensiapu, jotta kunnat saadaan jaloilleen. Mutta on myös vakavasti mietittävä, mitä muita toimenpiteitä kriisikuntien tulee tehdä. Ryhmäpuheenvuorossamme linjattiin monia, joten tyydyn ajan voittamiseksi toteamaan, että yhdyin niihin näkemyksiin.

Arvoisa puhemies! Voi hyvin sanoa, että onneksi vanhemmat ovat heränneet ja nostaneet asian julkisuuteen. Nyt riittää, voidaan monen koulun kohdalla todeta. Ei yhtään lomautuspäivää enää. Lasten pelkotilat ja syrjäytyneisyyden lisääntyminen ovat vain pintaa. Paljon suuremmat ongelmat odottavat vielä tuloaan. On erittäin hälyttävää se, että lasten mielenterveyshäiriöt lisääntyvät jo ennen kouluikää. Jotain on ilmeisesti pahasti vinossa yhteiskuntamme arvoasteikossa, sillä lapsethan reagoivat herkästi ja ovat täten erittäin luotettava mittari. Kouluyhteisö määrittäytyne sääntöineen ja ateriolineen on monen lapsen ainoa turvallinen paikka tässä yhä itsekäämmässä ja eriytyvämmässä yhteiskunnassa. Nyt tämäkin pelastus on heiltä monessa kohdassa viety.

Vanhemmat eivät ole ollenkaan turhaan huolissaan. On perustuslain vastaista aiheuttaa lasten koulunkäynnille näin mittavia vaikeuksia kuin nyt julkisuudessa on esiintynyt. Kokonaisen kuukauden mittainen työskentely ilman valvovaa silmää ja ohjausta on aivan käsittämätöntä vastuuttomuutta. Totean myös sen, että opettajien ei olisi tullut ollenkaan suostua sellaiseen. Neuvottelutaktiikassa on molemmilla osapuolilla jotain pielessä, kun asiaa ei ole voitu saada paremmin hoidetuksi.

Tosin on sanottava, että hyvä näin. Asia on tullut tarpeeksi isoin kirjaimin julkiseksi ja saadaan tällainen mielettömyys loppumaan. Minusta oli erittäin hyvä linjaus opetusministeri Heinonselta todeta, että tämä vuosi on ehdottomasti viimeinen, jolloin tämmöistä voidaan tehdä.

Korostan vielä, että säästöjä suunnitellessaan tulisi jokaisen niin viranhaltijan kuin päättäjän pitää mielessään lapsen etu ja se on tässä taistelussa kyllä unohtunut täysin. Tämä etu unohtuu myös hyvin usein meiltä kansanedustajilta, ja perään vieläkin jo ajat sitten esillä ollut lapsivaltuutettua tai muuta vastaavaa hoitamaan lasten etua, koska muuten se ei näy hoituvan.

Yhteenvetona voin todeta, että edellä kuvamani tilanteet vaativat pikaista korjausta. En näe muuta keinoa kuin lainsäädännöllä rajata kuntien toimia opetus- ja sivistystoimen piirissä. Tehtäköön uusiin koululakeihin rajauksia ja

korvamerkintöjä tärkeimmistä kysymyksistä, joilla voidaan turvata heikoimmassa asemassa olevien lasten asema ja oppimisen mahdollisuudet. Tehdään minimi- ja maksimit ja perälaudat, niin nekin kunnat, jotka eivät ymmärrä opetuksen tärkeyttä, lasten etua, joutuvat silloin sen ottamaan huomioon omassa päätöksenteossaan.

Esiopetus on täällä ollut joissakin puheenvuoroissa esillä. Minusta esiopetuksen aikataulu on aivan oleellinen osa lasten tasa-arvoisen opetuksen kannalta. Toivottavasti yksimielisyys siitäkin asiasta löytyy valiokunnan sisällä.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. Isohookana - Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen vakuuttunut siitä, että keskusta ei halua välttää vastuuta vuosikymmenen alun valtioneosuusleikkauksista. Mutta itse valtioneuvoston silloisena jäsenenä totesin, kuten varmasti moni muikin keskustan kansanedustaja täällä leikkausten yhteydessä totesi, että jos leikkaukset jatkuvat vuodesta toiseen, niin niiden kielteisiä seuraamuksia ei voida välttää. Oleellista, ed. Arja Ojala, on tehdä ero vuosikymmenen alun ja nyt Lipposen hallituksen leikkausten välillä sikäli, että tuolloin taloudellinen tilanne, niin kuin hyvin tiedätte, oli vallan toinen kuin se on tänä päivänä. Nyt viidettä vuotta ainakin on jo eletty erinomaisen hyvää taloudellisen kasvun aikaa, mutta siitä huolimatta valtioneosuusleikkaukset ovat joka vuosi jatkuneet ja ilmeisesti jatkuvat vielä ensivuonnakin.

Kun te syytätte, niin kuin yllättävän moni tänä iltana, keskustajohtoisia kuntia tapahtuneesta, toivoisin, että olisitte lukenut kyseistä Opettaja-lehteä myös niin paljon, että olisitte perehtynyt taulukkoon, josta ette voi olla tekemättä muuta johtopäätöstä kuin mikä on oikein. Näistä yli 30 kunnasta näyttäisi vain 13 olevan sellaista, joissa keskustalla on sellainen enemmistö, että se olisi voinut yksin tehdä päätöksiä. Luulenpa, että näissäkin kunnissa päätökset on tehty yksimielisesti ja pakon sanelemana.

Haluan myös muistuttaa teitä siitä, että eduskunta on tehnyt arvovalinnan, kun se on hallitusmuodossa sanonut sen, mitä on sanottu, että julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä mukaista opetusta. Eduskunnan, ed. Ojala, on myös val-

vottava, että tämä arvovalinta toteutuu. Sen taktia täällä on hyvä käydä keskustelua.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Arja Ojala paljastui hallituksen uskolliseksi soturiksi. Hänkin syytti vain kuntia ja näytti unohtavan täysin, mikä vastuu hallituksella on siinä, että se on saattanut erityisesti köyhät kunnat tällaiseen tilanteeseen. Hän sanoi, että päättäjien on pidettävä mielessä lasten etu, ja korosti arvojen merkitystä. Ne ovat aivan oikeita asioita, mutta odottaisi myös, että hallitus pitäisi nämä arvot kunniaissa ja katsoisi lasten etua ja omalta osaltansa huolehtisi siitä, että kun kunnille vastuuta ja tehtäviä annetaan, että kunnilla on myös taloudelliset edellytykset hoitaa ne.

On olemassa kuntia, jotka selviävät hyvin, eikä niiden ole, totta kai, tarvinnut lomautuksiin mennä, mutta kyllä me tiedämme sen, että hyvin monet kunnat ovat olleet pakon edessä joutuessaan näitä vaikeita päätöksiä tekemään.

Keskustajohtoisia kuntia on syytetty. Kannattaa muistaa, että maassa on kuitenkin 276 sellaista keskustajohtoista kuntaa, joissa ei ole lomautettu. Nyt halutaan vain osoitella joitakin kuntia, jotka ovat pakon edessä näin joutuneet tekemään. Kuitenkin tilastot kertovat sen, että ensin osa kunnista, joissa lomautuksia on tehty, on sellaisia kuntia, joissa enemmistö valtuustoissa on sateenkaarihallituksessa mukana olevilla puolueilla.

Ed. T i u s a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. A. Ojalan puheenvuoro oli hyvin tietävä ja kokemuksen pohjalta laadittu. Mutta itsekkin vierastan tällaista osoittelua, mikä puolue missäkin kunnassa on minkäkinlaisessa enemmistössä. Täällä muutama puheenvuoro sitten ed. Manninen, joka kohta jälleen käyttää puheenvuoron, itse kritisoi sitä, mutta sitten hänkin alkoi mestaroida prosenttiluvuilla.

Tämä menee mielestäni hiukan asiattomaksi sikäli, että lähes kaikki kuitenkin jossakin lauseesta toteavat, että kysymys on kansallisesta katastrofista, jos koululaitos murennetaan. Se on meidän ainut todellinen voimavaramme kansainvälisessä kilpailussa.

Syytä on siis todella valtiiovallan toimissa ja on kuntia, esimerkiksi Kotka, jossa on yksi keskustalainen valtuutettu 51:stä, ja siinäkin kunnassa, arvoisa puhemies, ei tosin opettajia lomauteta mutta kouluja lakkautetaan mielestäni aivan aiheutta, ei kunnolla esitetyillä taloudellisilla perusteilla eikä vaatimuksesta vaan muusta syystä.

Näin ollen varsin monet kunnat voivat katsoa itseensä ja myös valtiovalta ja hallitus itseensä jälleen. 450 kuntaa ja hyvin erilaisia kohtaloita.

Ed. M a n n i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tietysti on hyödytöntä sinänsä sanoa, minkä väriset kunnat lomauttavat. Mutta kun ed. A. Ojala haluaa itsepäisesti väärää tietoa tahallisesti ja tietoisesti levittää, haluan pöytäkirjaan edelleen merkittäväksi sen, että keskustalaisista kunnista 7,4 prosenttia on lomauttanut opettajia ja SDP-johtoisista kunnista 9,1 prosenttia. Eli kun suhteutetaan luvut, sosiaalidemokraattiset kunnat ovat huomattavasti aktiivisempia lomauttajia kuin keskustalaiset kunnat.

Mutta olen vakuuttunut, että kaikissa näissä kunnissa on todellinen hätä. Tiedän kunnallisena virkamiehenä, kuinka vaikea, hankala ja ikävä prosessi tällainen on. Siihen ei kukaan lähde leikin päiten. Se on todella viimeinen hätähuuto ja keino, kun muuta ei lyhyellä tähtäyksellä ole enää saavutettavissa, sillä pidemmällä tähtäyksellä ei taloutta voida lomautuksilla panna kuntoon. Sillä voidaan siirtää näitä ongelmia, hakea aikaa ja toivoa, että saataisiin verotuloja tai muuta vastaavaa tai uusia rakenteellisia ratkaisuja ja niiden vaikutuksia, niin että kunta voi edelleen jatkossa toimia.

Ed. A. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaa totesi, ettei hän halua välttää vastuuta niistä 90-luvun alun leikkauksista, ja siitä olen erittäin iloinen. On hyvä, että joku rehellisesti myöntää täälläkin salissa pöytäkirjoihin, että virheitä on tullut tehtyä, ja ne vuosikymmenen alun leikkaukset olivat tosi rajuja ja vaikeita.

Nytkin tehdään leikkauksia. Niistä on kuitenkin tiedotettu, mitä leikkauksia ollaan tekemässä, tarpeeksi ajoissa kunnille, ja kunnilla on ollut mahdollisuus niihin varautua. Silloin aikanaan, kun leikkauksia tehtiin, ne tulivat yhden yön leikkauksina ja aamulla sanottiin, että nyt tehdään näin, ja kunnat eivät pystyneet niihin silloin varautumaan siten kuin nyt. Siinä mielessä tilanne on ainakin tältä osuudeltaan parantunut. Kaikki me tiedämme hyvin valtionvelan määrän, ei se vielä kukaan ole niin hyvä, etteikö varmaankin yhä edelleen säästöjä pidä tehdä.

Se, että nostin esille Opettaja-lehdestä, mitkä kunnat ovat mitenkään lomauttaneet, johtuu tietysti siitä, että keskusta on tämän väläkysymyksen tehnyt, ja halusin tarkastella tilannetta kes-

kustan menettelytavoista myöskin eri kunnissa. Se on antanut aiheen siihen, että nimenomaan otin tämän puolen esille. On varmasti niin, että enemmistö voi yksin tehdä päätöksiä, mutta eihän näissä kunnissa ole pelkkä keskusta johdossa, vaan totta kai siellä on muitakin, joiden kanssa yhteistyössä nuo päätökset on tehty. Ainoa vain, että keskustalla on ollut niissä suurin joukko.

Ed. Korteniemi ei ilmeisesti oikein kuunnellut puheenvuoroani, koska en suinkaan syyttänyt yksin kuntia vaan otin myöskin valtion mukaan. Jos oikein tarkka on, voi katsoa puheenvuoroni.

Ed. A u l a : Arvoisa puhemies! Peruskoulun ongelma tänä päivänä ei todellakaan ole normien, sääntelyn taikka valvonnankaan puute vaan rahan puute. Sen takia minusta tämä välilyksymys on juuri oikeaan osunut ja kohdentunut. Peruskoulun voimavarat ovat yksinkertaisesti liian pienet suhteessa sen tärkeään merkitykseen lasten tasa-arvon ja tulevaisuuden mahdollisuuksien takaajana. Kyllä tähän voimavarojen puutteeseen suurin yksittäinen syy on ylimoitettut ja myös aikataulultaan liian nopeat valtionosuuksien leikkaukset. Sen lisäksi niin sanottu valtionosuusjärjestelmän uudistus on uudelleen jakanut ja eriyttänyt kuntien voimavaroja niin, että myös kuntien kesken mahdollisuudet peruspalveluiden laadun takaamiseen ovat voimakkaasti kahtia jakautuneet.

Mielestäni Lapin läänin kunnat ovat tästä erittäin hyvä esimerkki. Lapin kunnat ovat kaikkien tilastojen ja tutkimusten mukaan olleet valtionosuusleikkausten ja tämän uudelleenjaon suurimpia menettäjiä. Tästä syystä ei ole mikään yllätys, että Lapista on löytynyt paljon kuntia, jotka ovat ajautuneet lomautuksiin, tai että Lapissa tuntikehys eli oppilaiden opetukseen annettava tuntimäärä oli viime vuonna 8 prosenttia alempi kuin ohjeellinen tuntikehys, eli esimerkiksi verrattuna Espoon kaupunkiin Lapin koululaiset saavat noin 1/10:n vähemmän opetusta. Myöskin peruskouluja on jouduttu lakkauttamaan ennätystahtia, ja oppilaiden valinnanmahdollisuudet ovat vähentyneet. Huolestuttavaa oli se, että peruskoulun tilaselvitys osoitti oireita oppimistulosten heikentymisestä ja kieltenopetuksen monipuolisuuden vähentymisestä juuri pohjoisessa Suomessa.

Minulla on suuri huoli siitä, että juuri valtion toimenpiteiden seurauksena, pääsääntöisesti valtion toimenpiteiden seurauksena, Lapissa lapsilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia saada mo-

nipuolista ja laadukasta perusopetusta kuin niillä alueilla, joissa kuntien taloutta ei ole yhtä lailla äärimmilleen kiristetty.

Myöskin vanhemmat ovat nykyisin yhä vaativampia ja seuraavat lastensa koulutusta. Sehän on hyvä ja tärkeä asia. Näin vanhempien tuleekin tehdä. Mutta ongelma esimerkiksi pohjoisen kunnissa alkaa olla se, että vanhempien vaatimukset ja kuntien taloudelliset voimavarat alkavat olla aikamoisessa ristiriidassa, eivätkä kunnanvaltuutetutkaan kykene rahaksi muuttamaan. Laadukas koulutus on yksi kilpailutekijä kuntien kannalta. Totta kai aikaansa seuraavat vanhemmat mielellään asuvat sellaisessa kunnassa, missä on hyvä koulutus ja lasten koulutus turvattu. Kuntien taloudellisten mahdollisuuksien eriytyminen on myöskin maan sisällä muuttoliiettä vauhdittava tekijä.

Perusopetuksen ja myös lukion voimavarojen turvaaminen myös pienemmissä kunnissa ja Pohjois- ja Itä-Suomessa on mielestäni hyvin tärkeä aluepolitiikan asia ja järkevän alueellisen kehittämisen asia. Tilanne kärjistyessään johtaa siltäkin tavalla hulluun tilanteeseen — nähtiin Helsingin Sanomista, oliko eilisessä lehdessä — että Helsingin kaupunki joutuu lähivuosiin osoittamaan sadat miljoonat, taisi miljardiin nousta se kokonaissumma, mitä he joutuvat kohdentamaan uusien koulujen rakentamiseen. Olisihan se paljon järkevämpää, että Helsingin kaupunkikin voisi tämän rahan osoittaa koulujensa opetuksen sisällön kehittämiseen eikä seinien rakentamiseen sen takia, että väkimäärä täällä kasvaa.

Keskustelu on tänä päivänä keskittynyt aika paljon lomautusten ympärille. Varmaan siitä, että lomautukset tulisi välttää, voimme kaikki olla oikein helposti yhtä mieltä. Mutta jo aikaisempaan puheenvuorooni viitaten haluan vieläkin muistuttaa siitä, että vaikka lomautukset yhdessä yhteisvoimin kiellettäisiin, peruskoulun ongelmat eivät siitä poistu, koska säästöt joudutaan sitten hakemaan jollakin muulla, kenties vähän vähemmän opetukseen vaikuttavalla, mutta kuitenkin opetuksen laatuun vaikuttavalla keinolla: valinnaisuutta karsimalla, materiaalista tinkimällä, kouluruokailusta tinkimällä, kouluja lakkauttamalla ja opetusryhmiä kasvattamalla. Jos perusopetukseen ei myös valtion budjetissa kyetä osoittamaan lisää voimavaroja, silloin lasten tulevaisuuden mahdollisuudet huonontuvat.

Ministeri Heinonen hallituksen vastauspuheenvuorossa esitti vetoituksen kunnille, että

kunnat asettaisivat peruskoulun etusijalle. Se on hyvä vetoisuus, mutta toisaalta voidaan myös väittää, että kyllä kuntien päättäjät ovat peruskoulua myös huomioineet, koska perusopetussessakin todelliset yksikköhinnat ovat yli 10 prosenttia suuremmat kuin valtionosuuden perusteena olevat hinnat. Aikamoisen kuilun kuntien päättäjät ovat joutuneet kuroma umpeen jo siinä, kun valtio on omia voimavarojaan vetänyt pois.

Minä haluan vedota opetusministeriin ja maan hallitukseen siinä, että asettakaa tekin nyt ensi vuoden budjetin tekemisessä peruskoulu etusijalle, kun opetusministeriön rahoista ja valtion budjetista kokonaisuudessaan päätetään. En halua mitenkään vastakkain asetella näitä asioita, mutta minusta on syytä miettiä sekin tosiasia, että esimerkiksi aikuiskoulutukseen ja tutkimus- ja kehitystyön lisäämiseen on löytynyt viime vuosina lisävaroja siitä huolimatta, että valtio edelleenkin velkaantuu, mutta peruskoulun määrärahoja on kuitenkin vähennetty, eikä esiopetukseen löytynyt rahoitusta koululakiesityksen yhteydessä. Kyllä minusta tässä jonkinlainen ristiriita puheiden ja tekojen välillä on.

Olen havainnut, että valtiovarainministeriö on monta kertaa tuonut esille julkisuudessa, että Suomessa käytetään opetukseen enemmän rahaa suhteessa bruttokansantuotteeseen kuin muissa länsimaissa. Tämä asia tuli esille myös ministerin puheenvuorossa. Valtiovarainministeriö on samassa yhteydessä oikein alleviivannut sitä, että heidän mielestään samalla Suomessa koulutuksen tulokset olisivat huonommat kuin muissa maissa. Valtiovarainministeriöstä on jopa esitetty semmoista näkökantaa, että niissä maissa, joissa julkisia rahoja vähiten käytetään koulutukseen, olisivat parhaimmat opetuksen tulokset.

Minä olen jyrkästi eri mieltä tämän valtiovarainministeriön näkökulman kanssa ja olen sitä mieltä, että heillä on tässä ketunhantä kainalossa, yrittävät ikään kuin vihjata, että opetusmäärärahoissa olisi säästämisen varaa.

Nämä valtiovarainministeriön tulkinnat ovat sillä tavalla hyvin yksioikoisia, että niistä ei ole käynyt ilmi, vertaavatko he koko ikäluokan saavuttamia tuloksia vai vain kunkin maan huippujen saavuttamia tuloksia. Suomessa jo maantieteestä johtuva laaja kouluverkko sekä se kunnianhimoinen tavoite, että pyritään koko ikäluokan kouluttamiseen peruskoulun jälkeen, tuovat sellaisia lisäkustannuksia, joita harvalla muulla maalla on. Myös kieliohjelmat ovat vääjäämättä

suomalaisissa kouluissa paljon laajemmat kuin suurten kielialueiden maissa.

Minusta oli hyvä, että ministerin puheenvuorossa tämä näkökulma tulikin esille, mutta tulevien budjettikehyksienkin ja budjettiriihien alla mielestäni näitä näkökulmia on hyvin tärkeä korostaa.

Keskustelussa on tullut esille myös ehdotus, että peruskouluun suunnattuja rahoja pitäisi kyetä paremmin korvamerkitsemään. En usko, että paluuta entisiin virkoihin ja hankkeisiin si-dottuun rahoitukseen on, mutta joitakin välineitä tai ehkä porkkanoita pikemminkin pitäisi löytää sille, että kunnallisia ratkaisuja voitaisiin ohjata nykyistä paremmin valtakunnallisten koulun kehittämistavoitteiden kannalta perusteltuun suuntaan. Mielestäni tämä liittyy myös opetuksen arvioinnin jatkotoimenpiteisiin ajatellen uusia koululakeja.

Jos arvioinnissa havaitaan joitakin ongelmia, on tänä päivänä hyvin vähän keinoja korjata niitä. Mitä valtio voi tehdä ja mitä opetusministeriö voi tehdä muuta kuin esittää hyviä neuvoja ja niin sanottua informaatio-ohjausta? Mielestäni opetusministeriöllä tulisi olla jonkin verran käytössään valtionosuusrahoituksesta erillistä hankerahaa, jota se voisi käyttää arviointien kautta esille tulevien ongelmien korjaamiseen tavallaan projektiluonteisesti.

Hyvä esimerkki hyvin toimineesta rahoituksesta oli tietoyhteiskuntahanke, jolla kouluihin saatiin tietokoneita ja verkkoyhteyksiä, jossa ministeriö antoi tietyn osan rahoitusta ja kunta laittoi sitten toisen osan. Samalla tavalla muitakin tärkeitä opetuksen laadun kehittämisen hankkeita mielestäni voitaisiin viedä eteenpäin.

90-luvun aikana on peruskoulussa tehty valtavasti hyvää kehittämistyötä paikallisten opetussuunnitelmien, valinnaisuuden ja oppilaiden motivaation herättämisen hyväksi. Mielestäni on hyvä, että näitä kehityshankkeita on pantu liikkeelle, sillä tätä kautta myös hyvin niukoissa rahoituksellisissa oloissa on koulutuksen ja opetuksen laatua kyetty parantamaan. Tosin vähän epäilen sitä, riittääkö pelkkä pilottitoiminta näiden uusien innovaatioiden levittämiseen vai tarvittaisiinko siihenkin järjestelmällisempää kehitystyötä, johon mainitsemani porkkana- ja hankerahoituksetkin voisivat liittyä.

Välikysymys ei koskenut koululakiuudistusta vaan peruskoulurahoitusta. Siksi en ole puheenvuorossani käsitellyt koululakiasiaa. Sen aika tulee toivottavasti vielä myöhemmin tänä keväänä. Oma käsitykseni on, että lakiuudistuksella on

mahdollista edistää yhtä aikaa sekä tasa-arvoa että oppilaiden erilaisuuden kunnioittamista. Uudistuksella ei minusta kuitenkaan pidä edistää eriarvoisuutta eikä myöskään tasapäistämistä. Hyvästä lainsäädännöstäkään ei ole kuitenkaan paljon iloa, jos peruskoulun voimavaroihin ei saada lisäystä.

On esitetty arviona, että koululakiuudistusta olisi valmisteltu jollakin tavalla idealistisessa maailmassa. Mielestäni tämä ei nyt ihan pidä paikkaansa. Eduskunnassa olevan esityksen pohjaesityshän valmistui vuoden 95 keväällä. Silloin rahoitustilanne oli jo aika hyvin selvillä.

Ehkä idealistisia haikailuja saattoi liittyä siihen esitykseen, joka valmistui 92 tai 93, joka oli virkamiespohjalta tehty alustava työ, niin sanottu Nummisen toimikunta, mutta parlamentaarinen toimikuntahan hyvin paljon täsmensi ja toi nimenomaan valtakunnallista yhtenäisyyttä parantavia muutoksia kokonaispakettiin. Nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna mielestäni uusi lakikokonaisuus on paljon selkeämpi ja muun muassa vähemmistöjen ja erityisryhmien oikeuksien kannalta paljon turvaavampi kuin nyt voimassa oleva lainsäädäntö.

Arvoisa puhemies! Ihan viimeiseksi: Keskustelussa on perätty keskustan ehdotuksia valtioneulouden tasapainottamiseksi, mitä me sitten tekisimme, jos emme halua kuntien palveluista leikata. Keskeinen keskustan keino valtioneulouden tasapainottamiseksi on työllisyyden parantaminen. Vain sitä kautta, että työllisyyttä parannetaan, voidaan välttyä uhkaavilta leikkauksilta. Mieluummin minä ainakin lisäisin valtion tuloja alentamalla yrittämisen ja työn antamisen kynnystä kuin lähtisin taas etsimään erilaisia leikkauskohteita ja heikentämään kuntien palveluita.

Ed. N u r m i : Arvoisa puhemies! Kolmas näiden valtiopäivien välikysymys käsittelee perusopetuksen turvaamista. Paljon on jo puhuttu ja paljon on puhuttu sellaista, mistä olen samaa mieltä, enkä käy sitä toistamaan. Paljon on vielä puheenvuoroja jäljelläkin, ja sen takia keskitynkään muutamaan asiaan lyhyesti ja esimerkinomaisesti.

Lapsille lain mukaan on järjestettävä säännöllinen ja turvallinen kouluopetus. Varojen puute ei luonnollisesti ole nykyisen hallituksen syytä. Se on seurausta pitkään jatkuneesta politiikasta, joka on liikaa satsannut mitä erilaisimpiin tulonjakotoimiin ja keskittynyt voittopuolisesti käytettävissä olevien varojen jakamiseen. Niiden si-

jasta päähuomio olisi pitänyt kohdistaa varojen hankkimiseen muun muassa antamalla ihmisten olla työssä.

Toisena seikkana haluan nostaa esiin ammatityhdistysasian. Lomautusten yhteydessä on arvosteltu OAJ:n toimintaa. Jos ammattiyhdistysliikkeet yleensä sallitaan, ei pidä sortua populismiin ja uhota OAJ:lle. Demokraattisessa yhteiskunnassa täytyy sallia muitakin vahvoja ammattijärjestöjä kuin SAK.

Lyhyesti: Ei enää opettajien lomautuksia, opettajille enemmän oikeuksia toteuttaa kasvat- ja opetustyötä, ja kolmanneksi vastuu kuuluu kaikille meille, päättäjille, hallitukselle, oppositiolle, kunnille, opettajille sekä lasten vanhemmille. Lapset eivät voi äänestää. He ovat alaikäisiä. Heille on turvattava mahdollisuus hankkia perussivistys ja luoda pohja tulevalle ammatille.

Lisäksi olen tyytyväinen ja samaa mieltä siinä, kuten kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa esitettiin kysymys, kannattaako kuntien investoida seiniin, siis rakennuksiin lasten koulutuksen sijaan. Vastaushan on jo kysymyksessä, eli lasten koulutus on ensisijainen.

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa puhemies! Koska välikysymyksessämme peräänkuulutimme koulutuksellista tasa-arvoa, ajattelin käsitellä tätä kysymystä vähän laajemmin ja käsitelen tästä näkökulmasta myös uusia koululakeja.

Tällä vaalikaudella on eduskunnassa ollut harvinaisen monta lakia, joissa on uudistettu koulutukseen liittyvää lainsäädäntöä. Mielestäni näissä päätöksissä koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen ei ole ollut riittävän selkeä päämäärä. Uusliberalismin henki on heijastunut moniin päätöksiin. Talous- ja sosiaalipolitiikan iso pyörä jauhaa lisää joustoa ja vähemmän sääntelyä. Liikkeelle lähdettiin viime keväänä, kun uusi yliopistolaki hyväksyttiin eduskunnassa. Onneksi siihen kirjattiin perustutkintoon tähtäävän opetuksen maksuttomuus, joka ylläpitää sosioekonomista tasa-arvoa koulutuksessa.

Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta kuitenkin yliopistoissa tapahtuva piilomaksullisuuden kehitys on vakava uhka. Yliopistojen opiskelijamääriä on kasvatettu jatkuvasti 90-luvulla. Samaan aikaan opettajien määrää on jouduttu vähentämään säästösyistä. Jatkuva sääntäminen ei voi olla heijastumatta ikävällä tavalla yliopisto-opetuksen laatuun. Turvataksenne toimintansa yliopistot ovat joutuneet hankki- maan ulkopuolista rahoitusta. Sen osuus rahoi-

tuksesta on kasvanut voimakkaasti viime vuosi-
na.

Yliopistoilla on yhteiskunnassa tärkeä sivistystehtävä, joka turvataan parhaiten sillä, että valtiolla on oltava jatkossakin vahva rooli niiden rahoituksessa. Kilpailu korkea-asteen opetuksesta kiihtyy. Olemme jo saaneet merkkejä siitä, että yksityiset yliopistot saattavat olla tulossa myös Suomeen. Lahjakkaista ja ennen kaikkea maksukykyisistä oppilaista kilpailevat myös ulkomailla sijaitsevat yliopistot. Kansainvälistyminen ja ulkomailla opiskelu ovat sinällään hyvin myönteisiä asioita, mutta sekä koulutusta että esimerkiksi vaikkapa nyt terveydenhuollon palveluja uudistettaessa olisi Suomessa turvattava korkeatasoiset julkiset palvelut, ettei syntyisi rikkaiden ja köyhien palvelumarkkinoita.

Koulutuksen tasa-arvosta keskusteltaessa on myös syytä muistaa, että hajautettu korkea-kouluverkko on yksi aluepolitiikan onnistunein muoto. Korkeakoulujen ja yliopistojen toimintaedellytykset eri puolilla Suomea onkin turvattava. Näin lievitetään valloilleen päässyttä muutto-liikettä.

Arvoisa puhemies! Koululakiesitys vesittyi, kun hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta tyrmäsi maksuttoman esiopetuksen laajentamisen koskemaan kaikkia kuusivuotiaita. Taas kerran lapsi- ja tasa-arvomyönteiset esitykset jäivät tekemättä. Suomi on ainoa EU-maa, jossa ei ole kattavaa ja maksutonta esiopetusta. Viime keväänä noin 60 prosenttia kuusivuotiaista oli esiopetuksessa, ja alueelliset erot olivat tässäkin huomattavia.

Valtiovarainministeriön johtama politiikka on jälleen kerran ollut lyhytnäköistä. Pitkällä tähtäimellä olisi kannattavaa panostaa esiopetukseen, joka tasoittaisi erilaisista kotitaustoista tulevien lasten kouluvalmiuksia. Näin estettäisiin syrjäytymiskehitystä ja tuettaisiin kaikkien lasten tulevaisuutta työmarkkinoilla. Esiopetus tulisi nähdä osana varhaiskasvatusta, joka kehittää koululuon menijöiden valmiuksia. Kattavalla esiopetuksella pystyttäisiin myös lievittämään sitä eriarvoistumiskehitystä, joka on päässyt kouluissa valloilleen muun muassa tuki- ja erityisopetussäästöjen takia.

Täytyy ihmetellä opetusministeri Olli-Pekka Heinosen avuttomuutta esiopetusasiassa. Sama avuttomuus on näkynyt opettajien lomautusten edessä. Suomi on nyt niittänyt kansainvälistä mainetta opettajien lomautuksilla. Sivistysvaltio Suomi on joutunut kiusallisen huomion kohteeksi. Koululaiset ja heidän vanhempansa ovat häm-

mentyneet viime aikojen menosta syystä ja aiheellisesti. Ministeriö on syyllistänyt kuntia ja sitä kautta kuntien päätöksentekijöitä, luottamusmiehiä ja -naisia, jotka ovat totisen paikan edessä taseitten painuessa pakkasen puolelle. Kuten on tänään todettu moneen kertaan, hallitus on ajanut valtiosuusleikkauksillaan kunnat siihen pisteeseen, että lomautukset ovat olleet väistämättömiä.

On selvää, että näillä lomautuksilla ja leikkauksilla on vaikutusta kansalaisten peruspalvelujen saatavuuteen. Viime vuonna oli 1 500 opettajaa lomautettuna, yhteensä 47 kuntaa lomautti peruskoulunopettajia tai teki muita työaikajärjestelyjä. Tänä vuonna tahti on, kuten tiedämme, jatkunut.

Opetusministeriö on vihjannut uhkasakkojen ja valtionapujen takaisinperinnän käytöstä niiden kuntien kohdalla, jotka eivät enää pysty täyttämään velvoitteitaan. Pahimmillaan näistä toimenpiteistä joutuisivat kärsimään eniten koulujen oppilaat, sillä sanktiot aiheuttavat uusia säästöjä. Useissa kunnissa ollaan jo valmiiksi siinä pisteessä, että säästöjä on mahdotonta tehdä koskematta peruspalveluihin.

Kaiken koulua koskevan keskustelun ja kehittämisen lähtökohdانا tulisi olla lapsi ja hänen etunsa. Priorisoinnin tarkistamisella on kiire, sillä nyt päätöksiä on tehty pitkälti puhtaasti säästö pohjalta. Samalla on lisätty kuormitusta esimerkiksi sosiaalisektorille. Yleinen pahoinvointi yhteiskunnassamme näkyy selvästi kouluissa. Työttömyys, sosiaaliset ongelmat, kotien murros ja niistä kumpuava ahdistus vaikuttavat lapsiin. Tämän päivän oppilaissa on paljon niitä, joiden perusturvallisuus on järkkynyt pahoin. Monille opettaja on ollut ainoa turvallinen aikuinen. Lomautukset ovat hämmentäneet lasten perusturvallisuuden tunnetta. Tilanne on vaikea myös opettajille. Tulos- ja tehokkuusvaatimusten sekä säästöpainneiden kanssa jatkuvasti painiskeleva opettaja uupuu. Väsynyt opettaja ei kykene antamaan ongelmalliselle lapselle tämän tarvitsemaa tukea. Noidankehä, johon lapsi on joutunut, pahenee entisestään.

Samaan aikaan koulutukseen ja kouluun kohdistetaan lisäodotuksia. Kouluille ei kuitenkaan anneta tarvittavia lisäresursseja, jotta suuriin odotuksiin vastaaminen olisi mahdollista. Vastuu resursseista on toki kunnallisilla päättäjillä, mutta se on myös valtiolla, hallituksella ja eduskunnalla.

Uusi koululaki ei tuo vastauksia tämän hetken akuutteihin ongelmiin koulussa. Uudistukset ei-

vät toteudu, jos kouluissa ei ole opettajia. Koulutyön sisällöllinen kehittäminen tuntuu suorastaan näpertelyltä, kun opettajien lomautukset ovat johtaneet rikkonaiseen koulutyöhön tai suurentaneet luokkakoot tilapäisesti jopa 80 oppilaaseen.

Uusi koululaki ei sisällä ryhmäkoon sääntelyä edes alkuopetuksessa. Tiukkeneva kuntatalous luo jatkossakin paineita suuriin ryhmäkokoihin. Tämä on todellinen uhka tasa-arvolle. Tietoyhteiskunnassa perusopetuksen tulisi olla hyvin laadukasta. Suurissa ryhmissä oppilaat, jotka tarvitsisivat yksilöllistä ohjausta, eivät pysy mukana opetuksessa. He eivät pysty hankkimaan riittäviä valmiuksia jatko-opintoja ja työelämää varten. Jako menestyjiin ja syrjäytyjiin alkaa jo koulussa. Näin ei saisi olla.

Stakesin tutkimusprofessori Matti Rimpelän mukaan koululakipaketti on tekninen, ei sisällöllinen. Suuren murroksen aikana koululakien uudistamisen tulisi osoittaa suuntaa, tuoda selvyyttä siihen, millainen on hyvä koulu. Laissa pitäisi taata koululaisille oikeus työsuojeluun ja oppilashuoltoon, joka tukee koululaisten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti.

Arvoisa puhemies! Monissa kunnissa on leikkattu koulujen resursseja ja myös oppilashuoltoa eli koulukuraattorien, psykologien ja terveydenhoitajien palveluja, tukiopetusta ja kerhopalveluja. Uudet lait eivät ratkaise koululaisten yksinäisiä iltapäiviä. Koulujen kerhotoiminta on hiipunut viime vuosien säästöjen seurauksina. Lapset joutuvat viettämään useita tunteja kotona ennen kuin vanhemmat tulevat kotiin töistä. Illalla lapset kuljetetaan pois kotoa harrastusten pariin. Perheen yhteinen aika jää olemattomaksi.

Uudet lait takaavat suurempaa valinnaisuutta ja vuosiluokkiin sitomatonta opetusta. Kansainvälistyminen sekä oppilaitosten ja työelämän yhteistyö ovat tänä päivänä jo itsestäänselviä laisäädäntötyön perusteita. Ostopalvelut ovat uutuasiasia koululaeissa. Ne ovat herättäneet voimakasta keskustelua, täälläkin tänään niitä on sivuttu. On pelätty opettajien aseman heikentymistä ja opetuksen tason laskua.

Parhaimmillaan ostopalvelut voivat mielestäni taata koulun arkeen tervetullutta vaihtelua. Toisaalta voidaan ostaa paketteja, joita koulu ei itse pystyisi missään olosuhteissa tuottamaan. Ensisijaisena tavoitteena ei saa olla opetuksen järjestäminen mahdollisimman halvalla, vaan opetuksen sisällöllisiin kysymyksiin ja opettajan taitoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Huonona esimerkkinä ostopalveluista ovat

usein olleet työvoimapolitiittisen koulutuksen kurssit. Laatutasoltaan kirjavia kursseja on tarjottu ilman sisällön ja laadun tarkkailua. Loppu-tulos on sekasortoinen ja yhteiskunnalle kallis.

Arvoisa puhemies! Yhteiskunnallista tasa-arvoa voidaan edistää kestävästi sillä, että koulutusta taataan kaiken ikäisille kansalaisille. Opetusministeriön ja Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuuden tutkimuskeskuksen sivistyksen tulevaisuusbarometri 1997 julkaistiin viime vuonna. Siinä pohditaan juuri elinikäistä oppimista. Tulevaisuudessa elinikäiseen oppimiseen liittyvien koulutuspalveluiden tulisi olla yhä enemmän räätälöityjä. Barometri peräänkuuluttaa tarpeita siirtyä kokonaisratkaisuisista erikoistuneisiin ja joustaviin sivistyspalveluihin.

On hyvä, että asiantuntijat eivät usko elinikäisen oppimisen rajautuvan eliitin yksinoikeudeksi. Barometrin arvion mukaan kuitenkin lähimmän viiden vuoden aikana tietoyhteiskunnan odotetaan kärjistävän Suomessa eroa menestyjien ja putoajien välillä. Tietoyhteiskunnassa ei ehkä kanneta vastuuta tietoverkkojen ulkopuolelle jäävien oikeuksista. Tästä kehityksestä on syytä olla huolissaan, kahtiajaon merkit kun ovat jo nyt näkyvissä.

Miten saisimme jyrkän kuilun murrettua? Historian valossa sosiaalista liikkuvuutta on pyritty edistämään koulutuksen keinoin. Mainitsemani barometrin mukaan elinikäisen oppimisen rahoituksessa painopiste siirtyy yhä enemmän julkisesta yksityisen sektorin panostuksiin.

Mielestäni uhkakuva ja valitettavan todennäköinen lähitulevaisuuden näkymä on, että julkisen sektorin resurssit painottuvat yhä enemmän jo syrjäytyneiden tai selkeästi syrjäytymisuhan alaisten koulutukseen. Koulutukseen on panostettava julkisia varoja esikoulutuksesta aina ikääntyvien koulutukseen. Tarkoitin tällä sitä, että koulutusmarkkinoiden eriytyminen hyvä- ja huono-osaisten kansalaisten osamarkkinoihin on estettävä.

Lopuksi haluan todeta, että tietoyhteiskunnassakin koulutuksen kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat taloudelliset tekijät. Yksityisen ihmisen ja yksittäisen perheen kohdalla ne ovat mahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä. Sen takia on hyvä muistaa, että koulutuksen tasa-arvo kuluu hyvin monella tavalla taloustekijöihin. Siihen liittyvät myös uuden tekniikan käyttöönotto ja hyvin monella tavalla ne asiat, joita viime aikoina sivistyspoliittisessa keskustelussa on ollut esillä, muun muassa kirjastopalvelujen saata-
vuus.

En malta olla lopuksi toteamatta, että kirjastot, joilla on kansalaisten keskuudessa hyvin keskeinen asema sivistyksen lähteenä, ovat olleet myös uhanalaisena. Valtiovarainministeri Sauli Niinistö ehdotti, että kirjojen lainaaminen kirjastoista voisi olla maksullista. Tämä, jos mikä, johtaisi epätasa-arvon kehitykseen, josta olen puheeni aikana ollut huolissani. Silloin kaikkein köyhimmät kansalaiset joutuisivat ehkä lopettamaan lukuharrastustaan, ainakin siltä osin, mitä he joutuvat turvautumaan kirjastoihin.

Tänään on etsitty syällisiä ja vastuunkantajia ja kaiken kaikkiaan keskustelusta voi vetää sen johtopäätöksen, että taloustilanne vaikuttaa koulutukselliseen tasa-arvoon, sivistyspalvelujen saatavuuteen. Mutta arvokeskustelu, jota toivon, että käydään eduskunnassa, eikä siirretä sitä kuntiin — täällä on sen päänäyttämö — toisi valaistusta siihen, mitä arvoja painotetaan, mitä palveluja halutaan tiukassakin tilanteessa säilyttää.

Ed. Halonen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. K a l l i o : Herra puhemies! Muutama arvio kuntataloudesta.

Keskusta väittää Lipposen hallituksen ajautuneen umpikujaan kuntataloutta koskevissa ratkaisuisaan, mutta ehkäpä on syytä tarkastella kuntataloutta hieman pidemmällä aikavälillä.

Ahon hallituksen aikana kuntien valtionosuuksia vähennettiin 6,2 miljardilla markalla. Lisäksi valtionosuuksiin jätettiin tekemättä yhteensä 1,5 miljardin indeksikorotukset, joten kuntien valtionosuusmenetykset olivat yhteensä 7,7 miljardia markkaa. Lipposen hallituksen aikana kuntien valtionosuuksia on leikattu 7,8 miljardilla markalla, mutta tärkeämpää kuin luvut on se, että valtionosuusmuutokset ovat tapahtuneet suhdannepoliittisesti aivan erilaisina aikoina.

Ahon hallituksen leikkaukset tapahtuivat kautena, jolloin kuntatalous oli itsessään alijäämäinen. Elettiin laskusuhdannetta, tai itse asiassa lamaa. Tämä merkitsi sitä, että kuntien oli haettava talouden tasapaino henkilöstön voimakkailla supistuksilla, veroprosentin korotuksilla ja erilaisilla kuntakohtaisilla säästösopimuksilla.

Ahon hallituksen aikana kuntien palveluksessa oleva henkilöstö väheni yli 50 000:lla. Erityisesti vuodet 1992 ja 1993 olivat henkilöstön voi-

makkaan vähentämisen vuosia. Vuosien 90—95 välillä kuntien keskimääräinen veroprosentti kohosi runsaalla pennillä. Tämän jälkeen veroprosentti onkin pysynyt kutakuinkin ennallaan.

Lipposen hallituksen aikana kuntien työllisyystilanne on kääntynyt parempaan suuntaan. Kunta-alan työpaikat ovat lisääntyneet runsaalla 10 000:lla. Säästöt on pääasiassa voitu tehdä kuntien plusmerkkisestä talouskasvusta ja itse asiassa säästöt on tehty oikeaoppisesti noususuhdanteessa.

Keskustan ryhmäpuheenvuoron pitänyt ed. Isohookana-Asunmaa totesi, että seuraavalle hallitukselle on jäämässä pelottava perintö. Olisi varsin mielenkiintoista kuulla, millaista luonnehdintaa edustaja käyttäisi siitä perinnöstä, jonka Lipposen hallitus sai. Minusta se perintö oli hirvittävä. Liekö mikään muu itsenäisyysaikamme hallitus saanut Suomi-neidon yhtä huonossa kunnossa hoidettavakseen kuin sai Lipposen hallitus, enkä usko, että tulee myöskään seuraava hallitus saamaan. (Ed. Kemppainen: Millaisen Aho sai?) — Ahon hallitus sai huomattavasti paremman Suomi-neidon kuin Lipposen hallitus, ed. Kemppainen.

Kuntien talous on kiristymässä. Siitä olen keskustalaisten, kuten muidenkin kanssa samaa mieltä ja todettiinhan se selkeästi hallituksen vastauksessakin. Itse asiassa se näkyy tänään monissa kunnissa lomautuksina ja muina menoja vähentävinä toimenpiteinä. Ilman sopeutumistoi-
menpiteitä meillä onkin lähivuosina edessä 4—5 miljardin rahoitusaukko vuositasolla. On kuitenkin tyydytyksellä todettava, että tämä uhka on hallituksen piirissä tiedostettu ja tunnistettu. Toimenpiteisiin ollaan ryhtymässä ja on jo itse asiassa ryhdyttykin. Tämä onkin tärkeää, sillä kunnat vastaavat hyvinvointiyhteiskuntamme perustasta, keskeisistä opetus-, sosiaali- ja terveyspalveluista.

Mielestäni on välttämätöntä, että julkinen talous, niin kuntien kuin valtionkin talous, saadaan kestävään tasapainoon, sillä voidaan kysyä, keille velkaisesta julkisesta taloudesta on eniten haittaa. Vastaus on selvä: kaikkein vähätlöisimmille ja vähäosaisimmille. Ainakaan minä en sosialidemokraattina ja yhteisvastuun puolestapuhujana voi sellaista asiantilaa hyväksyä.

On myös huolehdittava siitä, että emme ajaudu kuntatalouden osalta samanlaisiin paniikki-ratkaisuihin kuin Ahon hallituksen aikana, siis kunta-alan henkilöstön voimakkaisiin vähenyksiin ja veroprosenttien tuntuviin korotuksiin.

Valtaosa, ehkä noin 75—80 prosenttia kuntien menoista menee opetukseen, sosiaalitoimeen ja terveydenhuoltoon, ja nämä sektorithan ovat erityisen henkilöstövaltaisia. Kun tietää, millaisessa paineessa ja uupumuksessa töitä jo nyt kunnissa tehdään, niin tuntuviin henkilöstösupistuksiin ajautuminen olisi varsin kohtalokasta monille tärkeille palveluille.

Kuntien ajaminen veroprosenttien korotuksiin ei myöskään ole oikea ratkaisu. Mielestäni ei ole mitään järkeä siinä, että me kevennämme progressiivista valtion tuloveroa ja samaan aikaan korotamme kunnallista jakoveroa. Tämä olisi selkeä tulonsiirto pieni- ja keskituloisilta suurituloisille, joskin on todettava, että kunnallisveroonkin on palkansaajien osalta odotetun ansiotulovähennyksen myötä tullut hieman progressiota. Mutta minun oikeudentajuuni painopisteen siirtäminen kunnallisveroon ei kuitenkaan istu.

Kuntien peruspalveluiden turvaamista selvittävä ministeri Backmanin johtama neuvotteluryhmä onkin aivan oikein lähtenyt siitä, että kuntien tuloveroprosentit voitaisiin pitää kutakuinkin nykytasolla ja että verotuloja mieluummin haetaan vaikka kiinteistöverosta. Kuntien tulevien vuosien taloussuunnittelun kannalta on myös tärkeää, jos peruslinjaksi voidaan ottaa, että valtionosuuksia ei enää leikata ja että indeksitarkistukset tehdään täysimääräisinä. Olen myös valmis väljentämään palvelumaksujen liikuma-alaa, jos maksuja määrättäessä huomioidaan tulot, pääomatulot mukaan lukien, sekä varallisuus.

Tärkeää on myös hyvin kriittisesti arvioida, ovatko kaikki kunnille määrätyt lakisäätteiset tehtävät aivan välttämättömiä vai olisiko niissä karsimisen varaa. On joka tapauksessa selvää, että kunnat joutuvat palvelurakennettaan ja palveluvalikoimiaan arvioimaan ja toimintojaan tehostamaan. Muuten tuloja ja menoja ei saada tasapainoon. On kuitenkin tärkeää, että nämä ratkaisut voidaan tehdä harkiten ja rauhassa. Pidemmällä aikavälillä säästöä on saatavissa myös kuntarakenteen järkiperaistamisesta. On käsittämätöntä, että väenväkinen pyrimme tarrautumaan hevosvetoisen ajan kuntarakenteeseen. Kun esimerkiksi Raumalta ajelee Helsinkiin, niin noin kahdeksan minuutin välein kunta-rajaa vaihtuu ja väitän, että harvemmillakin rajoilla kyllä tultaisiin tänä päivänä toimeen. (Ed. Aittoniemi: Ajatte ylinopeutta!) — Ei tarvitse, ed. Aittoniemi, ajaa edes ylinopeuksia; ihan sääntöjen mukaisesti ajettuna näin on.

Herra puhemies! Nykyisen hallituksen onkin huolehdittava siitä, että kuntatalous saadaan tasapainoon ilman paniikkiratkaisuja. Se edellyttää eräänlaista vakautusohjelmaa, jolla valtion ja kuntakentän kesken sovitaan niistä toimenpiteistä, joilla odotettavissa oleva rahoitusaukko voidaan täyttää. Aineksia tähän ohjelmaan löytyy jo edellä mainitsemani työryhmän esityksistä. Näitä vain täytyy jalostaa ja itse asiassa hankkia vähän muitakin rakennuspuita.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täytyy ed. Kalliolle todeta, että yksi mies ajoi niin kovaa, että puhelinpylväät olivat tien varressa kuin kammassa piikkejä. Silloin se on jo kovaa menoa.

Mitä tulee itse asiaan, niin nämä ovat ihmeellisiä vertailuja nämä sosialidemokraattien vertailut leikkausten ajallisesta toteuttamisesta. Ahon hallituksen aikana kuntatalous oli lamassa, mutta myös valtionaloudessa oli pakko leikata, jotta päästiin eteenpäin jatkoon. Nyt valtionalous on erinomaisessa kunnossa tällä hetkellä. Eihän nyt tarvitsisi leikata. Teillä on vallan erilaiset perusteet. Silloin oli pakko. Nyt ei ole pakko ja leikkauksilla aiheutatte tuhatkertaisen tappion ja haitan yhteiskunnan toiminnoissa.

Ei pitäisi palata näihin vanhoihin, mutta keran kuukaudessa täytyy tietysti palata. Ahon hallitus sai syliin romahtavan rauniokasan sinipuhallituksen jäljiltä, rauniokasan, jota kantamaan eivät sosialidemokraatit suostuneet tulemaan ei sitten millään, kun tiesivät, minkälainen rauniokasa on. Lipposen hallitus sai Ahon jäljiltä tervehdytetyn talouden, erinomaisessa nousussa olevan talouden. Nyt takkuatte sen kanssa edelleen vuosien jälkeen. On pian yksi vaalikausi kulunut. Takkuatte samassa tilanteessa pääsemättä siitä eteenpäin. Toivottavasti seuraava hallitus pystyy parantamaan hieman asioita.

Ed. Manninen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Pyydän oikaista ed. Kalliota, kun hän vertasi ensinnäkin Lipposen hallituksen ja Ahon hallituksen leikkauksia. Tuossa Lipposen hallituksen 7,8 miljardissa ei ole indeksitarkistuksia mukana. Jos ne siihen lisätään, niin se kasvaa muistaakseni 8,6 miljardiin. Eli ei voi yhteismitattomia asioita vertailla toisiinsa.

Toinen asia, johon haluan kiinnittää huomiota, on se, että Lipposen hallitus jatkuvasti perustelee oikeutusta leikkaukselle sillä, että Ahon hallituskin leikkasi. Sehän on täysin nurinkuri-

nen peruste. Nimenomaan senhän pitäisi olla peruste sille, että enää ei leikata, kun jo kerran on kunnilta leikattu. Ei ole varaa enää leikata, kun on jo kerran otettu. Toisin sanoen aivan nurinkuriset perustelut teillä on näille leikkauksille. Pitäisi ajatella aivan päinvastoin.

Ed. K a l l i o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Manniselle totean, että otin tämän mainitsemani luvun keskustan välkysymyksestä, mutta totesin myös, että tärkeämpää kuin itse nämä luvut, oli näitten toimenpiteiden ajoitus.

Ed. Aittoniemelle totean, että kun ollaan syöksymässä jyrkännettä alaspäin, niin silloin ei pitäisi enää kiihdyttää vauhtia, vaan silloin pitäisi jarruttaa. Mutta nimenomaan tätä kiihdyttämistä oli Ahon talouspolitiikka viime hallituksen aikana. Juuri silloin, kun oltiin syöksymässä lamaan, niin te näillä kuntatalouttakin koskevilla leikkauksillanne vain pahensitte tilaa. Tämä on vastoin kaikkia perinteisiä talousoppeja, ed. Aittoniemi.

Ed. G u s t a f s s o n : Arvoisa puhemies! Hyvät työn sankarit, jotka olette täällä istuntosalissa ja te, jotka kuuntelette jossakin muualla! Lähden puheenvuorossani liikkeelle siitä, että opettajien lomautusasia on erittäin vakava. Olen pohtinut sitä lähinnä sitä taustaa vasten, että suomalaisen yhteiskunnan voimavara viime vuosina, viime vuosikymmeninä on ollut periaate, joka liittyy sopimisyhteiskuntaan. Meille sosiaalidemokraateille on matkan varrella ollut tärkeää tässä yhteydessä korostaa sitä, miten eduskunnan, hallituksen, tulee keskustella työmarkkinajärjestöjen, ammattiyhdistysliikkeen kanssa, myös kuntien kanssa ja asiasta riippuen niiden väestö- ja intressiryhmien kanssa, joita asia koskee.

Se, mikä tässä yhteydessä tekee kovin murheelliseksi, on tietysti se, kun on kysymys lasten perusopetuksesta, että tämä sopimisyhteiskunnan keskeinen toimintaperiaate ei ole toiminut. Minusta tämä keskustelu, jota olen käytännöllisesti katsoen koko päivän seurannut, on jossain määrin mielestäni ikävällä tavalla mennyt kuitenkin syyttelyyn, missä kunnassa on keskustapuolue vallassa ja missä ovat demarit ja onko jossain kokoomuskin. Ymmärrän, että se liittyy niin sanottuun politikointiin, mutta minusta se ei tätä asiaa varsinaisesti palvele. Se ei ollut pelkkä välihuuto, kun totesin jokin aika sitten, että keskustapuolueen lanseeraama työreformiajattelu voitaisiin ottaa käyttöön nyt näitten järjestyden

ja joustojen hakemisessa koskien ihan opettajien lomautusasiaa.

Minun mielestäni tämä on sietämätön tilanne ja tämmöiseen ei olisi pitänyt ajautua, ei näissä mittasuhteissa, jos ollenkaan. Olen monta kertaa kuvaannollisesti ristinyt käteni, että minun ei tarvinnut Tampereen kaupunginvaltuustossa tehdä tämän tyyppistä päätöstä. On helppo sanoa jälkeenkäpäin, mutta sanoisin näin, että se olisi ollut äärettömän vaikeaa. (Ed. Tulonen: Tampereen kaupunki säästi lomautussopimuksella 80 miljoonaa!) — No, tässä on eri sovellutuksia eri kunnissa ja kaupungeissa ja onneksi meidän, ed. Tulosen ja allekirjoittaneen kotikaupungissa nimenomaan sopimisyhteiskunnan periaate on toiminut hyvin, kun kaupunki, valtuusto on neuvotellut kaupungin eri henkilöstöryhmien kanssa, että on sielläkin löydetty järjettäviä säästöjä.

Mitä tämän lomautuksen välttämiseksi jatkossa voidaan ja tulisi tehdä? En ole nähnyt tätä keskustelua primaarisesti sellaiseksi, jossa käydään niin sanottua koululakikeskustelua, mutta nimenomaan lomautusten osalta sitä ei myöskään voi eikä pidäkään välttää. Itse pidän yleisperiaatteena tärkeänä, että koululain tavoitepykäliin kirjataan hyvin vahvasti alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvoulottuvuus. Viittaan tässä yhteydessä vihreitten ed. Krohnin aivan mahtavaan puheenvuoroon tältä osin, miten sanan tulee muuttua lihaksi silloin, jos me lain tasolla lähemme siitä, että aidosti ja oikealla tavalla tasa-arvo toteutuu. Silloinhan ei ole mahdollista, että opettajat ovat neljä viikkoa lomalla. Ei voi muuten olla. Sen takia ovat tärkeitä myös nämä signaalit ja asenteet ja tavoitteet, joita nyt lain tasolla ollaan päättämässä.

Myös esillä olleen hallituksen koululakiesityksen 30 §:n, oikeus saada työpäivinä opetussuunnitelman mukaista opetusta, avainkäsitteet liittyvät opetussuunnitelmaan ja opetukseen. Jossain debaattissa ministeri Heinosen kanssa käynnistimme keskustelun siitä, mitä opetus on. Siinä yhteydessä ministeri Heinonen tarrautui näihin opetussuunnitelmiin sinällään ihan oikein, mutta kun puhutaan opetuksesta, on huomioitava myös opetusmenetelmällinen, didaktinen, puoli eli miten opetussuunnitelma käytännössä toteutuu.

On hyvin tärkeää myös meidän valiokunnassa miettiä, miten eduskunta nostaa lomautuksen riimaa lain tasolla eri kohdissa sillä tavalla, että se tehdään mahdollisimman illegaaliseksi, laittomaksi, kunnille. Ymmärrän näin, että se on äärimmäinen toimenpide kunnissa. Ja jos tästä kes-

kustelusta nyt jotain yhteenvetoa tekee, on se oikea tai väärä, niin joissakin kunnissa lomautukseen on sorruttu, vaikkei tällaista taloudellista kriisiä sanan syvimmässä mielessä ole ollut. Jos ollaan älyllisiä ja analyttisiä, pitää olla tarkka, kun näin sanoo, mutta kun vuosikate- ja muita lukuja on käyty läpi, voidaan epäilemättä todeta, että joittenkin kuntien kohdalla rima on heilunut ja tippunut. Opettajia ei olisi ollut aivan pakko lomauttaa. Meidän on asia kerta kaikkiaan nyt tämän koululainsäädännön yhteydessä sillä tavalla kirjattava tarkasti, että se ulottuu myös pykäliin ja perusteluihin.

Arvoisa puhemies! Jotta nyt pysyn niissä ohjeissa, jotka itselleni annoin, en lähde syvällisemmin käymään lävitse lomautuksen yhteyksiä koululakiin. Tuon vielä esille ulottuvuuden, joka myös tässä keskustelussa on tullut esille, ja joka kyllä liittyy luokka- ja ryhmäkokoihin. Kyllä meidän täytyy miettiä aidosti myös se, että meillä on niin vahvat normit lain tasolla, että se ei mahdollista tällaisia 50 tai 80 hengen oppilasryhmiä tai sitä, että joku opettaja päivätolkulla hoitaa kymmenien, lähes satojen lasten opetusta. Yksi tapa normittaa tämä on tietysti normittaa se vähintäänkin alkuopetuksen kohdalta, ala-asteen ryhmäkokojen miettiminen. Asia on vain tällä tavalla, vaikka se tuntuu älyllisesti jotenkin vastenmieliseltä, kun pitäisi voida kuntiin ja kouluihin luottaa.

Arvoisa puhemies! Sitten menen aivan äärimmäisen koskettavaan asiaan. Nimittäin Pirkanmaalla ilmestynyt suurin työväen lehti Aamulehti sunnuntain numerossaan käsitteli loisteliaalla tyylillä ja sisällöllä itse asiassa sitä asiaa ja viitekehystä, josta me nyt puhumme. Artikkelin otsake on ”Nuoret, päihteet ja sinä”. Toimittaja Matti Kuusela oli ollut kuuntelemassa professori Matti Rimpelää, joka oli ollut Nokialla puhumassa vanhempain tilaisuudessa itse asiassa huumesta ja koulusta, joka yllättikin vanhempien kuulijakunnan puhumalla oikeastaan lapsista, koulusta ja lasten hyvinvoinnista:

”Niin, Rimpelän mukaan päihteet sijoittuvat nykynuoren ongelmakentässä vasta kuudenneksi. Paljon tärkeämpiä asioita ovat suhteet aikuisiin, oppiminen, kyky hoitaa omia asioita, yksinäisyys, 5) masennus. Tässä vaiheessa täytyy Rimpelän toivomuksesta täsmentää: Lapset ovat lapsia siihen asti, kunnes he täyttävät 16 vuotta. Vasta sitten heistä tulee nuoria. Siis puhutaan jatkossa lapsista.

Eniten minua ilahduttaa se, että Rimpelä nos-

taa oppimisen tärkeysjärjestyksessä komeasti kakkostilalle. Viime aikojen koulutuskeskusteluissa oppiminen on tykkänään unohdettu tai sitten sitä on pidetty itsestäänselvänä. Näin ei ole. Oppiminen on kaikkea muuta paitsi itsestäänselvää. Lapsen syrjäytymisura lähtee liikkeelle lähes aina samasta asiasta, oppimisvaikeuksista 8—9-vuotiaana. Kun lapsi huomaa, ettei hän opi, kyllästyy ensin sielu ja jättäytyy luokan ulkopuolelle. Parin vuoden kuluttua ruumis tekee saman tempun. Poikien kohtaloksi koituu usein matematiikka. Tokaluokkalaisen pojan sielu ei kestä sitä, ettei hän pärjää matikassa, ja siitä alkaa häiriköinti.

Nyt Rimpelä sanoo jotain erittäin tärkeää: Ei 8-vuotias poika tässä tilanteessa tarvitse neurologia, vaan matematiikan tukiopetusta. Olisipa Ajankohtaisen Kakkosen suuressa koulukeskustelussa joku ymmärtänyt muistuttaa näin yksinkertaisesta: Oppiminen on tärkeää. Siksi luokassa tarvitaan opettaja.”

Sitten Kuusela päättää minusta ehkä jossain määrin yksiniittisesti: ”Ne viranomaiset, jotka ovat supistamassa tukiopetusta, pitäisi erottaa välittömästi. He eivät ole tehtäviensä tasalla.” No, viittaus viranomaisiin on näin poliittiselta tasolta tarkasteltuna ehkä vähän väärää syyllistämistä, koska päätökset varmaan tehdään koululautakunnissa, valtuustoissa, ehkä täällä eduskunnassakin.

Arvoisa puhemies! Minun tavallaan hätähuutoni ja toiveeni on tässä yhteydessä se, että me sillä tavalla arvostamme opettajien työtä ja lasten oikeutta saada opetusta, että me Suomen eduskunnassa ja kunnissa resursoimme perusopetuksen riittävästi, ei yksin niin, että sitä voi saada joka päivä, vaan myös niin, että ne, jotka tarvitsevat tukiopetusta, sitä myös saavat.

Ensimmäinen varapuhemies:
Asian käsittely keskeytetään.

Ensimmäinen varapuhemies:
Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna keskiviikkona kello 14.

Täysistunto lopetetaan kello 23.04.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio